

magazin istoric

SERIE NOUĂ — DECEMBRIE 1994

magazin istoric

SERIE NOUĂ

Revistă de cultură istorică
Anul XXVIII — nr. 12 (333)
decembrie 1994

Director — redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

București, strada Ministerului,
nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70100, Telefon: 615.02.00, in-
terloare 406, 917

ECHIPA REDACȚIONALĂ

Secretar general de redacție: Ioana Ursu
Redactori: Florentina Dolghin, Ioan
Lăcustă, Dorin Matei, Doina Pascu,
Marian Ștefan (responsabil de număr)
Secretar de redacție: Theodor Lianos
Macheta artistică: arh. Marian Oproiu
Corectura: Georgeta Apreotesei, -
Constanța Avram, Mădălina Albu
Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre
Consilier onorific: Radu Ion Popescu
Editor: **Fundația Culturală Magazin
Istoric.** Revistă tipărită la R.A.I. — IM-
PRIMERIA „CORESI” — București, di-
rector general Dumitru Constantinescu;
director economic M. Vlădeanu; director
M. Soare

**Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună**

SUMAR

Transilvania: George Uscătescu	2
Spre România viitoare: Vintilă I. C. Brătianu	5
Vizita reginei Maria la Paris și Londra: Diana Fotescu	8
Monumentul Unirii din Cernăuți: Virgiliu Z. Teodorescu	12
Decembrie la români: Cristian Popișteanu	13
Revoluția română din decembrie 1989. Repere bibliografice	14
Icoana: Virgil Cândea	16
Centenar Hermann Oberth: Paul Schuster-Stein	17
1921. Noutăți de la Ministerul de externe din Viena: D. Hincu	19
„Reinventarea Europei”: Cristian Popișteanu	23
Cine a fost A.C. Cuza?: Ioan Scurtu	24
1939. Dialog diplomatic București-Ankara: Vasile Stoica	33
Mărturiile inedite: Al. Vaida-Voevod	37
Un asasinat uitat: Radu Lobey	40
Ocenele Mari — destine întemnițate: Gheorghe Marin	42
Spania. Lovitura de stat din 23 februarie 1981: José Luis de Vilallonga	44
În București, acum 50 ani	48
Manuel Belgrano și Independența Argentinei: E. Denize	52
În vremea împăratului Kangxi: Anna Eva Budura	56
Cel mai secret nume din NKVD: Pavel A. Sudoplatov	60
Al doilea simpozion științific „Istoria civilizației bancare românești”. Sistemul bancar în refacerea economiei românești: Mugur Isărescu, Emil Badiu, Ion Ghica, Răzvan Liviu Temeșan, Emanuel Odobescu, Șerban Bobulescu, Vasile Secăreș, Marian Crișan, Alexandru Dinulescu, Elena Petculescu, Dumitru Lungu, Gamal Abdel Halim, Constantin Dună, Radu Negrea	67
• Cărți sosite la redacție... 11, 59 • Rebus Istoric... 47 • Dialog cu cititorii...	66

„Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați se întinde o țară mândră și bine-cuvântată între toate țările semănate de Domnul pe pământ. Ea seamănă a fi un măr și întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea ni le aduce aminte...”

NICOLAE BĂLCESCU

TRANSILVANIA

GEORGE USCĂTESCU,
membru de onoare al Academiei Române

Transilvania¹ intrupează sensul cel mai paradoxal al existenței românești. Paradoxal și absurd. Paradoxal și absurd apare, pentru cine parcurge istoria acestui vast fragment din complexul existenței românești, faptul că timp de veacuri, până acum în zilele noastre, i s-a putut contesta Transilvaniei de către unii adversari locul precumpănitor ce l-a avut întotdeauna în contextul firei noastre și a trecerii noastre prin lume. Când un istoric de talia lui Gheorghe Brătianu a lansat, în însuși jocul dialectic al existenței noastre istorice, replica încărcată de sarcasm și de „pathos” — o „enigmă” și un „miracol” istoric — în centrul polemicii se afla tocmai Transilvania. Nimic mai absurd, mai paradoxal, mai jignitor poate în configurația noastră istorică, decât contestarea nobletei originare, a rolului germinator de cultură și de dinamism istoric, al repetatului „leit motiv”, permanent legat de prezența Transilvaniei, al „descălăcării”, din leagănul ființei noastre de neam, până la sbuciumatele zile de astăzi.

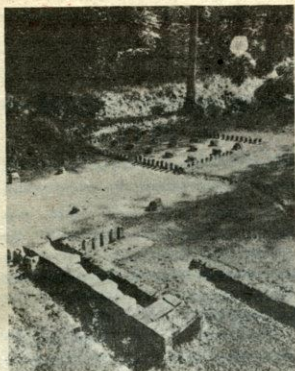
¹ Textul pe care îl reproducem în acest număr a fost publicat în 1968, în *Destin. Revistă de cultură istorică*, Caietul nr. 17-18, cu prilejul aniversării a 50 de ani de la Marea Unire. Rațiuni impuse de spațiul pe care îl avem la dispoziție ne-au determinat să restrângem unele citate utilizate de autor, acestea făcând parte din lucrările unor autori bine cunoscuți cititorului român din țară. Am omis, de asemenea și referirile directe la cei 50 de ani aniversați, tocmai pentru a păstra și sublinia valoarea intrinsecă a acestui text, pe care îl punem pentru prima oară la dispoziția publicului cititor din România — n.r.

Vrem să înțelegem prin aceasta, că orice contestare a unei vechi tradiții românești a Transilvaniei, a rolului ei în viața noastră națională, în gestația poporului, a ideii de stat, a naționalității noastre, echivalează pur și simplu cu tăgăduirea de bază a însăși prezenței românești în lume. Fără Transilvania, o prezență românească în lume nu poartă numai o tragică mutilare, ci este pur și simplu refuzată evidenței, ontologic negată. Tocmai cu acest sentiment primordial, al evidenței istorice și ontologice, am dori să ne apropiem de comemorarea actului de mare înfrățire de la Alba Iulia... Am dori o apropiere nouă, învaluită într-o atmosferă de necesară originalitate, dincolo de scheme, de livresc, de formule. Formulele au avut, într-adevăr, ceva neverosimil, inautentic, în apropierea de Transilvania, centru dinamic, substanță nemuritoare a ființei românești. Justificările ce ne-au fost impuse de propulsiile argumentelor „istorice” ne-au obligat la o parte din formule și pe noi, ne-au ținut la explicația minoră, l-au silit poate pe unul din cei mai iscusiți fii ai inteligenței transilvane să arunce în mijlocul polemicii întrebară mistuitoare de mituri și formule: „Unde sunt ardelenii?”. Reducția fenomenologică a acestei complexe realități românești care a fost Ardealul, siluirea cronică-rească a acestei splendide realități umane, au făcut ca atâtea mari valori ale Ardealului să treacă pe plan secund în umbra filologiei, a sforțărilor istoriografice și a imnului patriotic. Când adevărul este, că cea mai înaltă condiție românească a Ardealului e prefigurată de eternul leit-motiv al descălăcării transilvane, de sinteza nemuritoare între om și peisaj, în aceste ținuturi incomparabile, de limba

desăvârșit românească, de portul, de atitudinea și de accesul la mit, la artă și creație a românismului ardelean, de opera de mare universalitate și precumpănire a geniului critic, de natura iluministă a lui Budai Deleanu, de creația poetică, cea mai nobilă de la Eminescu încocoare, a ardeleanului Lucian Blaga, sau de epica de o mare plenitudine românească a lui Liviu Rebreanu. Înaintea oricărui argument istoric stărui acolo și ne mărturisește ființa, permanența dorului-dor, în care Blaga captează esența însăși a sufletului românesc...

Cu această valență a sufletului, cu această supradăruire sufletească, Transilvania și oamenii ei s-au integrat în viața românismului, mai mult decât atât, s-au proiectat de veacuri peste „Țară” și au fost trup și suflet cu Țara. În această supradăruire ei au purtat cu ei tot ce-i mai de seamă în eterna, dinamica transumanță a dorului și a sufletului: peisajul Transilvaniei. Acelaș, care a turnat pasiune și oțel în privirea de viteaz a lui Decebal, în cărturarii în sutană, febrili de nobletea lor originară, în drum spre Roma și Viena să-și proclame „științific” dreptatea, în „delegații” lui „Supplex Libellus” și ai „Memorandumului”. Peisajul a fost țara lor de veacuri, nici o altă nație nefiind mai fânciar legată de tovarășia, de vechimea și de nobletea sa cosmică...

Cu imaginea acestei frățietăți între om și natură, frățietate originară care exclude orice alt atestat de vechime și de permanență, ne apropiem azi de prăznuirea lui 1 Decembrie și a Adunării de la Alba Iulia... Pasul ne poartă în ritm simbolic, ritual. Actul de la Alba Iulia va rămâne veș-

Trei momente dintr-o admirabilă sinteză creatoare: Sarmizegetusa Regia (micul sanctuar), matroană romană din sec. III (Muzeul din Deva) și biserica ortodoxă din Strei

nic o rană deschisă, câtă vreme această unitate nu va fi întreagă. Prezența noastră în fața lumii, în lume, va fi mutilată, rostul nostru într-o Europă întregită va fi diminuat, căci dacă Europa vrea să fie unitate în diversitate, acest lucru nu poate stărui dacă are în spate ciuntiri dureroase ale ființei naționale. Re trăim, deci, în extazul amintirii, momentul de atunci. Cronica se configurează măreț în istorie și cronicarul povestește, repovestește, în eternă reînnoită evocare... La 1 Decembrie... la Alba Iulia se proclama unirea Transilvaniei cu România și unirea întreagă a tuturor românilor într-un singur corp politic și statal. Se realiza, astfel, România Mare, care altceva nu era decât integrarea, urmând aspirații milenare, unui întreg popor în hotarele sale etnice firești. Un vis străvechi, plânsul în război cu realitatea, din suferința atâtor generații, vis încărcat de sacrificii și de patemi, de conștiințe frustrate și de lupte sociale, politice și culturale, trăia strălucirea împlinirii. Momentul a fost, desigur, un moment de extaz, prin sensul de entuziasm pe care-l conținea și prin măreția lui spirituală. Așa îl trăi un observator străin, de o mare finețe intelectuală, a cărui proză a fost insufletită întotdeauna de o autentică inspirație poetică: „Soldații români - scria atunci diplomatul spaniol Ramon de Basterra - ajungeau așa cum cântă cântecul, de la Nistru până la Tisa... Urmasii acelor *villicus* parșite de Aurelian, își recuperau în sfârșit întregul corp politic. România, grație încapățănării inverosimile pe care țăranul o imprimă hotărârilor lui, a fost supraviețuirea țărănească a unei provincii credincioase încă Romei. Faptul e de mirare doar pentru parada Istoriei și cortegiul ei strălucitor,

care face să se uite că mai durabilă decât turnul ambițiilor e coliba lipită de glie, proteguitoare a existenței care, ca Natura însăși, nu are nevoie de strălucitor renume”.

Pentru întreaga suflare românească, 1 Decembrie rămâne o dată definitivă și profund simbolică. În însăși măreția ei, în entuziasmul conținut în ea, în exaltarea plină de înălțime, durează semnificația tragică a unei întregi existențe istorice. Pentru că în consumarea acestei date pare desăvârșit un efort de veacuri care implică realitatea arhetipică a Daciei traiane. Dar aceeași dată cu caracter plener e preludiul tragic al vastelor dureri viitoare care merg de la contestarea însăși a semnificației acestui eveniment de seamă, până la mutilările materiale și morale ce păreau, în clipa de extaz, definitiv șterse din panorama istoriei. Dar această comemorare... ne apare întovărită de noi probleme și de noi perspective. Unele de natură concretă, întrucât se referă la prezența Transilvaniei în istoria noastră întreagă și în complexul unei mari integrări europene. Transilvania a fost, de la începuturile noastre ca neam, un proiect de viață istorică fecundă și un centru de iradiație umană. O forță polarizatoare și creatoare de energii naționale dinamice. Izvor nesecat de energii românești. Loc permanent de unde au pornit și s-au repetat descălcări istorice și culturale...

Tot la Alba Iulia, Mihai trasa... un gest al destinului și proclama, printr-un act efemer și tragic, cea dintâi unire, încărcată de semnificații și de simbolism. Și în vâltoarea unei existențe, paradoxale și absurde, se adresa împăratului de la Praga, cu formula care ne cutre-

mură și astăzi, prin îndrăzneala și prin forța ei anticipatoare: „Io Mihai Voievod al Ţării Vlahiei, al Ardealului, al Ţării Moldovei”. Numai cine măsoară umilințele adânci ale Istoriei noastre, poate capta măreția formulei.

Vecuri de-a rândul, poporul român din Transilvania, a cărei imensă majoritate n-a fost nicicând contestată de manipulatorii argumentelor „istorice” în care și bazau privilegiile, a suferit cea mai grea opresiune, păstrându-și totuși, mai bine ca nici un altul, un fel de privilegiu, mai permanent și mai nobil decât oricare altul: conștiința ascendenței lui romane, unitatea lui de limbă și credință religioasă. În această conștiință își împliniră opera generațiile iluminismului transilvan. Cărturarii Școlii ardeleni, în personalitatea cărora impresionează poate mai mult decât forța erudiției și conștiința intelectuală tăria cu care, credincioși unei idei, erau gata să contribuie la prăbușirea unei false ordini istorice, întemeiate pe nedreptate, pe opresiune și pe minciună. Primele generații trăiesc intens acest sentiment, aproape de marele suflu popular și iluminismului lor e o explozie care se manifestă cu tărie - amestec de milenară omenie și revoltă -, acestui suflu elementar al omului și al pământului transilvan. De aceea, în opera lor, ne atrage mai mult decât orice sentimentul de „patos” al unui apostolat național, dar și suflul creator al unui Budai Deleanu, atât de anticipator, de autentic, de modern, deschizător obiectiv al valenței creatoare Anton Pan - Matei Caragiale - Ion Barbu. Așa cum ne atrage încă, prin actualitatea lui vibrantă, încărcată de semnificații, textul acelei *Supplex Libellus Valachorum*

pe care, puțin după tragerea pe roată a lui Horia, conducătorii transilvăni l-au adresat noului dar tot atât de indiferentului „dragut de împărat” Leopold al II-lea...

Unirea Transilvaniei cu Patria-Mamă, consfințită la Adunarea de la Alba Iulia..., nu închidea numai o lungă epocă a Istoriei noastre. Nu vroia numai să sigileze un Act istoric. Se vroia mai mult decât o acțiune ce-și oprea cursul în realizarea unui ideal, o proiectare spre un viitor de mai mari întregiri. Odată cu întregirea națională, o generație tânără și optimistă, vroia să ierte suferințe milenare și să-și consacre entuziasmul unor ample și generoase acțiuni viitoare. Undeva, în resorturile ei spirituale, pulsa ideea unei Europe noi, de integrități majore, unde să dispară vechile certuri „de clochers et de boutiques, jalousies et rancunes de voisins”, cum le spune Paul Valéry. Fostul ministru de externe român, N.P. Comnen, destăinuia tocmai într-o carte publicată aici la noi [în Spania], în 1957, cu puțin înaintea morții, pasionantele avaturleri ale discuțiilor dintre dirigenții români și unguri, în 1919, în legătură cu Uniunea, între o Românie ce-și desăvârșise unitatea națională și o Ungarie învinsă. A fost acela un moment crucial, iluzia câtorva conducători și diplomați. Dar momentele cruciale se repetă în istorie și iluziile devin cumpăna realității. Esențial rămâne faptul că Transilvania a fost în istorie nu numai centru de dispută între națiuni, ci și piatră de temelie a unor mai ample integrări. Un destin deschis integrărilor. Timp de veacuri, Ardealul a fost elementul esențial al unității noastre, glas al conștiinței noastre treze. De aceea, poate, azi la Alba Iulia are loc și prăznuirea ideală, anticipatoare, a unei intrări a acestui turburat colț de lume într-o Europă nouă, unită, din nou stăpână pe destinul ei... ■

**Vă rugăm
să ne scrieți:
ce ați dori
să mai citiți
în 1995
în Magazin istoric?**

„ÎNTÂIA MARE BUCURIE...”

Colaboratorul nostru Gheorghe Tuțui ne-a trimis o amplă scrisoare conținând sugestiile și comentarii de lectură pe marginea sumarului nr. 10/1994. Am reținut câteva pasaje ce completează fericit articolele publicate de noi.

Eliberarea Clujului — scrie colaboratorul nostru — a fost marcată printr-un înalt Ordin de zi al regelui Mihai, printr-o amplă manifestare politică în cadrul căreia reprezentanții grupărilor politice din cadrul B.N.D. au formulat puncte de vedere deosebit de interesante. Astfel, C.I.C. Brătianu, liderul Partidului Național Liberal, subliniind că orașul Cluj odată eliberat „își reia locul pe care nu a încetat să-l aibă în conștiința românească”, aprecia că „actul de teroare din 1940 nu a putut zdruncina drepturile românești asupra Transilvaniei, nici desființa voința poporului nostru de a trăi liber și stăpân pe pământul pe care sute de ani a suferit și a rezistat tuturor coteropitorilor”.

La rândul său, Constantin Titel Petrescu, președintele Partidului Social-Democrat, referindu-se la dictatul de la Viena, spunea: „Respins de conștiința poporului român și de conștiința tuturor națiunilor libere, va rămâne în istorie ca o tristă amintire din vremea întunecată a nesocotirii brutale a tuturor drepturilor legitime, a tuturor libertăților”.

Lucrațiul Pătrășcanu, în numele Partidului Comunist din România, își exprima convingerea că, „odată eliberat Clujul, capitala Ardealului, nimeni în lume nu ni-l va mai putea răpi”.

Deși declarația liderului Partidului Național-Tărănesc a fost făcută la începutul campaniei pentru eliberarea Transilvaniei, ea merită să fie menționată în acest context, prin mesajul său profund patriotic: „Eliberarea Ardealului nostru drag — spunea Iuliu Maniu — va fi întâia mare și dreaptă bucurie a poporului român”.

Și așa a și fost, fapt ilustrat și de Ordinul de zi al ministrului de război al României dat la 25 octombrie 1944, cu prilejul eliberării întregului Ardeal.

COMISIA MIXTĂ DE ISTORIE ROMÂNŌ-MAGHIARĂ

În luna octombrie 1994, s-a desfășurat la Casa Oamenilor de Știință din București, sub egida Academiei Române, sesiunea Comisiei mixte de istorie româno-maghiară.

Sesiunea a fost deschisă de prof. dr. Camil Mureșan, membru corespondent al Academiei Române, iar din partea maghiară de prof. Szasz Zoltan, președintele celor două comisii.

Prima temă a acestei reuniuni a fost despre *Personalitatea lui Mihai Viteazul*, având ca referenți pe acad. Ștefan Ștefănescu cu tema *Mihai Viteazul - personalitatea și orizonturile domniei*; prof. Bartha Gabor, *Mihai Viteazul în istoriografia maghiară* și prof. dr. Pompiliu Teodor, membru corespondent al Academiei Române, *Istoriografia modernă despre Mihai Viteazul*.

A doua temă a fost despre *Dezvoltarea orașelor în Europa centrală (spațiul geopolitic român și maghiar) în epoca medievală și modernă*. Referenți: dr. Mircea Matei, *Particularitățile genezei și evoluției orașelor în spațiul românesc extracarpatic*; dr. Paul Niedermairer, *Etapela dezvoltării orașelor transilvane în contextul sud-est european și Gecsényi Lajos, Legăturile orașelor din bazinul carpatic cu occidentul*.

Deși au existat și puncte de vedere diferite, sesiunea s-a desfășurat într-o atmosferă cordială și colegială.

Merită subliniat faptul că această comisie se întrunește în ultimii ani regulat.

În interviurile acordate Radio-difuziunii Române istoricii unguri au relevat că date fiind circumstanțele raporturilor bilaterale dintre România și Ungaria, comisia mixtă de istorie este singura comisie mixtă invocată inclusiv în dezbateri la cel mai înalt nivel internațional.

SPRE ROMÂNIA VIITOARE

VINTILĂ I.C. BRĂTIANU

Înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 (Magazin istoric, nr. 12/1993) a deschis perspectivele unei noi dezvoltări a statului român, renașterii sale cu puterile sporite ale fraților veniți la Patria Mamă.

Se încheia, atunci, în 1918, o epocă glorioasă în trecutul românilor și se inaugura o alta care — după cum s-a văzut din istoria acestor ultime trei pătrare de veac — avea să însemne pentru țara noastră decenii și de avânt, dar și de stagnare, de izbânză, dar și de tragice prăbușiri.

Atunci, în anii când se consolidau — economic, politic, cultural etc. — roadele Marii Uniri, românii priveau încrezători, întrebători spre viitor. Ce ne va aduce?

În urma de reevaluări istoriografice promovată de revista noastră prin repunerea în circuit cultural a unor studii, documente, măturii ș.a. rămase sub pulbere de timp, prezentăm acum câteva dintre gândurile lui Vintilă I.C. Brătianu (1867-1930) — fratele celui care fusese unul dintre artiștii Marii Uniri (Magazin istoric, nr. 8/1994) — legate de trecutul și viitorul țării întregite la 1 Decembrie 1918. Ele au fost exprimate în conferința intitulată Pentru cei mai tineri. Ce am văzut în România Mică și ce văd în România Mare, prezentată la Ateneul Român din București la 28 februarie

1926. Atunci Vintilă Brătianu era ministru de finanțe, conferința sa având așadar — pe lângă valențele sale memorialistice, mai puțin știute în cazul acestui fruntaș liberal — și semnificațiile unei profesii de credință a unuia dintre cei chemați să conducă, în acea vreme, destinele României Mari. Textul conferinței a fost publicat în broșură, în tiraj mic, în același an, 1926, revista noastră reluând fragmente din ea.

Evocând, într-o cuvântare din decembrie 1930, personalitatea lui Vintilă Brătianu, I.G. Duca amintea: „În genere, n-a fost idee de progres, în ultimele decenii, care să nu fi găsit un răsunet puternic în sufletul său de democrat sincer și fără de ostentație. În chestiunile naționale, iubirea de țară și de neam mergeau la el până la fanatism; și istoria întregirii neamului nu se va putea scrie fără ca numele său să fie pomenit cu evlavie.

Cât privește chestiunile economice, Vintilă Brătianu — continuă I.G. Duca — a avut un mare ideal: acela de a crea și întări economia națională; acela de a da poporului român încredere în puterile lui creatoare, acela de a-l pune în putință să se organizeze, să se apere și să propășească”. Să-l urmărim, deci, pe Vintilă Brătianu cu precizarea că titlul este dat de noi, iar comprimarea textului am marcat-o prin trei puncte.

Generația din care fac parte s-a născut în România robită, a trăit în România Mică și sfârșește traiul în România Mare.

În copilăria ei a cunoscut generația mare a renașterii moderne a românismului. Cei de vârstă mea au văzut încă în viață pe mulți din membrii ei. Mi-aduc aminte de casa bătrânească din Golești a lui Dinicu Golescu, cel ce a scris interesanta sa călătorie în străinătate și care la începutul secolului al XIX, când se închideau școlile românești, deschidea pe seama lui una în acea casă și chema la învățătură laolaltă pe copilul de boier și pe cel de sătean. Acolo am ascultat poveștile acelor străni imprevizibile bătrâne cocoane Zimca Golescu, soția lui Dinicu; ale fraților Golescu, unul fost ministru al

atacerilor străine sub Alexandru Ghica Vodă, sau ale generalului Nicolae Golescu, fost locotenent domnesc la 1848 și 1866. Tot acolo ne povestea nepotul lor Costică Racovitza, soldat al lui Avram Iancu, cum făceau tunurile din trunchi de cireși sau ne arătau pavilionul în care T. Vladimirescu fusese luat la Târgoviște. Am cunoscut sau văzut pe C.A. Rosetti, pe M. Kogălniceanu, pe frații Brătieni, pe generalul Magheru, pe Ion Ghica, pe V. Alecsandri, pe Eliade Rădulescu, pe unii din elevii lui Lazăr sau din pandurii Domnului Tudor.

Astfel că aș putea zice că a trecut în mod direct sau indirect sub ochii noștri viața ce-a trăit statul și neamul nostru în cei din urmă o sută de ani...

Cei tineri de azi nu-și dau seama în destul de întinericul ce învăluia trecutul și viitorul neamului acesta în ziua când cei doi cercești ai renașterii moderne și-au început acțiunea: unul a fost G. Lazăr, ardeleanul, care în chiliile de la Sfântul Sava a aruncat prima scântea pentru conștiința național-culturală a poporului nostru; al doilea, Tudor Vladimirescu, care cu pandurii săi a făcut prima trezire pentru o viață politică de sine stătătoare. Ei au fost antemergătorii, apostolii unei credințe de ale cărei roade nu-și dădea ei înșiși seama, dar acțiunea lor era de fapt prima manifestare a instincțului de conservare și de dorință de vițuire care stăteau ascunse în sufletul neamului nostru. Astfel nu s-ar înțelege ca acțiunea lor, de o

durată atât de scurtă, să fi putut avea efecte atât de mari, dacă ea nu găsea ogorul pe care sămânța aruncată să-și dea roadele.

Lazăr, ca și Christos, prin apostoli lui, a dus mai departe acțiunea ce începea de reînviere a conștiinței naționale; și, de la 1818 de când el părăsește Bucureștii, până la 1859 când noul stat român este liber să își așeze o viață națională culturală proprie, acțiunea lui se întinde și poporul român învățat să știe ce a fost și ce poate fi. Tot astfel și T. Vladimirescu, deși are o acțiune de câteva luni numai, el însă prin acțiunea pandurilor săi arăta poporului românesc că el trebuie să năzuiască la altă viață. Înăurirea acțiunii lui se resimte prin revoluția din 1848 în ziua unirii celor două țări surori.

În tot acest răstimp până la Unirea din 1859 s-a făcut o operă continuă de lămurire asupra drepturilor și putințelor noastre de a trăi prin noi înșine și ca popor liber.

Să nu uităm că până la 1856, adică la Congresul din Paris, era nevoie să arătăm cine suntem, că suntem o națiune fiindcă ni se contesta dreptul chiar de a trăi ca atare, că suntem un popor cu un trecut care garantează viitorul; că putem fi, cum am și fost, un element de civilizație în acest colț al Europei, că avem un trecut în care am adus jertfe și contribuții cauzei europene și că putem deci revendica drepturile noastre cu capul sus. Și era nevoie de a face această operă, nu numai pentru puterile din afară, ce hotărâu dar și, din nenorocire, pentru noi înșine, care pierduserăm conștiința acestui trecut.

Cei ce vor reciti publicațiile românești din perioada de la 1821 până la războiul neațărnării de la 1877/78 vor fi mirați de unele apărări, de unele manifestații culturale ce trebuiau să se facă în această perioadă de lămurire pentru chestiuni care azi sunt limpezite pentru noi toți. Lazăr era fericit, ca și Eliade, că pot face o aritmetică sau o gramatică în românește, iar Șincal sau Petru Maior că scoteau de sub cenușă originea adevărată a neamului românesc. Să ne reamintim că în Consiliul de Coroană din preajma războiului din 1877 majoritatea conducătorilor noștri politici contestau dorobanțului de la Plevna puțința de a se lupta pentru neațărnarea noastră...

Să vă arăt pilda ce vedeam eu însumi ca copil în orașul Pitești lângă care trăiam până pe la zece ani cu părinții mei: vorbesc de anul 1873 de când mi-aduc aminte, adică mai puțin ca o viață de om. Din această oglindire cei mai tineri

vor putea judeca unde eram acum 50 de ani.

Mi-aduc aminte că ieșeam la șoseaua mare ca să așteptăm pe tatăl meu care sosea cu diligența din București sau că părinții mei plecau spre Capitală cu trăsură cu patru cai și că, adesea ori, le trebuiau trei zile pentru a ajunge până acolo unde azi ne trebuie cel mult trei ore de tren; iar la o moșie ce aveam peste Olteu, nu puteam merge decât la câțiva ani o dată, fiind nevoie de vreme bună și o întreagă echipare.

Și eu vedeam diligențele românești și începutul trenurilor făcute de nemți, pe când cei dinaintea mea nu văzuseră primul tren decât 10 ani după Unire, iar poștele și ocele exploatate de străini. Românii în acea epocă erau considerați ca incapabili să participe la această nouă viață ce începea.

Iar în orașul Pitești numai doi doctori din care unul d-rul Miller neamț. Tribunalul avea o singură secție cu un președinte și judecători care nu aveau nici un studiu juridic, iar vreo trei avocați practicieni cu studii egale cu ale judecătorilor. Ingineri și arhitecți nu erau, ci numai un singur taseron italian care, fără nici un studiu special, făcea pe tehnicianul cu cunoștințe universale. Armata română era reprezentată printr-un singur ofițer inferior de dorobanți. O școală primară și nici un liceu sau vreo școală de meserie. Dar dacă aceasta era situația în Pitești, ce să mai vorbim de profesioniști, școli ori judecătorești, spitale, medici la țară? Iar când mă suiam sus de pe terasa casei de la Florida și priveam lunca Argeșului, vedeam între Golești și Pitești mai multe pășuni decât arături, adică o cultură cu totul extensivă, acolo unde azi cel mai mic petec de pământ este arat și semănat.

Cercetați azi după 50 de ani cum s-a transformat viața acestui oraș. În afară de linia de cale ferată București-Vărciorova, alte două linii duc la Câmpulung și spre Curtea de Argeș, exploatate și construite de ingineri români, diligențele au dispărut, iar șoselele leagă aproape toate comunele, pe când la acea epocă numai vreo 2-3 străzii erau tot teritoriul județului Argeș. Fiecare comună are telefon și multe din ele sunt legate prin poșta rurală și telegraf cu centrul județului. Adică azi un sat are mai multe înlesniri de comunicație decât aveau Piteștii pe timpul ce reamintesc. Tribunalul are două secții cu magistrați având toți cel puțin licența în drept și la fiecare judecătoreie — sunt vreo 15 în județ — atâția avocați și judecători, și cu mai multă carte, decât erau în Pitești. Două spitale mari cu secții

de specialitate, cu medici distinși, cum se găseau puțini acum 50 de ani chiar în Capitală; cu patru spitale județene la țară, mai bine înzestrate decât erau cele din Pitești; cu 15 medici în circumscripțiile rurale, mulți cu dispensariile lor, iar în locul taseronului italian, ingineri și arhitecți diplomați cu școli superioare din țară sau străinătate sunt sau pe seama lor sau la județ, comună și la căile ferate. În locul companiei de dorobanți cu schimbul, o divizie întreagă cu artilerie mai multă decât era în acea epocă în toată țara românească, cu ofițeri de toate specialitățile. Iar cultura este reprezentată prin școli primare în fiecare comună, cu un liceu populat de băieți, altul de fete, cu două școli normale de fete și băieți, cu patru școli de meserii în Pitești și județ, în afară de seminarul și școala de notari de la Curtea de Argeș, iar ca profesori veți găsi azi în diferite ramuri de activitate specialiști mai destoinici decât acei pe care-i găseam în acel timp în București.

In ajunul Războiului Neațărnării plecam în Capitală, unde nu găseam decât două licee și nici o școală secundară de fete, decât una profesională. Să mai vorbim de localul Liceului Sfântului Sava intr-o veche mănăstire de pe malul Dâmboviței necanalizate, cu clasele joase pline de igrie, cu profesori, unii conștiințioși dar fără cultură, alții mai învățați dar fără conștiința împlinirii datoriei.

Ce deosebire azi! Am fost acum câteva săptămâni la o serbare a Liceului Cantemir din Capitală. Localul întrece pe cel de care dispunea pe acele vremuri Universitatea, muzeu, laboratorii, ateliere, sală de gimnastică, profesori care fiecare au cultura care înainte nu se putea năzu pentru corpul profesoral universitar. Dar peste toate acestea, preocupări care nu existau pe timpul de care vorbesc pentru cultura generală și educația tineretului: sporturi, muzică, desen, excursii și altele multe necunoscute tineretului de altă dată. Era atunci o școală care abia începea și care nu găsisse încă rostul ei în formarea sufletului românesc. Iar din această cauză și instrucțiunile incomplete ce se dădea, mulți, cei mai mulți — și erau puțini acești mai mulți — trebuiau să se ducă să se adape la cultura de peste hotare, la Paris sau în liceele franceze. Pe când azi, cum este logic, masa mare a tineretului își găsește din ce în ce mai mult locul în școala din țară și numai excepțiile merg la perfecționare în afară de hotarele noastre...

În timpul în care vorbesc organizație financiară românească nu

exista. La 1873 se face prima încercare cu creditul ipotecar funciar bazat pe mutualitatea proprietarilor de moșii și de case; abia la 1880 se înființează Banca Națională și se normalizează circulația monetară, iar la 1883 Creditele agricole, prima grijă a creditului la sat. Ce departe eram acum 50 de ani de toată rețeaua financiară națională, și în deosebi, cine putea crede în acele timpuri că peste câteva decenii prin propria mișcare a sateanului vom avea bănci românești, nu numai la orașe dar și în fiecare sat!

Era greu de zăușit la o mișcare industrială importantă câtă vreme ea era întemeiată pe cărbunele adus din Anglia. Industria de fapt nu exista în acea epocă, petrolul era întrebuințat numai pentru unușor carolor și prima fabrică înființată în România era cea de hârtie de la Letea după 1880, de spirit de la Clucereasa și de postav a lui Alcaz de la Buhuși. Până aci toată mișcarea industrială fusese reprezentată prin câteva mori, între care moara Assan de la București care introdusese după Unire prima mașină cu aburi în țară.

Comparați cu ceea ce vedeți la 1916. Nu am să retrec înaintea ochilor dv. ceea ce fiecare cunoașteți. Nimeni nu contestă că era încă mult de făcut, dar câtă uitare, câtă nedreptate și necunoștință în spusele acelor care afirmau că Vechiul Regat rămăsese pe loc. Era desigur statul din Europa care rămăsese în urmă prin vitregia vremurilor făcuse eforturile cea mai de seamă pentru a câștiga locul ce merita. Numai astfel se explica prestigiul pe care el îl căpătase în ajunul războiului general.

Clăcașul rob pe pământul său și fără drepturi politice a ajuns să stăpânească peste 90 la sută din proprietatea cultivabilă a țării, iar sufragiu universal îl dă atari drepturi încât viața politică a țării depinde de aci înainte în deosebi de buna lui chibzuință și hotărâre.

Pilda dată mai sus cu orașul Pitești, cercetașii o fiecare dintre dv. pentru mijlocul în care atîră; și veți putea vedea dacă am rămas sau nu pe loc.

Și de ce insist asupra acestei propășiri pe toate căile a neamului nostru îndată ce o parte a fost liber pe soarta lui. Fiindcă prin această propășire trebuie să vedem pe aceea viitoare a României Mari, pe aceea de care este capabil întreg neamul la un loc și în voie să-și așeze soarta după propriile lui interese și înșușiri.

Și nu o spun eu numai ca român dar toți străinii care cercetează mai de aproape acest apropiat trecut sunt uimiți de sfortarea și

adaptarea făcută de statul român de ieri. Din roadele acestei sfortări trebuie să prețuim însușirile poporului nostru. Căci de unde s-au format în mai puțin de o viață de om toate elementele naționale care participă de fapt la viața pe toate terenurile a românismului?

Negreșit nu numai din clasa redusă a protipendadei pe care Unirea din 1859 o găsea în cele două principate, ci ridicând elementele de valoare din masa cea mare a poporului nostru. Au venit să se adape noii culturi din Vechiul Regat și multe elemente de peste hotare, din țările românești subjugate străinilor: dar mai cu seamă au venit din păturile adânci ale poporului nostru.

Căți din elita intelectuală de azi nu-și găsesc obârșia lor apropiată în plugarii și proprietarii din sate, în negustorașii mici de la orașe, sau în micii funcționari, și ei porțiți la rândul lor de la câmp? Dacă nu ar fi fost aceste însușiri ale poporului nostru pentru cultură și ridicare, negreșit că n-am fi putut obține într-un timp atât de scurt putințea de organizare națională a Vechiului Regat.

Și ce trebuia să avem pregătit pentru ziua când va suna ceasul libertății, venit într-un timp atât de scurt după propria liberare a celor două principate?

Un stat național unitar, cu o îndrumare corespunzătoare statului modern european, în opunere tocmai cu organizația anacronistă a statelor cotoptitoare, un popor conștient de rolul ce-l revenea în liberarea fraților robiți și o forță și o autoritate suficientă pentru a dobândi pe calea armelor și a tratatelor drepturile neamului nostru.

Avântul cu care armata română a trecut Carpații în 1916, tratatul de la 4 august 1916 prin care se recunoștea integralitatea drepturilor noastre naționale, arată, oricare ar fi fost greutățile și slăbiciunile pregătirii noastre, că poporul român liber a știut când ceasul a sunat să-și facă întreaga datorie, lui conștiința națională nu ar fi putut fi trezită, dacă și situația poporului român liber nu se îmbunătățea treptat și nu devenea astfel încât frați robiți de străini să poată năzui și ei la dansa. Reformele constituționale dădeau și celor dinăuntru și celor din afară această asigurare a unui trai mai bun. Iată de ce ele erau o nevoie națională indispensabilă înfăptuirii României Mari.

Am arătat ce am văzut în România Mică și cum ea s-a pregătit pentru a-și îndeplini rolul în ziua chemării. În judecarea ce facem însă asupra României de ieri pentru a fi dreți, trebuie să ne reamintim și greutățile ce ea a

avut de învins pentru a-și așeza drumul ei cel nou.

Este caracteristică în această privință prima perioadă de 20 de ani a statului român după Unirea de la 59. De fapt, deși se împlinesc fapte mari ca cele de la 1864 prin dezrobirea clăcașilor, de la 1866 prin întronarea dinastiei actuale și prin adaptarea constituției belgiene nevoilor statului român, de la 1859 până la 1879, adică până după războiul neamului, am băibăit fără a putea găsi rostul organizării noului stat. De fapt această organizare a României Mici a început tocmai 20 de ani după Unire. Frământările politice interne, dificultățile chiar dinastice, care au început cu Cuza și au dăinuit și ele până după 1870, cele financiare, încercările de înrăurire politică și economică din afară, în deosebi în chestia concesiilor căilor ferate lui Strussberg și a Convenției comerciale cu Austro-Ungaria au stânjenit și ele dezvoltarea normală a țării. Putem și în această perioadă fixa două perioade: una de indolal până la 1879, alta de organizare de la această dată înainte până la războiul general; dar și aceasta din urmă cu oarecare faze de lăncezire, care au adus reacțiuni puternice ca cele din 1901 și din 1907.

Am insistat mai mult asupra condițiilor de trai ale României de ieri, fiindcă situația grea în care ele ne puneau vin în opunere cu cele ce sunt așezate prin înfăptuirea României Mari și care deci ne înlesnesc analiza și comparația ce vrem să facem asupra traiului pe care îl poate avea în viitor statul și poporul român.

România Mare întrunește pentru prima oară în hotarele ei naturale tot neamul românesc. Compusă din patru provincii până azi despărțite, ea trebuie nu numai să-și refacă o viață adaptată acestor noi condiții dar să-și recâștige timpul pierdut prin diferitele piedici ce a întâmpinat în calea ei în acești din urmă 500 de ani. Trebuie nu numai să restabilească poporului nostru din provinciile dezrobite, condiții normale de trai, dar încă pe tot să-l aducem la un nivel politic, cultural, economic și social, corespunzător cu însușirile lui.

Opera este grea, cere muncă multă și timp pentru aducerea ei la îndeplinire; dar câte înlesniri găsim azi dacă vom ști să folosim noile condiții față de ceea ce găseau cei de la 1859 ■

Martie-aprilie 1919

VIZITA REGINEI MARIA LA PARIS ȘI LONDRA

DIANA FOTESCU,
Muzeul Național Cotroceni

Pe lângă emisarii trimiși în diferite capitale europene și în America, pentru a face cunoscute și a susține dezideratele României, pe lângă activitatea delegației oficiale la Conferința de pace de la Paris, poate fi considerată vizita reginei Maria (martie-aprilie 1919) în capitalele Franței și Marii Britanii un act diplomatic semnificativ?

Aprecierile de care s-a bucurat acest demers al reginei au fost controversate, atât în rândul contemporanilor, cât și al celor care au continuat să se ocupe de istoria participării României la primul război mondial. Părerile sunt împărțite și azi, istoriografia noastră mai recentă tratând doar în treacăt sau neglijând complet acest moment. Totuși el aparține istoriei și trebuie consemnat cu toate fațetele lui.

Idee fericită sau „greșală politică“?

Contemporanii au consemnat acest eveniment de pe poziții diferite, părerile lor fiind influențate de o serie de factori, între care amintim relațiile încordate dintre I.I.C. Brătianu și Take Ionescu, cele dintre liberali și opoziție și chiar unele opinii divergente din cadrul Partidului Național Liberal (I.G. Duca credea, de pildă, că pentru o astfel de misiune era mult mai indicat regele însuși). Opoziția a apreciat vizita reginei drept o „greșală politică”; mai mult, Al. Marghiloman o califică drept „un joc al Brătienilor pentru a împărți cu Coroana responsabilitatea unui succes diplomatic, în caz când ar fi un insucces”. Plin de maliciozitate, Nicolae Iorga remarcă că

„influența personală a reginei, care câștigă prietenii prețioase, lu adusă în ajutorul lui Brătianu, care recunoștea că singur nu-și poate atinge ținta”.

Fiește, nu poate fi exclus faptul că, prin vizita reginei la Paris și Londra, I.I.C. Brătianu a încercat să introducă un element nou în „jocul” diplomatic. Relațiile de rudenie ale reginei cu marile case domnitoare europene, prieteniiile cu diverse personalități, faptul că se făcuse cunoscută prin sprijinul pe care îl acordase Crucii Roșii internaționale în timpul războiului, erau tot atâtea elemente demne de luat în seamă. Locotenent-colonelul Henry Anderson — șeful Crucii Roșii Americane pentru zona Balcanilor — considera că în acele momente chipul României se confunda cu acela al reginei Maria. Apoi tot atât de bine se știe că I.I.C. Brătianu fusese acela care stimulase corespondența reginei

Maria din anii 1915-1916 cu țarul Rusiei (*Magazin istoric*, nr. 9/1992) și regele Angliei. Pentru șeful guvernului român rațiunea vizitei consta în atragerea simpatiei opiniei publice din cele două țări, stabilirea de contacte și influențarea unor personalități prezente la Conferința de pace, în vederea ușurării activității delegației române în susținerea cauzei naționale.

Pe baza lucrărilor¹ și a materialului de arhivă consultate de noi, pot fi avansate următoarele ipoteze în legătură cu această vizită. Ideea i-a fost sugerată reginei de către contele de Saint Aulaire, ministrul Franței la București, într-un moment în care relațiile delegației române la Conferința păcii cu Consiliul Suprem al acestui for intra-seră în impas. Ideea a fost susținută de I.I.C. Brătianu și o parte din liberali (nu și de I.G. Duca, a cărui părere era divergentă în privința persoanei) și, în sfârșit, ea s-a bucurat de acceptul și sprijinul regelui însuși.

În sfârșit, nu este lipsit de importanță nici faptul că regina însăși dovedea o preocupare mai veche cu privire la ceea ce s-ar putea nămi problema reorganizării postbelice a omenirii. „Calvarul păcii” sau „Pacea cartagiană”, cum au numit contemporanii Conferința păcii, a evidențiat, între altele, și preocuparea pentru găsirea unor formule înnoitoare ale diplomației înseși. Principiile de universalitate sau cele ale păcii mondiale (concretizate în 1920 prin înființarea Ligii Națiunilor) au fost sprijinite de diverse „societăți” secrete (precum francmasoneria) sau de mișcarea Baha'i (în vogă în anii '20) și care au trezit interesul suveranei României. Din documentele consultate de noi rezultă că în 1918, din ordinul reginei, aghiotantul său Eugen Zwiedinek, a intrat în loja masonică a Brașovului, „care avea conducerea lojilor din Ardeal”, având misiunea să vadă „dacă lojile minoritate din Ardeal se pot uni cu loja națională din țară”. Aceste contacte cu francmasoneria i-au și adus reginei, în 1925, însemnele Ordinului „Crucea

¹ Amintim aici volumele unor publiciști și memorialiști străini, între care contele de Saint Aulaire, Charles J. Vopicka, Frank Rattigan, Thence Elsberry, Hannah Pakula sau Mabel Patter Paggett; date interesante cuprind și corespondența reginei Maria cu Barbu Știrbei, Joe Boyle, Martha Rooth sau Alma Spreckler și L. Fuller, așa cum referiri și comentarii există și în corespondența lui N. Iorga cu G. Murgoci sau în aceea a lui Al. Lapedatu sau în Arhiva lui Victor Antonescu. Lor li se poate adăuga presa de epocă din România, Franța și Marea Britanie.

Chariq

Verde a Angliei", oferite de lordul Salisbory.

În ce privește mișcarea Baha'i (ce s-a bucurat și de simpatiile unui T. Masaryk, ale lui E. Beneș sau ale reginei Olandei), amintim, între altele, corespondența reginei Maria cu Martha Rooth și articolele publicate de suverana României în presa de peste Ocean.

Deși ar părea colaterale temei noastre, aceste informații conturează mai precis, credem noi, starea de spirit a reginei Maria înainte de a pleca în călătorie la Paris. De altfel, ele par a explica și unele din consemnările cuprinse într-un glosar de probleme întocmit de suverană, dar nedatată. Între altele, se pot citi sintagme de genul: „Cum să promovezi pacea", „Femeia și Pacea", „Libertate, Egalitate, Fraternitate", „Despre Abdul Baha și Bahaim", „A da o imagine României" etc.

Garda de onoare de la Elysée

Cu puțin timp înainte ca regina să plece din București, diplomatul britanic Frank Rattigan adresa un raport Foreign Office-ului în care sintetiza starea de spirit din diferitele cercuri politice românești cu privire la rolul politic al reginei Maria și rosturile vizitei acesteia. Două erau părerile: unii considerau că regina n-are nici o greutate în politica țării, iar alții apreciau că „regina este iubită în țară, iar în cercurile politice este privită ca un excelent ambasador și guvernul a fost bucuros să-l folosească ca mijloc în misiuni ca cea pe care o întreprinde acum".

În privința rosturilor vizitei, acestea erau clar definite într-o scrisoare pe care Barbu Știrbei a trimis-o reginei la Paris: „Să nu protestezi la cuvântul neoficial sau chiar incognito, pentru că odată aflată acolo, totul se va transforma într-o primire oficială".

Acum să vedem cum o vizită „neoficială" s-a transformat încă din debut într-un moment cu semnificații politico-diplomatice.

Chiar în ziua sosirii la Paris (5 martie 1919), regina a trecut cu brio primul test, în cadrul unei conferințe de presă la care au participat 40 ziaristi din Franța, Marea Britanie, Italia, S.U.A., Japonia și Polonia. Ministrul român la Paris, Victor Antonescu, a rămas entuziasmat de comentariile presei franceze. *Le Petit Journal* a publicat un amplu articol sub titlul *Regina României vorbește ziaristilor despre război și pace*, reproducând, între altele, și declarația că pacea „este mai grea decât răz-

boiul. Situația este aspră pentru noi. Dacă vom face o Ligă a Națiunilor nu trebuie să uităm pe cei mici".

Imediat după sosire, regina Maria a stabilit contacte cu principalele personalități ale Conferinței de pace. A avut întrevederi cu G. Clemenceau, David Lloyd George, W. Wilson, H. Hoover, Arthur Balfour, lordii Derby și Robert Cecil, dar și cu alte personalități politice, oameni de afaceri, militari și oameni de cultură. A avut întâlniri cu președintele Franței Raymond Poincaré, cu ministrul afacerilor externe Stephen Pichon, cu generalul Berdoulat, guvernatorul militar al Parisului, cu președintele consiliului municipal Cossigne Goyon, cu Paul Deschanel, președintele Camerei Deputaților, cu viconte d'Harcourt și conții Amédée de Flers și de Rochefort, cu ducele de Doudeauville, marchizii de Ganay și Robert de Flers, cu ducele de Connaught, contele Ramsay, prințesele Murat și Beatrice (infanta Spaniei, sora reginei Maria), cu conțesa de Noailles, cu Aristide Briand, Louis Barthou, André Tardieu și contele de Saint Aulaire, cu ambasadorii Angliei, Italiei și Japoniei la Paris, cu generalii H.M. Berthelot și Thomson, cu maresăul Foch și amiralul Fournier, cu ziaristi și alte personalități. Deși

anunțată ca fiind în vizită neoficială, suverana României a fost prima regină care a trecut în revistă garda de onoare de la Palatul Elysée, președintele Raymond Poincaré oferindu-i Marele Cordon al Legiunii de Onoare, iar Academia de Belle Arte a ales-o membru corespondent.

În timpul șederii în capitala Franței, regina Maria a avut întâlniri cu reprezentanți ai Crucii Roșii internaționale, cu numeroși oameni de afaceri și finanțe. Cei care i le-au înlesnit au fost: I.I.C. Brătianu, Victor Antonescu, N. Mișu, contele de Saint Aulaire, generalul H.M. Berthelot, Robert de Flers, colonelul Joe Boyle, Charles Vopicka și L. Fuller.

Un intermezzo londonez

Vizita la Paris a fost întreruptă de o scurtă călătorie pe malurile Tamisei. Înainte de a trece Canalul Mânecii, regina a acordat un interviu ziarului londonez *Times*, înadins pentru a spune unele lucruri pe care nu i le putuse împărtăși lui David Lloyd George, cu care se întâlnește la Paris. Adresându-se englezilor, regina Maria declarase: „Sper să trezesc interesul

poporului dv. față de poporul meu. Voi, englezii – pot să spun așa, deși într-un fel și eu sunt englezoaică – aveți un fel aparte de a privi popoarele îndepărtate de pe continent, un fel de detașare superioară. Trebuie să vă interesați serios de problemele Europei și să înțelegeți cât de multe sunt legate interesele voastre de cele ale altor popoare”.

Ca răspuns la acest apel, în ziua sosirii sale la Londra, *The Times* publica un amplu editorial intitulat *Renășterea României* un elogiu al suferințelor, curajului și bunului simț al poporului român. Vorbind despre „lupta eroică dar fără speranță” a României împotriva Puterilor Centrale, în condițiile „dezertării” Rusiei bolșevice și ale spoliierii resurselor sale de către trupele de ocupație, ale Puterilor Centrale, editorialul arăta că poporul român merita sprijinul englezilor, mai ales că cercurile politice din România se angajaseră să înfăptuiască reforma agrară și să dovediseră loiala monarhiei. Urând bun venit reginei României, *The Times* sublinia că oaspetele era „nu numai nepoata regelui Eduard VII, ci și regina unui stat aliat care și-a făcut pe deplin datoria, iar ca femeie a împărtășit necazurile și suferințele țării sale adoptive”.

În timpul vizitei la Londra, regina a fost însoțită de I.I.C. Bră-

fianu și N. Mișu. Iată ce nota ea în jurnalul său: Brătianu „consideră că munca cea mai bună ce-o pot face aici este să fiu în relații excelente cu familia regală”. Cum s-au petrecut în realitate lucrurile? Odată ajunsă la Palatul Buckingham, a constatat că verii săi – regele George V și regina Mary – o „urmăresc cu oarecare neliniște, întrebându-se ce lucruri surprinzătoare ar putea aduce în existența lor bine orânduită”. *Cornhill Magazine* a publicat impresiile sale despre vizita la Palatul Buckingham; descriind convorbirile cu George V, regina Maria reproducea chiar începutul dialogului ce avusesse loc și care debutase astfel: „Încearcă să nu fii șocat. Iartă-mă dacă sunt altfel decât crezi că ar trebui să fie o regină”.

Printre personalitățile întâlnite cu prilejul vizitei sale în capitala Marii Britanii amintim pe lordul Curzon, secretarul de stat pentru afacerile străine, care a dat un dinu oficial, în cadrul căruia regina l-a întâlnit și pe Winston Churchill, pe care îl cunoștea de mult și cu care avea relații de prietenie. Lordul Waldorf Astor și colonelul Joe Boyle i-au mijlocit și alte contacte. Cu prilejul prezenței suveranei României la Londra a avut loc și o recepție oficială a tuturor ambasadurilor și miniștrilor străini în capitala Marii Britanii, iar primarul

capitalei britanice a oferit un dineu în onoarea reginei Maria și a avut loc și o vizită la Camera Comunelor. Ministrul român a organizat o conferință de presă la sediul Legației române din Londra, „Ambasadorul irezistibil”, cum o calificase *Daily Mirror*, nu s-a sfiit să declare în acele zile: „Avem nevoie de fapte, nu doar de cuvinte frumoase”. Dincolo de vorbe, frumoase ce-i drept, regina era convinsă că România avea nevoie atunci de sprijin real în dobândirea drepturilor sale firești. Lipsa unor rezultate concrete se pare că a determinat și scurtarea acestei vizite, fapt sesizat de Al. Marghiloman, care nota: „Regina n-a stat decât 10 zile la Londra, trebuia să stea 4 săptămâni. Cât a stat acolo n-a trimis decât o telegramă regelui, în timp ce de la Paris trimitea una în fiecare zi. Ce înseamnă toate acestea?”.

Adevărul este că regina însăși mărturisește faptul că nu se simțise în largul ei în timpul acestei vizite și că prudența de a nu implica familia regală britanică în viesparul vieții politice îi impusese ca „pentru a vorbi oamenilor politici” să se refugieze „la Legațiunea română, pe teritoriul român”.

A revenit, fără prea multe regrete, la Paris, unde activitatea era mult mai tepidă. De aici se puteau stabili mai ușor contacte cu țara: prin scrisori, telegrame sau oameni de încredere, lăta ce îi scria lui Barbu Știrbei: „Îți trimit o „notiță” pe care vreau să i-o dai regelui și pe care am primit-o de la un personaj important, care nu ar dori să-și dea numele pentru că vorbește într-o oarecare măsură „în afara curentului”.

1. Guvernul britanic și cel francez au creat o înțelegere pentru a trata împreună chestiunea participării germane la afacerile petroliere din România.

2. Au convenit ca nici o țară să nu-i acorde României vreun fel de împrumut – nici pe termen scurt, nici pe termen lung –, până nu va fi legimentată problema petrolului.

3. După cât se pare, ei sunt dornici să înceapă afaceri imediat și în condiții concrete cu ambele părți, precum și să negocieze un împrumut îndată ce afacerile petroliere vor fi garantate.

Sfatul ce ni s-a dat este: România să nu arate că își dă seama sau că știe de amănare și că România va trebui să întreprindă anumite măsuri”.

Între alte piese de arhivă, s-a păstrat și o scrisoare către Barbu Știrbei, în care regina vorbește despre impasul în care se afla Conferința de pace datorită relațiilor încordate dintre Aliați. „Dificul-

O mărturie a interesului cu care presa a urmărit vizita suveranei României în cele două capitale occidentale.

tatea - scrie ea - constă în faptul că toți aliații sunt morți de sătui unul de altul și nici unul nu poate fi «Franchement» fără ca altul să se amestece în vreun fel sau să se acuze unul pe celălalt».

„Am dat țării mele o imagine vie“

Acțiunea reginei Maria n-a fost singulară. *Le Petit Parisien* scria despre faptul că „Comisia interaliată a primit succesiv pe prințul regent al Serbiei, prințul de Wales și pe regina României”. Iar un raport al lui Sir George Grahame către lord Curzon, referindu-se la prezența prințului regent al Serbiei la Paris, aprecia că „vizita are un caracter neoficial, dar prințul regent al Serbiei Alexandru Karađorđević va fi primit de președintele Republicii”. Regina Maria s-a întâlnit ea însăși cu prințul regent sârb, discutând atât problema Banatului, cât și despre o acțiune comună pentru susținerea dreptului națiunilor mici de a-și hotărî singure viitorul.

Tot după întoarcerea la Paris a reginei, unul din ziarele engleze a publicat articolul *Crucea Roșie*

Americă ajută pe sârbi și români: „Știri primite din Paris - se arată în acel articol - vorbesc despre regina Maria a României care a asistat la distribuirea ajutoarelor de la Crucea Roșie Americană cu trenuri ce s-au atașat la trenul său”.

La 21 aprilie 1919, regina Maria s-a întors la București. Într-un stil concis dar sugestiv, Al. Marghiloman scria: „Multă lume la gară. Flori. Pe străde, nimeni. Frig. Regina frumoasă și elegantă. Generalul Berthelot a oferit flori cu un compliment: la plus jolie fleur des deux pays”.

Referindu-se la rosturile vizitei sale, regina consemna în jurnalul său: „Simțeam că făcusem tot ce mi-a stat în putință, bazându-mă în întregime pe intuiție. Mă străduisem să înțeleg situațiile, să lupt cu greutatea, uneori chiar cu ostilitatea, în intenția de a atenua orice prejudecată împotriva României. Am prezentat nevoile și aspirațiile poporului meu. Am pledat, am explicat și am frânt nenumărate lănci în apărarea lor. Am dat țării mele o imagine vie”.

În ziua de 26 aprilie 1919, la Palatul Cotroceni, în cadrul unei conferințe de presă la care au participat numeroși gazetari, regina a fă-

cut (vorbind în limba franceză) ample comentarii în legătură cu vizita sa, atrăgând atenția asupra „caracterului politic al acestei misiuni”. A făcut și unele nuanțări în legătură cu poziția regelui Ferdinand, arătând că a avut încrederea și consimțământul său pentru această misiune. „Regele ar dori și el să vorbească, dar e ținut la mai multă discreție ca mine. Adevseori el e obligat să vorbească prin mine”. Cu același prilej, a făcut și unele aprecieri despre persoanele pe care le-a întâlnit și cu care s-a întreținut. G. Clemenceau „a fost cel mai aspru”, dar după întâlnirea reginei cu el, Raymond Poincaré aprecia că atitudinea lui Clemenceau „față de România s-a schimbat mult”. A explicat apoi ziariştilor că îngrijorarea cu care fusese primită de rudele sale regale din Marea Britanie se datora faptului că acolo „Curtea nu face politică”.

Iată, așadar, o succintă retrospectivă a ceea ce a reprezentat vizita reginei Maria la Paris și Londra în martie-aprilie 1919. Privită în contextul în care ea s-a desfășurat, o putem considera desigur un demers important în favoarea țării și a intereselor ei majore. ■

CARTI SOSITE LA REDACTIE

• Ioan Scurtu, Dumitru Almaș, Armand Goșu, Ion Pavelescu, Gheorghe I. Ionță — **ISTORIA BASARABIEI DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ ÎN 1994** (coordona-tor: Ioan Scurtu).

Editura Tempus, București, 1994, 410 pp., 2 500 lei: lucrarea analizează evoluția istorică a teritoriului dintre Prut și Nistru, până în 1812, momentul instaurării ocupației țariste, mișcarea de eliberare națională, unirea Basarabiei cu România în 1918, perioada autonomiei administrative (1918-1920), istoria social-culturală și politică în perioada interbelică, ocuparea Basarabiei de armata roșie în 1940, eliberarea în 1941 și reocuparea în 1944, procesul de rusificare a Basarabiei.

• Costel Balint — **1989 — TIMISOARA ÎN DECEMBRIE**.

Helicon, Timișoara, 1993, 147 pp. + ilustr.: experiența trăită de unul dintre mii de timișoreni ieșiți în stradă în decembrie 1989 contra regimului de teroare și de-zumanizare.

• Ovidiu Bozgan — **UNIVER-**

SITATEA BUCUREȘTI — SCURT ISTORIC.

Editura Universității, București, 1994, 175 pp.

• Valentina Filip — **ACADEMIA DOMNEASCĂ DIN BUCUREȘTI (1694-1821)**.

Editura Universității, București, 1994, 66 pp.: lucrări apărute cu ocazia aniversării a 300 ani de în-vățămant superior în Țările Ro-mâne.

• Pavel Chihala — **FAȚA CERNITĂ A LIBERTĂȚII. 20 CONVORBIRI LA „EUROPA LIBERĂ”**.

Editura „Jurnalul literar”, 1992, 190 pp.

TREPTELE NEDESĂVÂRȘIRII. Institutul european, Iași, 1993, 299 pp., 1 900 lei.

MĂRTURISIRI DIN EXIL.

Institutul european, Iași, 1994, 267 pp., 2 400 lei: un volum de convorbiri cu personalități ale cul-turii române, nuvele, evocări, por-trete, confesiuni, recenzii și inter-pretări, semnate de un renumit specialist în istoria culturii și artei, ce a trăit mulți ani dincolo de ho-

tarele țării.

• Alexandru Roz — **ADUL — CETATEA MARII UNIRI** (Cu-vânt înainte de acad. Ștefan Pascu).

Editura Mirton, Timișoara, 1993, 385 pp., 1 300 lei: o lucrare bogată în informații despre partici-parea locuitorilor orașului la lupta de emancipare națională și la rea-lizarea Marii Uniri.

• VASILE GOLDIȘ, **POLITICĂ ȘI CULTURĂ (1919-1934)**.

Arad, 1993, 236 pp., 1 440 lei: lucrare editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, un omagiu adus unuia dintre fauritorii actului de la 1 decembrie 1918.

• Vasile Nicolae — **O ISTO-RIE A SOCIAL-DEMOCRAȚIEI ROMÂNE. VOL. I** (sub egida Insti-tutului de teorie socială al Aca-de-miei Române).

Editura Noua Alternativă, București, 1993, 212 pp., 600 lei: geneza, doctrina și acțiunea poli-tică a social-democrației din România în secolul XIX.

MONUMENTUL

UNIRII

DIN CERNĂUȚI

VIRGILIU Z. TEODORESCU

În nr. 3/1994, *Magazin istoric* a publicat o suită de fotografii inedite din albumul doctorului Ion Jianu, între care și imagini din urmă cu șapte decenii de la inaugurarea Monumentului Unirii din Cernăuți.

Iată câteva date privind istoricul acestui monument.

În 1922, la patru ani de la unirea Bucovinei cu România (*Magazin istoric*, nr. 11/1990), un grup de inițiativă din Cernăuți a lansat un concurs pentru realizarea unui monument comemorativ al actului istoric împlinit la 15/28 noiembrie 1918. Din acest comitet (al cărui președinte era principele Carol) făceau parte istoricul Ion I. Nistor (*Magazin istoric*, nr. 8/1990), lăncu Flondor (fostul președinte al Consiliului Național Român din Bucovina) și generalul Mircescu.

În cele două etape ale concursului au fost prezentate mai multe machete, realizate de cunoscuți sculptori și arhitecți ai vremii, cum erau: Spiridon Georgescu, Iorgu Ciortan, Vasile Ionescu-Varo, Ioan C. Dumitriu-Bărlad, Horia Miclescu, Ion Mateescu, Ion D. Traianescu, Kara Mihail.

Juriul a decis să premieze macheta realizată de sculptorul Theodor Burcă (în colaborare cu arh. Victor C. Ștefănescu), încredințându-i acestuia ridicarea monumentului, cu recomandarea să colaboreze și cu Spiridon Georgescu.

Trebuie menționat faptul că machetele participanților la concurs au fost prezentate publicului în cadrul unei expoziții la Ateneul Român, bucurându-se având posibilitatea să se pronunțe asupra lor. În presa vremii — între altele, ziarul *Dacia și Dimineața* — au apărut comentarii ale unor artiști plastici, critici de artă, ziariști etc. asupra acestor proiecte.

Pentru strângerea banilor necesari ridicării monumentului din Cernăuți a fost lansată o colecție publică, cu liste de subscripție, cu fonduri realizate din prezentarea unor spectacole, cu donații ale unor instituții și fundații de binefacere etc. Dintre astfel de societăți o contribuție hotărâtoare a avut-o „Principele Mircea”.

Inaugurarea monumentului, la 11 noiembrie 1924, a prilejuit o serie de festivități la care au participat regele Ferdinand I și membrii Casei Regale, guvernul, parlamentarii, oficialități din întreaga țară, reprezentanți ai armatei, foști combatanți în primul război mondial, locuitori din satele și orașele Bucovinei. În cadrul aceluiași manifest

tări, a fost dezvelit și monumentul Eroilor din Regimentul 41 infanterie din fosta Țară austriacă, unitate alcătuită exclusiv din românii bucovineni. Monumentul se afla în incinta Cimitirului militar din Cernăuți.

Cum arăta monumentul Unirii?

Era plasat pe o platformă pătrată din apropierea primăriei orașului. Cinci trepte duceau la această platformă, după care alte șase trepte urcau spre o altă platformă circulară, unde se afla grupul statuar propriu-zis, și un hemiciclu. La capetele hemiciclului, pe două borne de piatră, se aflau stemele provinciilor românești. Pe brăul ce lega cele două borne erau effigiile lui Grigore III Ghica (voievodul ce a plătit cu viața refuzul de a ceda austrieilor o parte din nordul Moldovei) și a regelui Ferdinand I, sub a cărui domnie Bucovina revenise la Patria mamă. Alte panouri din bronz (metal din care erau executate, de altfel, și stemele și effigiile) reprezentau diferite scene inspirate din istoria românilor.

Monumentul propriu-zis era compus dintr-un soclu pe care se înălța statuia unui ostaș român, în ținută de luptă. În mâna stângă ostașul avea un steag, iar cu mâna dreaptă sprijinea o față care încerca să se ridice — simbol al Bucovinei dezrobite.

În spatele monumentului era plasat un bour (operă a sculptorului Spiridon Georgescu), care strivea sub copite pajura bicefală a Habsburgilor.

Monumentul Unirii din Cernăuți a dăinuit până în anii tragici ai celui de-al doilea război mondial. După ce nordul Bucovinei — laolaltă cu Basarabia și ținutul Herța — a intrat în componența fostei Uniuni Sovietice și această mărturie a trecutului luptei românilor aflați sub stăpânire străină pentru unirea cu frații din patria-mamă a fost distrusă de noii stăpâni.

DECEMBRIE LA ROMÂNI

CRISTIAN POIȘTEANU

Născut pe 25 decembrie, am avut întotdeauna senzația că este o lună pacifică. O lună în care predomină încântarea sărbătorilor creștinești, ce încep cu Sfântul Nicolae și se încheie cu zilele tainei nașterii Mântuitorului și ale înnoirii anului.

În anii copilăriei, vremea friguroasă, gerul și zăpada țineau adesea oamenii în case, strada devenind împărăția săniștelor și a bulgărilor albi. Pregătirile aproape sacramentale pentru sărbătorirea Crăciunului, cu alese bucate, iar pentru cei mici „grîile” colindelor, ale Stelei și ale celorlalte datini îmi păreau să facă din decembrie luna jocurilor și ospetilor fără sfârșit. O lună a mariei vacanțe hibernale.

Am înțeles după mulți ani că este departe de a fi așa.

Am să înfățișez cititorului cele două serii de evenimente mai de seamă întâmplare în decembrie în istoria noastră.

Rele și bune. Bineînțeles, am selectat o parte dintre ele. Cele din urmă: în 1663 uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino declară seacă lupta dintre boierii Cantacuzini și Băleni; în 1691 o altă crimă – de data aceasta, din porunca lui Constantin Cantemir, sunt decapitați Velicico și Miron Costin; în 1769 Constantin Mavrocordat este făcut prizonier de ruși la Galați și moare la Iași, iar Horea și Cloșca sunt prinși la 1784 și duși la Alba Iulia; în decembrie (stil nou) 1916, armatele Puterilor Centrale ocupă capitala României (dar de unde vor pleca tot în decembrie, 1918); la 29 decembrie 1933 este asasinat de către o echipă legionară primul ministru liberal I.G. Duca; în decembrie 1941, Marea Britanie declară război României, iar țara noastră declară război Statelor Unite; în decembrie 1946 Adunarea Deputaților, cu majoritatea de stînga ieșită din alegerile parlamentare măsleuite din noiembrie, votează etatizarea Băncii Naționale a României, iar la 30 decembrie 1947 ultimul rege al României, Mihai I, abdică în urma transformării țării într-o zonă de influență și dominație sovietică și e silit de regimul comunist să părăsească

tronul și țara.

Iată acum cealaltă serie: în 102, luna decembrie, împăratul Traian ia numele Dacicus; la 1369 are loc prima incursiune otomană în Țara Românească, iar Vladislav I, ajutor de contingent ardelenești, o respinge, trece Dunărea și eliberează Vidinul; la 1467 Ștefan cel Mare este victorios la Baia împotriva lui Matei Corvin; la 1596 Mihai Viteazul încheie pacea cu Poarta otomană, primind steag de domnie; Mihail Kogălniceanu ține, în decembrie (stil nou) 1842, Cuvântul de deschidere al celui dintâi curs de istorie națională la Academia Mihaileană; la 1848 Adunarea Națională a fruntașilor românilor transilvăneni de la Sibiu protestează contra „uniunii” forțate cu Ungaria; Grigore Ghica decretă desființarea robiei în Moldova, în decembrie 1855; tot în decembrie 1855, Carol Davila inaugurează Școala de Mică Chirurgie de la Spitalul Mihai Vodă din București; în decembrie 1861, Cuza Vodă dă de știre printr-o proclamație oficială că Unirea era îndeplinită, iar naționalitatea română întemeiată; în 1863 domnitorul Unirii, A.I. Cuza, promulgă legea secularizării averilor mănăstirești, în 1864 – Codul Penal și Codul Civil și autocefalia Bisericii ortodoxe române și legea asupra instrucțiunii; la 1865 are loc protestul deputaților români din Dieta Transilvaniei contra „uniunii” Transilvaniei cu Ungaria, iar deputatul Ion Rațiu prezintă împăratului, la Viena, o petiție în care se exprima protestul față de alipirea Transilvaniei la Ungaria; în 1868 are loc Concertul inaugural al Societății Filarmonice Române din București și în 1869 se inaugurează oficial clădirea Universității din București; la 1877, Plevna se predă, iar Osman Pașa este luat prizonier de armata română; în 1908 Ion I.C. Brătianu devine pentru prima oară prim-ministru; în 1910 la Issy le Moulineaux (lângă Paris) are loc primul zbor experimental din lume al unui avion cu reacție, inventat și pilotat de Henri Coandă; în decembrie 1918 se creează Partidul Țărănesc, condus de Ion Mihalache; la 22 decembrie 1927 se înființează Societatea de

difuziune radiofonică din România; la 10 decembrie 1933 guvernul liberal dizolvă Garda de fier; la 14 decembrie 1955 România devine membră a ONU.

Am lăsat la urmă între evenimamentele din decembrie două fapte cruciale din istoria neamului nostru: înfăptuirea Marii Uniri la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, și la 22 decembrie 1989 revoluția care a măturat într-o zi, după peste patru decenii, dictatura regimului comunist.

Dacă 1 decembrie 1918 este un capitol de istorie descifrat aproape în totalitate, 22 decembrie 1989 prezintă toate simptomele unui subiect încă foarte fierbinte. Ceea ce *Magazin istoric* a încercat să publice în acești 5 ani despre revoluția română din 1989 devenită „prima revoluție transmisă în direct la radio și televiziune”, au fost doar secvențe ale unor acțiuni ce se dovedesc, la o încercare de analiză științifică, extrem de complexe. Suntem bucuroși de ceea ce am făcut și primim cu legitimă satisfacție acel *număr special* din decembrie 1989, în format de ziar, răspândit din mână în mână în multe dintre orașele țării în chiar zilele revoluției și a cărei rapidă elaborare dovedește cât era de pregătită această publicație pentru ceea ce avea să vină. În paginile acelei ediții speciale semnav mulți dintre istoricii, azi de frunte, ai acestei țări.

Dar cunoașterea exactă și analiza celor întâmplate, care au schimbat din nou cursul istoriei românești, în sincronizare cu cel al istoriei europene, sunt încă departe de a fi începute.

O amplă bibliografie (multe dintre titlurile acelor cărți le puteți citi alăturat) stă deja la dispoziția istoricului; două rapoarte preliminare au fost deja redactate – unul al unei Comisii parlamentare, altul al SRI, iar un al treilea este în curs de alcătuire; sute de ore de transmisiilor TV și radio, în direct, ca și zeci de mii de pagini de gazete sunt deja în bibliotecă și pot fi consultate.

Și totuși...
Scrierea istoriei revoluției române nu a început și nici nu putea

încă începe. În 1994 am aniversat o jumătate de secol de la 23 august 1944, iar punctele de vedere, inclusiv ale istoricilor, sunt încă deosebit de controversate, deși există o serie de analize pertinente care evidențiază valoarea acestui act istoric pentru salvarea României.

Recenta prăbușire a comunismului are, cu atât mai mult numeroase necunoscute, pe lângă o serie de aspecte evident clarificate. Istoria este complicată. Ar fi nevoie de multe dezlegări.

Scriam acum patru ani că în decembrie 1989 explozia socială a fost extrem de puternică și neașteptată, la nivelul sutelor de mii de oameni în Capitală și în țară,

spontaneitatea, improvizația, dezordinea, panica și modul de acțiune au fost simultane. Dar nimeni, absolut nimeni, nu deține nici o imagine panoramică și nici măcar a unui singur capitol întreg al revoluției, dintre zecile și sutele ce se jucau deodată.

Cred și astăzi în acest punct de vedere. Și adaug că 22 decembrie 1989 mi se pare mai întortocheat istoriceste decât chiar 23 august 1944. Oricum, și 22 decembrie se înscrie în politica faptului împlinit, devenită regulă a istoriei politice românești de mai bine de un veac.

Ca istorici, să nu disperăm. Să ne apucăm lucid și metodic, inteligent și în spiritul istoriografiei moderne, atotcuprinzător și tenace.

de descifrarea tainelor revoluției de acum cinci ani. Partea cea grea a istoriei s-a făcut, urmează scrierea ei, dezlegarea cât mai corectă a adevărilor spre a putea integra marile evenimente în scurgerea istoriei, care nu a început și nu se sfârșește cu noi.

Până atunci să ne amintim ce scria părintele Stăniloae în aceste pagini în 1990: „Multimea de tineri și de copii, care și-au dat viața pământească pentru eliberarea neamului lor de sub tirania comunismului ateu, a impus poporul nostru atenției și admirației universale, făcând lumea întreagă martoră cutremurată a unui eveniment neobișnuit, de puternică manifestare a credinței lui creștine”. ■

Revoluția română din decembrie 1989

REPERE BIBLIOGRAFICE

La cinci ani de la răsturnarea dictaturii, o cât de sumară investigație bibliografică evidențiază un fapt deosebit de semnificativ: evenimentele din acel decembrie 1989 și din lunile care l-au urmat au constituit subiectul unei nemaiîntâlnite până atunci publicități. Presa, radioul, televiziunea, publiciști și istorici, scriitori, oameni politici, analiști, participanți la evenimente au scris și continuă să scrie despre Revoluția română din decembrie 1989.

Prezentăm, în cele ce urmează, într-o succintă bibliografie, unele lucrări apărute în țară sau în străinătate în anii 1990-1994, repere dintr-o istoriografie în curs de constituire. În mod fatal, lista noastră este selectivă, având în vedere faptul că

nici marile biblioteci ale Capitalei nu dispun încă de totalitatea volumelor consacrate Revoluției din 1989, lipsind îndeosebi cele tipărite de autori și editori din provincie și din străinătate.

Cât adevăr, cât informație, cât mărturie relevantă conțin aceste lucrări, abia analiza nepărtinitoare și nepartizană a istoricilor va putea spune.

Inventarul publicat de noi pentru prima oară într-o revistă de specialitate, ca o dovadă a interesului imens pentru schimbarea la față a României din 1989, constituie și o invitație la completarea ei de către cititorii și colaboratorii noștri, cu alte și alte titluri, cu alte și alte volume, cu alți și alți autori. Orice nouă informație bibliografică este așadar binevenită.

● Paul Abrudan, Sibiul în revoluția din decembrie 1989, Ed. Casa Armatei, Sibiu, 1990 ● A conducător vârnăpaj: Romania 1989 december, Pecs, 1990 ● Gérard Alban Guibert, Chronique historique de la Revolution Roumaine de decembre 1989 à janvier et février, f. ed., f. l., 1990 ● Ioan Alexandru, Căderea zidurilor Ierihonului sau Adevărul despre Revoluție, Vălenii de Munte, Valea Popilor, 1993 ● Gabriel Andreescu, Patru ani de revoluție, Ed. Litera, București, 1994 ● Vasile Avram, Zeul din labirint, Sibiu, 1989, Ed. Pilsib, Sibiu, 1992 ● Costel Balint, 1989. Timișoara în decembrie, Ed. Helicon, Timișoara, 1992 ● Ale-

xandru Bărlădeanu, La răscruce..., Ed. Grupul de publicații „Economiștii”, 1992 ● Teodor Brătes, Explozia unei clipe. 22 decembrie 1989, o zi în studioul 4, Ed. Scripta, București, 1992 ● Silviu Brucan, Generația irosită, Ed. Universul și Calistrat Hogaș, București, 1992 ● Mircea Bunea, Praf în ochi. Procesul celor 24 — 1 — 2, Ed. Scripta, București, 1994 ● Car-tea albă a guvernării Roman (28 iunie 1990 - 17 octombrie 1991), f.ed., București, 1992 ● Michel Castex, Un mesonge gros come le siècle. Roumanie, histoire d'une manipulation, Ed. Albin Michel, Paris, 1990 ● N.N. Constantinescu, Starea economică a

României și căile ieșirii din criză, f.ed., București, 1992 ● Viorel Domenico, După execuție a nins, Ed. Militară, București, 1992 ● Dosare ale Revoluției, redacția: Ion Arcaș, Tudor Dumitru Savu, Vasile Sălăjan, Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 1990 ● Catherine Durandin, Nicolae Ceaușescu. Adevăruri și minciuni despre un rege comunist (traducere), Ed. Nemo, București, 1992 ● Echipa de sacrificiu. Din culisele guvernării postrevoluționare, 5 ianuarie 1990-5 februarie 1991, Ed. România Azi, București, 1992 ● Radu Florian, Prăbușirea dictaturii est-europene și alternativele istoriei, Ed. Noua Alternativă, București, 1993 ● Eleodor Focșe-

neanu, Istoria constituțională a României (1859-1991), Ed. Humanitas, București, 1992 • Anneli Ute Gabanyi, Die unvollendete Revolution: Rumänien zwischen Diktatur und Demokratie, Ed. Piper, München, Zürich, 1990 • Grigore-Cătălin Haidău, Eroica '89, Brașov, 1990 • Hans Wolfram Hocktl, Offenheit hat überzeugt: ergänzung und Fortsetzung der Studien Offene Karten und Deutschen zur NS — Geschichte der Deutschen in Südosten. Chronologie der Revolution 1989 in Rumänien, Metzingen, 1990 • Ioan Iancu, Pașaport pentru niciunde (Timișoara, decembrie 1989), Ed. SigNata, Timișoara, 1990 • Ion Iliescu, Revoluție și reformă, Ed. Enciclopedică, București, 1994 • Istoricul an 1989, red. L. Bucătaru, Ed. Universitat, Chișinău, 1991 • Însemnări din zilele Revoluției, decembrie 1989, Ed. Militară, București, 1990 • Ioan Judea, Târgu Mureș. Cumpăna lui martie, 2 vol., Ed. Tipomur, Târgu Mureș, 1991, 1993 • I.I. Lazăr, Moartea generalului Milea, Ed. Rodan, București, 1991 • Dumitru Mazilu, Revoluția furată, 2 vol., Ed. Cozia, București, 1991 • Libertate! De Roemeense Revolutie, red. Marjrie Bergh, Nausicaa Marbe, Ed. Buijten and Schipperheijn, Tweede Wereld Centrum, Amsterdam, 1990 • Martor ocular. Piața Libertății Cluj, 21 decembrie 1989, album

foto de prof. Răzvan Rotta, Cluj-Napoca, 1990 • Florin Medeleț, Mihai Ziman, O cronică a Revoluției din Timișoara (16-22 decembrie 1989), Timișoara, 1990 • Miodrag Milin, Timișoara 15-21 decembrie '89, Timișoara, 1990 • Miracol (Publicație cu conținut comemorativ și omagial al Revoluției din decembrie 1989), fasciculele I-II, București, 1990-1991 • Cristina Nichituș, Francisc Munteanu, „Iarna tinereții mele”, „L'inverno delle mia gioventù”, Ed. Societății de presă Mileniul trei, Cluj-Napoca, 1990 • Personalități publice: decembrie 1989-27 septembrie 1992, Ed. Holding Reporter, București, 1993 • Aurel Perva, Cornel Roman, Misterele revoluției române: adevăruri, îndoieli, semne de întrebare, Casa de editare Răscruci de milenii, București, 1991 • Ion Petcu, Ceaușescu un fanatic al puterii. Biografie neretuşată, Ed. Românul, București, 1994 • Radu Portocală, Autopsie de coup d'état Roumain. Au pays du mensonge triomphant, Ed. Calman-Levy, Paris, 1990 (ed. românească 1991) • Aderian Dinu Rachieru, Cele două Românii?, Ed. Helicon, Timișoara, 1993 • Nestor Rătesh, Romania: the entangled Revolution, Ed. Prager, Westport, Connecticut, London, 1991 (ed. românească 1994) • Revoluția română în direct, coordonator Mihai Tatulici,

vol. I, București, 1990 • Revoluția română văzută de ziariști americani și englezi, Ed. Evenimentul, București, 1991 • Carol Roman, Ultimele 100 zile nefaste: sfârșitul clicii Ceaușescu, Ed. Glob, București, 1990 • Petre Roman, Le devoir de Liberté, Ed. Poyot, Paris, 1992 (ed. românească 1994) • Al. Saucă, KGB-ul și revoluția română, Ed. Miracol, București, 1994 • Ioan Scurtu, Sfârșitul dictaturii, București, 1990 • Elisabeth Spencer, Și a mai rămas doar unul, Ed. Viitorul Românesc, București, 1993 • Ilie Stoian, Decembrie '89: arta diversunii, Ed. Colaj, București, 1993 • Nicolae Stănescu, Pe urmele Revoluției din decembrie 1989, Ed. Albatros, București, 1992 • Titus Suciu, Reportaj cu sufletul la gură, Ed. Facla, Timișoara, 1990 • Filip Teodorescu, Un risc asumat: Timișoara, decembrie 1989, Ed. Viitorul Românesc, București, 1992 • Răzvan Theodorescu, Cele 900 de zile ale „manipulării”, Ed. Tinerama, București, 1994 • Ion Țârlea, Moartea pândeste sub epolet, Sibiu '89, Ed. Blasco 2000 Mustang, București, 1993 • Ion Varlam, Noua Constituție a României față cu schimbările din Europa de est. Istorie, politică și drept, Ed. Evenimentul, București, 1993 • Vom muri și vom fi liberi, red. Doina Marian, Ed. Meridiane, București, 1990

V-AȚI REÎNNOIT ABONAMENTUL LA MAGAZIN ISTORIC?

**Nu lăsați pentru mâine ceea ce puteți face chiar astăzi:
UN ABONAMENT MAGAZIN ISTORIC PE PRIMUL TRIMESTRU AL ANULUI 1995!**

Vă asigurăm, astfel:

- Continuitatea colecției.
- Promptitudinea primirii revistei lună de lună.
- Procurarea revistei la un preț cu mult mai mic decât la vânzarea liberă, redacția suportând — datorită ajutorului donatorilor, sponsorilor și subvențiilor primite — diferența dintre prețul unui exemplar **la abonament — 450 lei** și **la vânzare liberă — 650 lei**, începând de la 1 ianuarie 1995

NU UITAȚI!

De la 1 ianuarie 1995, prețul unui exemplar **Magazin Istoric** este:

- la abonament — **450 lei (trei luni — 1 350 lei)**
- la vânzare liberă — **650 lei (trei luni — 1 950 lei)**

Icoanele, reprezentări ale Divinității sau ale sfinților, au îndeplinit mai întâi o funcție de păstrare a memoriei. Pelerinii către Locurile Sfinte luau cu ei ca amintiri imagini ale unor personaje sacre, care nu aveau încă o funcție de obiecte de cult. Creștinismul timpuriu, impregnat de spiritul Vechiului Testament, excludea orice formă de venerare a reprezentărilor figurative. Dar, în același timp, tradiția creștină s-a înfățișat lumii antice ca o revelație a Cuvântului și a imaginii Divinității, ca o doctrină a Treimii și a Fiului intrupat pentru mântuirea omenirii. Îmaginea, ca suport real al Adevărului, nu putea fi acceptată decât de o religie care credea în divinitatea Fiului, spre deosebire de tradiția Vechiului Testament sau de cea a Coranului, care nu admit că Dumnezeu s-a intrupat. Relația dintre Icoană și intruparea Cuvântului apare în mod clar în cuvintele Sfântului Ioan Damaschinul: „Pentru că Invizibilul, acoperit de trup, a devenit vizibil, se poate reprezenta asemănarea celui care s-a arătat”.

Transmiterea adevărului creștin se face prin cuvânt și imagine. Cum tradiția doctrinală este alcătuită din dogme, adevăruri paradoxale care depășesc înțelegerea rațională, aceste adevăruri trebuie înțelese într-un mod direct și rapid. Icoanele reprezintă această cale de cunoaștere. „Vederea conduce, mai bine decât auzul, la credință”, spunea Sfântul Nichifor, participant la cel de al VII-lea Conciliu ecumenic, care a formulat învățătura bisericii despre imaginile sfinte. „Ceea ce este în fața ochilor se imprimă mai puternic în suflete și, prin percepția simțurilor, își găsește locul în părțile afective”. Cu două secole mai înainte, Sfântul Grigore, papa de la Roma, atribuise icoanei un rol mai modest, într-o scrisoare trimisă lui Serenius, episcopul Marsiliei: „Ea este pentru cei ce nu știu să citească ceea ce Scriptura reprezintă pentru cei cu știință de carte”.

Fără îndoială că ar fi greșit să restrângem rosturile icoanelor la funcția lor didactică. Mișcarea iconoclastă, pornită în anul 726 prin edictul împăratului Leon III Isaurianul, ascundea sub expresia teologică necazuri politice imediate. Imperiul bizantin se afla în plină confruntare cu arabii, care atacaseră Constantinopolul în 717-718. Unitatea statului amenințată cerea concesiuni față de creștinii din Asia Mică, influențați de Islamul aflat în plină expansiune și deci ostili cultului imaginilor. Reabilitarea icoanelor s-a făcut cu greu, abia în 843, când s-au confirmat hotărârile luate la cel de al VIII-lea Conciliu ecumenic din 787. De atunci încolo arta icoanelor s-a putut dezvolta în libertate, în funcțiunile ei multiple: mistice, liturgice, didactice și estetice.

Perioada secolelor IX-XI — numită renașterea macedoneană — a fost vârsta de aur a iconografiei creștine, când perfecțiunea execuției s-a întâlnit cu

rigoarea conținutului spiritual.

Prin concepția, cât și prin detaliile sale, icoana poate să redea cele mai fine nuanțe ale doctrinei creștine. Se citează adesea, în legătură cu acest aspect, scena Învierii. Obligați să nu zugrăvească scene imaginare, *zographoi*-i epocii se supuneau strict acestei tradiții, nepermițându-și să reprezinte o scenă la care nimeni nu asistasese. Într-adevăr nimeni nu l-a văzut pe Cristos înviat: soldații care păzeau mormântul dormeau un somn greu. Piatra tom-bală nu se mișcase. Înviind în corpul său de slavă, imaterial, Iisus a traversat giulgiul, piatra și, apoi, ușa, când s-a arătat apostolilor. Mișcările au fost primele care au primit mărturia *Învierii* prin intermediul îngerului care le-a spus: „Iată locul unde zăcea Iisus”. Îngerul a fost cel care a răsturnat piatra și a arătat femeilor sfinte giulgiul gol. Această reprezentare este frecventă în iconografia greacă, rusă și balcanică. Maria-Magdalena, care îl întâlnește pe Iisus și îl confundă cu grădinarul, are a doua dovadă a Învierii. Este scena din *Noii me tangere*.

În arta creștină a Occidentului, scena a suferit modificări produse de o pierdere a sensibilității față de dogmă, de o nevoie de a raționaliza, treptat, iconografia. La începutul secolului XVI, Dürer, care îl reprezenta pe Cristos ieșind din mormânt, mai știa că el trecuse prin piatra tom-bală. Urmașii săi însă ignorau acest lucru; la ei, piatra trebuia răsturnată.

Frumusețea icoanei nu poate supraviețui fără spiritul doctrinar care îi dă viață. Frumusețea formei încercase, multă vreme, să atingă inefabilul realităților reprezentate. Când aceste realități sunt ignorate, forma nu mai are ce îmbrăca. Ea încearcă în van să se salveze urmând pe viitor exigențele gustului artistic profan. Nu îi mai rămâne icoanei decât funcția de obiect de cult, care se lipsește adesea de frumusețe. Artă a trădat rolul său de interpret a adevărului. Urătenia decorației contemporane a bisericilor este o dovadă grăitoare.

Icoana populară din secolele XVIII-XIX a mai prelungit frumusețea acestei arte prin mijloace simple, dar foarte expresive, din tradiția picturală folclorică. Decăderea artei populare, sufocată, falsificată de imagistica urbană, a răpit icoanelor ultimele forme de expresie autentică.

Fascinați de exotismul și vechimea acestor imagini, colecționarii contemporani se înconjoară cu aceste venerabile creații. Datorate pietății, interesului științific sau estetic, colecțiile generează consecințele obișnuite ale integrării vechilor arte religioase în viața modernă. Smulse din ambianța lor originară, icoanele sunt reduse azi la o simplă funcție decorativă sau documentară. Între criteriile care prezidează comerțul cu icoane, cel spiritual este complet ignorat. ■

Centenar Hermann Oberth

UN BUN SAS TRANSILVĂNEAN

PAUL SCHUSTER-STEIN

● Singurul român din Muzeul spațiului de la Washington ● În 1923, drumul spre astre era deschis ● Oglinda cosmică și cosmonava electrică ● Prima rachetă cu combustibil lichid din lume s-a înălțat de la Mediaș

În 1924, la bicentenarul nașterii filosofului de la Königsberg, Immanuel Kant, Ion Petrovici scria: „Dacă germanii îl pot invoca cu mândrie în rivalitatea lor intelectuală cu alte popoare, omenirea toată la rândul ei poate să-l invoce ca o izbândă a năzuinței sale de-a se depăși pe sine”. Aceste cuvinte se potrivesc întru totul, acum la centenarul nașterii sale, și savantul Hermann Oberth (1894-1989), despre care istoricul sas Otto Folberth scria în 1932: „Genialitatea realizărilor lui Oberth mi se impune, în primul rând, prin aceea că ele s-au născut în Transilvania”. Iar academicianul Elle Carafoli remarcă: „Savanții și inginerii români îl cinstesc și îl admiră pe Hermann Oberth ca pe unul dintre cei mai mari oameni de știință ai omenirii și, totodată, ca pe unul dintre cei mai

inzeștrați compatrioți ai noștri”.

La rândul său, celebrul Wernher von Braun discipol al lui Oberth și părinte al rachetei purtătoare americane „Saturn V” și al programului spațial „Apollo”, care a dus primul om pe Lună, rezuma imensa contribuție a profesorului său în cuvintele: „Hermann Oberth a fost primul care, în legătură cu ideea unui zbor cosmic real, a pus mâna pe rigla de calcul, elaborând concepte și proiecte de construcție pe bază de calcule numerice”.

Să rememorăm câteva momente principale din viața savantului, originar din România, a cărui contribuție la dezvoltarea zborurilor cosmice Magazin istoric a prezentat-o în nr. 12/1985.

S-a născut la 25 iunie 1894 la Sibiu, într-o familie de intelectuali sași, tatăl, dr. Julius Oberth, fiind un chirurg apreciat, iar mama sa, Valerie, era fiica poetului și gânditorului progresist Friedrich Krasser. În 1896 părinții săi se mută la Sighișoara, unde, în 1900, la vârsta de șase ani, copilul Hermann începe școala elementară.

Deja la șapte ani își concepe un „caiet de inventator”. Din anul 1904 urmează Gimnaziul „Deutsch” din Dealul Cetății. În vacanța de iarnă 1905-1906 citește cărțile în jurul Lunii și De la Pământ la Lună de Jules Verne, lectura lor captivându-l. De atunci ideea zborului cosmic l-a pasionat în așa măsură încât a rămas strâns legat de destinul său.

Tot din lectura unei scrieri de anticipație, l-a venit o altă idee

genială: hidrogenul și oxigenul ar putea fi lichefiate și, ejectate, formând un jet reactiv continuu. Aceasta a fost noua idee deschizătoare de zboruri cosmice. Hermann Oberth împlinise atunci doar 16 ani. Doi ani mai târziu —, răstimp în care s-a preocupat de calculele de zbor ale rachetei —, în luna mai 1912, Oberth trece examenul de bacalaureat. În mintea sa ideile deja se cristalizaseră: racheta cu combustibil lichid era tehnic realizabilă, iar omul putea suporta starea de imponderabilitate.

Deși obsedat de realizarea rachetei, Oberth a plecat în toamna anului 1913 la München, pentru a studia medicina. Ulterior, a trecut la fizică, descoperindu-și vocația și menirea sa adevărată. Izbucnind primul război mondial, s-a întors în Ardeal. Este trimis, ca toți colegii lui, pe

front, fiind rănit în 1915 și, drept urmare, repartizat la zăbărituri pentru rezervați din Sighișoara. Astfel are posibilitatea să aprofundeze medicina, cunoștințele acumulate fiindu-i de folos mai târziu în experimentele și cercetările sale de medicină spațială.

După război, reia studiile de fizică, mai întâi la Cluj, apoi din nou la München, la Göttingen și Heidelberg. Ca student, transpune în formule și desene tehnice întreaga teorie a rachetelor. Astfel, în 1922, manuscrisul este gata și-l înaintează la Heidelberg ca lucrare de doctorat, dar este respins. Apoi Oberth încearcă pe rând la patru edituri din Germania să-l publice sub formă de carte. Nu reușește, dar nici nu cedează. Ce n-a fost posibil în Germania, se realizează totuși la Cluj. La 18 mai 1923, pe baza lucrării *Racheta spre spațiile inter-*

Otopeni 15 iunie 1972. Hermann Oberth (x), împreună cu soția, sunt întâmpinați de acad. Elie Carafoli (xx), și acad. Radu Voinea

planetare, Universitatea din Cluj i-a decernat titlul de profesor de fizică, ceea ce a fost prima recunoaștere a operei sale de pionierat.

După aceeași editura Oldenbourg din München s-a arătat dispusă să publice lucrarea, cu condiția ca autorul să suporte costul tipăririi. Datorită ajutorului soției sale — se căsătorise la 6 iulie 1918 cu Mathilda Hummel, croitoreasă de mode din Sighișoara — cartea a putut să apară: ea a avut un răsunet mondial. Despre valoarea acestei lucrări avea să se pronunțe mai târziu chiar renumitul constructor de rachete Werner von Braun, citat la început: „Ea reprezintă fundamentul științific pe care s-a sprijinit dezvoltarea tehnică a astronauticii până acum. Hermann Oberth descrie cu luciditate profetică toate elementele de bază ale marilor rachete din zilele noastre, care adesea sunt considerate de autorii contemporani drept invenții ale ultimilor ani. Pe lângă aceasta, el elaborează o bază teoretică pentru principiul și sistemul de funcționare al rachetelor cu combustibil lichid și pentru metodele de pilotare”.

Hans Barth, biograful lui Hermann Oberth; arată că acesta a avut, dintre toți contemporanii săi, „cea mai cuprinzătoare și mai profundă viziune asupra rachetotehnicii și zborului spațial”, prezentând sub formă sintetică cele patru premise cuprinse în cartea sa: 1. Există posibilitatea de a se construi aparate care să se ridice deasupra atmosferei terestre; 2. Aceste aparate pot

chiar părăsi zona de atracție a Pământului; 3. Cu asemenea aparate oamenii pot călători în spațiul cosmic fără a-și periclita viața; 4. Construirea și exploatarea unor astfel de aparate poate fi rentabilă din punct de vedere economic.

Meritul deosebit al lui Hermann Oberth constă tocmai în faptul că de la început și-a dat seama că zborul cosmic nu este doar posibil, ci și eficient din punct de vedere economic.

La sfârșitul anului 1924, Oberth se mută la Mediaș, unde predă fizica și matematica la Gimnaziul „Stephan Ludwig Roth”. Aici a început să lucreze, din 1925, la cea de-a doua carte, *Căile navigației spațiale* care avea să apară în 1929. În această lucrare prezenta două idei tehnice noi: oglinda cosmică și cosmonava electrică. Cartea a fost distinsă chiar în anul apariției cu premiul astronomic internațional „REP-Hirsch”, instituit de Societatea Franceză de Astronomie.

Trei ani mai târziu, în 1932, cu ocazia unei audiențe la regele Carol II, Oberth a solicitat sprijin material în vederea efectuării unor experiențe la școala de pilotaj din Mediaș. Ajutorul n-a fost acordat, în schimb a obținut aprobarea de a efectua experimentele în școala respectivă, despre care chiar Oberth mărturisea: „În paralel am făcut experiențe cu rachete mai mici, în 1935 prima mea rachetă cu combustibil lichid înălțându-se efectiv în văzduh”.

Astfel orașul de pe Târnava Mare, unde Oberth era poreclit „Oberth-Lună”, poate fi privit, fără exagerare, drept „un leagăn al astronauticii”.

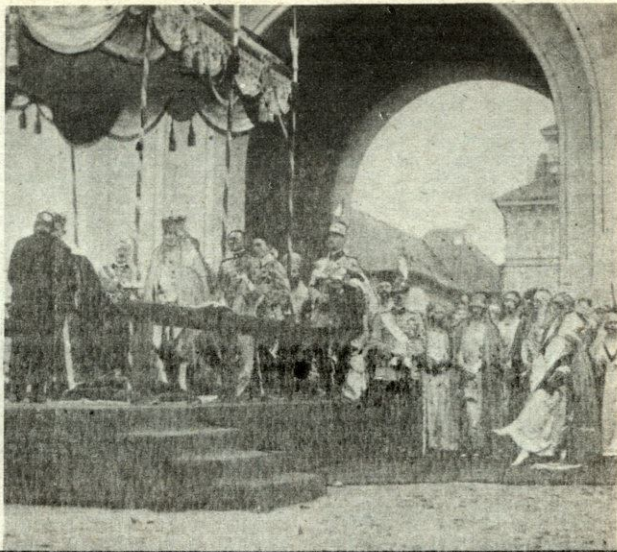
In 1938 Hermann Oberth invitat la Viena și-a dat însă seama că scopul nu cores-pundea nici cu viziunile sale de savant, nici cu convingerile morale. De la Viena, în 1940 este transferat la Dresda, și orice încercare de a se întoarce, în timp de război, la Mediaș, deveni imposibilă. Dimpotrivă, în iulie 1941, este obligat să meargă la Peenemünde, unde, la acea dată, realizarea rachetei militare germane era încheiată. Profesorul Oberth asistă doar la unele experiențe de lansare, efectuate ulterior. În 1943 se stabilește la Reinsdorf, lângă Wittenberg, iar din 1945 până în 1948 a fost nevoit să lucreze ca grădinar. În 1948-1950 se află în Elveția, în-tocmind expertize de speciali-tate, iar în perioada 1950-1953 în Italia, în cadrul marinei italiene, experimentând racheta sa, concepută în 1935 la Mediaș, cu combustibil solid pe bază de azotat de amoniu. În 1953 se întoarce la Feucht, o localitate lângă Nürnberg, unde se stabili-se cu câțiva ani în urmă cu fa-milia sa. Aici lucrează la noua sa carte *Oameni în spațiul cosmic*, care avea să apară în 1954 și să devină cea mai tradusă carte a lui Hermann Oberth, cunoscând versiuni engleze, franceze, japo-neze, italiene, spaniole, olandeze etc.

În perioada 1955-1958, profes-orul Oberth lucrează la Hunt-sville în S.U.A., fiind invitat de fostul său elev Werner von Braun. Revine în 1958 la Feucht și scrie cea de-a patra carte a sa *Automobilul lunar*, apărută în 1959. După o scurtă ședere în 1960 în S.U.A., se retrage defini-tiv, pensionându-se în 1962.

Potrivit celor relatate de dr. ing. Hans Barth, prietenul și bio-graful savantului, un eveniment de neuitat a fost pentru pionierul astronauticii revederea vechii sale patrii în 1972, după o ab-sență de 34 de ani, fiind de două ori (1972 și 1974) oaspetele Aca-demiei Române. În 1972 i-a fost decernat și titlul de doctor Hon-oris Causa al Universității din Cluj. Astfel, într-un film biografic pe care emisiunea în limba ger-mană a Televiziunii Române l-a difu-zat în 1977, Hermann Oberth putea să spună pe bună drep-tate: „Dorința mea cea mai sin-ceră a fost întotdeauna de a fi și de a rămâne un bun sas transil-vănean, de a-mi servi poporul și țara prin munca mea. Iar dacă voi, iubiiți mei compatrioți, puteți fi astăzi măcar puțin mândri de mine, atunci eu voi încerca cea mai înaltă satisfacție.”

Concomitent cu analize circumstanțiate asupra fenomenelor politice și sociale din România, depeșele diplomatice austriece cuprind un mare număr de informații și considerații care, luate fiecare în parte, nu sunt, poate, din cale afară de relevante; dar laolaltă, ele recompun o imagine indubitabil sugestivă asupra reconstituirii sistemului de relații internaționale ale țării în perioada imediat următoare primei conflagrații mondiale¹.

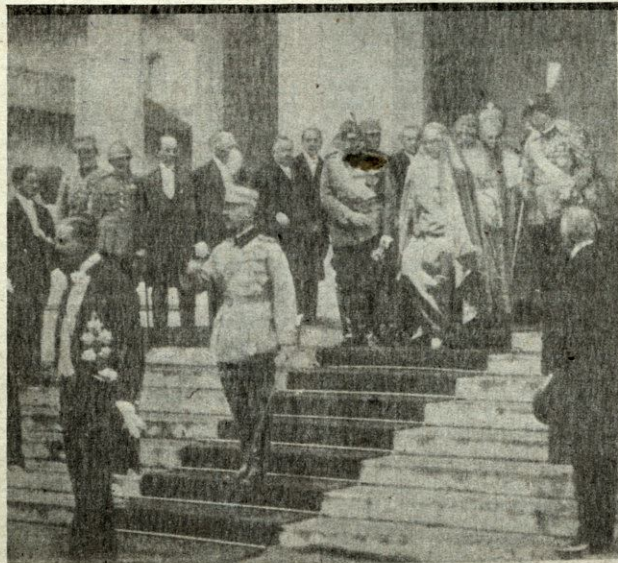
Astfel, într-un raport din 1 mai 1921 asupra mișcărilor intervenite în diplomația românească, ministrul austriac la București semnală: „În locul fostului comisar român la Constantinopol, domnul Filaliti, recent trimis la Reval [astăzi Tallin — n.n.] și, respectiv, a însărcinatului cu afaceri Simionescu, a fost numit comisar fostul ministru la Atena, Filodor. Ministru român la Helsingfors [astăzi Helsinki — n.n.] a fost numit d. Mimi Plesnă, se-

Noutăți din arhivele Ministerului de externe din Viena

SERBĂRI PUBLICE ȘI JOCURI POLITICE

DUMITRU HÎNCU

cretar particular al domnului Take Ionescu.

Zilele acestea pleacă la Tokio cel dintâi ministru plenipotențiar în Japonia, prințul Mavrocordat. Fost ministru plenipotențiar la Viena, el este cunoscut și la noi. Până la război, Japonia era reprezentată la București de un căpitan nipon, care nu era niciodată aici².

La finele acestei depeșă, ministrul austriac anunță însă că „cu prima ocazie sigură”, va expedia un „raport rezumativ” asupra ansamblului relațiilor diplomatice ale României. Fost, înainte de război, vreme de cinci ani, în post la Sofia, Storck era socotit la Viena un bun cunoscător al sud-estului european.

¹ Actele diplomatice citate în acest articol se află în Arhiva Ministerului de externe austriac, fondul „Neue Politische Archiv”, L. A. Gesellschaft Bukarest, Politische Berichte 1921-1923.

Un larg tur de orizont

Și, într-adevăr, făgăduitul raport a urmat la numai câteva zile de peșea mai sus-amintită, mai exact la numai trei zile și era clasat „Confidențial”. El pleca de la premisa că - după ieșirea Rusiei din concertul european, după destrămarea Imperiului austro-ungar și, mai ales, după zdrobirea Germaniei - cel mai periculos concurent al Angliei în hegemonia ei comercială și militară - Imperiul britanic își pierduse din nou și în mare măsură interesul față de Europa. De asemenea, Statele Unite se retrăseseră iar în emisfera lor, încât singura putere realmente dominantă în Europa era Franța, care nu ținea însă seama decât de „ura și avantajele ei”.

În aceste împrejurări, ministrul austriac credea a ști că „în ciuda datoriei de recunoștință față de Franța și a marcatei francofilii a actualului guvern” la București se putea decela, totuși, și o anumite discreție, surdă nemulțumire împotriva fostei aliate. După opinia diplomatului vienez, ea izvoia din constrângerile impuse României în aplicarea politicii de sancțiuni față de puterile învinse, ceea ce dăuna intereselor economice ale țării, apoi din „intenționată” subevaluare a leului pe piața Parisului și, în fine, din impresia că escapada ultimului împărat austriac în Ungaria nu s-a putut produce decât la instigarea cercurilor regaliste franceze și cu conivența tacită a Franței oficiale, întrucât Parisul - mai afirma Storck - considera că reconstituirea Imperiului austro-ungar putea fi cea mai sigură garanție împotriva unui eventual Anschluss cu Germania.

„Momente similare” afla diplomatul și în sentimentele unor segmente ale opiniei publice românești față de Marea Britanie și reprezentanții ei, întrucât: „Exigențele engleze și franceze chiar în plan comercial seamănă a ordine...”, iar România nu înțelegea să se, plece în așa lor.

În schimb, interese comune - în speță o reciprocă asigurare în cazul unei restaurații habsburgice - păreau a trebui să usureze o strângere a relațiilor cu Italia. Această din urmă, era de părere ministrul austriac, spera că în cazul unui, încă posibil, conflict cu Iugoslavia, România va adopta o neutralitate binevoitoare. În ventilarăa unei apropiate vizite în România a generalului Badoglio (viitorul mareșal, ce avea să-l succedă lui Mussolini) cu scopul de a conferi decorații militare unui

număr de orașe românești, era de natură a învedera acest curs al relațiilor dintre cele două țări.

Pe de altă parte, în pofida votului în favoarea aderării României la politica de sancțiuni economice a Aliatilor împotriva Germaniei și a exclamațiilor care răsunaseră cu acest prilej în Senat: „Vive la France! A bas les Boches”, concluzia că în opinia publică ar predomina resentimente antigermene, afirma diplomatul, ar fi cel puțin pripită. În special comerțul resimțea lipsa produselor germane, tradițional înainte de război pe piața românească, ceea ce și făcea ca Bucureștii să fie „invadată de mari negustori nemți, iar marca cea mai căutată valută la Bursa locală”.

În ceea ce privea propria țară, trimisul austriac comunica la Viena că premierul Take Ionescu și sprijinitorii săi afirmau în public că Austria trebuia să rămână independentă, dar el bănuia că nu o făceau, totuși, cu prea mare convingere, întrucât multă lume era conștientă la București de natura benefică a unui Anschluss - ce putea înălțura, odată pentru todeauna, orice posibilitate de revenire a Habsburgilor. Mai mult, își asigura ministrul Storck guvernul de la Viena: „Făcând abstracție de substratul politic al adversității împotriva fostei noastre dinastii, suntem realmente iubii, atât austriecii, în genere, cât și Viena, în special. Bineînțeles însă vechea Viena, orașul din timpul imperiului, orașul muzicii și al artei, cu șicul și confortul lui vienez - nu cea de astăzi, Viena ... speculanților la bursă și a cavalierilor de industrie, care, alături de un lux nemaipomenit, adăpostește cea mai adâncă mizerie și lasă să se ducă de răpă starea de mijloc cultivată”.

Tot din punctul lui de vedere, Mica Intelegeră era doar un sistem defensiv împotriva reînvierii monarhiei bicefale, iar înțelegerea militară cu Polonia o garanție împotriva unei amenințări sovietice. Pentru moment, mai adăuga Storck în aceeași ordine de idei, România era o importantă sursă de aprovizionare pentru vecina de la nord, pustiită de războiul purtat împotriva Sovietelor, dar când situația se va normaliza cererea poloneză de produse românești va scădea simțitor, cu atât mai mult cu cât, datorită consumului intern mult sporit, România nu va avea disponibilități pentru export la textile și fier, iar în privința petrolului cele două țări se concuroau.

Nici relațiile României cu Bulgaria nu se anunțau, în viziunea lui Storck, sub auspicii prea favorabile. „Eu cunosc firea poporului

bulgar - scria el - și pe temeiul acestei experiențe pot să afirm că harapnicul turcesc l-a preșchimbat pe bulgar în cel mai dărz și mai ascuns locuitor al Balcanilor. Aparent, el o să se impace cu soarta sa, o să dea dovadă de răbdare și o să aștepte, dar n-o să renunțe nici odată la revanșa și, la prima ocazie favorabilă, o să lupte «na nog», adică la cuțite. Este un lucru care ar trebui să fie știut și la București”.

În lipsa vreunor litigii, era însă de așteptat ca legăturile cu Grecia să se dezvolte favorabil. Olanda, Belgia și Elveția nu aveau în România decât angajamente de ordin economic, iar în ultima vreme - nota Storck - și Spania, reprezentată la București printr-un ministru plenipotențiar și un consul, începea să manifeste interes pentru „viitorul grânar al Europei”.

Dintre țările din afara continentului european, ar fi fost firesc ca legăturile cu Statele Unite să fie precumpănitoare, raționa mai departe Storck. Dacă lucrurile nu stăteau totuși așa, explicația trebuia căutată în împrejurarea că România se afla sub influența Franței și Angliei și făcea politica lor. Cu toate acestea, schimburile economice cu marea republică de peste Ocean erau „destul de intense. Americanii aduc, cu navele lor, multe mărfuri la Constanța și se interesează puternic de industria petrolieră a țării”.

Dineuri de gală și amenințări

Ceva mai târziu, anume în cursul anului 1922, și desigur pe măsura familiarizării cu circumstanțele locale, rapoartele primului trimis al republicii austriece la București au început a fi dominate de evoluțiile de pe scena politică internă a țării. Unul dintre aceste rapoarte se detașează, indubitabil, prin interesul pe care-l păstrează în bună parte până astăzi. Este o adevărată broșură - „Strict confidențială” - cu considerații, de cel mai divers ordin, despre actul încoronării de la Alba Iulia. Investit cu acest prilej și cu titlul de „ambasador special” al țării sale la festivități, Storck a participat nu numai la întreaga desfășurare a acestora, inclusiv la opt dineuri și prânzuri de gală, dintre care două într-un cerc foarte intim, dar s-a și întreținut cu mulți dintre oaspeții români și străini, culegând impresii și informații care mediază un tablou cât se poate de colorat nu numai al evenimentului, ci al epocii în genere. Din cele 16 pagini,

dens dactilografiate, ale relatării sale, vom lăsa, firește, deoparte lucrurile deja cunoscute ori care pot fi găsite în izvoare editate, rezumându-ne la a reproduce o sumă de pasaje ce pot fi adăugate la cele dintâi spre a completa și rotonji imaginea de care beneficiem până acum.

Așadar, după ceremonia încoronării și banchetul pentru 400 de persoane dat în sala special construită în acest scop, oaspeții au fost poftiți să asiste la o mare paradă militară, așteptată cu interes, după cum ne vom convinge, și de Storck. Pe dinaintea oficialităților au defilat două divizii de infanterie, o brigadă de vânători de munte, cu artileria și trupele tehnice aferente, precum și două regimente de roșiori. Deasupra trupelor evoluau două escadrile de aviație a câte cinci aparate.

„Un bătrân general, cu care sunt în relații amicale - a notat Storck cu această ocazie - mi-a spus: România Mare are acum 18 milioane locuitori, iar printre ei excepționalul potențial militar din Transilvania și Bucovina și excelențele material cabalin din aceste două provincii și din Basarabia. În plus, există și suficiente mijloace bănești. Dacă ofițerii vor acționa bine și vor izbuti să-și însușească subordonanții pentru ideea României Mari, armata română va putea deveni cu timpul un util factor de putere.

Un alt ofițer străin, foarte bine informat despre împrejurările de aici și căruia i-am comunicat afirmația de mai sus, mi-a declarat, la rândul lui, că ofițerii români sunt harnici și, fără îndoielă, capabili”.

După două zile, la București, la un dineu de gală, Storck a fost plasat vizavi de mareșalul Foch, conducătorul delegației militare franceze - din care mai făceau parte, între alții, generalii Berthelot și Weygand - și a observat că cel dintâi o ignora parcă ostentativ pe vecina sa, sora principesei mostenitoare a Greciei. „El s-a întreținut exclusiv cu trimisul polon, pe care l-a antrenat în convorbiri la fel de frecvent ca pe imputernicitul ceh Girs. De altfel, mareșalul s-a limitat și față de regina Greciei la strictul necesar. Doamna de onoare a reginei, născută Dragumis, vorbind cu mine și arătând spre mareșalul francez, a remarcat: «Ceux-là ont fait notre malheur». După care, în germană, a adăugat: «Sper că îi urâți la fel de mult ca noi».

Succesele dobândite de Franța în cursul unor evenimente încă

În drum spre parada militară

În p. 19: aspect din timpul ceremoniei de încoronare (sus) și după încoronare

proaspete din Orientul apropiat¹ și sporul de prestigiu dobândit astfel și în Balcani făceau ca prezența mareșalului Foch să o estompeze în mare măsură pe aceea a ducelui de York, conducătorul delegației engleze. „Și cum englezii sunt foarte sensibili în astfel de materii - comenta Storck - după festivități ei s-au exprimat despre francezi în cuvinte și mai depreciative ca de obicei. Ba am avut chiar impresia că englezii ar dori să se revanșeze printr-o mare atenție acordată germanilor. Ducele de York a simțit astfel brusc nevoia să facă cunoștință trimisului special german, expediind la domnul Freytag [ministru plenipotențiar german la București - n.n.] pe unul din domnii din suita sa spre a-i exprima această dorință. De altminteri, amiralul englez mi-a trimis și mie cartea sa de vizită în numele ducelui”.

La festivități au fost reprezentate, a mai comunicat Storck, aproape toate statele lumii, cu excepția Ungariei. „În felul acesta, absența baronului Rubido [trimisul ungar la București - n.n.] s-a transformat într-o cvasidemonstrație. Iar prăpastia devine, dacă se mai poate una ca asta, și mai adâncă”. Situație care n-a putut fi, desigur, decât înrăutățită de ieșirea aproape concomitentă a deputatului monarhist ungar Layos Szilagy

în parlamentul budapestan, în sesiunea din 20 octombrie 1922, astfel relatăată cancelariei vieneze de însărcinatul cu afaceri austriac în capitala ungară, prin raportul său din 29 al aceleiași luni:

„Sesiunea Adunării Naționale ungare din 20 curent, convocată la cererea opoziției și argumentată prin scumpirea vieții și situația politică internă, a debutat printr-un vehement protest al deputatului legitimist Ludwig von Szilagy împotriva încoronării regelui român, survenită la Alba Iulia la 15 ale acestei luni... Discursul a sunat ca o amenințare solemnă de a obține modificarea hotărârilor stabilite la Trianon, prin «toate mijloacele legale și ilegale, fâțșe și secrete, suprapământene și subpământene». Protestul era adresat în primul rând României, dar și tuturor delegațiilor Societății Națiunilor prezenți acum la Budapesta.”

Ministrul plenipotențiar român, domnul Stărcă, care participa la sesiunea în loja diplomatică, a fost asemănat a doua zi în Magyaraszag, cu o «hienă care rânjește», toate ziarele au adoptat un ton similar cu acela al lui Szilagy și doar vechiul ziar șovin Budapești Hirlap a criticat forma cuvântării, pe care a socotit-o nepotrivită cu o sesiune a Parlamentului.

Declarațiile ministrului de externe al României despre discursul lui Szilagy, ajunse aici cam câteva zile, și anunțarea unui iminent demers comun al statelor Micii Înțelegeri au stârnit în presa maghiară o nouă furtună

¹ În urma cărora Liga Națiunilor acordase Franței statutul de putere mandatară în Siria și Liban, o regiune pe care Anglia o considera sferă de influență exclusivă.

de proteste împotriva acestei „nerusinate imixtiuni a valahilor în afacerile intemeiate maghiare” ... Domnul Stârcea, cu care am avut ieri prilejul să discut, este extrem de supărat pe guvernul maghiar din cauză că persoana sa e lăsată fără apărare împotriva atacurilor din presă. El consideră mai cu seamă că atitudinea pasivă a guvernului maghiar, care a asistat în păr la discursul lui Szilagyî fără a reacţiona în vreun fel, constituie o flagrantă încălcare a tratatului de pace”.

Curente de opinie

Dar să revenim la amplul raport al ministrului plenipotenţiar austriac care, în ultima-i parte, s-a ocupat indeosebi de starea de spirit a opiniei publice româneşti în momentul solemnităţilor de la Alba Iulia şi, ulterior, de la Bucureşti. „Pentru mine nu poate exista nici o îndoială - şi acest lucru este dovedit şi de sincera însuflire a deputaţiunilor din toate părţile ţării - că toţi românii se simt măguliţi şi bucuşi de solemnă consacrare a unirii poporului român” - conchidea Storck, constatând însă şi că: „Dacă totuşi n-au lipsit nici note discordante, iar politicienii din Partidul Naţional transilvănean şi din cel Ţărănesc - şi nu mai ei - au lipsit demonstrativ de la înoronare, după părerea mea acest lucru a fost făcut exclusiv împotriva guvernului liberal, a brăteniştilor”.

Sunt afirmaţii care, la mai bine de şapte decenii de la evenimentele evocate, reclamă desigur câteva desluşiri suplimentare. Într-adevăr, serbările de la Alba Iulia s-au desfăşurat într-o atmosferă politică extrem de tensionată, consecutivă campaniei electorale din acelaşi an, marcată de brutalităţi şi falsuri, iar apoi de refuzul partidelor Naţional şi Ţărănesc de a recunoaşte legitimitatea Parlamentului rezultat din aceste alegeri şi dominat de o covârşitoare majoritate liberală. La 18 octombrie 1922, ziarul *Patria* din Cluj, organul Partidului Naţional Român, scria de pildă:

„Guvernul liberal a violentat sentimentul public al naţiunii şi cu deosebire al românilor de dincoace de Carpaţi cu o brutalitate fără pereche şi o cutezanţă care nu se poate explica decât prin faptul că familia Brătianu se consideră de stăpân absolut în România. Partidul Naţional a arătat din vreme ce urmări pot avea actele de absolutism politic ale dinastiei Brătianu”. După care

ziarul adăuga: „Abţinerea Ardealului, Bucovinei şi Basarabiei de la serbările încoronării evidenţiază că marele act istoric şi naţional s-a făcut fără participarea provinciilor unite de bună voie cu Vechiul Regat şi fără de popor, care a absentat de la serbări”. Iar într-un reportaj asupra încoronării din acelaşi număr, specifică: „Nici un intelectual din aceia care au proclamat Unirea în 1918 n-a fost de faţă”.

Ardealul a fost reprezentat prin: d-nii Octavian Goga, fost ministru şi fost deputat, d. Petru Groza, deputat, singurul aversecan ardelen, ales fireşte cu ajutorul liberalilor, d. Teodor Mihaly, preşedintele comisiei de încoronare, d. Mihaly Peter, care în 1918 a protestat în Parlamentul maghiar din Budapesta împotriva declaraţiei d-lui Vaida, declaraţie ce cuprindea avizul despre unirea ţărilor româneşti, d. Duma Laszlo, senator din Reghin, fost agent tisaist, care a făcut declaraţii de fidelitate ungurilor, şi d. Octavian Tăslăuanu, recunoscutul”.

La rândul său, într-un manifest către ţară al Partidului Ţărănesc, semnat de Comitetul Executiv Central al acestuia, se preciza: „Partidul Ţărănesc - ca expresiune a conştiinţei politice a masselor naţiunii - nu poate lua loc la alaiul de la Alba Iulia, al Partidului Liberal, fără a se face vinovat de complicitate cu un regim care ameninţă cu distrugerea tuturor dobândirilor vieţii noastre publice şi naţionale”. (Aurora, director D.N. Lupu, Anul II, nr. 291, din 13 octombrie 1922)

Ca atare, raporta diplomatul vienez, nu era de mirare că apăreau mereu zvonuri despre eventualitatea unei crize de guvern sau măcar despre o remaniere a lui în vederea aplanării adversităţii generalizate a mediilor politice. „Pe de altă parte, observă Storck, transilvănenii sunt şi ei foarte greu de mulţumit şi socotesc că Regatul trebuie să se conducă după ei”.

În fine, pentru ca raportul său „să fie complet”, ministrul austriac la Bucureşti a mai crezut de datorie să să stăruie şi asupra aprehensiunilor care dăinuiseră în sânul guvernului de la Bucureşti în legătură cu nişte posibile încercări de turburare a festivităţilor încoronării din partea unor „elemente iredentiste sau bolsevice”. Din care cauză Siguranţa Generală şi, respectiv, Ministerul de interne luaseră nişte măsuri draconice „ce abia dacă mai pot fi considerate ca europene” - susţinea diplomatul - şi anume: punerea sub pază poliţienească a unui mare număr

de străini sau expulzarea altora, supravegherea militară a întregii reţele de căi ferate, îngăduirea accesului în zona centrală a Bucureştiului numai pe bază de permise speciale etc. „Gratie acestei paze severe - constata Storck - nu s-a petrecut nici cel mai mărunţ incident”, lucru de care populaţia, adăuga tot el în finalul raportului, luase act „cu o foarte îndreptăţită satisfacţie”. ■

(Va urma)

O MUMIE MOARTĂ DUPĂ DULCIURI

„Îndrăznesc să afirm că această femeie era înnebunită după dulciuri, ceea ce a avut urmări fatale asupra ei”, afirmă Nicholas Mille, cercetător principal la Muzeul regal din provincia canadiană Ontario. Mille, un cunoscut egiptolog, se referă, cu aceste cuvinte, ce ascund o simpatie aproape paternă, la... mumia unei femei care a trăit în sec. IX î.e.n. în oraşul egiptean Theba. Profesorul canadian a mai putut stabili, în urma unor analize minuţioase, începute în mai 1994, că femeia era preteasă, soţul ei preot şi că ea a murit la numai 35 de ani, în urma unei insuportabile dureri de dinţi, provocate de consumul mult prea mare de dulciuri. „Sentinţa” a fost dată în ultimă instanţă de un scanner ultrainteligent, tridimensional, folosit la o tomografie computerizată axială, la care a fost supusă mumia preotesei, fără a fi afectate rămăşiţele acestei frumuseţi antice. Cu ajutorul modernului scanner, dr. Peter Levin, din echipa de egiptologi, a reuşit să reconstituie chipul divin al acestei femei şi să constate cauza exactă a decesului, la o vârstă atât de tânără: un abces dentar la maxilarul superior stâng. Medicii au afirmat că în acele timpuri, când omeneria nu cunoştea penicilina, un asemenea abces putea avea deznădărmant fatal. „Există motive să presupunem că, din cauza durerii atroce, tânără folosea opium”, afirmă cercetătorul canadian Nicholas Mille.

F.D.

„REINVENTAREA EUROPEI“

CRISTIAN POPIȘTEANU

Astfel a fost definit sensul colocoluiului organizat în capitala Franței de Asociația Franceză pentru Comunitatea Atlantică (AFCA), între 18-24 septembrie 1994. Tema a fost cum nu se poate mai oportun aleasă: securitatea colectivă în Europa și Alianța Atlantică. Au fost invitați reprezentanții Centrelor Euro-Atlantice din opt țări aspirante la câte un loc în N.A.T.O.: Albania, Bulgaria, Republica Cehă, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Ungaria. Neimplicând în nici un fel guvernele, cei 35 de „atlanțiști” au dezbătut toată săptămâna, într-un spirit extrem de deschis, chiar critic, situația actuală din Europa și motivația fiecărei țări de a deveni membră N.A.T.O.. Au fost prezenți mulți foști miniștri, deputați, analiști, istorici, ziariști, care în compania unor personalități civile și militare franceze au încercat să ia pulsul evoluției militare și politice continentale.

Centrul Euro-Atlantic din țara noastră a trimis la Paris o delegație formată din acad. Mircea Malița, secretar general al Universității Mării Negre, prof. Petre Roman, președintele Comisiei de apărare și siguranță națională din Camera Deputaților, prof. Liviu Mureșan, director de studii al Colegiului de Apărare Națională, subsemnatul, în calitate de membru al Comitetului Director al Centrului Euro-Atlantic Român, director al revistei *Magazin istoric*, și doamna dr. Adriana Ahiciariu, cercetător științific al Centrului. Două zile la Senatul Franței, unde am fost primiți, în sala Medicis, și în sala Monnerville de domnul senator Jean Christian Taittinger, fost ministru, senator de Paris, primarul celui de-al XVI-lea arondisment, președintele Asociației Franceze gazdă. O zi la Școala Militară,

celebra și cea mai înaltă instituție militară franceză de învățământ și pregătire superioară, unde am întâlnit pe generalul Wiroth, adjunctul directorului însărcinat cu problemele strategice în Ministerul Apărării, contraamiralul Combarieu, șeful diviziei relații externe din Statul major al armelor, pe inginerul general Berthault, de la Delegația generală pentru armament și pe domnul Jean Pierre Mazery de la IHEDN. La Centrul Operațional Interarme am avut o lungă întâlnire cu șeful statului major interarme (aviație, marină, uscat), domnul amiral Jacques Lanxade, ca și cu alți responsabili ai Centrului, vizitat îndelung, iar printr-o coincidență de program, l-am cunoscut pe domnul François Leotard, ministrul apărării. La Uniunea Europei Occidentale ne-au fost interlocutori înalți diplomați și funcționari superiori de la președinția Consiliului de Miniștri al Franței ca și generali care ne-au vorbit de disuasiune nucleară franceză, iar apoi am

vizitat un important obiectiv din rețeaua Thompson. De două ori am fost la Racing Club de France invitații maestrului Robert Abdesselam, președinte de onoare AFCA (alături de fostul premier Antoine Pinay, în vârstă de 103 ani) și celebru tenisman, în această calitate vizitând și Bucureștiul.

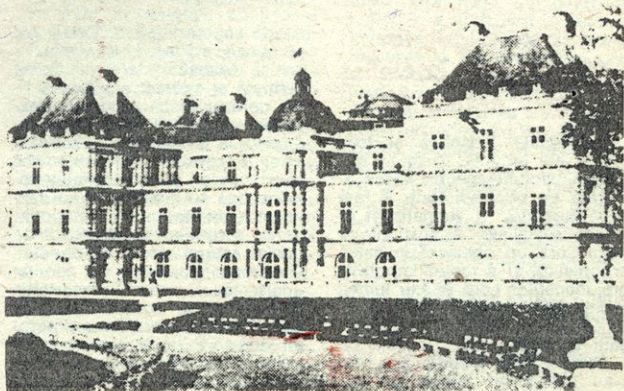
Colocviul s-a încheiat după o săptămână la Fontainebleau, palatul care întrupează cu strălucire succesiunea regilor cei mai vestiți ai Franței din sec. XIV până în sec. XIX.

Un program de real interes, de mare încredere și de severă exactitate, în care am fost cu multă amabilitate însoțiți de distinși interlocutori din conducerea AFCA ca generalul A. Morbieu, secretar general, și domnul Jacques Billy, un personaj descins parcă de-a dreptul din istoria rezistenței din anii războiului. O dezbateră menită să confirme *ideea reinventării Europei*, în sensul *unității ei*, care astăzi este indisolubil legată de latura ei militar-politică (N.A.T.O., Uniunea Europei Occidentale, Parteneriatul pentru Pace în N.A.T.O., C.S.C.E.) ca și de cea economică (Uniunea Europeană).

Concluzia acestei săptămâni este că toate țările prezente la colocviu sunt în anticamera pactului nord-atlantic. Și această anticameră nu va fi în nici un caz un purgatoriu, cum ne spunea domnul François Moreau de Balasy, vicepreședintele AFCA și, în situația de față, neobosită noastră gazdă, creierul și sufletul organizării colocviului.

Paris, octombrie 1994 ■

Palatul Luxemburg - sediul Senatului francez

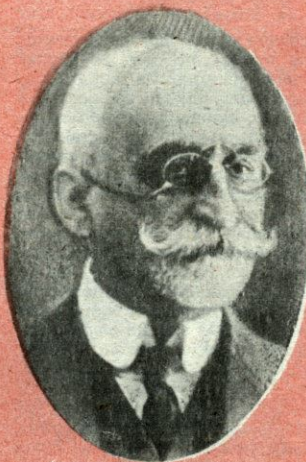
● Simpatizant socialist și poet lipsit de talent ● Nestatornicie și îndărătnicie ● Împotriva tuturor evidențelor ● Pentru el antisemitismul era un leac bun la toate ● Decorat de Hitler ● Consilier regal ● Sfârșitul unul bătrân antisemit

CINE A FOST A.C. CUZA?

A fost un personaj oarecum insolit în viața politică românească, puțin cunoscut și mult comentat. În fapt, o personalitate complicată și nu o dată contradictorie.

Alexandru C. Cuza s-a născut la 8 noiembrie 1857, în Iași. Și-a făcut studiile liceale la Dresda, în Germania (1871-1877) și apoi la Paris, unde, după ce și-a luat licența, în 1881 s-a înscris la Facultatea de științe juridice. În anii 1882-1886 a studiat dreptul la Bruxelles, obținând titlul de doctor în științe politice și administrative și de doctor în drept. Revenit în țară, s-a angajat în viața publică, în 1890, fiind ales ajutor de primar la Iași și apoi deputat din partea „tinerilor conservatori” pentru perioada 1892-1895.

A cochetat cu poezia și cu științele sociale, astfel că în 1887 a publicat un volum de versuri, iar peste doi ani, în 1889, un studiu intitulat *Generația de la 1848 și „Era nouă”*, pentru ca exact peste un deceniu, în 1909, să publice volumul *Poezii, epigrame*,

cugetări. Creația sa poetică a făcut obiectul unei analize foarte critice din partea lui Ilarie Chendi, care, pur și simplu, l-a ridiculizat ca poet.

Ca și mulți alți intelectuali leșeni, și el a frecventat societatea „Junimea”, în cadrul căreia se bucura de simpatie datorită spiritului său inventiv, epigramelor pe care le improviza cu mare ușurință și spontaneității replicii sale.

Și-a început cariera didactică în ianuarie 1901, când a fost numit profesor de economie politică și finanțe la Facultatea de drept a Universității din Iași. Activitatea sa științifică a vizat probleme sociale și naționale. Principala sa lucrare a fost *Despre populație* (1902), apreciată de unii specialiști, contestată de alții, chiar acuzat de plagiat de către unii. Un alt studiu publicat de A.C. Cuza a fost *Naționalitatea în artă*, apărut în 1908.

În 1903, A.C. Cuza a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 1936 a devenit membru activ al înaltului for.

IOAN SCURTU

Liber cugetător, simpatizant socialist și... antisemit

Conceptiile filosofice și religioase ale lui A.C. Cuza au cunoscut evoluții spectaculoase și extrem de contradictorii. A fost liber-cugetător și simpatizant al ideilor socialiste. A susținut că religia era un obstacol în calea progresului și a luptat împotriva prejudecăților care țineau lumea în întuneric. A colaborat la revista *Contemporanul* și alte publicații socialiste.

Toate aceste atitudini ale sale s-au manifestat într-un context

istoric anume. Încă din primii ani ai epocii moderne, România — ca și celelalte state din zona centrală și sud-est europeană — s-a confruntat cu problema dezvoltării propriilor sale forțe productive, a formării și consolidării unei burghezii naționale. Pe acest fundal, și în societatea românească au apărut și s-au dezvoltat anumite curente naționaliste, antisemite, dublate de unele acțiuni pe linie de stat. Guvernele României au adoptat unele măsuri vizând îndepărtarea evreilor de la conducerea politică a țării și interzicerea dreptului acestora de a cumpăra pământ. Cu toate acestea, nu puțini evrei au fost aleși în Parlament,

iar alții au achiziționat importante suprafețe de teren agricol sub forma luării lui în arendă de la proprietarii români. De asemenea, în domeniul comerțului, al băncilor, precum și în unele profesii intelectuale (ziaristică, medicină, teatru), burghezia evreiască s-a manifestat deosebit de activ. În unele zone ale țării — mai ales în Moldova — burghezia evreiască era dominantă din punct de vedere numeric și ca potențial economic, fapt ce a provocat nemulțumirea burgheziei autohtone, precum și a unor pături sărace, care considerau că pauperitatea lor se datora elementelor alogene.

Faptul că evreii aveau asociații

de ajutorare, supranațională (precum Alianța Israelită Universală) și acestea interveneau în favoarea evreilor din România, exercitând presiuni asupra factorilor politici de conducere a creat sentimentul că evreii nu erau legați de țară decât prin interese de grup. Cazul cel mai semnificativ a fost înregistrat în timpul Congresului de pace de la Berlin, din 1878, când recunoașterea independenței de stat a României a fost condiționată de către marile puteri de acordarea cetățeniei române populației evreiești.

În acest context, problema evreiască a început să fie speculată din punct de vedere politic, iar A.C. Cuza a fost unul dintre cei care și-au făcut din antisemitism o adevărată platformă politică. La început el a susținut că și-a asumat misiunea de a duce mai departe ideile naționaliste ale lui Mihai Eminescu și Vasile Conta care, într-adevăr, prin scrierile lor au susținut necesitatea promovării elementului etnic românesc în toate domeniile vieții sociale. Pe acest teren, A.C. Cuza s-a întâlnit cu Nicolae Iorga, dar marele istoric a promovat un naționalism în sensul pozitiv al cuvântului, militând pentru afirmarea generală a poporului român, pentru ridicarea nivelului său material și spiritual. În aprilie 1910, N. Iorga și A.C. Cuza au înființat Partidul Naționalist-Democrat, care milita pentru înfăptuirea reformei agrare și a celei electorale, pentru sprijinirea populației românești și furierea unității național-statale. Cărând însă, A.C. Cuza s-a simțit umbrat de imensa personalitatea a lui Nicolae Iorga, dar mai ales s-a declarat nemulțumit de faptul că acesta n-a fost de acord să imprime un curs antisemit activității Partidului Naționalist-Democrat. Colaborarea lor a devenit tot mai dificilă, iar perspectivele despărțirii tot mai clare. În 1918, în aprilie, A.C. Cuza s-a aflat printre întemeietorii Ligii Poporului, formațiune politică având în frunte pe extrem de popularul pe atunci general Al. Averescu. De altfel, în 1920, într-o ședință a Parlamentului, el declara că scrisese cu mâna sa procesul-verbal de constituire a Ligii Poporului. Despărțirea oficială de N. Iorga s-a produs în 1920, când A.C. Cuza s-a proclamat președinte al unei organizații politice proprii — Partidul Naționalist-Democrat-Creștin.

În perioada care a urmat, A.C. Cuza s-a impus tot mai mult ca figura cea mai proeminentă a antisemitismului în țara noastră.

Deși schimbările intervenite în viața socială, economică și politică a poporului român nu justificau astfel de atitudini, este bine poate să reamintim câteva elemente concrete ale situației create imediat după 1918. În primul rând, ca urmare a Marii Uniri, structura etnică a populației României a devenit mai complexă. Potrivit recensământului din 1930, componența pe etnii era următoarea: români — 71,9%, unguri — 7,9%, germani — 4,1%, evrei — 4,0%, ruși — 2,3%, ruteni, ucraineni — 3,2%, sârbi, croați, sloveni — 0,3%, bulgari — 2,0%, cehi, slovaci — 0,3%, poloni — 0,3%, greci — 0,1%, turci — 0,9%, tătari — 0,1%, găgăuzi — 0,6%, țigani — 1,5% etc.

În ceea ce privește populația evreiască, aceasta sporise de la circa 300 000 în 1914 la 776 000 în 1930. Ea locuia în proporție de 68,2% în orașe și numai 31,8% în sate. Pe provincii istorice, situația se prezenta astfel (din totalul populației): Oltenia — 0,2%, Muntenia — 2,1%, Dobrogea — 0,5%, Moldova — 6,5%, Basarabia — 7,2%, Bucovina — 10,8%, Transilvania — 2,4%, Banat — 1,2%, Crișana și Maramureș — 6,4%. Aceste date arată că populația evreiască era mai numeroasă în zonele de nord ale țării, datorită unei structuri anterioare anului 1918, cât și emigrării (adesea ilegale) a multor evrei din Polonia și Rusia Sovietică. Potrivit unor informații, numai între 1922 și 1926, în România s-au stabilit, mai mult sau mai puțin legal, 135 000 evrei.

În cadrul comunității evreiești din România exista un curent care milita pentru emigrare și crearea unui stat israelian propriu, în timp ce un alt curent (majoritar), reprezentat de Uniunea Evreilor Români, se pronunța pentru integrarea evreilor în viața economică, politică și culturală a țării. Uniunea Evreilor Români susținea că lupta politică trebuia să se desfășoare prin intermediul partidelor politice creștine (românești) și nu prin crearea unor formațiuni politice proprii, fapt ce ar fi dat naștere unor acuzații de șovinism și tendințe separatiste.

La Conferința păcii de la Paris din 1919-1920, României — ca și celorlalte state succesoriale ale monarhiei austro-ungare — i s-a impus un tratat asupra minorităților, prin care se angaja să acorde drepturi cetățenești depline tuturor locuitorilor, în special evreilor (*Magazin istoric*, nr. 7/1994). Ca atare, din 1919 guvernul român a trecut la acorda-

rea cetățeniei pentru locuitorii evrei. Starea de tensiune ivită în timpul Conferinței de pace, faptul că unii evrei erau militanți în partidul socialist și mai ales în partidul comunist, i-au determinat pe unii lideri politici români, în frunte cu A.C. Cuza, să aducă grave acuzații evreilor din România. A.C. Cuza s-a opus cu îndârjire măsurilor luate de guvernul român de a acordare a drepturilor depline cetățenilor evrei care optau pentru cetățenia română și la 1 aprilie 1922, împreună cu profesorul N.C. Paulescu (descoperitorul insulinei), a scos gazeta *Apărarea națională*, consacrată aproape în întregime propagandei antisemite. În ziua în care Adunarea Constituantă a României a votat articolul din legea fundamentală prin care se eliminau orice restricții în privința evreilor, A.C. Cuza a înființat la Iași organizația numită Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C.), în programul căreia se cerea „rezolvarea problemei evreiești” prin eliminarea evreilor din pârghiile de conducere ale vieții economice, politice și culturale ale țării. Definind fără nici un echivoc orientarea politică a noii formațiuni politice, programul preciza: „Românii nu pot fi cărmușii decât de români. Clasa conducătoare a nației românești trebuie să fie românească”.

Profesorul unei „școli străine de învățământ”

Spre deosebire de celelalte organizații politice din România, Liga Apărării Național-Creștine și-a creat o structură paramilitară, formată din „lăncieri”, care umblau în uniforme albastre și erau înarmați cu pistoale. L.A.N.C. a dobândit o anumită influență în județele din nordul Moldovei și din Basarabia, unde și populația evreiască era mai numeroasă. Dar terenul cel mai propice de acțiune s-a dovedit a fi Universitatea din Iași, unde, folosind catedra și calitatea sa de profesor, A.C. Cuza și-a format un grup de aderenți în rândul studenților, pe care i-a atras în acțiuni politice. Existența unui mare număr de studenți evrei (îndeosebi în facultățile de medicină și drept) i-a oferit lui A.C. Cuza argumentul pentru a lansa teza „înstrăinării” intelectualității, căreia îi revenea un rol decisiv în evoluția istorică a țării. Dificultățile materiale cu care se confruntau studenții români au fost

mate, iar A.C. Cuza a fost ales președinte de vârstă al Adunării Deputaților. În iulie 1932, L.A.N.C. a obținut 5,32% din voturi, iar în decembrie 1933 a înregistrat doar 4,47% ceea ce însemna, totuși, că din cei 2,5 milioane de alegători, aproximativ 140 000 votaseră cu această organizație.

Ani în șir, Cuza declarase că „Liga nu este partid, Liga nu vrea să fie partid, Liga nu va fi partid”. Și cu toate acestea, în iulie 1935, L.A.N.C. a fuzionat cu Partidul Național-Agrar creat de Octavian Goga în aprilie 1932. Fuziunea a fost și mai surprinzătoare dacă ținem seama de faptul că în repetate rânduri Cuza îl atacase pe Goga pe motiv că era mason și că făcea parte din consiliul de administrație în care figurau și evrei.

În urma fuziunii, a luat ființă Partidul Național-Creștin, cu A.C. Cuza președinte suprem, iar Octavian Goga președinte activ. Programul noii formațiuni cuprindea multe din ideile propăgandate de Cuza. Astfel, se cerea: „Vrem România pentru români. Cerem afirmarea supremației po-

litice, economice și culturale ale nației dominante eliberate de orice alt daos parazit. Cerem aplicarea principiului național în cadrul funcțiilor de stat și introducerea proporției numerice în sens etnic în cadrul tuturor întreprinderilor particulare din România. Vrem ca armata națională, justiția, administrația de stat și învățământul să fie în mâinile națiunii dominante”.

Partidul Național-Creștin nu a putut deveni o organizație puternică, atât datorită programului său, cât și permanentelor dispute între gruparea lui Cuza și cea a lui Goga în privința ocupării unor posturi de conducere la nivel central și județean.

Pentru A.C. Cuza principala formă de luptă politică a fost cea parlamentară. Avea un real talent oratoric, dar mai ales o excepțională spontaneitate în replică. Spirit acid și mobil, aproape fiecare duel oratoric a fost un succes pentru el, adversarul — indiferent de orientarea sa politică — sfârșind prin a rămâne fără replică. Discursurile sale însă erau variațiuni pe aceeași unică temă — pericolul evreiesc. De fiecare

A.C. Cuza într-un dialog cu Istrate Miclescu

OAMENI, FAPTE, ÎNTÂmplĂRI

Încercarea de a schița un portret al omului politic A.C. Cuza se lovește de numeroase dificultăți. Și în acest caz, resimțim consecințele extrem de negative ale opticii restrictiv-deformatoare prin care decenii în șir au fost privite anumite epoci și personalități ale trecutului nostru. Istoriografia regimului comunist ne-a pus la dispoziție îndeosebi etichete — antisemit, reacționar, „nașul” extremel drept —, refuzându-l în studiu aprofundat privitor la viața și activitatea lui. Oricât de negativă a fost însă personalitatea politică A.C. Cuza, simpla ei eliminare din istorie prin utilizarea acestor etichete-panaceu nu poate servi adevărul. O prezență de mai bine de o jumătate de veac în viața politică și culturală a țării trebuie să fie cunoscută sub toate aspectele ei și explicată în contextul epocii respective.

În această idee, grupajul din acest număr poate constitui un început. Articolului redactat de profesorul Ioan Scurtu l-am adăugat câteva scurte extrase dintr-un caiet necunoscut conținând pagini memorialistice din tinerețea lui A.C. Cuza, din care aflăm în primul rând care era legătura sa de rudenie cu Vodă-Cuza. Pasajele selectate de noi au în primul rând un caracter autobiografic, dar nu numai. Le facem loc cu promisiunea că vom reveni asupra acestor memorii într-unul din numerele viitoare, când vom reproduce și alte fragmente. În preluarea textului, am respectat originalul cu toate particularitățile sale stilistice și de transcriere a numerelor proprii, orice intervenție a noastră fiind marcată prin paranteze drepte. Întreruperile de text au fost semnalate prin trei puncte, iar titlul sub care publicăm aceste fragmente, ca și notele de subsol, ne aparțin.

Marian ȘTEFAN

22 octombrie [1888]. Ieri, la 9 ceasuri dimineața, s-a sinucis prin o lovitură de pistol în inimă, printul Dimitrie Cuza, fiu mai mic al [i] lui vodă Cuza, făcut cu princesa Öhrenovici, mama regelui Milan al Serbiei, născută Catargiu, și adoptat de acesta [Cuza vodă]. În urma unei boale de piept și a unor friguri tifoid, consecințe ale unei vieți destrăbălate, pe care o ducea de-o bucată de vreme, printul căzuse în melancolie și a sfârșit prin a-și lua zilele. Din adevărata familie Cuzească au mai rămas acum: doi Cuzești în județul Vasluiului, Arghiri și Vasili, cari sād la moșia Tatomirești și sunt necăsătoriți; printul Alexandru Cuza, fiu mai mare al [i] lui vodă-Cuza, și eu, fiu unic al lui Costaky Cuza.

Între mine și fostul domn există următoarea rela-

țiune de înrudire: tatăl meu, Constantin Cuza, și vodă erau veri primari, prin urmare, eu urmez a-i fi nepot de vâr primar. Căci au fost trei frați Cuzești: 1. Ioan Cuza, cari a avut doi feciori, pe Alexandru (Vodă) și pe Dumitru, care a murit răpit de cai; 2. Gheorghie Cuza, cari a avut doi feciori, pe Constantin (tatăl meu) și pe Ion, care a avut doi feciori, morți amândoi, și o fată căsătorită mai întâi cu Manole Sturcescu și apoi cu un Athanasidi; 3. Grigorie Cuza, fost de mai multe ori ministru pe vremea lui, om învățat și care a murit necăsătorit.

[Pe marginea textului, există această adnotare, probabil ulterioară, dar evident făcută de aceeași mână: „Noi sântem ramura majoră, întrucât Gheorghie Cuza, bunul meu, a fost întâiul născut.”]

dată, venea cu noi accente, își presăra cuvântarea cu anecdotă, dădea naștere unor neașteptate jocuri de cuvinte și reușea să rețină atenția deputaților. După opinia sa, toate relele societății românești se datorau evreilor, care ar fi acaparat întreaga viață economico-socială, politică și culturală. El socotea că evreii au luat locul burgheziei autohtone, ceea ce ar fi dus la degenerarea românilor ca rasă. Subalimentația, alcoolismul, pelagra și alte boli sociale se datorau tot evreilor. El amintea de originea evreiască a lui Mochi Fișer (mare arendaș, considerat responsabil pentru izbucnirea răscoalei din 1907), a lui Aristide Blank; Max Auschnitt, Oscar Kauffman, Bercovitz și a altor mari industriași și bancheri evrei din România. Acestora, și numai lor, li se datorau falimentele, șomajul, prăbușirea prețului la cereale etc., etc.

Multe din discursurile sale erau presărate cu citate din Biblie și cu atacuri la adresa iudaismului care aspira la dominația mondială. Cel mai adesea poziția sa venea în contradicție cu

religia creștină, cu întreaga tradiție a bisericii, stabilită de sfinții părinți și sinoadele ecumenice, tăgăduind valoarea Vechiului Testament și originea iudaică a lui Iisus Hristos. Propunându-și să revizuiască creștinismul, cu scopul de a-l curăța de „impuritățile” iudaice, în anul 1925 a publicat broșura *Învățătura lui Iisus, iudaismul și teologia creștină*, contestată de specialiștii în materie.

Un ateu in apărarea „purității creștine”

Din socialist și ateu, în tinerețe, A.C. Cuza a devenit un adversar înverșunat al socialismului, susținând că această doctrină socială fusese creată de „iudani” pentru a-și asigura supremația lumii. Originea evreiască a lui Marx și a altor fruntași socialiști și comuniști (Troțki, Zino-

viev, Racovski, Moscoviți etc.) era pentru A.C. Cuza dovada cea mai clară a faptului că socialismul și comunismul erau de esență evreiască, de aici și expresia des folosită de el de „iudeo-comunism”. Într-un discurs rostit în ianuarie 1921, încercase să facă o deosebire între „socialismul generos francez” promovat de Jean Jaurès și „socialismul comunist al lui Karl Marx”, care propovăduia „în numele principiului internațional al luptei de clasă, vrăjmășia de clasă” și care „tinde anume ca prin lupta de clasă să ajungă la dictatura proletariatului. Pentru ca prin dictatura proletariatului să înființeze comunismul”, formulă „pusă în practică adoma de comuniștii de la Moscova, în frunte cu Troțki și Lenin”.

Democrația însăși era privită de A.C. Cuza ca o creație masonică, ca un instrument de dominație în mâna evreilor și el afirma toate acestea în ciuda faptului că partidul la crearea căruia contribuise în 1910 se intitula și „democrat”. Presa româ-

Toți ceilalți Cuzești care se mai numesc așa s-au uzurpat numele, pe cei mai mulți chemându-i *Cujbă*, din care au făcut Cuza. Așa sânt (!) însă încă un Cuza în București, care-și zice Cuza-Bondrea, fiind de pe mamă Cuza și care, după moartea lui vodă, s-a judecat cu Doamna pentru avere și apoi s-a împăcat...

23 noiembrie. Străbunul meu de pe mamă, Petraki Cazimir, căsătorit cu Ruxanda, fată a lui Alexandru Voinescu, a avut șase copii: Costaky, Răducanu, Toderășcu și trei fete — Aulița, una care s-a călugărit sub numele de Epraxia, și Anica care fusese căsătorită cu un grec, Criticos, un venetic care o luase pentru avere și sprijinul ce credea să aibă și care o părăsi, lăsându-i un copil și făcându-se nevăzut. Aulița s-a căsătorit la 1831, mai în 5, cu Ioniță Coroi, bunul meu.

Averea lui Petraki Cazimir se compunea din următoarele bunuri: moșia *Dreika* de la Dorohoi prenumită „Țigănia lui Cazimir” pentru că acolo își așezase robii; jumătate din trupul moșiei *Pancevița*, tot la Dorohoi; *Canțălăreștii* la Vaslui și casele din Iași, unde astăzi se află Liceul Național, precum și casele mai mici, acum proprietate lui Alecu Mavrocordat (Urin). Iar peste Prut, mai avea moșiile *Vadul lui Vodă* și *Malul Togatinei* de la Nistru, *Cotingenii* din ținutul Porociei, astăzi proprietate a colonelului Emil Cazimir, fiu al lui Toderășcu, și moșiile *Gotești* și *Ciobalakii* de la Cahul.

Petru Cazimir fusese un om blând și îndatoritoriu pentru toată lumea. Oricine ar fi venit la dânsul să ceară ajutor nu rămânea neajutat, astfel că o mare parte din averea lui s-a împrăștiat în împrumuturi făcute pe simple iscălituri la tot soiul de oameni. Dacă mai adăugi pe lângă acestea și întreprinderile ce-i fuseseră de pagubă în ultimii ani, nu-i de mirare de a vedea averea incurcată peste măsură când se stinsese Cazimir, la anul 1824.

Vornicul Iordaky Drăghici, poreclit „starostele de

ciocoi” de către aristocratul Sandalache Sturza, pentru că se făcuse, în contra tuturor obiceiurilor statornice, vornic din rândul boierilor de starea a doua, de altminterlea un om răzbatătoriu și bine văzut la curtea lui Ioniță Sandu Sturza, precum fusese și la curtea lui Calimach, lucru extraordinar pe vremile acelea, se înfățișa lui vodă ca din partea familiei, arătându-i starea de plăns în care rămăsese văduva lui Cazimir și copiii ei, cerând prin carte domnească numirea unei comisii de boieri care să reguleze averea, deoarece era nădejde să se plătească toate datoriile și să rămână și familia cu ceva. Aceștia regulară cele de trebuință, făcând anafora la vodă prin care se arăta lămurit activul și pasivul averii (și) hotărâsc ca documentele moșilor și a caselor să se depună la Mitropolie pentru mai mare siguranță a creditorilor și lăsară lichidarea averii în sama feciorilor mai mari, care să aibă dreptul să dea din documentele depuse intru indeplinirea sarcinii lor, având a le aduce înapoi după isprăvirea trebii pentru care le luaseră.

Datoria cea mai mare era aceea de 35 000 galbeni către Mihalaky Sturza, din tovarășia ocnelor ce le luaseră în arendă. Comisiunea propune de a se vinde Vadul lui Vodă, pentru care se și propune suma de 28 000 galbeni de către o cneaghină din părțile acele. Și fiindcă Malul Togatinei era dată ca zestre, se întreba cucoana dacă consimte și la vinderea acestei moșii, pentru ca să nu se despartă cele două trupuri, după dorința cumpărătorului.

Vânzarea însă nu se putu face atuncea, astfel că din feciori, Costaky plecă în Basarabia, unde luă administrația moșilor de acolo, iar Răducanu rămase în țară cu aceeași însărcinare pentru moșiile de aici. Toderășcu se afla la școală pe vremile acelea. Când creditorii se adresau lui Răducanu, se vedeau mânati peste Prut, la Costaky. Acesta făcu ca guvernul rusc să deie din oficiu moșiile în arendă, iar câștigurile le depunea la casa de consemnație

nească, fiind expresia democrației, era — după opinia sa — înfeudată evreilor. Pentru a susține cele afirmate, dădea ca exemplu cotidienele *Adevărul* și *Dimineața*, care erau conduse de evrei, precum și numele unor cunoscuți ziariști evrei: I. Vinei, I. Călugăru, Blumenfeld, Paukerov, Brunea-Fox ș.a.

Antisemitismul promovat de A.C. Cuza era mai curând unul teoretic și mai puțin unul practic, agresiv. Cu toate acestea, el a fost o constantă a activității sale politice, ținând mereu trează conștiința evreilor români, care l-au urmărit cu atenție în toate manifestările lui, în așa fel încât, cum remarcă un contemporan (Stere Diamandi), „unele spirite malițioase susțin că dacă Cuza n-ar exista, evreii ar avea tot interesul să inventeze unul”.

În ceea ce privește politica externă a țării, A.C. Cuza era împotriva orientării univoce a României către Franța și Marea Britanie, amintind că cele două mari puteri au impus țării noastre, în

1919, tratatul asupra minorităților, că ele își urmăreau propriile interese de dominație în zona sud-est europeană. După opinia sa, Societatea Națiunilor era și ea o creație „iudeo-masonică”, menită să asigure dominația lumii de către evrei. Această organizație nu putea să mențină pacea, deoarece se baza pe tratate impuse statelor învinse, în primul rând Germaniei, iar acestea nu se vor împăca cu această situație. Caracterul contradictoriu și illogic al ideilor sale rezultă limpede și din faptul că el ataca Societatea Națiunilor Unite — organizație creată pentru a apăra situația statornicită prin tratatele de pace de la Paris — dar se ridică în apărarea statului unitar-național român ce își avea ca principal reazem extern tocmai în organisme create prin tratatele de pace de la Paris. Mai mult, el a făcut și pasul următor, elogiind politica revanșardă și revizionistă a lui Hitler, care urmărea demolarea sistemului de la Versailles.

A.C. Cuza a fost un adversar fervent al politicii promovate de Nicolae Titulescu, întemeiată pe Societatea Națiunilor, pe alianța cu Marea Britanie și Franța, pe apropiere și bună-vecinătate cu Uniunea Sovietică și de opoziție față de Germania nazistă și Italia fascistă. Ca și alți oameni politici ai timpului, A.C. Cuza se pronunța pentru apărarea integrității statului național-unitar român, dar pentru realizarea acestui deziderat nu vedea altă soluție decât o politică de apropiere de Germania. Alături de Fritz Fabricius, ministrul Germaniei la București, Alfred Bonfert, șeful unui partid al germanilor români cu orientare pronazistă, de Nichifor Crainic ș.a., A.C. Cuza a făcut parte din Comitetul de conducere al Institutului de Cultură Româno-German întemeiat la București în mai 1933. Apreciindu-i activitatea, cancelarul Adolf Hitler i-a oferit lui Cuza, în noiembrie 1933, cea mai înaltă distincție național-socialistă: „Ordinul Svasticii”.

din Odessa (Opecu) până la hotărârea pricinii dintre Cazimirești și creditorii lor.

În ceea ce se atinge de avere din Moldova, se proceda în următorul mod: moșia Drețka se dădea lui beizadea Petrachi Mavrogheni în contra unei datorii de 6 000 galbeni după însăși părerea comisiei. Cantăreștii se vânduse la mezat împreună cu casele din Iași, pe care vodă Sturza le lua pe ne dreptul, neîndeplinind formele cerute de lege și făcând chiar un articol special în vederea acestei hrăpiri, pentru care lăsași a călcat legea care zice că orice legiure nouă nu se poate face decât de Obșteasca adunare, iar articolul despre care e vorba aice a fost dezbătut numai într-un sfat alcătuit de miniștrii și de președinții celor două divanuri, după cum se poate chiar vedea din memoriul din 1835, 9/21 noiembrie, publicat în *Uricarul* lui Codrescu, vol. VIII. Formele vânzării se făcuseră cu atâta repeziune încât acei îndrituiți se aflară în neputință a protesta, mai ales că nici nu se făcuseră publicațiile cerute de lege, care singure pot să încunostințeze lumea. Astfel se îndeplinea acel art. 8 din legea făcută în vederea numai acestui scop care glăsuia „că toate vânzările la mezat făcute și tocmelele de orice feluri, despre care nu s-ar face reclamație în cursul mezatului sau în cursul publicațiilor, să rămâne neînjumătate”. Cu drept cuvânt dar vorbește memoriul în chestie de „vânzarea nelegiuită a casei Cazimir”. Buna mea, Autița Coroi, adesea mi-a povestit jelaia acelei familii odinioară însemnată, când se văzu dată afară pe nedrept din casa unde se așezau de atâta vreme și nu fără durere mi-aduc aminte de cuvintele simple prin care străbăteau jalea unor oameni astfel nedreptățiți.

Veniturile moșilor din Basarabia se adunară la casa de consemnațiuni din Odessa până la 1856, când Costaky Cazimir terminând procesul ce-l avea cu bogatul Sicard, cumpărătorul moșiei Vadul lui Vodă, făcu învoială cu creditorii, plătindu-le ce li se

datora și împărțind restul banilor între dânsul, care lua, se înțelege, partea cea mai mare, și frați.

Procesul cu Sicard despre care vorbim mai sus a avut următoarea cauză: Costaky Cazimir vânduse moșia numai cu 24 000 galbeni în loc de 28 000, prețul pe care îl avizase comisiunea mai înainte; pe lângă aceasta mai rămăsese încă în mânele lui Sicard suma de 4 000 galbeni din prețul moșiei, ca depozit până la isprăvirea procesului pentru împreunarea hotărârilor ce erau pendinte. După fericită terminare a acestui proces, se iscă sfada între Sicard, care vrea să plătească cei 4 000 galbeni fără procent, și Costaky Cazimir, care urca dobândă pe acești bani. În sfârșit, Senatul din Petersburg hotărî pricina în favoarea lui Cazimir.

Fiindcă mai sus am vorbit de Mihalaki Sturza în daravera cu casele lui Petraky Cazimir, iată încă un fapt care arată lăcomia sa de bani din o altă parte mai puțin necinstită, dar nu mai puțin interesantă. Toader Bals, poreclit *Frederic*, pentru că se pretindea că seamănă cu regele Frederic al Prusiei, era un om foarte desărt, care voia cu orice preț să se ridice deasupra celorlalți boieri de rangul lui, Mihalaki Sturza, care știa să tragă folos din slăbiciunile fiecăruia, îi propuse să-l ridice deasupra tuturor celorlalți boieri, făcând pentru dânsul anume un rang nou de boierie și numindu-l *basboieru*. Toader Bals, vanitos cum era, primi alcătuirea, dându-se danie lui vodă Sturza cu toată averea lui ce era însemnată. Mihalaki Sturza, în schimbul unui cuvânt fără nici un înțeles, agonisi următoarea avere după moartea lui Bals, care nu avea moștenitori: moșia *Flămânzii*, cu toate cătunele ei, având pe atunci o întindere de aproape 5 000 fălci, *Mihăilenii*, *Păraul Negru*, *Vlădenii* și *Perienii* și casele din Iași, unde apoi a fost teatrul care a ars anul trecut.

Am zis că pe acest Bals îl poreclise „Frederic” și aceasta mai ales pentru a-l deosebi de alt Bals care tot Toader se chema. Același lucru s-a întâmplat cu

La putere... fără putere

Dincolo de discursuri și declarații, de unele atitudini oarecum singulare în peisajul vieții politice românești, dincolo de antisemitismul său constant și ostentativ, în mod cu totul neașteptat, A.C. Cuza nu a fost un om avid de putere. Ne-o demonstrează cel mai bine atitudinea sa din perioada decembrie 1937-februarie 1938. În alegerile parlamentare din decembrie 1937, Partidul Național-Creștin a obținut 281.167 voturi (9,15% din totalul voturilor exprimate), revenindu-i 39 din cele 387 mandate pentru Adunarea Deputaților. În condițiile în care nici un partid politic n-a obținut cel puțin 40% din voturi, pentru a putea forma o majoritate parlamentară, Carol II s-a orientat spre formarea unui guvern condus de Octavian

Goga, dar în care posturile cheie (interne, justiție) au fost atribuite grupării „centriste” desprins din Partidul Național-Tărănesc. În acest fel, guvernul Goga a căpatat aspectul unui cabinet cvasipersonal al lui Carol II și era îndreptat împotriva mișcării legionare.

A.C. Cuza a devenit ministru secretar de stat în guvernul constituit în 28 decembrie 1937, dar nu a participat decât la câteva ședințe ale Consiliului de Miniștri. Și-a satisfăcut totuși unele ambiții mai vechi: a obținut suspendarea ziarelor *Dimineața*, *Adevărul* și *Lupta*, a ridicat permisiile de liberă circulație pe căile ferate pentru 120 ziștii evrei, a retras brevetele deținute de cărciumari evrei în comunele rurale și a interzis dreptul evreilor de a ține debite de tutun. Foarte curând, bătrânul profesor și-a dat seama că rolul său în guvern era mai mult decorativ, preferând ca, după sărbătorile de

iană, să rămână la Iași, pentru a nu fi nevoit să dea explicații vechilor săi partizani, care acum — ajunși la putere — se vedeau periferizați de gruparea lui Octavian Goga și mai ales de cea a român-tărăniștilor „centriști” în frunte cu Armand Călinescu.

Venirea la putere a Partidului Național-Creștin a provocat o adevărată panică în rândul cercurilor evreiești din țară și străinătate. Și nu era deloc nemotivată. În afara măsurilor amintite mai sus, la 21 ianuarie a fost publicat un decret-lege pentru revizuirea cetățeniei evreilor stabiliți în România după 1 decembrie 1918. Se cerea ca în termen de 20 zile toți aceștia să prezinte actele probatoare pentru obținerea cetățeniei române. Măsura guvernului de la București a determinat convocarea, pentru ziua de 27 ianuarie, a Comitetului pentru Protecția Minorităților de pe lângă Societatea Națiunilor, în fața căruia minis-

Alec Balaș „Cocoș”, pentru că fiind bolnav într-o vreme, pretindea că-i cântă un cocoș în pântec și cu Alec Balaș, poreclit „Crăcană” din cauza picioarelor lungi ce le avea...

19 februarie [1889]... Vasile Mortzun, despre care este vorba aici, e unul din fiii lui Iordaki Mortzun, nobil din Roman, care a murit, acum sunt vreo doi ani, și lăsând patru moștenitori, două fete și doi băieți, într-o avere de mai bine de un milion. Vasile, cu întreprinderile sale nenumărate în care l-au antrenat Nădejde, după cum spun unii, pentru a-l exploată, a prăpădit aproape tot ce a avut, deși lichidarea nu s-a început încă. Partea sa de moștenire însă se află încărcată de ipoteci și mâni-poi-mâni se va vinde. Iată întreprinderile lui Mortzun: 1. Caută moșia atât partea lui cât și aceea a fraților; 2. Face propagandă socialistă; 3. Întreține o tipografie aici în Iași; 4. S-a ales deputat la Roman în două colegii, la al doilea și la al treilea, și fiind invalid la al treilea, l-a ales în locul său pe Lascăr Veniamin; 5. Redactează ziarul *Muncitorul* aici în Iași și ziarul *Ciocoii* la Roman; 6. E redactor pentru partea literară la *Contemporanul*, revistă care apare de vreo șapte ani aici în Iași sub direcția lui Ioan Nădejde; 7. A întreprins să scoată cu speșele lui un volum al scrierilor în proză de Eminescu, din care s-a[u] și tipărit vreo douăsprezece coli cari stau broșate gata, așteptându-se coala de pe urmă, care și ea este tipărită gata dar pe care Mortzun de șase luni aproape nu a avut timpul să o scoată; 8. Asemenea a întreprins să tipărească cu speșele lui scrierile lui Ion Creangă din care s-a[u] și tipărit vreo șapte coli și de un an a[u] rămas așa.

Din toate acestea nimic n-a făcut acătării iar averea lui Mortzun s-a risipit. Eu îl cunosc personal și de mai mulți ani, petrecând și în Belgia împreună. Pe vremea aceea abia se amestecase în socialism, pasiunea lui fiind teatrul. Voia numaidecât să se facă actor, să-și adune trupa lui și să regenereze teatrul român. În vederea acestui scop, luase lectii

de declamație la Paris, frecuenta teatrele regulat, își adunase o bibliotecă foarte bogată de scrieri teatrale, pe care o are și astăzi, și rugase prietenii săi, și pe mine prin urmare, să-i se traducă piese pentru repertoriul teatrului său. În ceea ce mă privește, i-am răspuns că voi aștepta să văd teatrul. C. Mille însă, care se afla și el cu noi în străinătate, fiind însurat și având nevoi, l-a tradus o piesă în versuri, pentru care mi se pare că Mortzun i-a dat vreo două sute de franci. Asemenea i-a tradus și poetul Naum¹ ceva, dacă nu mă înșel. Această manie de a se face actor a ținut mai multă vreme, chiar după ce s-a întors în țară, dar deja în străinătate începuse a intra în apele socialiste. Așa se redacta pe vremea aceea în Paris și nu mult după aceea se strămuta la Bruxelles *Dacia viitoare*, o revistă în care mergeau două curente alături — unul iredentist și celălalt socialist; partizan al acestui din urmă era și Mortzun, care ducea întreaga administrație a revistei, colaborând și el sub pseudonimul „Spancioc”. Ceilalți colaboratori: mai era unul Manin, care a scris cele *Opt scrisori către țărani*, sub pseudonimul „Grigori Munteanu”. Vintila C.A. Rosetti, acum redactor la *Românul*, fiu al lui Costaki Rosetti din București, Alexandru Bădăruș, profesor de aici din Iași, Constantin Mille, acum redactor al ziarului din București *Drepturile omului*, și alții pe cari nu-i știu. Eu am scris un singur articol semnat Nemo și nu am avut alte legături cu redactorii săi decât legături de prietenie. Această revistă, care apărea de două ori pe lună, a încetat mai înainte de a se împlini anul, depărtându-se redactorii care erau studenți pe vremea aceea.

Mortzun se întoarce în țară jumătate socialist și jumătate artist dramatic. Pe vremea aceea încă una din direcții nu absorbise pe ceilalți. Stabiliindu-se în București, unde locuia în aceeași casă cu Mille, ei

¹ Anton Naum (1829-1917), poet din cercul Junimii ieșene, harnic traducător din literatura franceză.

trul de externe român, Istrate Micescu, a promis că va amâna aplicarea acestui decret-lege. Reacția evreilor din țară a fost și ea cât se poate de promptă și eficientă. „Încă de la constituirea cabinetului Goga-Cuza — scria istoricul francez Henri Prost — evreii, deținători ai unei bune părți a averii mobiliare a țării, își retrag fondurile din bănci, aruncă pe piață acțiunile și obligațiunile pe care le au; bursa se prăbușește. Opresc toate comerțurile, suspendă colectarea produselor agricole, abandonează în magazinele vâmlor mărfurile importate. Se abțin de la orice cheltuială inutilă, încetează să mai frecventeze restaurantele, teatrele, cinematografele. Viața țării este cuprinsă de un asemenea haos încât ceilalți minoritari și chiar românii înșiși se abțin de la orice operațiuni comerciale și financiare. Întreaga activitate este paralizată”.

În timpul acestui guvern, poli-

tica externă a rămas cea tradițională; dorința de apropiere față de Germania și Italia a rămas pur declarativă, ceea ce, în mod evident, l-a nemulțumit pe A.C. Cuza. În timpul guvernării s-au amplificat vechile divergențe dintre „gogiști” și „cuziști”, iar guvernul însuși era măcinat de grave contradicții, încât cunoscutul ziarist Stelian Popescu scria: „Alcătuît eterogen, guvernul a apărut în fața opiniei publice ca un mozaic, lipsit de coeziune între părțile componente. Nimeni nu-l mai recunoaște și nici el însuși nu-și mai regăsește caracterul naționalist în virtutea căruia — motivare unică — a fost ales”.

De altfel, după numai 44 zile, la 10 februarie 1938, guvernul a fost demis. Faptul nu l-a impresionat prea mult pe Cuza, care a considerat că hotărârea regelui fusese îndreptățită, deoarece viața politică luase un curs violent.

Imediat după instaurarea regimului de autoritate monarhică, între măsurile adoptate s-a înscris și dizolvarea partidelor politice, la 30 martie 1938. Partidul Național-Creștin s-a supus ordinului, iar la 16 iunie 1939, A.C. Cuza a acceptat demnitatea de consilier regal.

În vara anului 1940, statul național unitar român a fost dezmembrat prin acțiunea puterilor totalitare revizioniste. A.C. Cuza — alături de N. Iorga, I. Maniu, C.I.C. Brătianu, I. Mihalache, Stelian Popescu ș.a. — s-a aflat printre semnatarii memoriului de protest împotriva ocupării Basarabiei și a Bucovinei de Nord de către Uniunea Sovietică, memoriu în care se aprecia că ultimatumul de la 26 iunie 1940 „nu poate găsi nici un temei istoric legal”. Solicitat de Carol II, la 3 august 1940, să intre în guvernul de „uniune națională”, A.C. Cuza a refuzat, afirmând că „între naționaliști trebuie să fie o rezervă

fondară ziarul *Drepturile omului*, care nu mult după aceea încetă. (Acum apare din nou.) Mortzun, în urma unor neînțelegeri cu Mile și a intereselor ce-l chemau aici, se strămută cu totul la Iași. Aicea intră mai întâi în legătură cu Nădejde și se converti cu timpul exclusiv la socialism. Ideea teatrului fu părăsită încetul cu încetul, iar Mortzun se devotă cu totul propagandei socialiste și redacției *Contemporanului*. Nu mult după aceasta muri și tatăl său, lăsându-i o avere destul de frumoasă. Mi-aduc aminte că întorcându-mă definitiv din străinătate în sărbătorile Crăciunului 1886, m-am dus la revelion la Vasile Mortzun acasă, unde am găsit întreg „partidul”, cum i se spunea, benchetuind cu vin de opt franci oca și cu șampanie și mâncând mezelicuri și bucate scumpe. Cei mai mulți erau niște băieți lipsiți de cultură și care nu-și isprăviseră încă studiile. Mortzun, în mijlocul lor, se încerca să facă spirit și chiar lucrurile cele mai neînsemnate cari le spunea erau subliniate cu mult haz de asistenți, unii numai naivi și fără experiență, ceilalți șarlatani. Am văzut îndată că Mortzun apucase pe o cale care trebuia să-l ducă la pierire și iscându-se mai apoi între noi niște neînțelegeri curente literare nu m-am mai dus pe la dânsul. Știu numai că s-a mâniat pe mine mai ales pentru epigramele ce i-am adresat...”

29 octombrie. Maiorescu venind la Iași în afacerea Darabanilor, faimosul proces al] lui Cimara în contra evreilor din Darabani pentru neplata de drepți către proprietar, și în care Maiorescu apăra pe evrei, se hotără de a ține o întrunire a junimistilor din localitate. Asară pe la 8.30 ne-am dus la Otel Binder, unde se aflau Pogor, Ianov, Culișanu, A.D. Holban, Missir, Volenti, Biuculiu, Eug. Ionescu, Ralet, Cobălcescu, Pompiliu, Filipide și mulți alții. În

asteptarea lui Maiorescu, care se afla la masă la Humpel, cumnat-său, care ține aici un pensionat de fete, veni vorba asupra banchetelor anuale pe care le dădea „Junimea” odinioară și, între altele, asupra faimosului banchet unde se juca[u] păpușile.

Nesțind cum să se învelesească banchetul, Nicu Gane și Missir se hotărâră de a juca păpușile cu păpuși figurând pe junimistii mai în vază, cu particularitățile lor caraghioase. Greul era de a se găsi o ladă de păpuși, un hârzob autentic. Gane și cu Missir se adresară la poliție, unde între alte cereri de a umbla cu irodul și cu capra, se găsi și aceea a unui Gheorgi Hangariu, pentru a umbla cu păpușile. Se înțelege că plecară îndată după dânsul, aflând de la comisia din Tătărași unde anume șade și i-xpuse dorința de a împrumuta de la dânsul hârzobul. Țiganul, de meseria lui tăietor de lemne, se uită mai întâi cu oarecare neîncredere, dar apoi declară curat că în adevăr are un hârzob, care însă se află amănet la crășma „Botul porcului” din Păcurari și că nu se opune de a-l împrumuta boierilor. Missir și Gane plecară la crășma „Botul porcului”, însă jidanul crășmariu, cu toate că i se plătea datoria, nu voi să dea hârzobul decât numai stăpânului și a fost nevoie de a se duce iarăși în Tătărași, de unde veniră apoi cu țiganul pe capră și luară în sfârșit lada de păpuși, dar într-o stare de tot mizerabilă. Țiganul însă le arătă modul cum se joacă păpușile, pe care se înțelege că-l perfecționară și în seara banchetului, fără ca nimeni să fie în curent cu treaba aceasta, decât acei doi-trei însărcinați, se înfățișă o întreagă scenă de păpuși, în care fiecare păpușă sămăna cât se poate de bine cu vreun junimist mai în-sămănat — Carp, Pogor, Naum etc., vorbind fiecare după obiceiul său de a vorbi în „Junimea”. Textul era scris de Gane-Missir-Pompiliu, iar la reprezentare Pompiliu era suflor și Missir le juca. Succesul a fost imens... ■

¹ Cunoscuți sau mai puțin cunoscuți, cu toții făcând parte din cercul politic și literar junimist.

care să nu fi participat la stirbirea granițelor". A participat la Consiliul de Coroană din 29/30 august 1940; nu a luat cuvântul, dar a votat acceptarea dictatului, motivând că, în acel context, nu exista o altă soluție pentru salvarea statului român. Immediat după aceea, s-a aflat printre fondatorii asociației „Pro-Transilvania”, creată în octombrie 1940, care își propunea să lupte „pentru promovarea intereselor românești și pentru dezrobirea fraților noștri din Ardealul înrobît”. Între membrii de frunte ai acestei asociații se aflau: I. Maniu, C.I.C. Brătianu, dr. N. Lupu, I. Mihalache, Iosif Jumanca, Stelian Popescu

s.a.

În 1941, A.C. Cuza a publicat o culegere intitulată *Îndrumări de politică externă*, cuprinzând discursurile rostite de el pe această temă între anii 1920 și 1936. În *Cuvânt înainte*, datat 1 martie 1941, ținea să precizeze că se pronunțase pentru desființarea Societății Națiunilor, revizuirea tratatelor de pace și orientarea politicii externe a României către Germania, care „ne-a fost și-n trecut un aliat prețios și în orice caz un constant cumpărător al produselor noastre agricole”. Spunea toate acestea considerându-se un vizionar, salutând faptul că, sub conducerea gene-

ralului Antonescu, România

ajunsesse la alianță cu Germania. După această dată, documentele nu mai consemnează activități notabile ale lui A.C. Cuza, acesta dispărând treptat de pe arena politică. Răsturnările politice din anii 1944-1945 l-au determinat pe bătrânul antisemit la precauții speciale; a părăsit lașul, de care numele său era indisolubil legat, pentru a i se pierde urmele în Transilvania. S-a stabilit la Sibiu, evitând orice contacte care-i puteau pune viața în primejdie. A murit în 1947, într-un anonim total, la vârstă de 90 ani. ■

COPERTELE

Pictura pe sticlă a maeștrilor iconari din Transilvania a atins cote de înaltă valoare artistică; stau măruie în această privință și aceste trei exemplare datând din secolul trecut și care abordează ca teme momente importante din viața lui Iisus Hristos:

① **Nașterea...**

② **...Maica Domnului cu Pruncul...**

③ **...și Botezul lui Iisus (Icoana, p. 16)**

④ O admirabilă mărturie de artă medievală românească: **Pilat din Pont spălându-se pe mâini**, detaliu din scena **Judecata lui Iisus**, așa cum, și-au imaginat-o în sec. XVII meșterii zugravi care au pictat biserica ortodoxă din Ocnița-Vața de Jos (**Transilvania**, p. 2)

PLANSELE

Mărășești, 18 septembrie 1938. În prezența regelui Carol II, a marelui voievod de Alba Iulia Mihai, a membrilor guvernului și a numeroaselor persoane oficiale civile și militare, se desfășoară slujba solemnă de sfințire a Mausoleului de la Mărășești — ridicat în cinstea celor care și-au jertfit viața în crâncenele lupte purtate pe aceste locuri în urmă cu două decenii, apărând libertatea și demnitatea patriei. Miile de oameni sosiți din toate unghiurile țării au dat acestor manifestări o mare încărcătură emoțională.

① Carol II, marele voievod Mihai și ministrul de interne Armand Călinescu iau loc la tribuna ridicată în fața monumentului

② Vedere panoramică a monumentului, așa cum a fost pavoazat în vederea solemnității din ziua de 18 septembrie.

Asistența în timpul slujbei din interiorul mausoleului; în prim-plan, de la stânga la dreapta: A. Călinescu, Grigore Gafencu și E. Titeanu

③ M. Ralea, A. Călinescu și M. Cancicov, înconjurați de ofiteri și cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”

Alexandrina Cantacuzino (președinta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, organizație care a inițiat și patronat construirea mausoleului de la Mărășești) iese în întâmpinarea suveranului și a fiului acestuia.

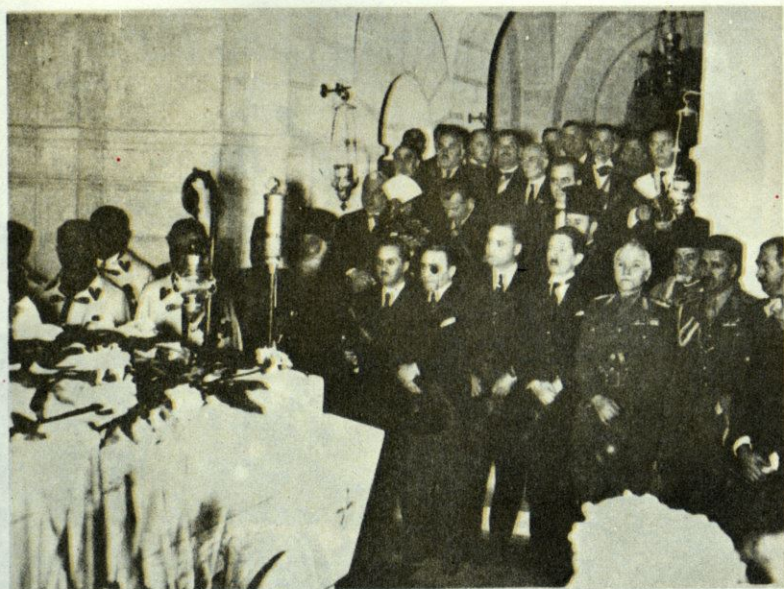
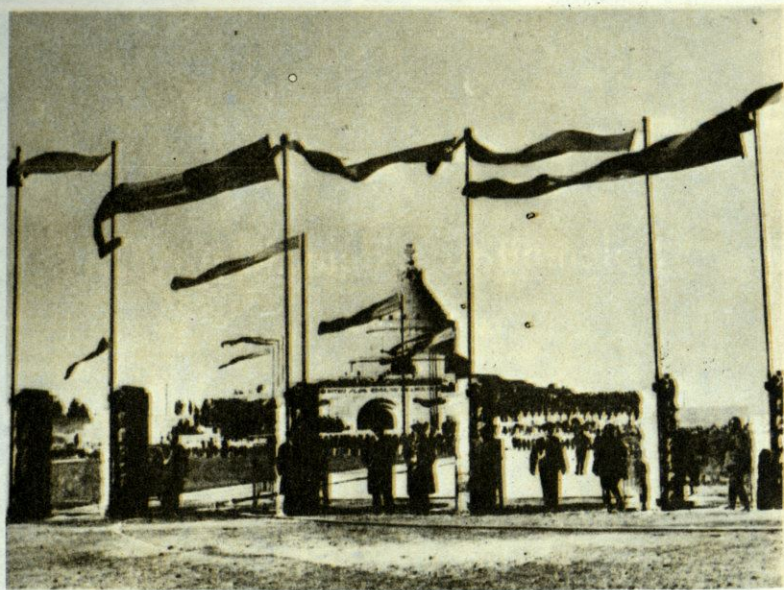
④ (**Stânga sus**): patriarhul Miron Cristea, președintele Consiliului de Miniștri, împreună cu ministrul de interne A. Călinescu.

(**Dreapta sus**): M. Ralea, M. Ghelmegeanu și A. Călinescu se întrețin cu comandantul găzii de onoare. A. Călinescu (**În mijloc**) împreună cu alți doi miniștri salută mulțimea de oameni aflată pe platoul din fața Mausoleului

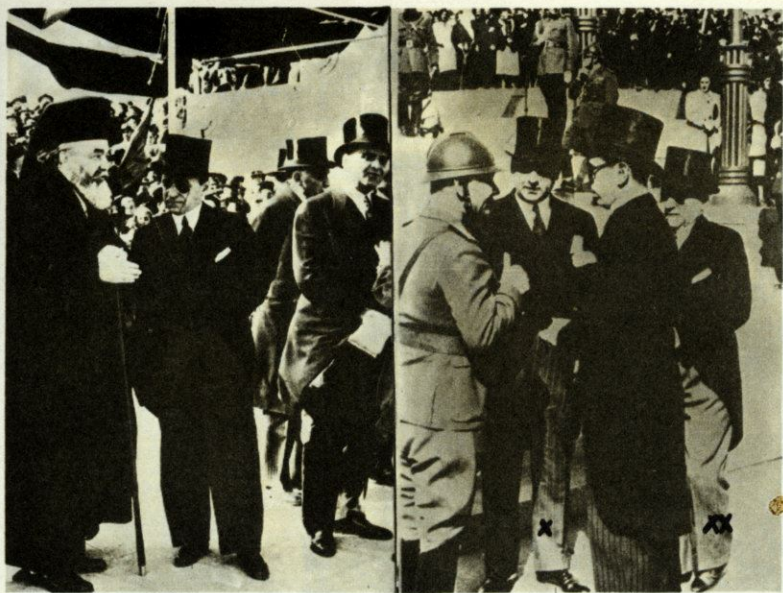
Solemnitatea dela Mărășești

18 Septemvrie 1938

1939. DIALOG DIPLOMATIC

BUCUREȘTI-ANKARA

VASILE STOICA

În săptămânile imediat următoare declanșării agresiunii naziste asupra Poloniei, la 1 septembrie 1939, care a marcat începutul celei mai mari conflagrații cunoscute de omenire, preocupările cercurilor politice și diplomatice de la București și Ankara — așa cum am văzut și din rapoartele diplomatice ale trimisului român în capitala turcă publicate în Magazin istoric, nr. 11/1994 erau de a-și coordona acțiunile în vederea apărării propriilor interese, de prevenire a unei eventuale agresiuni.

Vasile Stoica (a cărui personalitate a fost prezentată în nr. 12/1992 al revistei noastre), ministru al României la Ankara (între 1 februarie 1939 și 4 martie 1940) a avut în acele zile și săptămâni repetate și febrile contacte cu conducătorii politici, turci cu diplomați acreditați în capitala turcă, transmițând în centrula din București, ministrului de externe Grigore Gafencu, într-un ritm alert informații privind evoluția evenimentelor politice de pe scena turcă. În centrul acestora se afla demersurile pentru un eventual tratat turco-sovietic (ră-

mas neîncheiat) și cele paralele privind semnarea unui alt tratat, turco-anglo-francez. Aceste demersuri erau urmărite cu deosebit interes la București avându-se în vedere că mare parte din problematica acestor tratate (chestiunea Strâmtoarelor, statu-quo-ul Mării Negre, diferențele teritoriale dintre unele state din zonă, atitudinea acestora în fața unei agresiuni etc.) constituiau preocupări de prim ordin și la București. Sub presiunea desfășurării evenimentelor, ministrul român de la Ankara trimitea, adeseori, spre București mai multe telegrame și note în aceeași zi.

Cum am precizat și în introducerea de la episodul anterior, documentele diplomatice din care reproducem alte fragmente în paginile care urmează se află la Arhivele Statului din București, Fond V. Stoica, dosarul I/72, vol I-II. Pentru circumspectarea lecturii, nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile de text. Titlul, notele de subsol și precizările în paranteze drepte ne aparțin. (I.L.)

1939

13 septembrie. Generalul Weigand a plecat azi dimineață cu avionul său la Beyrouth.

Am avut o conversație îndelungată cu dânsul la Ambasada Franceză.

D-sa mi-a vorbit întâi de relațiile turco-franceze, care au fost totdeauna bune, dar cari au devenit excelente de la semnarea acordului privitor la sandjagul Alexan-

drettei¹ și de la publicarea decla-

¹ Alexandretta (Iskenderun), oraș și port turcesc în golful cu același nume, în apropierea granițelor cu Siria. Sangeacul Alexandretta, disputat de turci și de arabi, a căpătat, prin tratatul turco-francez din 20 octombrie 1921, statut de autonomie. La 26 iunie 1939, în urma unui alt tratat turco-francez, Alexandretta a revenit Turciei (astăzi, regiunea Hatay).

rațiunei de colaborare încoace. Dificultățile cari s-au ivit în calea semnării acordului definitiv sunt de caracter material. Vor fi înlăturate în câteva zile. Acum când mii de vieți se sting și miliarde se speșează [cheltuieli] în fiecare zi, n-au rost discuțiunile îndelungate pentru sume cari în proporțiune cu ce se pierde tot mărunt rămân. D-sa crede că va reveni în curând pentru semnarea acordului.

Situațiunea din Polonia îl îngri-

Aeroportul din Ankara

jorează. Are foarte bună părere de soldatul polon, dar consideră că Statul Major și ofițerii superiori sunt și obstinați în metode primitive. D-sa a făcut cu danșii o mare experiență în cursul războiului cu bolșevicii. Piłsudski – care era un patriot entuziast, însă de o umitoare suficiență de sine însuși în toate ramurile, inclusiv meseria armelor – și Statul Major persistau pe lângă războiul de manevră și nu voiau să știe de constituirea unei linii întărite de rezistență. Abia după multe stăruințe i-au putut convinge să construiască linia de pe Vistula pe care au oprit apoi avalanșa bolșevică și de la care au pornit ofensiva decisivă.

Pentru cazul unei înfrângeri complete, d-sa crede că armata polonă ar trebui să se retragă în România, unde armamentul și efectivele ei pot fi de folos, sporind capacitatea de apărare și de acțiune a armatei române în caz de necesitate. D-sa este de părere că Germania, prin spiritul ei de dominațiune constituie astăzi un pericol tot așa de grav pentru existența țărilor din Estul și Sud-Estul Europei, ca și în 1914 și că aceste țări vor trebui, mai curând sau mai târziu, să intre în război contra ei, dacă vor să trăiască. Pentru această luptă a lor, momentele actuale sunt cele mai favorabile când ele pot s-o dea în strânsă alianță și colaborare cu Franța și Marea Britanie. Interesele lor încă odată coincid complet cu ale acestor mari puteri occidentale.

14 septembrie. După Numan Menemencioglu¹, pe care l-am văzut astăzi, situațiunea în Estul și Sud-Estul Europei se complică pe măsură ce succesele germane în Polonia se accentuează. Este evident că armata germană prin sforțările sale în direcțiunea Lvovului caută să taie legătura armatei polone cu România, împingându-i grosul spre mocirlele Pripetului și spre Rusia, iar o parte a unităților de la aripa stângă spre România, unde ar urma să fie dezarmate. În cazul când polonii nu reușesc a se fixa pe o linie de rezistență, cu toate atacurile ce s-ar da în Apus de franco-englezi, Polonia va fi scosă din acțiune și ocupată.

Înaintarea rapidă a armatelor germane spre frontiera de Est a Poloniei, după informațiile turce, nu face plăcere Moscovei. Cu tot pactul de neagresiune germano-sovietic, nu este imposibil ca acestea să caute a-și asigura unele poziții avantajoase strategice chiar dincolo de frontieră. Numan Menemencioglu crede că recente che-

mări sub drapel ale unor clase de rezerviști ruși și sporirea trupelor la frontiera de Vest a U.R.S.S. n-au caracter ofensiv, ci sunt măsuri de precauțiune pentru eventualitatea prezentării armatelor germane la poarta Rusiei.

De altfel, după părerea lui Numan Menemencioglu, putem fi siguri că războiul acesta, care virtual a început cu surpriza de la Moscova, are în rezervă și alte surprize. Una singură nu mai este posibilă, deși pare că în Germania era dorită: încheierea unei păci cu Franța și Anglia, după înfrângerea Poloniei. Măsurile care se iau de către Franța și Anglia, pe toate terenurile și în toate părțile globului, arată o determinare profundă de a duce războiul până la înfrângerea completă a Germaniei.

17 septembrie. Guvernul turc judecă situațiunea cu optimism, deși îndoielele cu privire la atitudinea rușilor sunt tot mai mari. Conform părerilor ministrului de externe, între ruși și germani se convenise asupra unor limite pentru zonele de acțiune germană și rusă.

Intrarea trupelor sovietice în Polonia se datorește faptului că germanii înaintând prea repede ajungeau la zona rezervată rușilor; guvernul din Moscova s-a decis deci să ocupe el acea zonă.

Credința este deci că o colaborare militară mai strânsă între germani și ruși nu există.

În orice caz, Saracioglu, plecând la Moscova, va putea obține lămuriri în această privință. Pactul propus de ruși privește asistența mutuală în cazul unui atac asupra uneia din părți în regiunea Mării Negre și totodată asigurarea statu-quo-ului acestei mări față de eventuala invaziune a litoralului ei de către vreo putere neriverană și agresivă. Cum singura putere care ar putea constitui un astfel de pericol este Germania, în conversațiunile sale Saracioglu va putea constata dacă între ruși și germani înțelegerea de colaborare este mai profundă: dacă rușii nu vor vrea să facă pactul pentru păstrarea statu-quo-ului aceasta va însemna existența unui acord de largă colaborare, dacă însă vor fi gata să-l facă, aceasta va însemna lipsa unor obligațiuni de colaborare strânsă, nefiind de presupus că rușii contractează acorduri contra unui stat cu care sunt în același timp în relațiuni de alianță.

Saracioglu pleacă la Moscova fără ca tratativele privitoare la pactul propus să fi ajuns la alt rezultat, decât la unul de principiu, urmând ca amănuntele și formularea să fie discutate de d-sa în cursul vizitei. Ambasadorului Franței i s-a spus astăzi-seară că dacă guvernul sovietic va insista

pentru un pact fără tărie și fără garanții pentru pacea zonei Mării Negre, Saracioglu nu va încheia nimic; i s-a declarat de asemenea că chiar dacă Saracioglu va ajunge la o înțelegere deplină, d-sa nu va semna acordul cu Rusia înainte de semnarea acordului cu Franța.

În orice caz, guvernul turc e de părere că vizita d-lui Saracioglu la Moscova va putea contribui la împiedicarea incendiului de a cuprinde și statele balcanice.

18 septembrie. Planul inițial de călătorie a d-lui Saracioglu prevede plecarea spre Moscova miercuri [20 septembrie]. Apoi Saracioglu a decis amânarea acestei plecări cu 5-6 zile.

Motivele sunt: 1) d-sa vrea să cunoască mai exact reacțiunea provocată în Londra și Paris de intrarea armatei sovietice în Polonia; 2) d-sa vrea să ducă la bun sfârșit, eventual să semneze încă înainte de plecare, acordul definitiv turco-francez. Plecarea sa va putea avea loc abia la finele săptămânii.

Domnia Sa este de acord cu Excelența Voastră [Grigore Gafencu] cu privire la utilitatea unui schimb de vederi pentru țările noastre și mulțumeste de invitațiunea ce i se face de a trece prin România. Mi-a promis că va face tot posibilul să se întâlnească cu Excelența Voastră.

Domnia Sa pleacă în Rusia cu un vas turc în cursă specială. La ducere nu va putea atinge România deoarece n-ar vrea ca rușii să dea acestei opriri sensul unei consultări și să ia în nume de rău; pe de altă parte, vrea să ajungă la Moscova cât de curând. Va căuta deci să se oprească la întoarcere și anume în Constanța.

21 septembrie. Am avut astăzi la amiază o nouă întrevedere cu Saracioglu. Am ținut că în condițiunile create de ultimele evenimente și în chiar ziua plecării sale la Moscova să recapitulăm pe scurt chestiunea relațiilor româno-ruse, în sensul conversațiilor pe cari le-a avut cu d-sa Excelența Voastră aici [Ankara] și Istanbul.

Saracioglu mi-a declarat textual următoarele:

„Am uitat deloc și țin seama în toate împrejurările de conversațiunile ce am avut și de sarcina ce mi-am luat. Rog să aduceți la înalta cunoștință a Majestății Sale – exprimându-i totodată profund respectuoasele mele omagii – precum și amicului meu Gafencu, că plecând acum la Moscova voi veghea asupra intereselor românești cu același devotament ca și asupra intereselor turcești. Cunoscedu-l și planul d-lui Gafencu, cu care suntem de acord și noi și

¹ Secretar general al Ministerului afacerilor externe de la Ankara; ulterior, ministru de externe.

aliții noștri și căruia cred că nici Moscova nu-i va face dificultăți. Plec cu dorința de a contribui în mod eficace la asigurarea păcii pentru țările noastre. Am convingerea că nu mă voi întoarce fără rezultat favorabil. În orice caz, voi face toate eforturile pentru obținerea lui.

În însă de pe acum să vă comunic și să vă rog a comunica la București impresiunea mea, care e personală, dar bazată pe informațiuni serioase, că între Uniunea Sovietică și Germania, în afară de pactul de neagresiune, nu există nici un alt angajament sau, dacă există, acesta nu coboară spre România și nu privește interesele și integritatea ei."

21 septembrie [alt raport]. Ambasadorul sovietic, care va însoți pe Saracioglu la Moscova și înăpoi, mi-a făcut astăzi o lungă expunere a politicii pacifice a Uniunii Sovietelor.

În Polonia, după spusele sale, ea n-a intrat decât pentru a salva de opresiunea polonă pe ucrainenii și rușii albi și nu răvnește la teritorii dincolo de limita etnică a acestora.

Cu restul statelor, înainte de toate cu cele din Sud-Estul Europei, ea vrea să trăiască în relațiuni amicale. Acestea e scopul pe care-l urmărește prin propunerea pactului turco-sovietic și prin invitarea d-lui Saracioglu la Moscova spre a încheia acest pact. D-sa este sigur că tratativele d-lui Saracioglu vor duce la un rezultat favorabil. Ceea ce va fi util și pentru România și pentru celelalte state balcanice.

În ce privește raporturile româno-sovietice, d-sa, bazat pe informațiunile ce are, mă asigură că guvernul din Moscova n-are nici o intențiune agresivă, Uniunea Sovietică neavând față de România nici revendicări economice, nici revendicări teritoriale de realizat.

Semnalez aceste explicațiuni ale ambasadorului sovietic cu titlul de document, deoarece nu pot stabili încă întrucât ele sunt bazate pe indicațiunile guvernului său.

21 septembrie [al treilea raport din aceeași zi]. Saracioglu pleacă astăzi seară 21 septembrie din Ankara, mâine din Istanbul, va fi poi-mâine seară în Odessa și luni [25 septembrie] în Moscova. Planul este să stea în capitala sovietică trei zile. Ar putea fi în Odessa iarăși sâmbătă 30 septembrie și în Constanța duminică 1 octombrie dimineață.

Cu privire la oprirea sa în Con-

stanța însă d-sa îmi dă următoarele lămuriri.

Guvernul sovietic s-a oferit să-i trimită un contratorpilor. D-sa a declinat oferta; va pleca deci cu un vapor turcesc. La întoarcere însă probabil va accepta să fie dus de un contratorpilor rus.

În acest caz, oprirea sa în Constanța depinde de atmosfera în care vor curge conversațiunile. Dacă aceasta va fi caldă și d-sa constată că rușii ar privi cu ochi

buni o oprire a sa în Constanța spre a lua contact cu Excelența Voastră, va cere ca vasul rus care-l va aduce să facă o scurtă escală în portul nostru. D-sa va comunica Excelenței Voastre hotărârea sa din Moscova prin mijlocirea legațiunii noastre.

27 septembrie. Aflu de la Numan Menemencioglu că în Moscova ieri a avut loc întâia conversațiune a d-lui Saracioglu cu Molotoff și Potemkin. S-a făcut o exa-

Cronică diplomatică în imagini: semnarea Acordului franco-turc, din iunie 1939 (sus), și a Tratatului anglo-franco-turc, din octombrie același an

minare a situației generale din Sud-Estul Europei și a relațiilor ruso-turce, fără a intra însă în amănunte.

Tonul conversației a fost cald; Saracioglu este optimist.

Călătoria de azi a lui von Ribbentrop la Moscova este privită de turci cu neîncredere. După Numan Menemencioglu, ministrul de externe german va avea de discutat chestiunea relațiilor rusești și germane cu statele baltice și foarte probabil stabilirea unei politici comune față de statele baltice. D-sa este sigur că von Ribbentrop va încerca o presiune asupra d-lui Saracioglu, al cărui mandat însă este bine definit.

În ce privește relațiile româno-ruse, Numan Menemencioglu are convingerea că acestea vor forma unul din subiectele importante ale conversațiilor lui Saracioglu. Nu încapă îndoială că d-sa, precum a declarat-o înainte de plecare, va apăra interesele românești cu aceeași energie ca și pe cele turcești. De altfel Numan Menemencioglu mă informează că acest mandat a fost dat domnului Saracioglu de însuși Consiliul de Miniștri.

28 septembrie. Von Papen, explicându-i ieri ambasadorului iugoslav scopurile politicii germane, i-a declarat că Germania, acum după înfrângerea Poloniei care însemnează reîntregirea ei și liniștea la frontierele ei răsaritene, nu vrea nici un fel de cuceriri. Ar fi multumită să încheie pace cu Franța și Marea Britanie, a căror obstinătate de a continua războiul nu mai are nici un sens. Cu țările baltice are parte de neagresiune pe care le va respecta. Dacă va fi nevoie de crearea unor relațiuni mai strânse, aceasta se va face prin bună înțelegere cu ele.

În ce privește statele balcanice, Germania n-are față de ele nici o intențiune agresivă. Ea dorește chiar ca acestea să-și păstreze neutralitatea. Dovadă de sentimentele ei pacifice este faptul că acum câteva zile a intervenit la Moscova pentru respectarea neutralității României, iar pe de altă parte a furnizat acesteia un număr de aeroplane de vânătoare. În orice caz, statele balcanice pot fi asigurate că din partea Germaniei pacea lor nu va fi tulburată.

Von Papen n-a spus însă dacă aceeași este și atitudinea Rusiei.

28 septembrie [alt raport]. Știrile sosite de la Moscova până astăzi la amiază nu sunt multumitoare. Saracioglu n-a putut continua ieri, miercuri, conversațiunile începute marți [26 septembrie].

Ieri după-amiază a sosit von Ribbentrop și astă-noapte până către zorii zilei au avut loc conversa-

țiuni între dânsul și conducătorii Comisariatului externelor. Este sigur că, între altele, s-a căutat o înțelegere cu privire la tratativele ce urmează să fie duse cu Saracioglu.

După informațiunile transpirate din Moscova și Berlin și conjecturile făcute aici, între von Ribbentrop și Molotoff s-ar trata împărțirea zonelor de dominațiune sau de influență rusă și germană în regiunile de la Marea Baltică la Marea Neagră.

În Nord, Germania ar admite stăpânirea rusească asupra țărilor baltice, iar în sud predominanța rusească asupra României, Bulgariei și Turciei, în schimb U.R.S.S. ar consimți la predominanța Germaniei asupra Ungariei, Iugoslaviei și Greciei. Una ar avea ca punct final Strâmtoările, cealaltă Salonicul. Italia ar urma să fie compensată pe socoteala Franței. Cum pentru realizarea acestui plan tehnic este eliminată orice putință de acțiune anglo-franceză în Balcani, se crede aici că propunerile de pact defensiv ce vor fi făcute de ruși d-lui Saracioglu după conversațiunile lui von Ribbentrop vor fi în sensul de a convinge Turcia să-și limiteze obligațiunile luate față de Franța și Marea Britanie numai la Mediterana și să rămână neutră față de situațiunile din Peninsula Balcanică, obligându-se totodată a nu admite trecerea prin Strâmtoări a unor flote cari ar modifica actuala proporție de forțe în Marea Neagră.

Sunt asigurat că atari propuneri, care ar cere ca Turcia să nu-și țină integral obligațiunile luate prin pactul balcanic și prin acordurile cu Franța și Marea Britanie, nu vor fi acceptate de Saracioglu

și că președintele Inönü și guvernul turc nu se vor abate de la calea urmată până acum. Tocmai pentru a afirma această atitudine, guvernul turc a parafat astăzi și va semna în două-trei zile acordul cu Franța.

În general, pronosticurile după sosirea lui von Ribbentrop la Moscova nu sunt încurajatoare. Sunt temeri că vizita lui Saracioglu se va termina cu un eșec și că va fi urmată de o răcire a raporturilor ruso-turce și de o potențare a presiunii rusești asupra noastră și asupra statelor balcanice.

28 septembrie [al treilea raport din aceeași zi]. Tratativele pentru acordul definitiv turco-francez - cel turco-britanic având să fie copia aproape exactă a acestuia - au fost încheiate. Astăzi după-amiază textul conținând o parte politică, alta militară și alta economică, va fi parafat. Massigli mă informează că guvernul turc vrea ca acordul să fie semnat încă înainte de reîntoarcerea d-lui Saracioglu, eventual pe când dânsul se găsește încă la Moscova.

Semnarea va avea loc sâmbătă sau duminică [1 octombrie], spre care scop generalul Weygand va veni de la Beyrouth la Ankara.

Cum în urma sosirii lui Ribbentrop și a conversațiilor germano-sovietice - cari par că trebuie să precedeze pe cele turco-sovietice - Saracioglu își va prelungi șederea cu încă două-trei zile, este foarte probabil că la data semnării va fi încă în capitala rusă.

Intențiunea guvernului turc este să afirme în felul acesta că este gata la un acord cu U.R.S.S. dar înțelege totodată să-și păstreze și să-și întărească relațiunile pe care le are cu alte state. ■

ÎMPĂRAT ROMAN

(Monoverb: 6—8)

T
R

Gheorghe BRAȘOVEANU

AL. VAIDA-VOEVOD: SPOVEDANII

Deși numele său este des întâlnit în bibliografia istorică și politică a epocii, Alexandru Vaida-Voevod (1872-1950) continuă să aibă o biografie fragmentară. Afirmția nu trebuie să surprindă, căci și în cazul său frecvența menționare a numelui nu poate suplini studiul temeinic, analiza atentă a vieții și activității unei personalități deosebit de active și complexe. De altfel, complexitatea a dat naștere unei situații mai speciale, bibliografia existentă impunându-i conștiinței publice în două ipostaze distincte, aparent fără nici o legătură între ele. Prima: Vaida-Voevod — fruntaș al Partidului Național Român, deputat în Parlamentul de la Budapesta, în cadrul căruia a citit cunoscuta declarație a Comitetului Executiv al Partidului Național Român, privind hotărârea națiunii române din Transilvania de a se așeza „printre națiunile libere”, membru în Consiliul Dirigent de la Sibiu, cu mari merite în lupta românilor transilvăneni pentru eliberare națională și uniunea cu România, și un alt Vaida-Voevod — omul

referă exact la cele două etape distincte din Viața lui Vaida-Voevod — făurirea României Mari și deceniul patru, care a însemnat și sfârșitul carierei sale politice. Ambele sunt un fel de confesiuni, deci ne permit să pătrundem în intimitatea gândirii sale politice, ceea ce le conferă un plus de valoare. Nu vom încerca, așadar, să aflăm ce gândea, deoarece ne va spune chiar el însuși care erau gândurile și credințele sale în momentele respective.

Primul document este un fragment din jurnalul arhiepiscopului catolic de București Raymund Netzhammer (Magazin istoric, nr. 5, 8-12/1991 și 1-3/1992), relatând discuția pe care acesta a avut-o cu Al. Vaida-Voevod în ziua de 26 decembrie 1921. La acea dată, fruntașul politic ardelean era o figură proeminentă a vieții politice din România Mare; depășind sfera provinciei sale natale, fusese membru al delegației române la Conferința de pace de la Paris, iar în urma victoriei Blocului Democratic în alegerile de la sfârșitul lunii noiembrie 1919, devenise prim-ministru (1 decembrie 1919-13 martie

1920). O nouă experiență într-un moment de cumpănă al procesului de afirmare și consolidare a României reintregite, relevând calități de om de stat. În convorbirea pe care a avut-o cu înaltul prelat romano-catolic, Vaida-Voevod se referă la fapte și oameni, emite judecăți de valoare, se lansează în polemici, nu-și menajează adversarii, vorbește fără nici o reținere despre jocurile politice, încercând să-și exprime propria-i poziție față de realitățile țării. Versiunea în limba română a fragmentului de jurnal inedit ne-a fost pusă la dispoziție de colaboratorul nostru prof. dr. Ion Dumitriu-Snagov, căruia-i mulțumim și pe această cale.

Cel de al doilea document, o scrisoare, ne prieliește reîntâlnirea cu Vaida-Voevod după exact două decenii, timp în care trăise alte și alte experiențe. Vom prezenta cele două documente, precizând că notele din subsol ne aparțin, ca și completările din text cuprinse între paranteze drepte.

Dacă biografia fruntașului mișcării naționale este destul de bine conturată, aceea a omului politic din deceniile trei-patru rămâne grav lacunară și împovărată de sintagmele anatemizante. Dincolo de curiozitatea firească a generațiilor prezente de a-și cunoaște înaintașii, rămâne, așadar, datoria istoricilor de a recompune adevărata personalitate a lui Al. Vaida-Voevod, de a-l elibera de dogme și prejudecăți ce planează încă asupra numelui său, de a stabili raportul real în jocul de umbre și lumini al vieții și activității lui.

Ca și în alte situații, revista noastră pune în circuit public mărturii inedite, ieșind în întâmpinarea specialiștilor, dar și cu dorința de a răspunde interesului tot mai pronunțat al cititorilor săi.

Întâmplarea face ca documentele pe care le încredințăm tiparului să se

Al. Vaida-Voevod (primul din stânga), președintele Consiliului de Miniștri (14 ianuarie - 13 noiembrie 1933), împreună cu doi dintre membrii cabinetului său: G.G. Mironescu și Armand Călinescu

Un om doborât de succese

Luni, 26 decembrie [1921]. Fostul prim-ministru Vaida-Voevod m-a surprins cu vizita la mine la cancelarie. Mi-a amintit cum chiar înainte de război a mai fost odată la mine, lucru pe care eu nu-l uitase nicidecum. După câteva fraze, discuția a alunecat pe făgașul politicii și atunci marele politician și om de stat transilvănean a început să-mi facă un expozeu politic complet. A caracterizat Partidul Național transilvănean, pe țărâniști (partidul țăranilor), pe liberali și Partidul Poporului al lui Averescu.

— Atât de mult și pe față, ca sub bătrânul general Averescu, nu s-a furat niciodată în România! Întotdeauna s-a făcut mare tapaj pe tema popularității lui, dar cu asta nu s-a ajuns niciodată prea departe!

Țărâniști — a continuat el — au oameni foarte destoinici, dar și destul de ciudați. Un om interesant este, de exemplu, Constantin Stere; acesta este în primul rând un teoretician și un făuritor de program, dar n-a înțeles niciodată să se coboare până la popor. Stere merge foarte departe împreună cu bolșevicii. El are convingerea că aceștia sunt oamenii viitorului și că în perspectivă trebuie să fie pregătit pentru timpul când vor veni ei. Ceea ce rămâne de neînțeles la Stere sunt convingerile mistice din ființa lui, care după cum se știe, sunt proprii slavilor.

Țărâniștii au, mai apoi, pe Ion Mihalache. Acesta este un om foarte bun. Mihalache cunoaște poporul și poporul îl cunoaște pe el; despre acest om poți spune cu adevărat că este popular. Mihalache este un tip rezonabil și cu care poți sta de vorbă.

Cel mai periculos și mai contestabil om de la țărâniști este dr. N. Lupu, dar și acesta ar putea fi îmblânzit. Curtea se teme de acești oameni din Partidul Țărănesc, fiindcă ei ar putea provoca o revoltă a poporului. Nu este deloc exclus ca într-o zi întreaga mașinărie de stat să se orienteze spre stânga și noi toți, cu concepțiile noastre actuale, să fim nevoiți să ne transformăm!

Foarte tăios i-a judecat domnul Vaida pe liberali și mai ales pe cei doi Brătieni, Ionel și Vintilă, căci al treilea, Dinu, nu contează.

— Brătienii cred că au dobândit prin moștenire politica și înțelegerea politicii și că ei sunt atotștiii

tori în ale politicii: Ionel Brătianu este leneș și se lasă condus de fratele său Vintilă. Dar Vintilă trebuie mai întâi să dovedească și să arate că este un geniu al finanțelor, căci cu economii și colecte de bani nu s-a făcut totul. Pe de o parte se economisește și pe de altă se risipește, trimițându-se misiuni inutile afară în lume. Este o adevărată calamitate modul cum s-a realizat cumpărarea locomotivelor și cum s-a construit podul peste Borcea. Podul peste Dunăre ar fi trebuit încredințat pur și simplu întreprinderii Reșița și astfel ar fi fost de mult gata! Vintilă nu-i o capacitate, iar Duca este un om lipsit de personalitate, care face numai ce-i spune Ionel. Oamenii ca Duca, Mărcescu și alții pot fi scoși din pălărie cu duzinele și cu suțele! Singurul rezonabil printre liberali este domnul Alexandru Constantinescu; el are o mentalitate occidentală și cu el se pot duce tratative.

Regele este complet în mână lui Brătianu. Rolul de mijlocitor îl joacă ministrul Curtii, [N.] Mișu. Acesta ar fi însă mai nimerit să fie trimis la vreo legăție în străinătate; acolo și-ar putea continua parada, și-ar putea valorifica cunoștințele lingvistice și tot acolo și le-ar putea și etala; acest domn n-a coborât încă niciodată până la popor. La Curte, unde Mișu veghează, împreună cu generalul Anghelescu și doamnele de onoare, nu poți pătrunde! Regele nu este lipsit de voință, dar numai cu greu poți să-l determini să ia o decizie; dar dacă vreodată a luat o hotărâre, atunci s-a și pornit!

Domnul Vaida a început apoi să vorbească de transilvăneni și de mult hulitul Consiliu Dirigent:

— A fost absolut supraomnesc ceea ce s-a făcut acolo sub raport organizatoric și asta în cel mai scurt timp, până când a intrat armata română. Unirea noastră cu Vechiul Regat n-a putut avea niciodată cu adevărat scopul ca noi, cei de dincolo, având cultura noastră vest-europeană, să devenim una cu ceea ce este aici: o grămadă de murdărie de București! Aici este murdărie, nu te simți nici măcar în Balcani, ci ești în Asia! Se afirmă mereu, și chiar regele o spune, că transilvănenii nu înțeleg Vechiul Regat al României. Nu este însă cătuși de puțin o artă să cunoști această gospodă-

rie și să o sesizezi! Transilvănenii au arătat și au dovedit că pot să facă ceva! Noi, politicienii din Ardeal, am fost instruiți într-o școală cu 52 de milioane de locuitori și nu într-un stat balcanic cu 7 milioane! Noi înțelegem Vechiul Regat, dar politicienii și oamenii de stat de aici nu percep relațiile noastre de dincolo; bunul nostru popor de țărani, cu proprietatea funciară mai mică sau mai mare, buna noastră administrație, instrucțiunea publică ș.a.m.d. Celor de aici le place să trăiască în orașele de dincolo, ca ofițeri și funcționari, pentru că acolo domnește spiritul occidental și acolo nu-i loc pentru murdărie.

Când mi-am permis observația că politicienii români transilvăneni au acționat la Budapesta numai în sens negativ, în opoziție, și niciodată n-au fost antrenati la o muncă pozitivă și constructivă, domnul Vaida a spus că aceasta ar fi doar în parte adevărat; el a enumerat câteva exemple, vrând să arate că totuși uneori el lucrează cu unghurii.

Vaida s-a referit apoi în mod special la președintele Partidului Național, Iuliu Maniu, prezentându-l într-o lumină favorabilă, ca pe un om politic eminent, afirmând că acesta a fost recunoscut ca atare la Budapesta.

— Acesta este omul care, în haosul de acum, ar putea aduce ordinea! Maniu are forță de persuasiune, ar putea să pună la respect pe țărâniști și chiar să realizeze o reconciliere între Marghiloman și Iorga! Maniu ar trebui să fie numit prim-ministru! Maniu este și un om evlavios, în timp ce noi, toți ceilalți, suntem mai degrabă sceptici.

Vaida-Voevod a vorbit și despre activitatea sa ca prim-ministru și a avut ocazia să scoată în evidență faptul că oriunde în străinătate, atât la Paris cât și la Londra, a întâlnit o atmosferă de-a dreptul ostilă României, care s-a datorat în special lui Brătianu:

— Am înregistrat succese, am reușit să schimb atmosfera, am adus Basarabia definitiv la România² ș.a.m.d., dar căderea mea s-a

¹ Aluzie la activitatea deputaților români în Parlamentul din Budapesta.

² Al. Vaida-Voevod face aluzie la faptul că în timpul guvernării sale Parlamentul a votat legea de unire a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei

datorat tocmai acestor succese ale mele, ceea ce pentru anumiți oameni politici a fost prea mult, chiar regele cedând. Întotdeauna am fost de partea dinastiei și peste tot am toastat pentru rege. Spre deosebire de Vechiul Regat, în Transilvania oamenii sprijină activ dinastia, dar entuziasmul nu mai este același ca la început, inima și sentimentele favorabile dinastiei au suferit mult și trebuie să se înceapă, mai mult, chiar să se aducă argumente raționale în sprijinul dinastiei. Și tocmai acum vine răul cel mare, și anume acela că Partidul Național condiționează participarea la încoronarea de la Alba Iulia de numărul de posturi pe care le va primi în guvern, acordarea acestor locuri în funcție de ponderea pe care o are în Parlament. Nu merge altfel!

— Dar tocmai marele dv. partid transilvănean nu poate lipsi de la încoronarea primului rege al României unite!

— Ar trebui să se creadă acest! Dar fără îndeplinirea condițiilor noastre, pur și simplu nu se poate!

— Care sunt relațiile Excelenței Voastre cu domnul Marghiloman?

— Absolut perfecte! El nu va mai putea fi prim-ministru, poate fi însă ministru de finanțe. Regele spune că Marghiloman ar fi prea bătrân. Și doar nu-l adevărat! Marghiloman nu s-a senilizat, ba chiar are o minte ageră și este încă foarte viu din toate punctele de vedere! Știți cumva care-i situația cu concordatul?

— În fond nu știu nimic, i-am răspuns, în afară de faptul că proiectul de concordat este prost.

— Dacă-i nesatisfăcător nu trebuie încheiat, mai degrabă să se aștepte încă zece ani cu asta. Noi, uniții, în nici un caz nu putem face

concordatul, căci s-ar auzi voci prea multe și violente din rândul ortodocșilor la adresa noastră!

— La Sibiu — i-am spus — este acum un mitropolit contestat!

— Mitropolitul Bălan este destoinic, dar alergând după popularitate, se joacă de-a confesionalismul și asta dăunează mult. Și mitropolitul Miron Cristea mai are la activ greșeli confesionale mai vechi! Este o rușine că acum bunii noștri episcopi români uniți trebuie să alerge aici la Ministerul cultelor la un director ministerial ortodox, Ionescu, care a fost la Budapesta reprezentantul unor români răi!

— Știți ce mi-a spus regele despre Dv.?

— N-am nici o idee despre așa ceva.

— Maiestatea Sa mi-a spus că Dv. l-ați sprijinit în timp ce țara era ocupată de inamic! Asta a fost

dovada loialității și devotamentului Dv. și acest lucru m-a bucurat! Ar fi bine ca asupra Maiestății Sale să se poartă influența unui conducător spiritual. Mă înțelegeți? Pe principele Carol l-am scos noi, lorga și cu mine, din treaba aceea murdară; poate acum lucrurile vor merge mai bine cu această doamnă¹; el s-a și schimbat mult în bine.

Rugându-mă să colaborez în permanență cu ei, pentru binele dinastiei și al țării, și dorindu-ne, mie și diecezei, un An Nou fericit, fostul prim-ministru și-a luat rămas bun de la mine foarte calduros și amabil. ■

¹ Aluzie la anularea căsătoriei prințului Carol cu Zizi Lambrino și căsătoria lui cu principesa Elena a Greciei (10 martie 1921).

Am fost „nașul” Gărzii de fier

De la Alexandru Valda-Voevod a rămas un bogat fond epistolar. Scrisoarea care urmează este din ultima parte a vieții sale (se știe, omul politic transilvănean a murit în 1950). Adresantul, generalul Mihail Negruzzi, era „rezident regal” la Iași. La acea dată, Al. Valda-Voevod era marginalizat, cvasi-scos din viața politică, în care n-a mai revenit până la stingerea lui din viață.

H. DUMITRU

Stimate Domnule Negruzzi!

Răspund: „Adevărat a inviat!”

Toate mulțumirile mele pentru aducerea aminte. Suport surghiunul cu umor și resemnare. În fosta mea patrie sunt trădător, cu drept cuvânt. În patria mea, la fundamentul căreia, totuși, voi fi contribuit și eu câteva cărămizi, sunt un ostracizat. Nu știu bine pentru ce. Eu nu mi-am pierdut calmul judecării, nici simțul de gentleman în atitudinea și în procedeele mele politice, slujind România Mare. Am fost „nașul Gărzii de fier, am salvat vieți; nu e vina mea că mișcarea a degenerat. Regelui Carol II nu am încetat să-i spun adevărul, până în momentul când a încetat să mai viească să-l audă.

Atunci i l-am servit în scris, prin memorii. Acestea de pe timpul guvernului Cristea II-lea. Că a fost zadarnic, e adevărat, dar nu a fost numai experiența mea.

Patria? Nu vrea să mă înfiască. Am fost un „alipit” și am devenit un inutil. Când mă plictisesc, mă consolez filosofic: decât cu revolverul legionar la tâmplă, ori cu picioarele balansând pe baionete, tot mai bine șomer și boanghenă haimana.

Cu distinsă considerație
și asigurarea vechei mele stime,

Al. Valda-Voevod

Brașov, 3.V.1941

cu România (29 decembrie 1919), iar la 10 decembrie același an, guvernul român a semnat, după o înversunată confruntare diplomatică în finalul căreia a reușit să-și impună și unele din punctele sale de vedere, tratatul de pace cu Austria și tratatul minorităților. El are în vedere și nota din 3 martie 1920, semnată de David Lloyd George, prin care Consiliul Suprem al Conferinței de Pace informa guvernul român despre decizia Conferinței privind recunoașterea unirii Basarabiei cu România; afirmația categorică a fostului prim-ministru în chestiunea Basarabiei poate fi pusă în legătură și cu faptul că în timp ce el fusese prim-ministru și ministru de externe se stabiliseră primele contacte între guvernele român și cel sovietic (februarie-martie 1920) în vederea normalizării relațiilor între cele două țări, întrerupte în ianuarie 1918.

UN ASASINAT UITAT

RADU LOBEY,
fost director de cabinet al lui Armand Călinescu

Au trecut 55 de ani de la asasinarea fostului președinte al Consiliului de Miniștri Armand Călinescu (al doilea premier român ucis de legionari care în 1940 aveau să mai lichideze încă doi: pe savantul Nicolae Iorga și pe generalul Gh. Argeșanu), împrejurare nu prea amintită în acest an (cu excepția excelentei Expoziții dedicate lui Armand Călinescu de către Muzeul Național de Istorie, la al cărei vernisaj a fost oaspete de onoare domnul arhitect Barbu Călinescu, care trăiește din 1939 în Marea Britanie, a senzaționalului schimb de scrisori dintre omul de stat român și filosoful Nae Ionescu, unul dintre părinții spiritali ai Gărzii de fier, prefațat după atâția zeci de ani de către domnul Alexandru Dragomirescu Baranga, și a unei incitante emisiuni de la Televiziunea Română, inițiată de realizatorul Vartan Ara-

chelian, cu participarea politologului Ion Varlam, a prof. I. Scurtu, directorul general al Arhivelor, a domnului Dan Amedeu Lăzărescu, a dr. Cristian Popișteanu și a doctorului Ștefan Milcoveanu, fost președinte al Uniunii Studenților Creștini, care a lansat o nouă pistă în privința autorilor morali ai înălturării lui Armand Călinescu, prin invocarea Serviciului Secret de Informații și a șefului acestuia, Moruzov, a lui Ernest Urdăreanu, mareșalul Palatului, și chiar a monarhului Carol II).

Publicăm acum un articol apărut în ziarul *Le Monde* în 1969, al fostului secretar al primului ministru, Radu Lobey, care după o perioadă de detenție în România s-a stabilit în Franța.

O facem ca un preludiu la noi mărturii despre acest tragic eveniment.

Au trecut treizeci de ani de când la București, în piața unde actualmente se află clădirea Operei, a fost asasinat președintele de atunci al Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu. Era 21 septembrie 1939, la aproape trei săptămâni după declanșarea celui de-al doilea război mondial și când dezastrul polonez era împlinit deja. Data are importanța ei.

S-a vorbit în aceleași coloane (vezi *Le Monde* din 24-25 august) despre ziua istorică din urmă cu 25 ani, când România — pe care mareșalul Antonescu a obligat-o să intre în război de partea Wehrmachtului — a întors armele, în urma unui complot regal, împotriva aliaților săi din ajun, trecând în tabăra coaliției antihitleriste și provocând astfel o breșă ce avea să devină catastrofală pentru dispozitivul german din Balcani.

A evoca asasinatul din urmă cu treizeci de ani asupra președintelui Consiliului de Miniștri român înseamnă a lumina mai bine evenimentul capital survenit la 23 august 1944 și politica pro-occidentală tradițională — sau, mai exact, francofilă — a acestei insulșite latine pierdute într-o mare slavă, care este România.

De asemenea, și în același timp, înseamnă a explica, la un mod indirect, ceea ce le pare ciudat contemporanilor în politica externă actuală a României,

constrânsă de evenimente să devină un satelit al U.R.S.S.

În fine, înseamnă a releva uneltirile în Est ale serviciilor lui Himmler, odată cu războiul declanșat, și a contribui astfel la completarea unui capitol puțin cunoscut al istoriei acestui război total.

Am fost — în toată perioada de mare tensiune internațională care a urmat acordului de la München și până în acele zile tragice din septembrie 1939 — șef de cabinet al președintelui Consiliului de Miniștri, care avea să fie asasinat de către membri ai Gărzii de fier în solda Reichului nazist, fiind totodată însărcinat cu relațiile cu direcția generală a Siguranței Statului.

Am putut astfel cunoaște detaliile și dedesubturile pe care, în fața memoriei președintelui Consiliului de Miniștri, asasinat, mă simt obligat să le dezvălui. Este drept că se afirmă, de o revistă franceză, că în realitate președintele Consiliului de Miniștri, cu prenumele atât de francez, Armand, a fost victima fidelității sale față de foștii noștri aliați și, în special, a încrederei sale în Franța.

Victoria reputată de Hitler la München și apoi invadarea Cehoslovaciei de către trupele naziste, în martie 1939, dezamăgiseră teribil, apoi intimidaseră cercurile guvernante române. Cehoslovacia fusese aliatul nostru. Așa făcea parte din Mica Antantă. Era și vecina noastră. În

acel moment, națiunea-soră nu-luase încă Rusia subcarpatică și România avea o frontieră comună cu ea. Se poate înțelege deci de ce apropierea invadatorilor nazisti, care erau deja în Austria și păreau înclinați să nu se oprească din *Drang nach Osten*-ul lor, neliniștise puternic și intimidase mediile politice românești.

Serviciul de informații al Reichului era, bineînțeles, la curent cu acest climat. Prin intermediul unui trimis special de prestigiu, Clodius, guvernul nazist a început să exercite presiuni puternice asupra guvernului român pentru a obține concesiuni economice. România avea petrol, România avea cereale. România avea mine prețioase de molibden, indispensabile industriei de armament. Faptul că Reichul numise ca ambasador la București pe Fabricius, care era cumnatul lui von Ribbentrop, dovedea în ochii liderilor români interesul periculos pe care îl manifestau nazistii pentru această țară.

Am spus „intimidase”. Dar să nu morfolim cuvintele. Era frica ce le cuprinsese. De asemenea, când, în aprilie 1939, Marea Britanie oferea garanții României, s-a avut grijă să se sublinieze că erau unilaterale. Guvernul român, de facto și în principiu, total de acord cu ele, s-a temut să declare că le accepta. Găsindu-se într-adevăr între Scylla și Charybda, el a trebuit să se stră-

duie să conducă barca cu multă prudență. Ceea ce a făcut.

Manevrele Ambasadei Germaniei

Lucrurile s-au înrăutățit brusc la 23 august același an, când a fost semnat faimosul pact germano-sovietic. Liderii politici au început atunci să ridice în slăvi o reconciliere cu Germania. Unii dintre ei nu voiau să lase numai Gărzii de fier (mișcare fascistă română) monopolul politicii pro-naziste. Pe de altă parte, fiind oportuniști, țineau să menajeze viitorul și să se asigure că ei vor continua să joace un rol de prim ordin când ar veni rândul României să cadă sub dominație hitleristă.

Printre aceștia se găsea un personaj în mod deosebit influent: ministrul Palatului, Ernest Urdăreanu, care avea, poate, motive personale să se teamă pentru soarta lui în cazul unei sechestrări naziste, căci era de notorietate publică că el ar manevra continuu cu Lupeasca, „Evreica”, metresa regelui.

Ambasada Germaniei nu o ignora. Pe de o parte, ea și-a atașat un alt om foarte influent pe lângă rege, pe marele industriaș Malaxa. Pe de altă, și-a propus să recruteze coloana a cincea. Un număr de membri ai Gărzii de fier erau deja în Germania la școala lui Himmler, de unde au revenit cu pasapoarte false. Mai mult, abilitul și atotputernicul Moruzov, șeful suprem al Serviciului de contrașpionaj, care era agent nu dublu, ci triplu, lucra deja pentru amiralul Canaris. Prefectul poliției Capitalei, generalul Gabriel Marinescu, era omul lui Urdăreanu și al lui Moruzov. Se găseau astfel reunite elementele unui complot având șanse de reușită. Era suficient să fie așteptat momentul propice.

Reuniunea Consiliului de Coroană

La 1 septembrie, trupele naziste intră în Polonia. Pe 2 septembrie izbucnește războiul. În câteva zile rezistența poloneză se năruie și în sferele înalte se află că armata roșie avansează pentru a cucerii partea care, după pactul de partaj încheiat la Moscova, trebuia să revină Uniunii Sovietice.

Regele convoacă la 11 septem-

brie un Consiliu de Coroană, pentru a hotărî linia politică de urmat. Acest Consiliu este compus din șeful guvernului în funcțiune și din toți predecesorii săi. El era prezidat de rege, respectiv Carol II, și trebuia să se țină la Palatul Regal. Dar, cum Palatul Regal de pe Calea Victoriei se afla în reparație, el a fost convocat la Palatul Cotroceni, fostă reședință a reginei, situată la marginea Capitalei. Acolo, ministrul Palatului se afla mai la largul său, pentru a manevra și a afla ceea ce se spusese și ceea ce se hotărâse în acest Consiliu la care el nu avea dreptul să asiste.

I-a fost suficient să provoace o pană de electricitate în sala de consiliu pentru ca regele să-i invite pe cei vreo zece foști președinți ai Consiliului de Miniștri, care tocmai veniseră, să treacă, în vastul birou al ministrului Palatului. Acolo, el nu-i putea spune niciun omului său de încredere să părăsească încăperea. Ernest Urdăreanu a fost deci martor al luărilor de poziție ale fiecărui participant.

Am știut prin șeful meu, cu care de altfel eram înrudit, ceea ce s-a petrecut atunci.

Regele a dat la început cuvântul președintelui Consiliului de Miniștri în funcție. Dar dl. Armand Călinescu, pentru a lua pulsul, a pretextat că el era cel mai tânăr și a cedat cuvântul celui mai vârstnic, așa încât să fie ascultați în primul rând foștii. El a constatat că mai mulți dintre ei au pledat pentru o schimbare a politicii externe. Când a venit rândul său la cuvânt, el a apărut cu pasiune linia tradițională și a declarat, în concluzie, că își ținea demisia la dispoziția suveranului.

După Consiliu, m-a trimis pe lângă dl. Adrien Thierry, ambasadorul Franței, ca să-l informez pe acesta despre hotărârea

sa. Dl. Thierry a telefonat imediat d-lui Reginald Hoare, ambasadorul Marii Britanii, ca să-l întrebe dacă putea să mă primească pentru o comunicare importantă. I s-a răspuns: „Nu merită să se deranjeze. Vin eu la DV”.

Cei doi ambasadori s-au pus de acord după plecarea mea. Știu că ei au telegrafiat la Paris și la Londra, pentru că D-na Călinescu păstrează încă copia telegramelor prin care Dl. Daladier, mi se pare, dacă nu Dl. Bonnet, cerea ambasadorului să „impledice prin toate mijloacele această demisie”. „Este singurul om...” etc.”

Regele, care avea o încredere aproape nelimitată în tânărul său președinte de Consiliul de Miniștri, căruia îi încredințase, în același timp, Ministerul de interne și portofoliul de Război, a refuzat demisia d-lui Armand Călinescu. De partea germană, se știa deci cu cine trebuia să se mulțumească. Opt zile au fost suficiente pentru a se pune în aplicare planul deja pregătit, denumit codificat „type Rathe-nau”...

La 21 septembrie, orele 14.00, mașina în care se găsea președintele Consiliului de Miniștri a fost prinsă într-o cursă, în apropierea domiciliului său, și zece oameni, coborâți dintr-o altă mașină, l-au ciuruit pe Călinescu cu 26 gloanțe, apoi s-au dus la postul de radio pentru a-și anunța victoria.

Armand Călinescu a murit pentru patrie. Dar și întru apărarea unei politici de fidelitate față de aliații noștri dintotdeauna și a credinței sale în victoria finală a Franței și a coaliției antihitleriste.

Este un fapt care merită să fie amintit, când, după treizeci de ani, pare prea adesea uitat.
(Le Monde, 21-22 septembrie 1969) ■

STIMAȚI CITITORI

De la punctul de difuzare de la sediul redacției noastre, str. Ministerului, nr. 2, parter, Sectorul 1, București, puteți procura:

● exemplare din Magazin istoric: 2, 4-8, 11, 12/1991; 1-6, 9-10, 12/1992; 1, 3-7, 9-12/1993, 1-8/1994.

De asemenea, la sediul redacției noastre puteți contracta abonamente, la Magazin istoric pentru anul 1995 numai cu ridicarea exemplarelor de la sediul redacției.

OCNELE MARI: DESTINE ÎNTEMNIȚATE

GHEORGHE MARIN

Pornind de la articolul Istorie la Ocnele Mari (nr. 2/1994), dl. inginer Gheorghe Marin, din Târgu Jiu, ne trimite o lungă scrisoare în care evocă, cu un condei mulat în durerea adunată în anii calvarului suferit în închisorile comuniste, câteva dintre personalitățile cunoscute în temnița de la Ocnele Mari.

Sunt pagini din marea și tragica istorie a prigoanei dezlănțuite odată cu instaurarea dictaturii comuniste în România și căreia i-au căzut victime atâtea și atâtea persoane, de la fruntașii vieții politice din perioada interbelică la comuniștii de

frunte, de la demnitarii regimului antonescian la țărani care se opuneau colectivizării, de la cei care luptau în munți împotriva sovietizării țării la elevii și studenții care cereau libertate de gândire, de la slujitorii altarelor care se împotriveau ateismului comunist la alte și alte nenumărate categorii ale societății românești, azvârlite în temnițele comuniste.

Iată acum și relatările cititorului nostru din Târgu Jiu, în continuarea celor publicate de Magazin istoric în nr. 8,10/1990, 3,4,9-12/1991, 4-6,11/1992, 3-5,7/1993, 5-8/1994.

Cei mai mulți, dintre care au suferit la Ocnele Mari teroarea comunistă, aplicată prin măsuri diabolice, au plecat dintre noi pe drumul fără de întoarcere, în lumea celor drepti. S-au dus mulți, foarte mulți, despre care voi scrie eu, ca fiind cu ei în tenebrele de la Ocnele Mari.

Aici, peste 1.200 de oameni au pățimut cele mai oribile chinuri și cele mai josnice umilințe, patronate de Alexandru Drăghici; aici au pățimut cei care nu au vrut să ingenucheze în fața atotputernicilor vremurilor comuniste. Aici au suferit, în comun sau în celule izolate, foști demnitari, generali, profesori universitari, ingineri, medici, profesori de liceu, preoți, învățători, farmaciști, juriști, economiști și câțiva rătași mineri și agricultori, scăpați din greșeală printre noi.

Inchisoarea de la Ocnele Mari era o clădire cu 12 mari „saloane”, pe două nivele, dotate cu pricuri etajate, acoperite cu rogojină (de ni se făcuseră soldurile ca ceafa bouului la jug). Fără saltele, fără perini, cu pături rupte și jgoase, cu tinete insuportabile ca miros, cu aer de nerespirat.

Directorul închisorii era un frizer din Râmnicu Vâlcea, pe nume Simulescu, iar ofițer politic unul Lupu. Amândoi de același calibru: brute, cu porniri animalice, fără suflet, îngâmfaiți și plini de ei, dornici de parvenire, fapt pentru care erau în stare de orice tortură, numai să fie evidențiați de satrapul Drăghici, ministrul de interne al României comuniste.

Departa de lume, fără cea mai elementară regulă de igienă, în camere reci și umede, aici am trăit

înghesuiți ca sardelele.

Încerc să evoc câțiva dintre ei, după cum îmi aduc aminte, intrucât pe atunci nu aveam hârtie și creion să-mi notez impresiile.

PETRE TUTEA era fiu de țăran din Muscel, satul Boteni. Copil de trupă de la vârsta de 9 ani. Regimentul l-a ținut la școală. A urmat Facultatea de drept, după care Vaida-Voevod l-a trimis la Universitatea Humboldt din Berlin, ca să studieze formele de guvernământ. A fost prieten cu Vulcănescu, Eliade și Cioran. În timpul lui Antonescu a fost director general în Ministerul economiei.

A făcut 16 ani de închisoare. La Ocnele Mari a stat din 1948 până în 1953. Niciodată nu l-am văzut abătut, ci vesnic cu zâmbetul pe buze, pentru că zicea el: „Nu vreau să le dau prilej ăstora, să se bucure de suferința mea; noi suntem un mare popor. Nu e puțin lucru, ca să te ții izolat de latinătate și să nu fii ingenuchiat”.

Pe Tutea nu l-a ingenuchiat echipa „de reeducare” condusă de Eugen Țurcanu, venit de la Pitești și la Ocnele Mari. Era ca un patriarh: bun, demn, cu înaltă ținută morală. Totdeauna la el găseai cuvinte de îmbărbătare.

PETRE PANDREA era un alt corifeu al culturii românești. Născut la Balș-Dolj a fost avocat, ziarist, sociolog, eseist. A studiat dreptul la Berlin. Era cunoscut ca Lucrețiu Pătrășcanu, dar nu știa că și Lucrețiu era închis. Avea idei socialiste, iar Tutea avea idei naționaliste. Tutea filosof idealist, Pandrea filosof materialist. Discuțiile dintre ei de aici porneau, amândoi se ciopârțeau pe idei. Tutea îl tachina pe Pandrea că a

fost arestat „de ai lui”, iar pe el l-au arestat ca dușman al poporului. Tutea îi astupa gura lui Pandrea cu „ai tăi”, după care treceau la analiza problemei de fond — concepția politică. Fiecare venea cu argumente pe măsură, dar unul era mai ponderat — Tutea; celălalt — vulcanic. Tutea nu făcea nici pe eroul, nici nu se umilea, păstra linia de mijloc. Pandrea ataca și pe directorul închisorii, din care cauză avea multe de suferit.

MIHAIL MANOILESCU a fost ministru de externe la cedarea Ardealului. Mi-a fost profesor la Politehnica din București. Pe cât era de volubil și impetuos la cursuri, agreat de toată studentimea, pe atât de închis și taciturn era la închisoare, încât aveam teamă de el. Răspundea vag la întrebări. În schimb, vorbea foarte mult cu Tutea, Pandrea și Radu Budișteanu, care până la urmă l-au determinat să ne țină prelegeri despre politica externă și economică a României.

Era un om de mare caracter, impunător. Își ducea cu stoicism anii grei de detenție. În octombrie 1950 a fost transferat la închisoarea din Sighet.

RADU BUDIȘTEANU a fost ministrul cultelor pe vremea lui Gîgurtu. Avea o cultură de înaltă clasă, îndeosebi în ceea ce privește artele și dreptul internațional. Ne-a vorbit o săptămână întreagă, în limba franceză, despre Muzeul Lufru din Paris. Era un om liniștit, calm, cumpănit, calculat. Își ducea povara vieții în închisoare cu demnitate.

MIHAIL POPOVICI, fruntaș național-țărănesc, membru al Consiliului Dirigent din Transilvania, ministru în mai multe guverne. Sufe-

rea mult din cauza lipsei țigărilor. Ne povestea că a văzut *Faust* de zeci de ori pe scenele germane. Totdeauna era în compania unui tânăr - prițul Șerban Ghica, inginer de profesie, un bărbat distins. Acesta era șeful tineretului P.N.T., după Ilarie Dobridor.

GENERALUL COROAMĂ, un bătrân scund, blând, plăcut, stătos. Nu era în stare să supere pe cineva. Ne îndemna la liniște și pace. Nu vorbea niciodată despre el. Sobru și... tocmai de aceea a avut parte de umilițe groaznice din partea unui sublocotenent, al cărui nume nu-l știu. Când era el de serviciu, avea o plăcere diabolică să facă „culcări” cu generalul în văzul tuturor. Și bietul om executa, spunându-ne, că „nu te poți pune cu nebulii”.

SAVEL RĂDULESCU, diplomat, colaborator apropiat al lui N. Titulescu (*Magazin istoric*, nr. 7-9/1994). A îndeplinit multe funcții importante în deceniile doi și trei ale secolului nostru, printre care, în 1936, a fost subsecretar de stat la Ministerul de externe. Nu ne-a spus niciodată pentru ce a fost închis. Pândea a aflat de la el că bănuiește că motivul privării de libertate se datorează unui memoriu făcut privitor la executarea clauzelor din Convenția de armistițiu, el fiind în 1945 președintele Comisiei române pentru aplicarea armistițiului (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/1992).

La Oțele Mari, Savel Rădulescu era plin de demnitate. Un om înalt, impozant, își ducea calvarul suferinței cu ceai de cartofi (mâncarea noastră cea de toate zilele) sprijindu-se într-un baston „la plimbare”, căci nu mai putea sărmanul să se mențină pe picioare, de slăbit ce era, deși avea numai 55 de ani.

AUREL LEUCUTIA a fost ministrul economiei. Era un om sobru, tăcut, liniștit, ca un inger, un om de mare caracter.

VIRGIL SOLOMON, de asemeni fost ministru. Era de o statură impresionantă, însă doborât de ani și de suferința lipsei de libertate. Mergea, sprijindu-se cu mâinile de pereți din cauza subnutriției. Suporta cu greu închisoarea. Vorbea încet și rar, puțin comunicativ.

HORIA COZMOVICI, fost ministru în 1940, de profesie avocat, vorbea extraordinar de frumos, niciodată despre el, astfel că nu am știut pentru ce a fost închis.

LAEL LUPU, avocat din Alba Iulia. Era omul care ne uimise prin memoria lui. O lună de zile ne-a vorbit numai despre traci. Impe-tuos, îl tăia pe Țuța, iar acesta îl asculta cu stăruință și după terminarea disertației spunea: „Acesta-i

veritabil legionar, de-ai lui Traian, legionar roman”. Era slab ca un țăr, dar fenomenal în documentări istorice. Mare caracter, mare suflet. A fost judecat și condamnat la 25 de ani muncă silnică. Condamnat fiind, a fost dus ca martor în procesul unui frate de suferință, avocatul Virgil Mateias, fost prefect de Făgăraș în 1940. Prin suferința acumulată de-a lungul anilor, a apărut la proces ca un om descompus și în fața completului de judecată a spus că retractează tot ceea ce a scris în declarații, deoarece a fost chinuit în bătai: „Și iată-mă ce am ajuns”. Mare suflet.

VIRGIL MATEIAS, tot avocat în Făgăraș. La Oțele Mari a fost pur și simplu schingiuit, că n-a acceptat „reeducarea” lui Țurcanu, Strugaru și Zoican, haimanele dirijate de politrucul închisorii. Sistemul de „reeducare” este redat magistral de domnia C. Aioanei și Cr. Troncota în numerele 3,4 și 5 din 1993 din *Magazin istoric*.

ILIE BOIA, un alt avocat, din Roșiori de Vede; cu aceeași demnitate ca și Virgil Mateias s-a purtat în fața zbirilor. Au fost torturați amândoi până la stare de inconștiență și înviați cu urina din tinetă, vărsată peste ei, după care chinurile continuau. N-au scos o vorbă, n-au scos un geamăt, ci doar icniri, involuntare, pe infundate, ceea ce-i turba și mai mult pe tortionari, indignați că nu-i aud urlând de durere. Acești oameni, ca și Lael Lupu, au fost de o extremă curățenie sufletească.

IOȚA LĂZĂRESCU, dirijorul corului „Vidu” din Lugoj. Om de o simplitate excesivă și de o finețe ieșită din comun. Sensibil până la sublim, a organizat un cor bărbătesc, pe patru voci, de colinde la Crăciunul din 1948 la Oțele Mari de a uimit și pe cerberi și pe gardieni, care ne-au lăsat în pace, să cântăm, ascultând și ei.

GIOTO GRAMA, profesor universitar de limba română la Universitatea din Roma, fiu de văduvă săracă de război, din Ardeal, era un tânăr distins. A fost chemat în țară în 1949 și arestat la sosirea în Gara de Nord. După câteva luni în beciurile M.A.I., a fost adus la Oțele Mari și, după alte câteva luni de celulă, a fost dus la „reeducare”. Văzând cele ce se petrec și-a pierdut echilibrul și cumpăna minții, ajungând, de frică, să bea urina din tinetă. Refuza să mănânce și să vorbească. A fost omorât în bătaie, de Strugaru.

NELU CRISTEA, miner din Oravița și boxeur, ca sportiv. Ne-a uimit prin înținuta lui demnă. Dus la „reeducare” a atras atenția echipajului de tortură că, în libertate, a practicat boxul și că încă mai are pumn puternic. „Să nu vă atingeți

de mine”... și pe rând a doborât pe cei șase, dar până la urmă, tabărând pe el, l-au omorât în bătaie și, în aceeași noapte, l-au îngropat în spatele bucătăriei închisorii.

ADAM ANDREI, preot la Episcopia Caransebeș, era un om slab de Țuța și limbut. A fost dus și el la „reeducare”, unde a mărturisit ceea ce i se cerea, deși nu era adevărat și i-au dat drumul, la loc în celulă, cu consensul tăcerii. El ne-a povestit cele ce s-au petrecut acolo, imprudent, că în camera noastră dormea și Mihai Strugaru, unul din satrapi. A fost luat a doua oară la „întrebări” de l-au înnebunit de durere, rămânând așa până la moarte, în 1993.

Reducarea” la Oțele Mari s-a încheiat în aprilie 1951, ca mai târziu să continue la Aiud.

Nu pot să închei aceste rânduri fără a nu aminti și de alți năpăstuiți ai soartei la Oțele Mari, doar ca nume din lipsa de spațiu: prof. universitar **VIRGIL GHITESCU**, din Brașov, prof. **I. APOSTOL**, din Rucăr, avocat **PEȚA ALEX.**, din Lugoj, **HERCU IOAN, UHU GASPĂR, PEPICI DUMITRU**, toți din Lugoj, protopop catolic **ZASLOTI CORNEL**, apoi inginerii silvici **ALECU FRANȚ**, din Caransebeș, **GULERAN AUREL**, din Lugoj, **GHEORGHE MARIN** (autorul acestor rânduri), din Dobridor-Dolj, **FRIGURĂ DUMITRU**, din Muscel, **TRIFĂNESCU ATANASIE** și **FRĂȚILĂ**, apoi economistul **DUMITRU SĂTĂRESCU**, din Pitești, **COSTICĂ GEORGESCU**, din Ploiești, **LATEȘ**, din Bucovina, plugarul **OPRIȘ** (fără mâini), ing. constructor **COPĂCEANU, RİPAN**, din Lugoj, **PETRICĂ BOLINTINEANU**, economist **MIHĂILESCU**, avocat **APOLDO**, din Maramureș, **BIRIȘ**, și mulți alții, ale căror nume nu mi le mai amintesc: 36 de preoți, 12 învățători etc., peste o mie de oameni.

În încheiere, afirm că „totul a fost un uragan de ură și minciună, care a desfigurat mintea și inima omului român”, după cum scrie și Virgil Mateias. Lui Petre Țuța i se datorează sfârșitul „reeducării” de la Oțele Mari. El a amenințat conducerea închisorii cu sinuciderea în masă a deținuților politici. Directorul închisorii s-a speriat de acest vâjnit luptător, un om mare, sănătos, vâjnos, cu răs sarcastic, cu patos de nedescris, cu vervă socratică. „Cei mari” au fost transferați la Sighet, alții la Canal și, în 1953, prin august, s-a și desființat acest penitenciar.

Nu cerem răzbunare, ci doar Dumnezeu să le dea după gândul și fața lor. ■

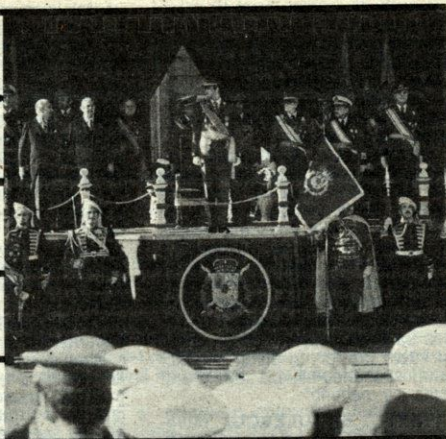
SPANIA.

LOVITURA

DE STAT DIN

23 FEBRUARIE 1981

JOSÉ LUIS DE VILALLONGA

„În ziua de 23 februarie 1981, exact la ora 6.20 seara, locotenent-colonelul Antonio Tejero pătrunde, cu revolverul în mână, urmat de jandarmii săi, în hemiciclu Parlamentului, în chiar clipa în care Landelino Lavilla, președintele Adunării, proceda, printr-un vot nominal, la investirea noului președinte al guvernului.

Tejero, semănând cu un personaj de zarzuela (operetă spaniolă) — urcă cele trei sau patru trepte care îl situează la înălțimea președintelui Lavilla și strigă:

— Toți pe podea, culcați! Toți culcați!

Generalul Gutiérrez-Mellado — un om fragil, cu obraz fin de intelectual — se ridică și se așază în fața jandarmilor, care îl ținesc cu pistoalele-mitrăliere.

— Depuneți imediat armele!

Răspunsul lui Tejero:

— Primim ordine numai de la generali!

Gutiérrez-Mellado se indignă:

— Care general? Aici singurul general sunt eu! Tejero îl imbrânci pe Gutiérrez-Mellado și strigă din nou:

— Vreau să văd toată lumea culcată pe podea!

Ministri și deputați se supun ca unul și se ghemulesc sub scaunele lor. Gregorio Peces Barba îl împinge cu întreaga sa greutate pe Felipe González, care nu reușe să-l evite la timp. Doar Adolfo Suarez și Santiago Carrillo continuă să rămână așezați pe scaunele lor, hotărâți să moară cu demnitate. În ce privește pe generalul Gutiérrez-Mellado, rămâne în picioare cu mâinile în șolduri, la câțiva metri de Adolfo Suarez.

Tejero anunță prin difuzoare că se supune «ordinelor regelui și generalului Milans del Bosch, comandantul corpului de armată din Valencia», oraș ce a fost luat de blindatele sale. Începea ceea ce Antonio de Senillosa, deputat și noctambul de tradiție, a calificat în dimineața următoare drept noaptea cea mai lungă din viața sa¹.

Astfel descrie scriitorul și actorul spaniol José Luis de Vilallonga, în cartea sa *Regele*, declanșarea loviturii de stat, ce a pus pentru o clipă în cumpănă soarta democrației spaniole. Să urmărim în continuare, în relatarea regelui Spaniei, Juan Carlos de Bourbon, consemnată de Vilallonga cum s-au desfășurat evenimentele până la soluționarea crizei.

„Suntem la ordinele Majestății Voastre”

— Cum ați aflat de cele ce se întâmplau la Corpurile legiuitoare?

— Prin cineva de aici, care ascultase la radio. Mă pregăteam pentru o partidă de squash¹, când a venit să-mi spună că niște jandarmi pătrunseseră în hemiciclu. Immediat am luat telefonul și am

chemat pe șeful de Stat Major al Armatei de Uscat.

— Ce se întâmplă la Madrid? — am întrebat.

— Ne informăm și noi, *Señor*. Însă dacă Majestatea Voastră dorește să vorbească cu generalul Armada, el se află aici, lângă mine.

— Dă-mi-l, Alfonso, ce înseamnă toată această poveste?

Armada răspunde liniștit:

— Îmi adun niște documente, în cabinetul meu, și vin la La Zarzuela pentru a vă informa personal, *Señor*.

Până aici, totul e normal. Că Armada, lociitor al șefului Statului Major, îi propune regelui să vină la La Zarzuela pentru a-l pune la

curent cu evenimentele ce aveau loc la Madrid era cu totul firesc. Însă, deodată, regele aui intuiția pericolului prezentei lui Alfonso Armada la La Zarzuela. Glasul acestuia, prea senin, aproape indiferent, era glasul unuia ce nu pare surprins de cele ce se întâmplă la Corpurile Legiuitoare. Datorită acelei intonații, regele și-a dat seama că nu trebuia să îl primească pe Alfonso Armada la La Zarzuela. Și în chiar acea clipă, Sabino Fernandez Campo a intrat în cabinet și i-a făcut semne să acopere telefonul cu mâna: „Este vorba de Armada”. Regele se disculpă față de interlocutorul său: „Alfonso, as-teaptă-mă câteva clipe la telefon, mi se aduc niște documente la semnătura”. A acoperit telefonul cu

¹ Joc ce se practică cu rachete asemănătoare celor de tenis.

În imagine: armata s-a supus ordinelor regelui Spaniei, Juan Carlos de Bourbon.

mâna. Sabino, în șoaptă, îi spuse: „Fiți foarte atenți, deoarece generalul Juste mi-a transmis: «Spune regelui să nu facă nimic, dacă generalul Armada intră în contact cu el. Să aștepte să-l chem eu înainte de a hotărî ceva»”. „Aprobind din cap, don Juan Carlos se adresa din nou lui Armada: „Alfonso, înainte de a veni aici încearcă să te informezi amănunțit despre cele ce se întâmplă la Corpurile Legiuitoare. În clipa aceasta nu te pot primi, însă voi încerca să te vad puțin mai târziu”. Și a pus receptorul în furcă, fără a-i da timp să răspundă. Imediat, Sabino dădu ordinele necesare pentru a-l împiedica pe Armada să ajungă la palat. „Dacă Armada - i-a spus regelui lui Sabino - este mai mult sau mai puțin implicat în această afacere, logica cere ca el să vină aici și să se ofere să ia contact în numele meu cu generalii de corp de armată din diferite regiuni, scutindu-mă în felul acesta de convorbiri care pentru mine ar putea fi incomode. Și ce ar semnifica asta? Că regele se află la curent cu lovitura de stat și că lasă să se producă”.

Intr-adevăr, cine putea crede că regele nu era amestecat în această afacere murdă, dacă Alfonso Armada se instala la telefonul de la La Zarzuela? Sabino a fost de acord cu don Juan Carlos și împreună au hotărât să-l cheme în persoană, unul după altul, pe toți generalii de corp de armată. „Suntem la ordinele Majestății Voastre în orice situație”, i-au răspuns cu toții.

Între timp, Tejero, la Corpurile Legiuitoare, le-a permis ministrilor și deputaților să se ridice și să-și ocupe scaunele. De la înălțimea estradei unde se afla președintele Corpurilor Legiuitoare, Tejero a anunțat prin megafon că acționa „în numele regelui și al generalului Milans del Bosch”. Entuziasmat, Tejero a adăugat că alte regiuni militare, ca a IV din Barcelona, a II din Sevilla, a VII din Valladolid și a V din Zaragoza, s-au alăturat conjurației generalului Milans del Bosch.

Un alt ofițer a anunțat, la rândul său, formarea în curând a unui guvern prezidat de un „general de prestigiu”, o personalitate, militară, firește, urmând să vină în hemiciul pentru a da explicațiile potrivite. Această misterioasă personalitate - era Armada sau Milans? - nu a mai apărut.

După anunțarea sosirii acestui personaj mitic, Tejero a ordonat lui Suarez să părăsească hemiciul. Apoi i-a scos afară pe generalul Gutiérrez-Mellado, pe ministrul Apărării și în sfârșit pe Felipe Gonzales și pe Alfonso Guerra. Mai

târziu, Felipe Gonzalez, președinte al guvernului fiind, a admis că în clipele acelea era convins că vor fi asasinati cu toții. Însă complotiștii s-au mulțumit să-i rețină areștați într-un salon denumit „al orologiu-lui”, aproape de barul unde jandarmii începuseră să bea. Deputatul catalan Antonio de Senillosa, care petrecu noaptea citind un roman de Marguerite Yourcenar, îi șopti vecinului său: „Nu cred că tuși de puțin că regele are vreo legătură cu o lovitură de forță condusă de acest idiot sinistru de Tejero”.

De la începutul evenimentelor, și fără ca cineva să-și dea seama, o cameră de filmat cu circuit închis înregistra desfășurarea celui mai grotesc dintre pronunțamentele din istoria Spaniei.

O bombă cu efect întârziat

Generalul Gabeiras, șef al Statului Major al Trupelor de Uscă, i-a telefonat lui Milans del Bosch pentru a-i da ordin să readucă tancurile la cazărmi. A primit de la acesta următorul răspuns sec: „De-acum înainte nu vorbesc decât cu generalul Armada”. Însă Armada nu era acolo și Milans se înșela gândind că complicele său se afla deja la La Zarzuela.

În acest timp, Sabino Fernández Campo, marchizul de Mondejar și Fernando Gutiérrez, șef al relațiilor publice al Casei Regale, încercau în zadar, unul după altul, să intre în legătură cu Prado del Rey, sediul Radioteleviziunii spaniole. Când Fernández Campo a reușit în sfârșit să obțină legătura cu directorul general al RTVS, i-a cerut să trimită de urgență la La Zarzuela o echipă pentru a înregistra un mesaj al regelui către națiune. Însă directorul RTVS i-a dat de înțeles, în jumătăți de cuvinte, că se află prizonier în cabinetul său și că restul edificiului era ocupat de mai multe companii ale regimentului Villaviciosa nr. 14.

Regele știa că milioane de spanioli închiși în casele lor se întreba cu îngrijorare cum va reacționa el. Atât timp cât regele nu se va pronunța public, dușmanii lui puteau lansa cele mai incredibile zvonuri. Era obligatoriu ca o echipă a televiziunii să sosească cât mai repede la La Zarzuela pentru a înregistra mesajul lui don Juan Carlos adresat conjuraților. Până la urmă, s-a obținut legătura telefonică cu unul dintre ofițerii care comandau la Prado del Rey. Regele i-a ordonat să permită imediat ieșirea unei echipe de televi-

ziune cu destinația La Zarzuela. Echipa în chestiune, cu Jesus Picatoste în frunte, a sosit în treizeci de minute. S-a hotărât ca Jesus să realizeze o dublă înregistrare a mesajului regelui și fiecare din cele două copii să ia drumuri diferite.

În timp ce la La Zarzuela se aștepta sosirea lui Jesus Picatoste, generalul Aramburu Topete, director general al Jandarmeriei, își stabilise cartierul său general în birourile direcției de la hotel Palace, la câțiva pași de Corpurile Legiuitoare. Aramburu, un bărbat de statură mijlocie, corpulent, puternic, era roșu de mânie. Lua drept ofensă personală faptul că o parte din jandarmii săi se amestecaseră cu acel nebulon de Tejero.

Pe la ora șapte seara, Aramburu a pătruns bărbătește înăuntrul Corpurilor Legiuitoare urmat de un aghiotant. În clipa când a ajuns în fața lui Tejero, cu glas puternic și făcând uz de cuvinte foarte dure, i-l somează să se predea. „Să mă predau? - râde Tejero. Aș prefera să-mi trag un glonte în cap după ce mai înainte te-am omorât pe dumneata”. La limita nervilor, Aramburu făcu un gest să își scoată arma. Imediat a fost înconjurat de câțiva jandarmi care îl fixau cu pistoalele-mitrailieră.

Între timp, la mică distanță, la Ministerul Apărării generalul Gabeiras, un bărbat dăchisit, cu aspect de ofițer al Armatei Indioilor, se întâlnea în cabinetul său cu generalul Armada, știind deja că acesta se află implicat în complot. Don Juan Carlos i-a cerut să-l mențină pe Armada sub observație permanentă și mai ales să nu-i permită să vină la La Zarzuela. Gabeiras a decis în sinele lui că Armada să fie silit să participe la destrămarea loviturii. Ii cere, pentru început, să dea ordin regimentului nr. 14. Villaviciosa care ocupă edificiile RTV spaniole să intre în cazărmi. Însă Armada, profitând că Gabeiras trebuia să se ducă urgent la o întrunire a șefilor de Stat Major, reîntră în contact telefonic cu Milans del Bosch. Acesta știa deja că ceilalți generali de corp de armată nu l-au secondat și în plus, ceea ce îi povestea Armada îl deprimă și mai mult. Nici la Madrid lucrurile nu decurg așa cum s-a prevăzut. Tejero se află singur cu jandarmii lui în interiorul Corpurilor Legiuitoare și toți cei care îl cunosc se tem că nu cumva să comită vreun act ireponsabil. În ce privește Divizia de blindate, nu se mai poate conta pe ea. Generalul Juste, comandantul ei, o menține ferm pe poziție. Milans ascultă, fără a-l întrerupe, relatarea monocordă a lui Armada, care nu-i lasă nici o speranță. Ge-

neralii de corp de armată cedează și regele nu a căzut în cursă. „Cheamă La Zarzuela - sfârșește prin a spune Milans cu glas sfârșit - și propune formarea unui guvern pe care să-l preziezi tu, un guvern care să poată să intre în negocieri imediate cu Tejero, poate îi vine mîntea la cap”.

În timp ce Milans del Bosch bate în retragere, Armada intră din nou în legătură cu La Zarzuela și se pune la dispoziția regelui pentru a negocia predarea lui Tejero. Odată în plus, don Juan Carlos refuză oferta pe care i-o propune vechiul său colaborator. La curent cu manevrele lui Armada, Gabeiras nu vede un inconvenient în a se servi de general - acesta, fiind din ce în ce mai deprimat - pentru a dezactiva această bombă cu efect întârziat care este locotenentul colonel Tejero. Ii spune lui Armada: „Deplasează-te la Corpurile Legiuitoare, stai de vorbă cu Tejero, și, în caz că acceptă să se predea, propune-i două avioane pentru a-l duce pe el și pe oamenii lui în țara pe care o dorești. Orice alt acord cu Tejero dăunează il poți negocia numai cu titlu personal, fără a angaja pe Majestatea Sa regele, nici Statul Major al Armatei. Al libertate de acțiune”.

După o scurtă perioadă de gândire, Armada recapătă speranțe. Cu puțin noroc, încă mai putea fi „omul care a salvat situația”.

„Noaptea consacrării”

Când echipa lui Jesus Picatoste a ajuns la La Zarzuela, regele își pusese deja uniforma de general de corp de armată. Dacă ar fi rămas măcar un ministru în libertate, don Juan Carlos, în calitate lui de rege constituțional, ar fi fost nevoit să se incline în fața inițiativelor pe care acesta le-ar fi luat. Însă toți membrii guvernului se aflau prizonieri în interiorul Corpurilor Legiuitoare. Singura putere civilă ce exista era cea a secretarilor și subsecretarilor de stat, întrușiți la Ministerul de interne sub președinția lui Francisco Laina, directorul Securității, aflat în contact direct cu regele. Așa că don Juan Carlos avea mâinile libere pentru a acționa după cum îi dicta conștiința, în calitate lui de șef suprem al armatei.

Mai târziu au existat oameni care au spus că în noaptea aceea regele a făcut exces de drepturi pe care i le conferea Constituția. Însă el are conștiința liniștită, de-

oarece una din marile sale preocupări în timpul acelor ore dramatice a fost să apere cu scrupulozitate legalitatea.

Apărând în fața aparatului de filmat, don Juan Carlos știa că nu era în joc numai Coroana. Cu un glas liniștit, cu toate că era cuprins de emoție, și-a privit poporul drept în ochi și a spus, pronunțând limpede fiecare din cuvintele mesajului său:

„Adresându-mă tuturor spaniolilor cu acest scurt mesaj impus de circumstanțele extraordinare pe care în aceste momente le trăim, cer tuturor cea mai mare seninătate și încredere și vă fac cunoscut că am dat generalilor de corp de armată ale regiunilor militare, ale zonelor maritime și regiunilor aeriene următorul ordin:

„În fața situației create de evenimintele desfășurate în palatul Camerei Deputaților și pentru a evita orice posibilă confuzie, confirm că am ordonat autorităților civile și Juntei de Șefi de Stat Major să ia toate măsurile necesare pentru a menține ordinea constituțională în cadrul legalității în vigoare.

Orice măsură cu caracter militar care, în cazul nostru, va trebui luată, trebuie să aibă aprobarea Juntei de Șefi de Stat Major.

Coroana, simbol al permanenței și al unității Patriei, nu poate tolera sub nici o formă acțiuni sau atitudini ale unor persoane ce pretind să întrerupă prin forță procesul democratic pe care Constituția votată de poporul spaniol l-a determinat în ziua respectivă prin intermediul referendumului.”

Ascultând ultimele cuvinte ale regelui, Spania întreagă a răsunat ușurată. Lovitura de stat era condamnată. Noaptea de 23 februarie 1981 a fost pentru don Juan Carlos, după o fericită expresie „noaptea consacrării”.

Când înregistrarea mesajului s-a terminat, regele a chemat din nou prin telefon Regiunea a III-a militară și, din momentul în care l-a avut la celălalt capăt al firului pe Milans del Bosch, i-a vorbit cu toată fermitatea de care era capabil:

- Îți ordon să anulezi proclamăția ta, pe care o consider subversivă, să faci ca tancurile să reîntre în cazărmi și să ordoni lui Tejero să se predea și să părăsească Corpurile Legiuitoare. Până acum m-am forțat să cred că nu ești un rebel. Însă începând din clipa aceasta trebuie să te consider astfel. Și nu voi mai putea da înapoi...

Glasul lui Milans sovăia la tele-

fon...

- Ceea ce am făcut, Majestate, a fost pentru a salva Monarhia. Don Juan Carlos i-a răspuns imediat:

- Pentru a-ți putea atinge scopurile tale trebuia mai întâi să faci să fiu împușcat.

Și i-a închis brusc telefonul.

Milans s-a supus, însă cu oarecare întârziere. Față de subalternii săi evoca onoarea sa de soldat și dezamăgirea de a-l abandona pe toți acei care se angajaseră față de el. La ora patru dimineața a dat, în sfârșit, ordinul ca toate ca-rele blindate să reîntre în cazărmi. Apoi telefonă regelui pentru a-i spune că, supunându-se ordinelor sale, anula proclamăția care pusese în mișcare răzvrătirea. Cum nu dorea să întrețină o conversație cu el, regele i-a trecut telefonul lui Sabino Fernández Campo.

Milans era totuși, un tip dur. Când guvernatorul militar din Valencia, generalul Caruana, căruia Gabeiras îi ordonase să-l aresteze pe Milans, se prezentă în cabinetul superiorului său și îi spuse: „Vin să te arestez din ordinul șefului de Stat Major”. Milans puse arma sa în fața lui, pe birou, și îi răspunde: „Îndrăznește!” În clipa aceea însă știa că totul era pierdut. ■

Versione românească de
Esdra ALHASID

MONEDE BIZANTINE

(Monoverb: 5—7)

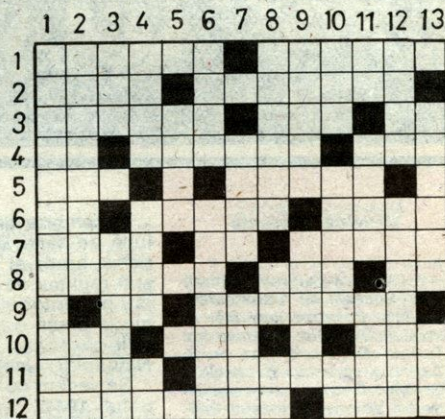
I
—
R
—
R

Gheorghe BRAȘOVEANU

TEZAURE MĂNĂSTIREȘTI

ORIZONTAL: 1) Icoane din sec. al XVIII-lea, lucrate de meșteri renumiți, sunt păstrate la această mănăstire din jud. Timiș (pl.; masc.) - Din pictura originală a acestei mănăstiri (jud. Olț) se păstrează fragmente, între care celebrul tablou votiv cu Mihai Viteazul și Petru Cercel, precum și un altul cu familia fraților Buzzești. 2) Mănăstire aflată în jud. Galați, unde în anul 1992, a fost readusă icoana Maicii Domnului făcătoare de minuni, aflată în custodie la mănăstirea Celic Dere, jud. Tulcea - Căminare boierească, construită între anii 1812-1817 pe locul unui așezământ monahal din lemn. 3) Conform tradiției, așezământul monahal datează din sec. XIV; actuala mănăstire, situată în jud. Maramureș, a fost un important centru de pictură bisericească în sec. XVII-XVIII - Localitate din Portugalia - Ștefan Surdul. 4) În turn! - Fantastici - Râu în Franța. 5) „Omenire, oameni”, în textele vechilor egipteni - Construită, se pare, între 1551 și 1612 ca așezământ armenesc, această mănăstire din Suceava, cu hramul „Sf. Axen”, se remarcă prin intrarea separată pentru naos și lipsa absidelor laterale și prin fragmentele din picturile murale din sec. XVII ce se păstrează în biserică și în paraclis. 6) 101 la români - Reprezentare grafică - Localitate în Suedia. 7) Calcinat - Ler! - Istoric francez al religiilor, autorul lucrării *Viața lui Iisus* (1863). 8) Căminare a spătarului Mihai Cantacuzino între anii 1690-1695, această mănăstire din jud. Prahova este renumită prin muzeul construit în 1895, ce găzduiește o bogată colecție de obiecte bisericești de patrimoniu - Fondată în anii 1760-1762 de episcopul Sinesie Iovanovici și pictată de Șt. Tenetiș Ponerchiu, această mănăstire din Arad adăpostește o bogată colecție de carte, icoane și alte valori patrimoniale provenind din bisericile ortodoxe ale județului - Radu Anton. 9) Alexandru Lăpușneanu - Intemeiată de călugărul Nicodim (1377-1378), reconstruită de Radu cel Mare și terminată de Neagoe Basarab, această mănăstire (jud. Gorj), pictată de zugravul Dobromir (1564), posedă, printre altele, podoaie de cult, un orar și o bederniță (sec. XIV), cele mai vechi piese de broderie din S-E Europei. 10) Comună în jud. Timiș, unde se află mănăstirea de maici Timișeni, ctitorită de mitropolitul Vasile Lazărescu (1944) ce a intrat în conștiința spiritualității locale, constituind un loc de pelerinaj cu prilejul sărbătorilor creștine - Pânză fabricată în Franța - Fir. 11) În clișia rîndă ridicată de mitropolitul Eftem se află muzeul mănăstirii Moldovița; piesa cea mai valoroasă o constituie acest simbol domnesc presupus a fi al lui Petru Rareș - Cărturar și traducător de carte religioasă ce a trăit în timpul domniei lui Matei Basarab; în 1647 el editează la mănăstirea Dealu, în limba slavonă *Carte despre intrarea lui Hristos* (Udriste). 12) Diminutiv pentru izvor (pl.) - Mănăstire din jud. Neamț, construită de marele vornic Nestor Ureche, tatăl cronicarului Grigore Ureche, în 1602, deține numeroase obiecte de artă bisericească, cel mai important fiind un epitaf, dăruit de ctitorii bisericii în 1608.

VERTICAL: 1) În cadrul acestei mănăstiri (S.A. Ilfov) fondată de boierul Constantin Samurçan în 1808 există o colecție de carte și de artă religioasă. 2) Mănăstire aflată în Râmnicu Sărat, jud. Buzău (Maicii Domnului), prețios monument de artă brâncovenească cu decorație sculpturală executată de meșterul de origine italiană Mira, iar picturile murale realizate de celebrul zugrav Păruțu Mutu (pl. neart.) - Plângere. 3) Eden - Mănăstire în S.A. Ilfov intemeiată în sec. XIV, ce constituie cel mai mare ansamblu de pictură murală din România (pictată de Dobromir cel Tânăr în 1563). 4) Mic pește marin - Mănăstire în Târgoviște, din vremea lui Mircea cel Bătrân, atestată în 1431, înscrinduse prin originalitate în rândul marilor realizări ale arhitecturii românești; în biserică se păstrează o cruce mare din lemn sculptat, ferecată în argint aurit, dăruită de Matei Basarab (neart.) - Nicolae Oproiu. 5) Localitate în Elveția. 6) Mănăstirea „Sf. ...”, așezământ monahal fondat în 1928 de patriar-

hul Miron Cristea, adăpostește o importantă colecție de artă religioasă și de obiecte etnografice din județul Harghita - Principala ctitorie a lui Alexandru Lăpușneanu din anii 1554-1561, mare ansamblu monastic al Moldovei. 7) Ingerul care supraveghea soarele - Islaz. 8) Mănăstire situată în jud. Buzău ce deține o bogată colecție muzeală, între care și trei icoane semnate de Gheorghe Tatarescu, realizate în 1866 - Grigore Sturza - Stoica Enciu. 9) Căminare din anii 1713-1715 a Sfântului Ierarh Antim Ivireanul, mitropolit al Țării Românești, situată în capitala țării - După tradiție, această mănăstire ar data din primele decenii ale sec. XIII, fiind un puternic centru de rezistență ortodoxă; aici sunt păstrate odore din sec. XVIII-XIX și o bogată colecție de icoane pe lemn și pe sticlă (jud. Alba). 10) Localitate în Suedia - Mănăstire în jud. Prahova ce datează din sec. XVII; actuala biserică, cu hramul „Sf. Treime”, a fost ridicată de starețul Damaschin în anii 1835-1839 și pictată în 1837 de Naum Zugravul, aparținând școlii din Buzău - Ulpia Stănescu. 11) În nucu! - Căminare călugărească din anul 1846, azi în jud. Tulcea - Localitate în India. 12) Localitate în Japonia - Clădită la 1785 din lemn, de maica Nazaria, biserică din zid cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” datează din 1807-1808; această mănăstire din jud. Neamț adăpostește o colecție muzeală de obiecte vechi bisericești: icoane, un epitaf, o dveră și un acoperământ de masă din sec. XIX. 13) Mănăstire în jud. Prahova, intemeiată de Stanca Arșicu, ce adăpostește un muzeu cu numeroase valori de artă religioasă și de etnografie - Munte în republica Togo.

Dicționar: OTA, SOU, RMT, HOVA, NIM, ARZ, ERDE, AZER, LIA, NARE, IISO, ALU

Lucian VASILESCU

Soluția careului Întelepciunile istoriei: MORALE - LUNG - EMINESCU - EO - M-VISE - MARE - OS - MICHELET - ROMAN - A - DUH - I - AL - ZAHA - E - INTERESE - S - EE - AR - IMUS - CARTI - ANTIC - AMINTIRE - TO - P - ETERN - TAP

Soluția jocului din numărul trecut: p. 94: ADENAUER (A-DE-NAU-ER)

DECEMBRIE
1944

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

- Cenzura centrală militară funcționează cu următoarele servicii: Cenzura centrală, în localul Oficiului Național de Turism din str. Wilson nr. 8; Cenzura presei, în același imobil; Cenzura corespondenței interne, în localul Poștei centrale; Cenzura corespondenței externe, în localul poștei de la Gara de Nord.

- La 3 decembrie — aniversarea a 8-a a „Constituției staliniste”. Uniunea patrioților organizează o întrunire, la care conferențiază: N.N. Vasiliev, despre drepturile cetățeanului sovietic; Scarlat Callimachi, despre naționalizarea solului și a producției; M. Cruceanu, despre problema naționalităților; preot prof. T. Popescu-Moșoaia, despre religia în U.R.S.S.

- Studio „Barașeum” prezintă cel mai original spectacol din Capitală: Ce-ai făcut Adolf? — revistă în idis, jucată de copii orfani din Transnistria.

- În cadrul Asociației române pentru strângerea legăturilor cu U.R.S.S. (A.R.-U.S.) se constituie următoarele subsecțiuni: Muzică — președinte G. Enescu; Teatrul — R. Bulfincksky; Arte plastice — J. Al. Steriadi; Secția literatură și filosofie, M. Sadoveanu — președinte; M. Ralea și Perpessiciu — vicepreședinți; Al. Philippide și G. Talaz — secretari; D. Petrașincu — bibliotecar; M. Beniuc, Camil Petrescu și colonel Maltopol — membri.

Decembrie de acum cinci decenii... Românii intrau în a patra lună de când înlăturaseră dictatura antonesciană. Inamicul hitlerist și horthyst fusese alungat dincolo de hotare, iar țara se afla sub regimul de ocupație al trupelor sovietice. Ostașii români luptau pe teritoriul Ungariei, comunicatele de război — publicate zilnic în presă — aducând noi și noi știri despre eroismul cu care fiii țării participau la grelele bătălii pentru victoria finală a coaliției Națiunilor Unite.

Să vedem ce scriu ziarele¹ bucureștene din această ultimă lună a lui 1944.

În prima zi de decembrie 1944, se împlinesc 26 ani de la Marea Unire din 1918. Cum este prezent evenimentul în presă? Avem unul dintre primele exemple postbelice de publicistică partizană, în care adevărul istoric este falsificat, ori eludat.

Scriind despre însemnătatea Unirii din 1918, ziarele de stânga folosesc prilejul pentru a condamna regimul din România interbelică (deși, să nu uităm, regele încă se afla pe tron), în timp ce celelalte publicații preferă să treacă peste această perioadă. Dar să parcurem câteva dintre principalele gazete din 1 decembrie 1944 (apărute conform obiceiului antedatate, cu data de 2 decembrie).

Astfel, Miron Constantinescu, în bună tradiție cominternistă, conform căreia România unită era considerată un conglomerat de popoare, scrie în *Scântea*: „Ardealul a fost supus unei exploatare de jaf, poporul român ardelen a fost stors de vlagă în muncă, popoarele conlocuitoare au fost asuprite și terorizate. Imediat după război a fost marele proces al moșilor. În 1929 s-a tras în muncitori la Lupeni, în 1931 la Timișoara, în 1933 la Cluj, în 1941 în Valea Jiului, iar teroarea exercitată asupra populației maghiare n-a încetat un moment. În Ardeal s-au schimbat stăpânii, popoarele însă au robotit mai departe, jefuite și asuprite”.

La rândul său, N. Moraru, în *România liberă*, notează: „În locul tiraniei habsburgice, în locul grofilor maghiari se statornicește regimul de nouă prigoană națională a clicilor reacționare și imperialiste «românești». Din nou vaiete, din nou nemulțumiri, din nou vrajbă. De astă dată sunt dușmanii ungurii și... românii ardeleni. Și tot solul de tip, ca Stelian Popescu, gen. Dragu etc. agită, asmut, pentru ca trusturile mari și băncile să-și asigure

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și din celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original. Conform uzanțelor de atunci, ziarele apăreau antedatate, cu o zi. Am păstrat și noi această datare de epocă.

Victorie!...
Am cumpărat
pâine!

C. Vișoianu
(stânga)
ministrul
de externe
român,
împreună
cu generalul
V.P. Vinogradov
(dreapta)
vicepreședintele
Comisiei Aliate
de Control
și V.S. Kemenov,
președintele Vox,
Asociația
sovietică
de pretenție
cu popoarele
străine

câștigurile storcând popoarele din Ardeal".

Pentru Dreptatea, sărbătoarea Marii Uniri constituie încă un prilej de a-l omagia pe Iuliu Maniu, într-o „îchinare omului ales” semnă de prof. Gr. Mladenatz. „Toată acțiunea desfășurată de d. Iuliu Maniu, în anii aceștia din urmă, cu atâtă înțelepciune și curaj, și care a culminat prin actul istoric de la 23 august — când tocmai se împlineau patru ani de la dictatul mișelesc de la Viena — încununează viața și opera acestui *Părinte Salvator al Patriei* (subl. în orig. — n.n.) cu nimbul de glorie adevărată și nepieritoare”.

Timpul, în schimb, vede în ziua de 1 Decembrie „victoria unui principiu, al principiului de autodeterminare a naționalităților pe care cu un an în urmă îl proclamase și-l aplicase revoluția rusă. Privită astfel — continuă ziarul citat — ziua de 1 Decembrie este o sărbătoare nu numai a noastră, ci a tuturor popoarelor care iubesc libertatea și luptă pentru autodeterminare”.

„Se ștergeau, acum 26 ani, în Alba Iulia — notează *Viitorul* — toate umilintele, toate nedreptățile; prin triumful credinței, care stiu să încălzească inimi și să ștealească brațe”.

In țară se află, de aproape o lună, A.I. Vișinski, prim-adjunct al comisarului pentru Afaceri externe al U.R.S.S., care analizează cu factorii de conducere de la București modul în care România își îndeplinește obligațiile asumate prin Convenția de armistițiu.

Sovieticii — cum am văzut și din numărul trecut — nu sunt mulțumiți. O exprimă și un articol intitulat *Situația din România*, publicat de V. Livețki în revista sovietică *Războiul și clasa muncitoare* și reprodus de *Scânteia* din 6 decembrie. Tonul dur al „analizei” lui V. Livețki este mai mult decât elocvent.

„Timp de două luni — se arată în articol — guvernul român n-a făcut aproape nimic ca să asigure îndeplinirea suficientă a condițiilor principale din Convenția de armistițiu. Guvernul român s-a eschivat sistematic de la îndeplinirea datoriei sale directe și a susținut deschis administrația care sabota Convenția de armistițiu.”

Inițiatorii principali ai acestui joc nedemn — continuă V. Livețki — sunt leaderii așa-numitelor „partide istorice” din România — partidele național-tărănist și național liberal reprezentate în mod larg în guvernul Sănătescu.”

Iritarea „analistului” se transformă, în final, în amenințare: „Comandamentul armatelor sovietice din această porțiune a frontului sovieto-german manifestă o răbdare din cele mai mari, de care abuzează acei politicieni români cari au transformat regiunea de

Cronică măruntă

● Comisiunea pentru verificarea manualelor didactice din cadrul Ministerului educației naționale consideră dăunătoare prin numele autorilor manualele semnate de: Gh. Alexianu, I. Petrovici, D. Caracostea, G. Gerota, C. Rădulescu-Motru, S. Mehedintzi, P.P. Panaitescu, N.I. Herescu, Al. Marcu, I. Lupăș, C. Kirilescu ș.a.

● La 5 decembrie apare revista Veac nou, organ al A.R.L.U.S.

● Dacă treceți prin fața Universității — avertizează Era nouă — veți vedea pe Gheorghe Lazăr arătând cu un deget în jos. Arată bietul om un adăpost tip cavou colectiv, construit de așa-zisa Apărare pasivă. Nu se aude nimic ce s-a făcut cu domnil de-acolo care au risipit sute de milioane. Apărarea pasivă! Noi ne înscrim în Acuzarea activă!

● Pentru cazarea sinistralilor din urma bombardamentelor din august 1944, în locuri virane ale Capitalei se înstalează barăci în care pot locui 20-30 familii. Primele cinci au fost ridicate pe străzile: General Berthelot, Wilson și C.A. Rosetti. „Adio casă cu grădiniță și curte cu câine pe lanț”, titrează Tribuna poporului.

● Dr. Petru Groza, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, este agresat, la 19 decembrie, orele 20.15, în holul hotelului „Athenée Palace”, unde locuiește. „Dl. Groza — relatează Curierul s-a apărut

DECEMBRIE
1944

Regina mamă
Elena (centru)
la o serbare
de binefacere
cu ocazia
Sărbătorilor
de Iarnă

Cronică mărunță

energic făcând uz de baston. Totuși în încălțarea produsă și victima și agresorul au căzut pe jos".

● Program de jurnale cinematografice sovietice la „Scala”. „Rămâi entuziasmat — scrie Era nouă — de puterea de muncă a Națiunilor Unite. Realizări ca cele sovietice în Extremul Orient sau mașina de război anglo-americană de invazie în Est sunt unice. Sunt emoționante momentele când în îndepărtatul Iran vezi înfrățirea mondială prin materialele trimise de americani în Rusia pentru ducerea în comun a războiului; atunci când un tânăr ofițer salută acolo acest simbol de prietenie îți dai seama că prin el saluți de fapt chiar tu și întreaga lume”.

● „Scumpetea, notează Curielul, la proporții monstruoase. Nu numai oamenii cu venituri modeste, dar toți cei cari trăiesc din munca lor nu mai pot răzbi de atâtea greutăți. Unde o să ajungem? Iată întrebarea chinătoare pe care și-o pune astăzi toată lumea și pe care sperăm că și-o pune și guvernul”.

● „Mărturisim că sensul vieții nu poate să fie o masă bună și o locuință confortabilă câștigată printr-o muncă omească, scrie Camil Petrescu în *Fapta*. Dar dacă acestea nu le poate avea oricine, dacă există oameni cari sunt frustrați de acest minim, atunci nu e ordine în lume. Iar pe această dezordine nu se poate construi nimic. Este

front într-o arenă de intrigi, ce subminează mobilizarea forțelor poporului român și ordinea elementară din țară, sabotând îndeplinirea Convenției de armistițiu.

Viitorul apropiat trebuie să arate dacă noul guvern al generalului Sănătescu, în care «partidele istorice» au și de astă dată o reprezentanță largă va putea trage concluziile necesare impuse de acest serios avertisment”.

La 2 decembrie, primul-ministru generalul de corp de armată adjutant Constantin Sănătescu prezintă demisia cabinetului său. Cu formarea noului guvern este însărcinat tot un general de corp de armată, Nicolae Rădescu, iar la 6 decembrie miniștrii depun jurământul în fața regelui.

Într-o declarație făcută presei, generalul Rădescu arată: „Am acceptat povara guvernării numai fiindcă mă consider soldat al datoriei și oricare ar fi rezultatul eu voi fi cu conștiința împăcată că am pus în slujba neamului și a țării toate puterile mele”.

Referindu-se la personalitatea generalului Rădescu, T. Teodorescu-Brașnește notează în *Jurnalul de dimineață* din 10 decembrie: „Omul care își asumă într-un ceas atât de greu o atât de mare răspundere a dovedit în lungul vieții că nu e mânat de nici o vanitate. Iar în zilele întunecate ale atotputerniciei lui Killinger a fost singurul român care a dat glas revoltei împotriva trușăului baron. Acest gest d. general Rădescu l-a plătit cu lunga detențiune de la Tg. Jiu”.

„Ce așteaptă țara de la noul guvern?” se întreabă *Ultima oră* din 8 decembrie. „Cât mai multe fapte și cât mai puține vorbe. Anii grei de dictatură — continuă ziarul amintit — au lăsat atâtea haos și lipsuri. Peste tot sunt urmele incuriei și totalei dezorganizări. Viața economică a ajuns unde știm cu toții. Spécula a luat forme nerășinate. Lipsuri sunt peste tot. N-avem gaz, n-avem pâine, n-avem zahăr, n-avem tot ce ar trebui să nu lipsească. Dar în schimb avem... tifos exantematic.

Guvernul — încheie *Ultima oră* — trebuie să fie un guvern nou, într-o lume nouă, cu realizări noi”.

Noul prim-ministru și guvernul nu primesc felicitări din rândul „maselor”. Primește însă ministrul comunicațiilor Gh. Gheorghiu-Dej (P.C.R.), despre care *Scânțtea* din 4 decembrie scrie: „Expresie a poporului muncitor, din mijlocul căruia a venit, tovarășul-ministru se bucură de adeziunea nelimitată a muncitorimii, care vede în el pe apărătorul cel mai sincer al intereselor sale, până acum călcat în picioare de fasciștii cari l-au precedat în postul de mare răspundere pe care-l ocupă”.

Noul
prim-ministru,
generalul
N. Rădescu

Apel lansat
de d-na Churchill
pentru
strângerea
de ajutoare
în sprijinul
U.R.S.S.

AJUTOARE PENTRU RUSIA

Mrs. CHURCHILL asks you to **help Russia**

Russia has not received the amount of her immediate needs. Although common enemies of our common cause and equipment have been sent to her by the Red Cross, there are not enough. Although the world of our own men for the service of the Red Cross and the Red Cross, Russia needs more help now.

PLEASE GIVE AN EXTRA POUND EACH WEEK TO THE RED CROSS POUND - A WEEK POUND

Adularea liderilor comuniști, cărora li se atribuie merite revoluționare inexistente ori nemăsurat exagerate, face în această lună primii pași. Prilejul este oferit de aniversarea zilei de naștere a Anei Pauker, la 13 decembrie, asociată comemorării demonstrației muncitorimii bucureștene din 13 decembrie 1918. Astfel *Scântea*, din 14 decembrie 1944, titrează în fruntea primei pagini: **26 ani de luptă pentru libertate**, iar grupajul de telegrame de felicitare adresate liderilor comuniste este sub genericul **trei decenii de luptă în slujba poporului român**. Sub titlul *Ana noastră*, Liuba Chișinevski scrie în același număr al ziarului comunist: „Cărți întregi de s-ar fi scris despre viața luptătoare și conducătoare de masse Ana Pauker, nu s-ar fi putut totuși reda în plin viața și lupta sa. Deoarece viața Anei, lupta ei, este nedespărțită de viața și lupta poporului român, de activitatea eroică a Partidului Comunist din România, care stă în fruntea poporului român”.

Continuă seria „demascărilor” intelectualilor „pătați” în vechiul regim. Este rândul lui Tudor Arghezi să fie ținta unor atacuri declanșate de ziarul *Fapta* din 22/24 decembrie și zilele următoare sub semnătura unui oarecare Valeriu Popovici. „Cot la cot cu democrații adevărați, după 23 august, d. Arghezi luptă vorbind despre flori și pășări, despre prietenie, pământ, atmosferă, spre a spăla rușinea trecutelor sale înclinări politice.

N-am abuzat, continuă autorul, tăind părți din scrierile d-lui Arghezi — fățiș antisoviétique, sau altele fățiș legionare —, n-am scormonit printre vremi spre a-i dovedi gravele d-sale greșeli, dintre cari — una de-am alege — d. Arghezi s-ar simți vinovat sincer, în proprii d-sale ochi”.

Poetului i se reproșează „iezuitismul, dubiozitatea și inexistența în viața adevărată, muncitoare și luptătoare.

De ce mai existați domnule Arghezi în iureșul acesta democratic, în care v-ați trezit anachronic ca o diligență sau un tramvai tras de cai? Ciudat, nespuse de ciudat”, conchide justițiarul de la *Fapta*.

Penibil, nespuse de penibil, poate spune lectorul de după cinci decenii.

In încheiere transcriem dintr-o scrisoare către Moș Crăciun, publicată de ziarul *Ultima oră* din ziua Crăciunului din urmă cu 50 de ani: „Treci cu mâna peste frunțile noastre și ni le descrețește. Fă ca oamenii să uite că sunt răi. Să uităm cât sânge s-a vărsat și se varsă încă, să uităm că avem în urma noastră ani de zbucium și întocmai ca micuții noștri îngerași, copii, să credem că totul e bun și frumos, că totul e adevăr și întocmai ca și ei vom aștepta în noaptea de Ajun darurile tale”.

La mulți ani! ■

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

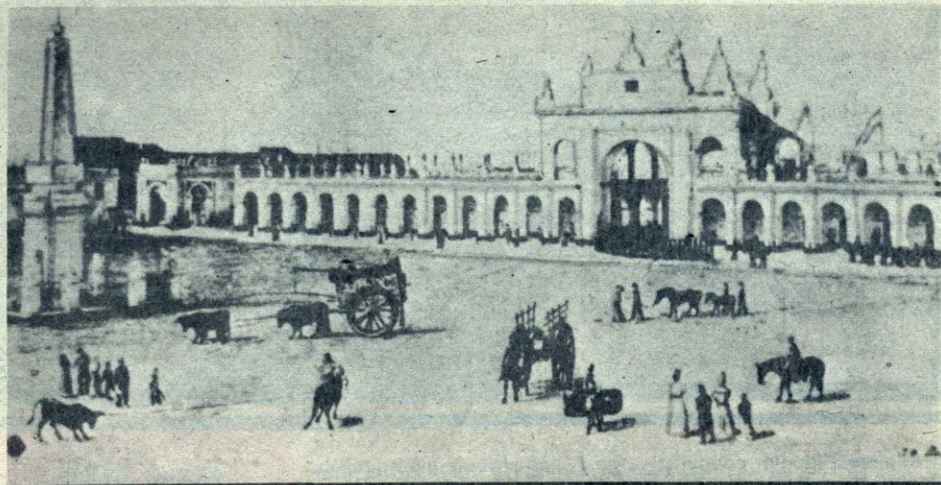
Cronică măruntă

un prag de rezistență care, dacă nu e respectat, tot eșafodajul se prăbușește”.

● „Moara românească”, fostă „Herdan”, a fost preluată de vechiul ei proprietar și e mai mult ca sigur că va începe să funcționeze și se speră ca, în felul acesta, consumul de pâine să fie îmbunătățit în Capitală.

● „O nouă floare «exotică» a apărut în flora noastră politico-socială. E neo-democrația, scrie *Ultima oră*. E același care până mai ieri admira abjectele rodomontade fabricate în uzinele diabolice ale lui Joseph Goebbels. Neo-democratul e o lichea de rând. Cameleon transformat peste noapte în cel mai fidel emul al principilor... democratice. Neo-democratul? O creațiune de recentă factură, dar lichea din totdeauna”.

● Democrația, „săptămânal independent de orientare politică și culturală” (director Anton Dumitriu), consacră, la 17 decembrie, un număr special Statelor Unite ale Americii. Din editorialul Statuia Libertății, semnat de directorul revistei: „Mă întreb cum va judeca istoria, peste două mii de ani, de pildă, poporul care se închina unei singure zeiță: libertatea. La marginea acestui orizont milenar, văd, într-o privire întoarsă peste secole, un popor caracterizat de creație și libertate. Două devize ale omului american pe care istoricii se vor strădui să le pună în legătură”.

MANUEL BELGRANO

ȘI INDEPENDENȚA ARGENTINEI

EUGEN DENIZE

„Degeaba se chinule dușmanii noștri atât cei din interior, cât și cei din afară; degeaba vom suferi înfrângeri, degeaba, poate, ne vom afla aproape de ruina noastră totală, cum deja s-a întâmplat de câteva ori înainte. Provinciile Unite Rio de la Plata vor fi libere și se vor uni cu celelalte provincii ale continentului, afirmându-și cu sacrificii și eforturi libertatea și independența”. Aceste cuvinte au fost rostite de unul dintre eroii luptei poporului argentinian pentru independență, generalul Manuel Belgrano, la scurt timp după confruntările forțelor sale cu trupele regaliste spaniole, din octombrie și noiembrie 1813.

Revoluția hispano-americană din 1810-1826, proces de cea mai mare importanță la scara întregii istorii universale, a reprezentat o continuare a revoluției celor treisprezece coloni engleze din

America de Nord, de la 1776, și a Revoluției franceze de la 1789. Ea este contemporară cu revoluția burgheză din Spania, din 1820-1823, cu mișcările revoluționare din Italia, cu lupta de eliberare a poporului grec, cu mișcarea decembristă din Rusia și, fapt deosebit de semnificativ pentru noi, cu revoluția lui Tudor Vladimirescu, care a marcat începutul epocii moderne în istoria poporului român.

Ca orice mare proces istoric, revoluția hispano-americană a avut la bază lupta maselor populare, forța principală care i-a asigurat victoria finală, beneficiind, în același timp, de aportul cătorva mari personalități, devenite adevărate simboluri ale independenței și libertății, printre acestea un loc de frunte revenindu-i generalului Manuel Belgrano.

Bogăția popoarelor constă în inteligență

Belgrano se naște la 3 iunie 1770, la Buenos Aires, părinții săi fiind Domingo Belgrano y Pery, italian de origine, dar naturalizat în America, în 1759, și Maris Josefa

Gonzalez Cásero. Tatăl lui, comerciant cu o situație materială destul de bună, se îngrijește ca tânărul Belgrano să capete o educație și o cultură elevate.

După studii strălucite de latină, filosofie și drept la Buenos Aires, pleacă pentru a și le completa în Spania, în 1786. Aici Belgrano cunoaște principalele opere ale reformatorilor spanioli și marile creații

ale lui Montesquieu, J.J. Rousseau, Filangieri¹. O mare influență asupra formării personalității sale spirituale și politice o are Revoluția

¹ Juristul italian Gaetano Filangieri (1752-1788) și-a datorat celebritatea lucrării sale *Scienza della legislazione* (1780-1788), în care propune mijloacele de a ameliora legile existente într-un spirit raționalist, inspirat de Rousseau.

franceză din 1789. Ideile de libertate, egalitate, dreptul la siguranță al individului, dreptul de proprietate devin elemente de bază ale gândirii sale, pe care le va aduce și le va propaga apoi în propria țară.

În decembrie 1793, este numit secretar al consulatului comercial general din Buenos Aires, funcție deținută între 1794 și 1806 și care avea ca obiective promovarea agriculturii, a industriei și a comerțului viceregatului La Plata, cu reședința la Buenos Aires, și din care făcea parte Argentina, din anul 1776, alături de actualele state Bolivia, Paraguay și Uruguay.

Secretarul consulatului susține, de la început, necesitatea libertății comerțului. Este adeptul liberului schimb, dar nu reușește să înfrângă opoziția marilor negustori din consulat. În schimb, se bucură de sprijin în ceea ce privește dezvoltarea agriculturii și industriei, a comerțului interior, a educației. Astfel, în ciuda opoziției curții spaniole, se realizează câteva obiective de mare importanță, cum ar fi: construirea cheiurilor din portul Buenos Aires, o reducere semnificativă a taxelor asupra comerțului interior, deschiderea unor importante căi comerciale interne, se dezvoltă rețeaua de drumuri, sunt introduse noi mașini, se îmbunătățesc tehnicile industriale, se deschid porturi, înfloresc științele, artele și cultura. Toate aceste succese contribuie încontestabil la consolidarea premiselor economice și sociale ale viitoarei revoluții de eliberare argentine.

Belgrano își expune principalele sale idei cu privire la dezvoltarea economică și culturală în trei lucrări. Prima dintre ele, intitulată *Mijloace generale de dezvoltare a agriculturii, industriei și de a proteja comerțul într-o țară agrară*, susține că bogăția popoarelor constă în inteligență, iar dezvoltarea industriei este rezultatul educației. Pentru înflorirea comerțului, el propune crearea unei școli de comerț și a unei de navigație.

Deosebit de interesantă, democratică și avansată istoriceste ni se pare ideea sa referitoare la instituirea unui învățământ gratuit, fetele și băieții având dreptul să primească o instrucție egală.

În cea de-a doua lucrare, *Avantajele care rezultă pentru provincie și pentru peninsula din cultivarea înului și a căneșii*, Belgrano se referă la situația socială a femeii, considerând cultivarea și prelucrarea înului și a căneșii ca o metodă bună pentru a le integra pe femeile în societate, prin intermediul muncii, și a le elibera astfel de condiția lor precară.

Francezul Santiago Liniers, cel care îi va sili pe englezi să depună armele

Ultima sa scriere, *Originea fericirii acestor provincii*, pune din nou problema libertății comerțului exterior, a dezvoltării agriculturii, industriei și educației.

Toate aceste idei, care preconizează, de fapt, o reformă radicală, incompatibilă cu sistemul colonial, își vor vădi importanța la timpul cuvenit, în momentul declanșării revoluției de eliberare. Formulându-le în acest fel, cu limitele inerente impuse de poziția clasei din care face parte, Belgrano se înscrie în rândul marilor gânditori pentru progres de la sfârșitul sec. XVIII și începutul celui următor. El nu se rezumă însă la enunțarea unor principii generale despre progresul societății, ci încearcă să le și aplice, în măsura în care împrejurările îi permit. Demne de remarcat sunt tentativele pe care le face după declanșarea revoluției antispainole de la 25 mai 1810, evenimente la care are o contribuție deosebită.

Școli primare cu fonduri proprii

În concepția lui Belgrano, încercările sale urmăresc să îmbunătățească situația economică, socială și culturală a maselor populare, care numai pe această cale pot fi atrase de partea revoluției, asigurându-i victoria finală.

La 3 decembrie 1810, Belgrano elaborează un regulament politic și administrativ pentru desfășurarea vieții economice în satele de misionari controlate de Biserica, prin intermediul iezuitilor. Sub pretextul civilizării lor, aceste sate sunt supuse, de fapt, la o crâncenă exploatare din partea misio-

narilor iezuiți. În preambulul actului, Belgrano arată că își propune să restituie locuitorilor acestor sate drepturile de libertate, de proprietate și de siguranță individuală. Regulamentul prevede că toți aceștia sunt liberi și se vor bucura de proprietățile lor, ce le vor fi înapoiate în mod gratuit. De asemenea, se hotără ca ei să fie scutiți de orice fel de impozite pe termen de zece ani, să poată desfășura un comerț liber pe toată întinderea provinciilor Unite Rio de la Plata și să se bucure de drepturi egale cu toți ceilalți locuitori, având posibilitatea să dețină funcții civile, politice și militare.

Mergând pe aceeași cale de transpunere în practică a ideilor sale reformatoare, Belgrano înființează cu fonduri proprii școli primare la Tarija, Jujuy, Tucumán și Salta. Cu această ocazie, el arată că învățătorii trebuie să inspire prin comportarea lor dragostea față de ordine, moderația, onoarea, virtutea, știința, oroarea față de viciu, înclinația către muncă și un spirit național care să pună pe primul plan binele public, și nu cel personal.

În fine, la sfârșitul lui 1813, Belgrano propune improprietărea cu pământ a țăranilor, celor mai săraci.

Deși aplicate parțial, toate aceste idei economice și sociale ale sale au o contribuție de cea mai mare importanță la victoria revoluției de eliberare argentine.

Militar, dintr-un capriciu

Fără a fi înzestrat cu calități deosebite de comandant de oști, Belgrano este, totuși, unul dintre cei mai renumiți generali ai armatelor revoluționare argentine, fiind depășit ca renume doar de José de San Martín. (Magazin istoric, nr. 1/1974).

Pentru Belgrano cariera de militar începe în 1797, când este numit de viceregele Melo de Portugal căpitan de regiment al milițiilor urbane de infanterie, funcție onorifică pe care o acceptă, după propriile sale cuvinte, „mai mult dintr-un capriciu, decât din înclinația militară”. Botezul focului îl primește însă abia peste zece ani, atunci când englezii încearcă să cucerească Buenos Aires (1806-1807). „Mare mi-a fost rușinea când am văzut intrând în oraș trupele dușmane și numărul lor înfîm, comparativ cu populația Buenos Airesului. M-a durut să-mi vad patria sub stăpânire străină și mai ales în această situație umilitoare”, scria atunci Manuel Bel-

Într-un magazin de pe străzile orașului argentinian

În p. 52: Buenos Aires în epoca revoluției hispano-americane

grano. Dar ajutat de detașamentele bine înarmate ale patrioților din Buenos Aires, o armată condusă de francezul Santiago Liniers, aflat în serviciul Spaniei, alungă pe invadatori, silindu-l să depună armele.

Respingerea agresiunii prezintă o importanță mult mai mare sub aspect politic decât militar, deoarece este rezultatul luptei populației din Buenos Aires și din zonele înconjurătoare. Ea scoate în evidență slăbiciunea iremediabilă a autorităților, care reprezentau metropola, în frunte cu viceregele spaniol Sobremonte. Înfrângerea englezilor în aceste condiții provoacă o rapidă răspândire a ideilor de independență, elementul principal al gândirii politice a lui Belgrano. La această evoluție, un rol important îl are și ocuparea Spaniei de către trupele napoleoniene în 1808, dinastia Bourbonilor fiind înlăturată.

Din această perioadă datează câteva lucrări ale lui Belgrano cu privire la formarea unui guvern național independent față de Spania. Deși adept ferm al ideilor unei republici unitariste puternice, atât pe plan intern, cât și pe plan extern, el, pentru care obiectivul cel mai important îl reprezenta victoria revoluției și obținerea independenței, consideră în acești ani, 1808-1809, că ele pot fi atinse mai ușor printr-o formulă monarhică

constituțională, cu aparență unei continuități, dar, de fapt, care să consfințească independența Provinciilor Unite Rio de la Plata.

În același timp, în 1809, Belgrano reușește să-l determine pe viceregele din La Plata să accepte libertatea comerțului. Este, de fapt, o adevărată revoluție economică, ce transpune în practică ideile formulate de Belgrano, la sfârșitul sec. XVIII, în lucrările sale. Revoluționarul argentinian participă și la pregătirea nemijlocită a revoluției din 25 mai 1810. În ianuarie 1810, autorizat de vicerege, el fondează gazeta *Correo de Comercio de Buenos Aires*, care a pregătit, din punct de vedere ideologic, mișcarea revoluționară din luna mai a aceluiași an.

La 25 mai, se formează o junta revoluționară din care face parte și Belgrano și este proclamată o constituție care prevede separarea puterilor, responsabilitatea funcționarilor, publicarea bugetului, siguranța individuală, votarea de către municipalitate a oricăror impozite și contribuții bănești, convocarea imediată a unui congres, care trebuie să stabilească definitiv forma de guvernare.

În misiune diplomatică

În același timp însă, lupta dintre forțele revoluționare patriotice și cele regaliste se transformă într-un adevărat război, pe viață și pe moarte. Pentru a ajuta revoluția să învingă în Banda Oriental (Uruguay) și în Paraguay, junta de la Buenos Aires îl numește pe Belgrano în fruntea unei armate de 1 000 oameni, dotată cu șase tu-

nuri. El își începe campania în Paraguay în toamna lui 1810, dar în ianuarie și martie 1811 este învins de trupele regaliste conduse de Velazco și Cabañas, la Paraguay și Tacuary, fiind obligat să se retragă. Deși înfrânt, Belgrano iese învingător din punct de vedere politic, ideile sale revoluționare prinzând rădăcini adânci în Paraguay unde, peste numai câteva luni, la 14 mai 1811, revoluția va triumfa.

Belgrano, împreună cu Vicente Anastasio Echevarria, îndeplinește o misiune diplomatică în Paraguay, încheiată prin tratativele din 12 octombrie 1811, care au marcat separarea definitivă a acestei țări de Provinciile Unite.

De la întoarcerea sa din Paraguay, la 10 ianuarie 1812, el este numit comandant al forțelor militare de pe fluviul Paraná, iar apoi devine general al armatei din Peru Superior (Bolivia), având o triplă misiune: să întărească moralul unei armate aproape dezorganizate, să acopere o parte din lipsurile materiale ale trupelor și să atragă populația de partea revoluției.

Ideile politice ale lui Belgrano sunt democratice. El consideră că mersul revoluțiilor constă în primul rând din impulsul venit din partea maselor populare, și mai puțin din acțiunea izolată a unor guverne, oricât de puternice ar fi ele. În opinia sa, revoluția nu poate înainta, atâta timp cât nu va fi lărgită participarea poporului la treburile statului. El atribuie instabilitatea politică și eșecul încercărilor parlamentare bazei înguste a puterii legislative.

Reușind să-și consolideze armata și atrăgând masele populare de partea sa, Belgrano obține trei victorii foarte importante împotriva trupelor spaniole la Rio de las Piedras (3 septembrie 1812) și Salta (20 februarie 1813). Aceste victorii asigură definitiv triumful revoluției în teritoriile de nord ale Provinciilor Unite și deschid perspectiva alungării forțelor regaliste din Peru Superior. Deși înfrânt la Vilcapugio (1 octombrie 1813) și Ayohuma (14 noiembrie 1813) de generalul regalist Pezuela, din cauza instabilității politice care domnește la Buenos Aires, Belgrano rămâne ferm convins că revoluția nu mai poate fi oprită din drumul ei spre victorie.

Înlocuit la comanda armatei de José de San Martín, și însoțit de Bernardino Rivadavia², pleacă, la 28 decembrie 1814, într-o misiune diplomatică în Brazilia, Anglia și Spania, pentru a obține garanții externe pentru Provinciile Unite; din partea Angliei — recunoașterea independenței, iar din cea a

¹ La 23 martie 1808, armatele franceze comandate de mareșalul Murat intră în Madrid. Prin acordul de la Bayonne, Bourbonii renunță la tronul Spaniei, rege devenind fratele mai mare al lui Napoleon I, José Bonaparte. În primele zile ale lunii mai 1808, izbucnește în capitala țării o puternică răscoală anti-franceză, începutul luptei de eliberare din 1808-1814.

² Magazin istoric, nr. 4/1979.

Spaniei — o pace avantajoasă. Belgrano și Rivadavia urmăresc să câștige timp pentru revoluția argentiniană. El ajung în Anglia la 7 mai 1815, unde află de revenirea lui Ferdinand VII pe tronul Spaniei și de instabilitatea internă tot mai pronunțată de la Buenos Aires. Cel doi, care până atunci au fost republicani înflăcărați și care au luptat pentru adâncirea democrației, încep să aibă îndoeli cu privire la posibilitatea stabilirii republicii pe baze permanente. De aceea, atât Belgrano, cât și Rivadavia, gândindu-se numai la asigurarea independenței Provinciilor Unite, admit că aceasta poate fi realizată și în forma unei monarhii.

Republican convins, Belgrano ajunge la ideea unei monarhii, deoarece, pe de o parte, vede că în Europa predomină ideile monar-

¹ În urma eliberării teritoriului Spaniei de sub dominația trupelor franceze (noiembrie 1813), prin tratatul de la Valençey, Napoleon I l-a eliberat din captivitate pe Ferdinand VII, redându-i coroana. Reintrarea lui Ferdinand VII în Madrid, la 22 martie 1814, a marcat restaurarea dinastiei de Bourbon.

histe și că alianța principalelor monarhii este mai puternică decât oricând, iar pe de altă, se teme de instabilitatea politică tot mai mare de la Buenos Aires. El considera, ca și Rivadavia și San Martin, că recunoașterea independenței Provinciilor Unite de către puterile europene nu este posibilă decât într-o formă monarhică, pe baza principiului legitimității. Dar planul lui se prăbușește. De fapt, forma republicană de organizare a statului este indispensabilă pentru victoria definitivă a revoluției și, de aceea, toate tentativele în direcția instaurării unei monarhii sunt de la început sortite eșecului. Belgrano își dă seama de acest lucru și abandonează pozițiile monarhiste. Se reîntoarce în patrie, în februarie 1816. În iulie se alătură lui José de San Martin și proclamă în cadrul Congresului de la Tucumán independența Provinciilor Unite (9 iulie 1816), iar la 21 iulie depune jurământul solemn de credință față de independența țării. La 25 iulie, este adoptat definitiv steagul național alb-albastru, propus de Belgrano încă din 1812.

Dar, în 1817, guvernul central de la Buenos Aires provoacă un teribil război civil împotriva provinciilor care refuză să-i recunoască autoritatea. După lupte crâncene, care par fără sfârșit, Belgrano, conștient de apropiata prăbușire a republicii unitariste, scrie guvernului, la 2 aprilie 1819: „Este urgent să fie încheiat acest dezastruos război, prin orice mijloace. Totul este distrugere și mizerie: casele părăsite, familiile plecate, câmpurile fără vite și cai, în sfârșit, totul invadat de oameni care poartă un război crâncen...”. El își dă seama că este un război pe care armatele regulate ale guvernului din Buenos Aires nu-l pot câștiga împotriva maselor populare.

În plină luptă fratricidă, Belgrano, bolnav de hidropizie², se retrage de la comanda armatei, la 11 septembrie 1819, și, după cumplite suferințe fizice, dar și morale, îngrijorat de situația grea a patriei sale, se stinge din viață la 20 iunie 1820 la Buenos Aires. ■

² Acumulare patologică de apă în țesuturi și în cavitățile naturale ale organismului.

UN TREN CU PĂMÂNT ROMÂNESC...

În urmă cu peste trei decenii, în 1962, istoricul dr. Vagó Béla a publicat în Israel articolul Istoria germană și etica politică. Un cititor al celui articol, Hoffman Ernő (Kiriati Chaim), care luptase în primul război mondial în armata austro-ungară, a trimis redacției ziarului de limbă maghiară din Tel-Aviv Uj Kelet o scrisoare în care relatea câteva amintiri din vremea luptelor din 1917-1918. Între ele și două evocări deosebite: întâlnirea cu caporalul (pe atunci) Adolf Hitler, viitorul dictator nazist, și generalul Ludendorff, cel care avea să-l sprijine pe Hitler în puciul din 8 noiembrie 1923.

Iată aceste pasaje din scrisoarea trimisă ziarului din Tel-Aviv.

„...În septembrie 1917, fiind șoferul unui camion transportam muniții în munții uriași de pe podișul de la Doberdo (Italia). Din cauza încălzirii mari și a uleiului insuficient, rulmenții s-au topit. Am fost tratat în orașul Codroipo unde se aflau comandamentele german și austriac, comandantul nefind altcineva decât caporalul cu două stele Adolf Hitler. Acesta deja se complăcea în calitate de dictator, luându-și aere de superioritate atât față de subofițerii de rang superior, cât și față de ofițeri.

Îl văd aievea purtând șapca plată cu cozoroc și pantaloni de piele, bluzonul verde, aceeași mustață de mai târziu, și-i aud răcnetele de șalac. Cu aerul său trufaș, dictatorial încă de pe atunci, îl teroriza pe toți din jur.

Era decembrie 1917. Se inaugura vestitul pod peste Tagliamento, pe care italienii îl aruncaseră în aer. Herr Kaporal Hitler i-a aliniat dis-de-dimineață pe toți soldații, inclusiv pe subofițeri. În zadar erau aceștia indignați de faptul că un caporal

nu avea dreptul să comande unor superiori. Nu exista iertare, oricât de incredibil ar părea, el era acolo dictatorul absolut, nimeni nu i se putea opune, totul se întâmpla așa cum ordona el. A format un grup de 120-140 de oameni care a trebuit să iasă la inaugurarea podului peste Tagliamento. Am stat echipați, nemâncăți și fără apă de la ora 7 la 14, când a sosit generalul Svetozar Borodovits, pe atunci comandantul șef al trupelor austro-ungare de pe frontul italian. Era însoțit de generalul Ludendorff. Văd și acum ochii de un albastru deschis, privirea pătrunzătoare, chipul marcant, temut, sever al lui Ludendorff, când, într-un frig de 25 de grade minus, am defilat în fața sa, în pas de paradă.

Apoi îl văd din nou, în decembrie 1918. Eram de gardă în gara orașului Nagy Körös (Ungaria). Trenurile militare germane se înaltau din România cu o mare cantitate de trofee de război și obiecte furtive. O întreagă garnitură era încărcată cu pământ, pur și simplu cu pământ negru. La ordinul comandantului militar al orașului, am oprit trenul. Spre surpriza noastră, din tren au coborât generalul Ludendorff și adjutantul său. L-au somat pe comandant, un căpitan, că dacă nu permite pornirea cel târziu într-o oră a trenului, orașul Nagy Körös va fi ras de pe fața pământului.

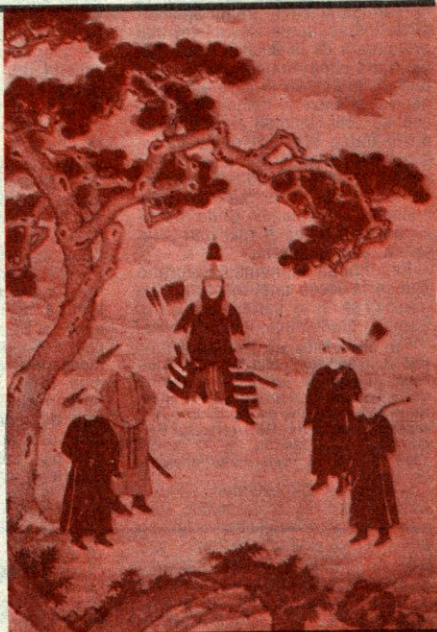
Nu era nimic de făcut, trenul trebuia să-și continue drumul împreună cu jefitorii, întrucât tot efectivul nostru militar se compunea din cca 200 de oameni și câteva mitraliere, iar ei erau dotați cu toate armele de luptă, inclusiv cu tunuri.”

Prezentare și traducere: Eva TUȚUI

ÎN VREMEA ÎMPĂRATULUI KANGXI

În anul 1682 primăvara timpurie acoperise cu un voal verde pal stăpă străjuită de munți și coline din afara Zidului Mare. Xuanye își strunea bi-diul într-un galop amețitor. Chiula de bucurie. Simțea cum aerul tare îl umplea plămâni și cum vigoarea străbunilor săi se întorcea în trupul său ostenit. Era nerăbdător să raporteze strămoșilor săi victoria și să prezinte jertfe la mormântul marelui său înaintaș Nurhaci. Privea cu aviditate frumusețea întinderilor largi care dăduseră naștere neamului său și inima îi sălta de mândrie. Acum, eliberat de grija operațiilor militare cu cei „trei vasali”, intra în cea de a altă etapă, de importanță vitală pentru el și pentru imperiul în fruntea căruia se afla. Trecut de prima tinerețe, înarmat cu experiență de domnie, împăratul Kangxi părea a fi conștient că ceea ce realizase în sud-estul Chinei constituia doar începutul unei opere demne de un om de stat vizionar — unificarea și consolidarea marelui imperiu chinez multinațional.

Azi istoricii chinezi sunt cvasiunanimi în aprecierea că „nici o dinastie feudală (n.n. — chineză) nu reușește de-a lungul istoriei să unifice *de facto*, pe o perioadă de timp atât de îndelungată, un teritoriu atât de întins”, cum reușise să facă dinastia Qing¹. Și cum, după părerea lor, „un teritoriu întins”, o țară unificată constituie interesul fundamental al poporului chinez², opera începută și în bună parte realizată de împăratul Kangxi reprezintă un act istoric de cea mai mare importanță.

ANNA EVA BUDURA

Milescu la Beijing

Kangxi a început prin organizarea Noii Manciurii, încorporată în imperiu odată cu înscăunarea pe tronul Chinei a primului împărat al dinastiei Qing, Shunzhi. Cunoscută în epoca modernă sub numele generic China de nord-est, ea se întindea în vremea lui Kangxi la vest până la lacul Baikal, la nord până la lanțul muntos Waixinganling, la est până la Marea Ohoțk, inclusiv insulele Kurile, și la sud până la Marea Japoniei. Aici a venit Xuanye de-a lungul întregii sale vieți, pentru a-și menține vigoarea spiritului și trupului pentru cinstirea memoriei strămoșilor. Confruntat cu expansiunea din ce în ce mai

evidentă a Rusiei țariste în zonă, Kangxi a înțeles să apere glia strămoșească.

Încă de la începutul domniei sale, el a supus unei analize detaliate situația creată, a identificat zonele ocupate de ruși, căile de acces până la ele, starea de spirit și situația reală a locuitorilor, trăgând concluzii în urma ciocnirilor dintre colonii ruși și populația locală. Planul strategic elaborat pe

această bază cuprindea măsuri politice, economice și diplomatice.

În cadrul lui un loc important l-au ocupat stabilizarea și organizarea populației din zonă. Kangxi a oferit recompense ofițerilor care printr-o bună administrare reușeau să permanentizeze pe cei care veneau aici pentru serviciul militar și în acest fel contribuiau la creșterea numărului populației. Localnicii au fost organizați în *zuoling* (formațiuni militare ce cuprindeau 115 bărbați apti de luptă). Membrii lor acestora li s-au acordat case, pământ, unelte agricole, animale domestice, fiind sprijiniți pentru desfășurarea unei activități productive sedentare. Aceste formațiuni militar-civile au jucat un rol important în menținerea ordinii, în organizarea și administrarea stațiilor de poștalioane și în timpul confruntărilor militare.

Concomitent, până la victoria asupra celor „trei vasali”, Kangxi a căutat să ducă tratative diplomatice cu solii și trimiși Rusiei țar-

¹ Procesul de unificare începuse, de fapt, în timpul dinastiei Yuan, întemeiată de Kublai Kan (1271-1368).

² În imagine: Kangxi în armură (stampă de epocă).

² În septembrie 1581, hatmanul cazac Iermac Timofeevici trece Uralul în fruntea unei armate de 840 de oameni și în următorii 58 de ani exploratorii ruși ajung până la Marea Ohoțk (1639). În 1619 ei înființaseră cetatea Eniseisk, iar în anul 1632 pe râul Lena așezarea Iakutsk, dată care marchează începutul contactelor de „vecinătate” între China și Rusia. De la aceste, avangposturi exploratorii ruși înaintează în anul 1643 spre Heilongjiang (Râul Dragonului Negru, Râul Amur). În 1660 se înregistrează confruntări militare dintre cazacii ruși și populația locală, după care încep și contactele diplomatice.

riste, pentru a rezolva pe această cale conflictele din ce în ce mai numeroase în regiune, inclinand chiar spre demarcarea unei linii de graniță. În cadrul acestor acțiuni, un loc important l-a avut solia condusă de Nicolai Gavrilovici Milescu Spătaru, care sosise la 5 mai 1676 la Beijing. Incompatibilitatea intereselor celor două țări însă — expansiunea practică de Rusia țaristă, în plină ascensiune economică și politică, pe de o parte, și procesul de unificare a imperiului chinez, urmărit de dinastia Qing, pe de altă parte — incompatibilitatea concepțiilor în practicarea unui protocol stabilit în Europa și în China, conform unor tradiții seculare și, respectiv, milenare au făcut ca tratativele să se încheie nesatisfăcător pentru ambele părți.

După plecarea lui Milescu, Rusia țaristă a intensificat acțiunile expansioniste spre cursul inferior al Heilongjiang, a ocupat Yakesa¹ și a înființat acolo cetatea Albazin. După ce o nouă încercare de tratative a eșuat, Kangxi a opinat pentru rezolvarea problemei pe calea armelor.

În anul 1682, în timpul unui turneu de 79 de zile pe meleagurile strămoșești, s-a documentat asupra situației căilor de acces, asupra posibilităților de navigație pe Heilongjiang, a dispus intensificarea construcției flotei fluviale și organizarea punctelor strategice pentru suportul logistic al viitoarei campanii. (Acestui scop i-a fost subordonată și reconstrucția orașului Heilongjiang — Aihun.) El a ordonat reducerea birurilor impuse țăranilor, a acordat amnistii, a demis funcționarii ineficienți și corupți, a căutat să aplaneze contradicțiile și fricțiunile din sânul triburilor mongole și al altor etnii. În următorii trei ani, pregătirile erau în toi. Ca urmare, de-a lungul a peste 2.500 km, prin teritoriul și râurile a trei provincii, s-a constituit o linie de transport permanentă, iar pe o distanță de 670 km au fost înființate 19 stații de poștaliqane.

Prin concesii, spre tratat

Fidel devisei sale: „mijloacele militare nu sunt cele mai bune; la ele trebuie să recurgem numai după ce am constatat că nu dispunem de altă soluție mai bună”, în anul 1684 împăratul Kangxi a transmis la Albazin o nouă scrisoare, în care cerea extrădarea fugarului

Gantemur și retragerea forțelor militare rusești. Neprimind răspuns, a hotărât, în mai 1685, asediarea cetății Yakesa (Albazin). Copleșit numeric, rușii s-au predat. Kangxi jubila. Dar a fost nevoie de un nou asediu, în februarie 1686, pentru a determina începerea tratativelor în vederea încheierii unui tratat între Rusia și imperiul chinez.

Kangxi și-a trimis solii la Nipuchu (Nercinsk), cu indicația fermă: „Eu consider că lacul Nipu, Yakesa, curs superior și inferior al Râului Dragonului Negru, cu toți afluenții săi ne aparțin, fără nici o excepție. Ele nu pot fi cedate Rusiei”. Împăratul condiționa încheierea păcii și acordarea permisiunii de a face comerț de trasarea liniei de graniță, cu respectarea decretelor sale imperiale. Tratativele se anunțau anevoioase.

Au intervenit însă noi factori, ce au determinat cele două părți să ajungă la o înțelegere satisfăcătoare. Galdan, conducător ambițios al triburilor djungare, începuse o campanie împotriva mongolilor khalkha, aflați sub protecția curții dinastiei Qing. Întind pericolul pe care îl reprezentau pentru stabilitatea în zonă, Kangxi s-a arătat gata să „facă cele mai mari concesii”.

La rândul său, țarul, împovărat de înfrângerea suferită de Rusia în primăvara anului 1687, în confruntarea cu turcii, era și el inclinat să ajungă la o înțelegere cu China. Solii ruși, aflați sub presiunea răzcoalei mongolilor khalkha din vecinătatea Nercinskului, s-au arătat pregătiți să îndeplinească dorința suveranului lor. La 7 septembrie 1689, s-a parafat istoricul *Tratat de la Nercinsk*. „Înaltul demitar chinez și plenipotențiarul (rus) au schimbat, cuvinte de curtoazie, s-au îmbrățișat felicitându-se reciproc, apoi și-au luat rămas bun”, scrie un martor ocular al ceremoniei de semnare a documentului.

Kangxi, s-a arătat extrem de satisfăcut de rezultatele tratativelor sintetizate în acest document, notează în jurnalul său părintele iezeit Peregry, care a participat în calitate de interpret la acest eveniment. Era multumit că în schimbul cedării Nercinskului și zonelor din jurul acestuia, precum și al acordării facilităților pentru practicarea comerțului dintre cele două țări, partea chineză obțineva controlul asupra cetății Yakesa și retragerea rușilor dincolo de o linie de graniță trasată de-a lungul râului Geerbiji, lanțul muntos Waixing-ganling și râul Ergun (cu excepția unei mici porțiuni dintre râul Wudi și Waixingganling).

În spiritul celor preconizate de tratat, împăratul Kangxi a ordonat „ridicarea unei stele pe care să fie

încrustate — în limbile chineză, rusă și latină — textul acestui document și plasarea ei la granița dintre cele două țări pentru comemorarea lui veșnică”. Două stele au fost așezate pe malul râurilor Ergun și Geerbiji, se pare în anul 1701. După această dată zona de frontieră dintre imperiul chinez și Rusia a cunoscut o perioadă relativ lungă de pace și stabilitate.

Istoricii chinezi apreciază ca benefică politica adoptată de Kangxi în relațiile cu Rusia. El consideră „actul său de a apăra și consolida regiunea de graniță a Chinei de nord-est o cauză mareasă”. *Tratatul de la Nercinsk*, considerat expresia politicii externe independente și suverane a Chinei, va fi citat mereu ca un punct de referință în analiza tratatelor semnate ulterior. Acest document a rămas în istoria Chinei ca „primul tratat semnat pe picior de egalitate cu partenerul, în conformitate cu normele internaționale în vigoare”.

Un nou dușman: Galdan

Împăratul Kangxi îi privea pe demnitarii ințorși de la Nipuchu, prosternați în fața lui. Era nerăbdător să vadă cu ochii lui acest document prețios. După ce sambaranul i l-a remis cu ambele mâini ridicate la nivelul capului aplecat, l-a examinat cu atenție, cu ochii mijiiți. Apoi, cu un gest obosit, l-a lăsat pe colțul mesei, unde punea de obicei documentele rezolvate. Privirea l-a căzut pe un teanc de rapoarte prinse între coperte de mătase galbenă imperială. Toate se refereau la acțiunile lui Galdan în zonele din nordul și vestul deșertului Gobi. Îl urmărise din anul 1670, când renunțase la călugăria în Tibet și se întorsese în regiunea râului Ili, ca să-și răzbune fratele asasinat. Da, l-a urmărit pe acest om înalt și uscățiv, cu fața prelungă și ochii arzând de pasiune, mai bine de 18 ani. L-a primit cu generozitate darurile și la rândul său i-a trimis soli cu daruri imperiale în semn că îl recunoștea drept conducătorul djungarilor. Dar acum ce urma? Se pare, că pentru liniștea zonei de frontieră trebuia să pună din nou în mișcare armatele și armele lor ucigătoare. Și iar curgea sânge, și iar se pierdeau vieți omenești, și iar erau pribegi — se frământa Kangxi, parcursând cu pași lungi marea sală de audiență îndreptându-se spre iatacul său.

Frământarea lui Kangxi era din plin justificată. Nu se uscase încă bine tușul pe tratatul de la Nercinsk când confruntarea cu Galdan

¹ În limba manciuriană, Yakesa înseamnă „cotul spălat de cursul unui râu”.

devenise iminentă. Galdan intenționa să unească sub sceptrul său — asemenea lui Ghenghis Han — toate triburile mongole aflate în sudul, nordul și vestul desertului Gobi¹. Mulți istorici consideră că el ar fi dispus de toate calitățile cerute de realizarea acestui obiectiv și că dacă nu ar fi avut drept adversar un om de talia lui Kangxi și nu ar fi avut de înfruntat piept unei puteri consolidate poate și reușea. Era deci ușor de prevăzut că în crâncenarea avea să fie pe măsura ambițiilor celor două personalități.

Kangxi se simțea încă o parte din aceste popoare din afara Zidului cel Mare, cunoștea deci bine problemele cu care se confruntau și știa prin ce mijloace să le atragă, treptat-treptat și în mod diferențiat, de partea dinastiei Qing. El era pregătit să trateze complexitatea problemelor din zona frontierelor, așa cum nu reușise să o facă nici o altă dinastie han ce domnise până la el.

Tolerant din fire, era pregătit să accepte relații mai puțin rigide cu aceste triburi în permanență mișcare, relații de vasalitate, de pildă, și de supunere benevolă în cadrul cărora dinastia Qing să joace rolul protectorului generos, ce avea obligația să le ocrotească și chiar să le finanțeze în momente de restriște și mari calamități. Era gata să accepte lamaismul și chiar să-i acorde sprijin material și moral, din moment ce devenise o forță spirituală dominantă în zonele locuite de mongoli, deși Kangxi nu era adeptul nici unui cult. El a înțeles să respecte organizarea internă a triburilor, legile lor și conducătorii aleși sau afirmați și să le confirme oficial titlurile acordându-le toate onorurile, atâta timp cât acestea nu se lansau în acțiuni care să submineze liniștea și conviețuirea pașnică ale diferitelor triburi din zonă. În acest spirit a ur-

mărit și ascensiunea lui Galdan, începând din anul 1670, a acceptat darurile trimise de el drept tribut, a acceptat și titlul de han pe care și-l obținuse cu binecuvântarea lui Dalai Lama și nu a intervenit când acesta adunase sub steagul său pe koshoti (1677), dobândind în 1678 accesul la drumul din sudul Tianshan (Munții Cerului) și îi supuse pe khazahi (1679).

Faptele evidențiază că deși nu era de acord cu acțiunile militare ale lui Galdan, Kangxi nu le considera încă îndreptate împotriva curții imperiale Qing. El le-a înregistrat ca pe niște lupte dintre diferitele triburi etnice din zonele de graniță ce făceau parte dintr-o singură mare națiune și care, în consecință, își puteau găsi rezolvarea pe cale amiabilă, pașnică. Așa că, inclinat să respecte opțiunile popoarelor supuse lui Galdan, urmărea evoluția evenimentelor fără să intervină. Se poate presupune că dacă Galdan ar fi adoptat o politică corectă față de triburile supuse, obținând sprijinul lor, dacă ar fi urmat o politică prietenească față de dinastia Qing, Kangxi l-ar fi confirmat în calitatea de conducător al acestora și l-ar fi tratat cu considerația cuvenită.

Însă informațiile obținute de el în timpul deplasărilor în zonă dovedeau — așa cum scrie părintele iezuit Gerbillon, în jurnalul său — că Galdan trata cu mare cruzime triburile supuse și le deposea de toate mijloacele de existență, lăsându-le muritoare de foame. Kangxi a decis să pornească campania politică și militară decisivă împotriva lui numai după ce: a) s-a dovedit că el ceruse sprijin Rusiei pentru procurarea de arme împotriva voinței fratelui său, Cenghe, și unchiului său, Shukur; b) îi trimisese în dar „săgeți și arcuri capturate de la koshoti”, gest de mare trufie, însoțit de câteva rânduri: „Majestatea Voastră este împărat în sud, iar eu intenționez să devin stăpânul atotputernic în nord”; c) în preajma pregătirii tratativelor de la Nercinsk, în anul 1687, îi atacase pe mongolii khalkha față de care curtea imperială Qing avea obligații de protector.

Omagii prinților khalkha

Când prima campanie militară din 1690 s-a încheiat fără rezultate palpabile, Kangxi s-a hotărât să le pregătească pe următoarele prin mijloace politice. În anul 1691, a organizat o impresionantă demonstrație a măreției curții imperiale Qing la Duolun („sapte ape”, în provincia Mongolia Interioară de

azi), unde a invitat conducătorii triburilor mongole khalkha, pregătiți sufletește pentru încheierea unei alianțe.

„După ce corturile fuseseră ridicate — notează la 26 mai 1691 părintele Gerbillon în jurnalul său — împăratul l-a trimis pe dregătorul Suosan la prinții khalkha ca să-i înștiințeze că împăratul va sosi în curând la locul unde se stabilea a se ține marea adunare. Solii aveau asupra lor documente semnate de împărat și, conform indicației sale, ei au transmis invitația cu o atitudine blândă și multă considerație și le-a spus că din moment ce ei fac parte dintr-o singură familie, Măria Sa s-a gândit să vină în persoană să-i vadă, pentru a-i scuti de un drum lung până la Beijing, pe arșița verii.

După cum relatează solii imperiali — continuă părintele Gerbillon — ei [prinții khalkha] s-au prosternat și au ascultat cu mult respect cuvintele împăratului, după care aceștia s-au întretinut foarte cordial cu ei”.

În scurt timp, pajiștea de la Duolun s-a acoperit cu un oraș de corturi circulare, „în stilul celor tătarști” multicolore. Printre ele era un du-te-vino neîncetat. Soseau curierii din Capitală, iar alții se îndreptau într-acolo. Plecau solii imperiali și soseau prinții khalkha. Soldații erau grăbiți să aranjeze într-o ordine impresionantă „cele 64 de tunuri ușoare, 8 de mărime mijlocie și 8 mari, de asalt”.

Complexul imperial, înconjurat de un zid galben, destinat a servi suveranului drept locuință și săli de audiență, a fost înălțat în mijlocul acestui oraș de corturi, asemenea palatului imperial din Beijing. Un cort cu un diametru de 10 yarzi găzduia marile recepții. Broderii bogate cu fir de aur, reprezentând simbolul suveranului, dragonul, și valori-valuri de mătase difanate împodobeau interioarele, covoare albe acopereau podelele. Pe latura de sud a complexului s-a ridicat un postament destinat toboșarilor, gornistilor și muzicanților, unde erau expuși elefanți din cloisoné și steagurile ce simbolizau prestanța curții imperiale. „Totul degaja o atmosferă majestuoasă”, scrie părintele Gerbillon.

Pe 28 mai, sosiseră toți membrii curții imperiale, care urmau să participe la marile evenimente. În înfățișare de ceremonie, ei s-au așezat în fața corturilor, ce le fuseseră destinate, pentru a-l saluta pe împărat, care venise să le ureze bun-

² În limba chineză, hieroglifa elefantului *daxiang* se pronunță la fel ca și hieroglifa de *bun augur, prosper, norocos*. Deci elefantul de pe postament simboliza urarea *Noroc și prosperitate*.

¹ Mongolii din sudul desertului erau triburile mongole interioare care s-au aliat primii cu manciurienii și au luat parte la cucerirea puterii. Din rândurile lor s-au ridicat personalități care au făcut parte din cercul restrâns de oameni de încredere din jurul tronului, fiind legați și prin relații matrimoniale cu dinastia Qing.

Mongolii din nordul desertului (Republica Mongolia de azi) erau khalkhi și aveau relații de vasalitate cu dinastia Qing.

Mongolii din vestul desertului, oiratii, „oamenii pădurilor”, habitau regiunea întinsă din nordul munților Cerului (provincia Xinjiang de azi) din vestul Munților Altai, din sudul și estul lacului Balhasi, ajungând la est chiar până la Kokonor (provincia Qinghai de azi). Djungarii făceau parte, împreună cu koshoti, torbetii și torgutii, din triburile oirate.

vepit.

În continuare, vom apela tot la jurnalul părintelui Gerbillon, pentru a reda unul dintre momentele culminante ale întrunirii de la Duolun: „Ziua de 29 mai. Împăratul a hotărât să primească omagiile prinților khalkha. Odată cu răsăritul soarelui, toți dregătorii civili și militari, în ținută de ceremonie, erau la locurile lor. Soldații își ocupaseră locurile dinainte fixate în formațiunile de luptă. Toate steagurile flutureau. În coloanele soldaților se vedeau simbolurile imperiale. Toboșarii și gornisti stăteau pregătiți să marcheze momentul sosirii împăratului... Acesta purta o robă aurie din brocat, pe care erau brodate cu fir de aur dragoni, deasupra ei avea un mantou vișiniu cu patru cercuri, în care erau țesuți tot dragoni. Mănecele erau tivite cu blană de jder. Pălăria nu avea nimic special, doar atât că în față avea o perlă neobișnuit de mare. La gât purta un șirag de agate și mărgean. Cizmele-i erau din saten negru. Era însoțit de doi dintre numeroșii săi fii. Kangxi se comporta firesc, fiind lipsit de orice infatuare.

El a scos cu solemnitate o cutie, în care se aflau un sigiliu și un do-

cument scris. Cei din jurul meu mi-au explicat că acesta era expresia generozității sale față de hanul Tuxietu, căruia îi acorda permisiunea de a folosi titlul nobiliar de han”.

Gerbillon continuă să consemneze cu lux de amănunte zi de zi, până la 3 iunie, desfășurarea evenimentului: primirea prinților mongoli, a conducătorului lor spiritual, Marele Lama, a receptiei, a spectacolelor, a turnirurilor. Din cele relatate de el și din memoriile celor prezenți se înțelege că Kangxi a lăsat o impresie copleșitoare asupra solilor mongoli prin fastul etalat, prin valoarea darurilor și ajutoarelor înmănate, prin întregul său comportament generos și prietenos. Ca urmare, a reușit să aplice fricțiunile din sânul triburilor khalkha, să-i organizeze în 3 meng (alianțe) și în 34 de steaguri și să încheie cu ele o alianță ce se dorea de lungă durată.

Spre cinstirea acestui moment s-a ridicat o mănăstire lamaistă.

Kangxi a declarat satisfăcut: „Dinastia Qin” a ridicat din pământ și piatră Zidul cel Mare. Eu, prin

¹ Dinastia Qin a realizat unificarea Chinei în anul 221 î.e.n. (Magazin istoric, nr. 10/1987).

generozitatea arătată triburilor khalkha, i-am transformat într-o pavăză a granițelor, o pavăză mai solidă decât Marele Zid”. După aceasta, a preluat comanda armatei și a condus-o în trei campanii succesive, două în anul 1696 și una în 1697, imbinând operațiile militare cu cele diplomatice și cu aplicarea unei politici generoase față de toți cei care i se supuneau și până la urmă obținând victoria. Gaidan, părăsit de toți, și-a pus capăt vieții cu mare amarăciune și dezamăgire.

Kangxi a celebrat cu satisfacție victoria raportată. El a dispus adoptarea unor măsuri consistente pentru a menține și dezvolta relațiile de prietenie și rudenie cu aceste popoare. Ca simbol al strădaniei sale stau cele opt temple ridicate în reședința de vară de la Chengde dedicate cultelor, artei și culturii tradiționale a naționalităților han, maciuriane, mongolă și tibetană.

Împăratul a adus la cunoștință tuturor că „de azi înainte preocuparea mea principală va fi buna administrare a țării și grija pentru bunăstarea poporului”.

(Va urma)

CARTI SOSITE LA REDACTIE

• Georges Castellan — HISTOIRE DES PEUPLES DE L'EUROPE CENTRALE.

Fayard, Paris, 1994, 528 pp.: puncte de reper din istoria popoarelor Europei Centrale, aflate multă vreme sub stăpânire străină și care și-au format o conștiință națională în procesul de eliberare; lucrarea este semnată de un nume binecunoscut cititorilor revistei **Magazin istoric**.

• Alexandru Ligor — VECHI TIPĂRITURI ÎN LIMBA ROMÂNĂ ȘI UNITATEA NAȚIONALĂ (cu o prefață de prof. dr. doc. I.C. Chițimia).

Editura Verva, Editura Universității, Câmpina-Chișinău, 1994, 115 pp.: operele profane editate până la anul 1830 în românește, analizate prin prisma unității românești.

• Stan V. Cristea, Ion Moraru, Ecaterina Țânțăreanu, George Popa, Dumitru Avram, Ioan Spiru — ALEXANDRIA — 160 DE ANI.

Editura „Teleormanul liber”, Alexandria, 1994, 208 pp.: monografie bazată pe un amplu demers documentar a orașului întemeiat în vremea domnului Alexandru Dimitrie Ghica.

• Corneliu Tamaș — ISTORIA ORAȘULUI RÂMNICU VÂLCEA.

Editura „Antim Ivireanu”, Râmnicu Vâlcea, 1994, 359 pp., 1.250 lei: prima monografie mai amplă, ce se înscrie într-o frumoasă tradiție de istorie locală.

• Oľivian Bindiu — CANONIZAREA SFINTILOR ÎN BISEERICA ORTODOXĂ.

Editată de Mănăstirea „Izvorul Miron” Românești, 1994, 95 pp., 400 lei: o carte ce lămurește tuturor lucruri mai puțin cunoscute despre întemeierea cultului sfinților în ortodoxie.

• Mircea Ștefan — DRUMUL CERCETĂȘILOR ROMÂNIEI.

Editura didactică și pedagogică, R.A., București, 1994, 220 pp., 600 lei: din trecutul mișcării cercetășilor apărută acum opt decenii în România.

• Kazuko Diaconu, Paul Diaconu — JAPONEZII DESPRE EI ÎNȘIȘI. VOL. I-II (cu un Cuvânt lămuritor de Corneliu Vlad).

Editura Nipponica, București, 1994, vol. I — 326 pp., vol. II — 329 pp.: 58 de interviuri cu personalități și japonezi reprezentativi pentru categoriile sociale, profesionale și culturale ale arhipelagu-

lui nipon, refăcând o elocventă panoramă a Țării Soarelui Răsare.

• Traian Filip — THALASSA. VOL. I-II.

Nagard, Paris, 1993, vol. I — 419 pp., vol. II — 416 pp.: ultimul său roman, despre care autorul spunea că a fost „scris de propria sale personaj”.

• Solo Har — GENERAȚIA CONFRUNTĂRIILOR.

Editura Papyrus, Tel Aviv, 1994, 318 pp.: un nou volum de interviuri, ce îl continuă pe cel început acum 13 ani.

• Andrés Sorel — BABILON, POARTA CERULUI (în românește de Ana Vădeanu).

Editura Libra, București, 1994, 206 pp.: o parabolă istorică, cu inteligente trimiteri în contemporaneitate.

• ACADEMIA ROMÂNĂ. MEMORIILE COMISIEI DE FOLCLOR.

Editura Academiei, București, 1994, 220 pp., 1.000 lei: cel de al patrulea tom al publicației, cu studii și comunicări semnate de Alexandru Dobre, Mircea Eliade, Petre Florea, Anca Goția, Elena Maxim, Constantin Costea.

CEL MAI SECRET NUME DIN NKVD

PAVEL A. SUDOPLATOV

„Capitolul dedicat spionajului sovietic care «s-a ținut aproape» de proiectul Manhattan (bomba atomică americană) adaugă numelor cunoscute ale celor care au transmis informația, nume noi. Potrivit lui Sudoplatov, savanții americani (în majoritate evrei ajunși în America din cauza persecuțiilor naziste) au lucrat în mod deliberat pentru ruși. N-are importanță că detaliile nu sunt adevărate. Cine se mai incurcă în amănunte, când e de dovedit că în străini nu se poate avea încredere. E o afirmație la care pot adera și Sudoplatov și răposatul senator McCarthy, al cărui anticomunism timp a contribuit la sporirea prestigiului orânduirii pe care o detesta”.

Cu aceste cuvinte, revista Dilema (1-7 iulie 1994) introducea două articole, semnate de George J. Church și Thomas Powers, publicate în Time și The New York Review of Books. Preluate și de alte publicații de la noi, ele sintetizau câteva inadvertențe semnalate de cei doi autori în relatarea lui Sudoplatov privind modul cum au ajuns sovieticii în posesia secretelor atomice americane. Iată care erau aceste neconcordanțe: Sudoplatov afirmă că la începutul anului 1943 au primit un raport despre experimentul făcut la Chicago privind producerea unei reacții în lanț, despre care, așa cum rezultă din raportul său din 3

iulie 1943, Kurceatov, conducătorul echipei de savanți sovietici ce lucrau la producerea bombelor atomice, nu știa încă nimic. Tot Sudoplatov îl plasează în colectivul de la Los Alamos pe Leo Szilard, ceea ce nu corespunde realității, după cum nici afirmația că el ar fi avut o secretară. Fiul lui Niels Bohr neagă că în cursul convorbirii purtate cu Iacov Terlețki, în Danemarca, în 1945, tatăl său l-ar fi dat indicații precise savantului sovietic cum să corecteze erorile ce împiedicau funcționarea reactorului nuclear rusesc. Iar Roald Sagdeev, azi profesor în S.U.A., spune că a citit raportul întocmit de Terlețki și acesta considera întâlnirea un eșec. În sfârșit, nu Oppenheimer ar fi sugerat includerea lui Klaus Fuchs în grupul oamenilor de știință britanici care au lucrat la Los Alamos, ci el au fost selecționați de autoritățile britanice.

Punându-l în gardă pe cititor asupra neconcordanțelor de mai sus și lăsându-l să decidă în ce măsură pot ele să afecteze credibilitatea celor spuse de Sudoplatov, să îi dăm cuvântul în continuare, pentru a-și expune varianta sa referitoare la modul în care au pătruns sovieticii secretele atomice americane. Ca și până acum, intervențiile noastre sunt tipărite cu caractere cursive.

Cum l-a păcălit Stalin pe Truman

Informațiile decisive pentru producerea unei bombe atomice sovietice au venit de la oamenii de știință ce lucrau în cadrul proiectului bombei americane, la Los Alamos, New Mexico: Robert Oppenheimer, Enrico Fermi și Leo Szilard, Oppenheimer, Fermi, Szilard și secretara lui Szilard erau adesea citați în dosarele NKVD din 1942 până în 1945, drept surse ale informațiilor despre producerea primei bombe atomice americane. S-au păstrat mențiuni despre faptul că, în mai multe rânduri, ei au fost de acord să împărtășească informații despre arma nucleară oamenilor de știință sovietici. La început, au făcut-o pentru că se te-

meau de Hitler și credeau că germanii puteau produce primei bomba atomică. Apoi, fizicianul danez Niels Bohr le-a încurajat înclinăția lor de a împărtăși secretele nucleare cu comunitatea științifică internațională. Sporea, prin schimbul de informații cu Uniunea Sovietică, șansa de a înfrânge Germania în cursa pentru bomba atomică.

Amabilul coleg sovietic

Încă din 1940, o comisie de savanți sovietici, pe baza zvonurilor privind pregătirea în Occident a unei superarme, și-a pus problema creării unei bombe atomice folosind uraniul. Concluzia a fost că o asemenea armă reprezenta doar o posibilitate teoretică, nu și una practică. Aceeași comisie științifică a recomandat ca guvernul să ceară serviciilor de informații să supravegheze publicațiile de spe-

cialitate occidentale, dar nu s-au alocat fonduri guvernamentale pentru continuarea cercetării.

O schimbare majoră în prioritățile noastre de culegere a informațiilor a intervenit după numirea lui Vasili Zarubin la Washington, oficial ca secretar al Ambasadei sovietice, în fapt el fiind noul rezident în S.U.A. Stalin s-a întâlnit cu Zarubin înaintea plecării spre Washington, la 12 octombrie 1941, pe când germanii se apropiau de suburbiile Moscovei. Până atunci, culegerea de informații politice din S.U.A. nu reprezentase o prioritate pentru noi, neavând zone geopolitice în care interesele noastre să se ciocnească. Din acel moment realizăm că trebuie să cunoaștem intențiile americanilor, deoarece participarea S.U.A. la războiul contra lui Hitler avea să fie decisivă. Stalin i-a ordonat lui Zarubin să pună la punct un sistem efectiv nu numai pentru supravegherea evenimentelor, ci și pentru a fi capabili să le influențăm cu ajutorul prietenilor Uniunii Sovietice. În ur-

¹ Special Tasks. The Memoirs of an Unwanted Witness - a Soviet Spymaster (Operațiuni speciale. Memoriile unui martor nedorit - un maeștru al spionajului sovietic), de Pavel Sudoplatov și Anatoli Sudoplatov, cu Jerrold L. și Leona Schecter, Little, Brown and Company, 1994, XXIII, 509 pp.

mătorul an și jumătate însă, rapoartele informative venite din Marea Britanie, S.U.A., țările scandinave și Germania privind cercetările legate de armele nucleare au schimbat radical, încă o dată, prioritățile noastre.

Cu mai puțin de o lună înainte de plecarea lui Zarubin, Donald Maclean (al cărui nume de cod era Frunza), membru al rețelei de la Cambridge, ne-a informat din Londra că guvernul britanic era foarte preocupat de crearea unei bombe cu o forță de distrugere incredibil de mare, folosind energia atomică.

Că și în cazul atacului german împotriva U.R.S.S., ne spune Sudoplatov, rapoartele primite erau confuze. "Astfel, o altă sursă, ce lucra la Imperial Chemical Industries (ICI), îi informa că la nivelul conducerii respectivei companii britanice posibilitatea realizării unei bombe atomice era considerată ca nerealistă. Atitudinea sceptică a responsabililor sovietici s-a schimbat după ce Heifetz, rezidentul NKVD din San Francisco, a expediat la Moscova o telegramă în care relatea întâlnirea pe care o avusese cu Robert Oppenheimer, în decembrie 1941. Heifetz aflase despre concentrarea unui mare număr de fizicieni de renume, între care Albert Einstein, care lucra la un proiect secret. Ulterior, Heifetz a informat Moscova și despre faptul că guvernul american aloca 20% din totalul cheltuielilor militare pentru noul proiect. Tot Heifetz a raportat că în cursul unui dejun cu Oppenheimer, la sfârșitul lunii decembrie, acesta i-a dezvăluit existența scrisorii lui Einstein, trimisă președintelui Roosevelt încă din 1939, prin care îl ruga ca Statele Unite să analizeze posibilitatea producerii unei arme care să utilizeze energia atomică. Oppenheimer era necăjit că scrisoarea lui Einstein — alcătuită din inițiativa fizicianului de origine ungară, Leo Szilard — nu primise răspunsul adecvat.

Heifetz era un profesionist experimentat și știa că o asemenea bijuterie de sursă nu putea fi exploatarea cu metodele obișnuite: bani sau amenințări. El a ținut o atmosferă de sentimente comune, bazate pe o viziune idealistă.

De la Moscova, i-am ordonat altui agent din S.U.A., Semion Semionov, să meargă mai departe. El trebuia să identifice pe principalii savanți implicați în proiect și să stabilească cu ce contribuia fiecare. Semionov era absovent al lui Massachusetts Institute of Technology și îi cunoștea personal pe mai mulți dintre savanții respectivi. Vechii lui prieteni de la

MIT habar nu aveau că amabilul coleg rus culegea informații pentru Centru. Numele de cod al lui Semionov era Twain și el este azi cunoscut în Statele Unite drept agentul care a ținut legătura cu Harry Gold, spionul care a lucrat în strânsă colaborare cu Klaus Fuchs.

În primăvara anului 1942, prin relațiile sale, Semionov aflase că proiectul bombeii atomice era tratat cu toată seriozitatea de guvernul american. Tot Semionov a fost cel care i-a dirijat pe Julius și Ethel Rosenberg. După spusele lui Sudoplatov, soții Rosenberg au fost simpli curieri, fără a fi implicați în activitățile importante de culegere a informațiilor. După arestare, au jucat rolul de țapi ispășitori. Până în 1942, Sudoplatov, directorul Operațiunilor Speciale, primise rapoartele referitoare la proiectul bombeii

Igor Kurceatov

atomice doar pentru a investiga dacă germanii se angajaseră și ei în astfel de cercetări. Agentura din Suedia, condusă de Zola Ribkina, a confirmat preocupările germanilor în acest sens, chiar dacă ei acordau prioritate rachetei cu două trepte, V-2. La 10 martie 1942, Beria i-a trimis lui Stalin un raport sintetic privind cercetările întreprinse „într-o serie de țări capitaliste” pentru obținerea bombeii atomice. Un an mai târziu, în februarie 1943, când britanicii au sabotat uzina de apă grea de la Vemork, din Norvegia, Stalin s-a convins definitiv că proiectul bombeii atomice era o realitate. Faptul că britanicii, deși acționau de regulă în colaborare cu sovieticii pentru realizarea acțiunilor de sabotaj în Europa Occidentală, nu îi informaseră despre acțiunea preconizată în Norvegia a fost un argument decisiv.

Transferul lui Klaus Fuchs

Comitetul Special pentru Energia Atomică, a cărui înființare fusese propusă de Beria din 1942 și pe care îl conducea, includea persoane importante ale partidului comunist. Eu am fost atașat acestui comitet ca responsabil cu informațiile. Participând la ședințele Comitetului, am realizat ce rol important jucau relațiile personale în luarea deciziilor. Simpatia sau antipatia, notele personale și glumele erau decisive în determinarea politicii de urmat. Ministerele aflate în spatele fiecăruia dintre participanți la ședințele comitetului se luptau să-și mențină și extindă influența, să-și apere aparatul birocratic. Conflictetele ce rezultau erau rezolvate de Beria, care avea mandatul lui Stalin și dispunea de structura NKVD-ului din întreaga țară.

Există deja, la acea dată, o comisie a Academiei de științe creată în noiembrie 1940 de academicienii Abram Ioffe și V.I. Vernadski, pentru a examina, între altele, și problema energiei atomice. Academicianul Vernadski, patriarhul științei sovietice, a sugerat să fie chemat la lucrările Comitetului special și Ioffe, care lucra la Leningrad. Ioffe era binecunoscut în Vest; în deceniile trei și patru fusese invitat să viziteze mai multe laboratoare occidentale și refuzase propuneri de a se stabili în Statele Unite. Dar fizicienii de la Universitatea din Moscova s-au opus. Unul dintre ei m-a întrebat: „De ce îi consultați pe gangsterii aia de la Institutul tehnic de fizică din Leningrad și de la Academia de științe? Sunt un grup de huligani!”

La cererea lui Stalin, s-a constituit un grup independent de oameni de știință, cărora, fără să aibă acces la informațiile strânse de NKVD, li s-a cerut să evalueze posibilitatea realizării unei bombe atomice. Grupul era condus de academicianul Piotr Kapita. În 1943, când Niels Bohr a ajuns din Danemarca, la Londra, Kapita le-a cerut lui Stalin și Beria să îi cheme în U.R.S.S. pentru a conduce lucrările la proiectul sovietic de realizare a bombeii atomice. Bohr a fost chiar invitat de rezidentul NKVD la Londra, Anatoli Gorski, la sediul Ambasadei sovietice. Între timp, academicianul Ioffe, invocând vârsta sa înaintată, i-a propus pe Igor Kurceatov să conducă proiectul sovietic. Faptul că un tânăr de 38 ani, cât avea atunci Oppenheimer, fusese pus să conducă o echipă din care făceau parte Niels Bohr și Enrico Fermi, a ju-

cat un rol decisiv în acceptarea lui Kurceatov spune Sudoplatov.

La sfârșitul lunii ianuarie 1943 am primit, prin Semionov, un raport complet de la Bruno Pontecorvo, descriind prima reacție nucleară în lanț, experimentul făcut la 2 decembrie 1942, la Chicago, de Enrico Fermi. La câteva ore după reușita experimentului, Semionov a primit un mesaj telefonic într-un cod stabilit dinainte: „marinarul italian a ajuns în Lumea Nouă”. La începutul lui 1943, Pontecorvo s-a întâlnit cu Lev Vasilevski, care călătorea sub acoperirea unui elegant diplomat sovietic, cu numele Tarasov, în Canada și la New York, și l-a informat că Fermi era dispus să ofere informații.

Contrar regulilor obișnuite, atunci când Ettingon fusese în Statele Unite în 1939, primise acordul să recruteze agenți fără aprobarea prealabilă a Centrului. Acum, în

mații prezentate de Sudoplatov. Ulterior, într-un memorandum adresat conducerii sovietice, Kurceatov a recunoscut importanța capitală pe care au jucat-o datele oferite de serviciile de informații în orientarea și progresele realizate de cercetătorii sovietici.

În februarie 1944, Beria m-a chemat în biroul său și m-a numit directorul noului Departament autonom S. În anii anteriori, spionajul în problema armei atomice era de competența secției de informații științifice din GRU și a Directoratului informații externe din NKVD. În iulie 1943, informațiile externe și serviciile de securitate din NKVD fuseseră detașate ca un comisariat separat, NKGB. Departamentul special S - numit la început Grupul Sudoplatov, dar Beria a sugerat apoi să îi spunem Departamentul S - a fost organizat pentru a coor-

sasem în acest domeniu din faza de cercetare în cea de producție. Aveam aceeași funcție și aceeași responsabilități în Departamentul S și în Biroul doi special, dar purtând două pălării, puteam coordona mai bine rețelele GRU și NKVD, care lucraseră până atunci separat, adesea în competiție.

Iată deci că în vreme ce americanii accelerau cercetările privind producerea armei atomice, sovieticii creau comitete și comitii, a căror menire principală era să atenueze conflictele dintre birocrațiile ministeriale, științifice și ale serviciilor de informații. Dependența oamenilor de știință din U.R.S.S. de informațiile furate de la anglo-americani era foarte mare. Pentru a-i stimula pe oamenii de știință să accelereze eforturile lor, li s-au acordat acces la magazinele speciale, case de odihnă, îngrijire medi-

Enrico Fermi, Robert Oppenheimer și Leo Szilard, trei nume implicate de Sudoplatov în livrarea către sovietici a unor informații confidențiale privind proiectul american al bombeii atomice

1943, Pontecorvo s-a întâlnit cu „cărțile” plantate de Ettingon în Statele Unite și Mexic în 1940 și 1941. „Cărțile” erau controlate de Vasilevski, singurul membru al Centrului informat, din 1942, despre existența lor.

La 11 februarie 1943, Stalin a semnat un decret prin care se crea un comitet special pentru utilizarea energiei atomice în scopuri militare. Președintele era Molotov, iar adjunctul Beria. Acesta din urmă i-a cerut lui Sudoplatov să îi invite pe Kurceatov și Ioffe la sediul din Lubianka și să le arate materialele obținute de agenți din străinătate, fără a le dezvălui sursele. Evident, savanții au dedus imediat că reacția în lanț fusese realizată de Fermi. La fel de ușor au ghicit și sursele celorlalte infor-

dona activitatea de culegere a informațiilor în domeniul bombeii atomice desfășurate de GRU și NKVD. Unirea secțiilor din cele două servicii avea menirea să îmbunătățească munca de adunare, utilizare și diseminare a informațiilor. Așa se explică faptul că Klaus Fuchs, care fusese dirijat mai întâi de GRU, a fost transferat rețelei NKVD.

Un pericol mortal pentru omenire

Totodată, am fost numit șeful Biroului doi special al nou-creatului Comitet de stat pentru problema numărului unu, al cărui scop era realizarea bombeii atomice cu ajutorul uleiului de uraniu. Progre-

cală specială, s-au închis ochii în cazul unor „abateri” săvârșite de rude. S-au luat măsuri speciale pentru „protejarea” lui Oppenheimer, Heitler sugerându-i să întrerupă orice legătură cu comuniștii și reprezentanții stângii nord-americane.

Între timp, am încercat să pénétrăm în mai multe obiective, uneori reușind, alteori nu. Ținta principală o constituiau Los Alamos, laboratoarele care deserveau centrul de acolo și uzina de la Oak Ridge, statul Tennessee.

În 1943, un faimos actor de la Teatrul Evreiesc de Stat din Moscova, Solomon Mikhoels, împreună cu vestitul poet Iosif Ițik Feffer, au întreprins un turneu în Statele Unite ca reprezentanți ai Comitetului evreiesc antifascist. Înaintea plecării lor, Beria i-a instruit pe

Mikhoels și Feffer să sublinieze marea contribuție a evreilor la cultura și știința din U.R.S.S. Sarcina lor era să facă rost de bani și să convingă opinia publică americană că antisemitismul fusese eradicat în Uniunea Sovietică prin politica dusă de Stalin. Heifetz a avut grijă ca mesajul lor să ajungă la Oppenheimer. Heifetz a transmis că acesta — fiul unui emigrant de origine germano-iudaică — s-a arătat foarte mișcat de faptul că evreilor li se garantase un loc sigur în Uniunea Sovietică. Au discutat chiar despre planurile lui Stalin de a crea o republică autonomă evrească în Grimeea, după victoria asupra fascismului.

Deși ei nu au știut acest lucru, Oppenheimer și Fermi au primit nume codificate — Steaua și Editorul — ca surse de informații. Din rațiuni de securitate, numele de cod s-au schimbat în decursul tim-

teroriste a partidului din România. A evadat de două ori în timp ce era judecat de o curte militară, dar în final, în 1922, a fost omorât într-o ciocnire.

În continuare, Sudoplatov povestește cum i-a ajutat Oppenheimer — împreună cu Fermi și Szilard — să plaseze „cărțițe” ca asistenți în laboratoarele de la uzina din Tennessee, Los Alamos și Chicago. Respectivetele „cărțițe” copiau datele în posesia cărora intrau cu ajutorul savanților menționați și apoi le expediau printr-o complicată rețea de curieri. Se referă și la rolul jucat de soții Cohen, care au servit pe post de curier (Magazin istoric, nr. 11, 12/1991). O altă țintă a serviciilor secrete sovietice a fost fizicianul George Gamow, rus de origine, care se stabilise în S.U.A. în 1933. A fost obligat să coopereze, făcându-se presiuni

verbală, cât și prin documente transmise clandestin și despre care ei știau sigur că vor ajunge la noi. Au fost, în total, cinci rapoarte secrete venite de la Oppenheimer, care înfățișau progresele realizate.

Sudoplatov descrie și atmosfera idealistă care domnea printre cei mai mulți dintre savanții implicați în proiectul bombeii atomice, atât sovietici, cât și occidentali. Și unii și ceilalți insistau pentru stabilirea unor contacte la nivel guvernamental și pentru un schimb de informații între guvernele aliate. Niels Bohr era cel mai înfocat adept al ideii împărtășirii secretelor atomice cu sovieticii, spre disperarea lui Churchill. Se pare că el a furnizat planul realizării unei bombe atomice și guvernului suedez, care însă a respins ideea din cauza imenselor resurse finan-

Grigori Heifetz (dreapta), rezidentul sovietic la San Francisco, Grigori Kasperov, înlocuitorul său (stânga) și dr. Martin Kamen, cercetător la Laboratorul de radiații al Universității Californice, fotografiați de agenții americani care asigurau protecția programului Manhattan

pului, cei doi fiind numiți, împreună, Steaua.

Soția lui Zarusin, Elisabeta, a jucat un rol esențial în transformarea lui Oppenheimer într-o sursă de informații. Era o persoană care se purta cu multă naturalitate și își făcea prieteni foarte ușor. Subțire, cu ochi negri, era tipul clasic de frumusețe semită care îi atrăgea pe bărbați. A fost unul dintre cei mai buni agenți recrutori, creându-și propria rețea de evrei refugiați din Polonia; ea a recrutat și pe una dintre secretarele lui Szilard, care i-a furnizat date tehnice. Vorbea excelent engleza, germana, franceza, româna și ebraica. Provenea dintr-o familie de revoluționari, înrudiți cu Ana Pauker, întemeietoarea partidului comunist român. Fratele mai mare al Elisabetei fusese șeful secțiunii militare

asupra rudelor rămase în U.R.S.S.

O altă misiune a Elisabetei Zarusina a fost să îi verifice pe cei doi agenți evrei, care veniseră din Polonia și fuseseră plasați pe coasta de vest de către Eitingon, cu un deceniu în urmă. Unul dintre ei era dentist, cu o diplomă franceză furnizată de OGPU. Numele lui de cod era Jucătorul de șah. Soția lui a devenit o prietenă intimă a familiei Oppenheimer și ei au constituit contactul nostru secret cu Oppenheimer și prietenii săi, fără a fi descoperiți de FBI. Din câte știu, nici măcar Elisabeta Zarusina nu a fost identificată de FBI ca fiind implicată în această poveste până în 1946, după ce a revenit la Moscova. Am primit informații despre proiectul Manhattan de la Oppenheimer și prietenii săi atât pe cale

ciare pe care un asemenea proiect le presupunea. Sigur, nu era doar idealism în atitudinea oamenilor de știință, ci și conștiința clară că păstrarea secretului bombeii nucleare doar în mâna unei mari puteri crea un pericol mortal pentru omenire.

După rechemarea lui Vasili Zarusin și a soției sale, Elisabeta — provocată de denunțul unui subordonat, dovedit ulterior schizofrenic — rețeaua din S.U.A. a fost condusă de Vasilevski. În ianuarie 1945, sovieticii primeau primul desen al bombeii atomice. Dar resursele de uraniu ale U.R.S.S. erau nesatisfăcătoare. Pentru primul reactor, uraniul a fost adus din munții Rodopi, din Bulgaria. Diplomații americani de la Sofia au aflat, curând, de implicarea sovietici-

lor în exploatarea zăcămintului de uraniu. Dar nici măcar lui Gheorghe Dimitrov nu i s-au dat date despre calitatea minereului extras, căci cunoscând asemenea date și cantitatea exploatată, americanii ar fi putut stabili de cât timp mai aveau nevoie sovieticii pentru a obține prima bombă. De acum, competiția intrase în linie dreaptă. Rămăneau două necunoscute: cine va reuși prima explozie și cine va realiza un număr suficient de instalații explozive pentru a constitui o amenințare reală pentru adversar.

La 13 iunie, respectiv 4 iulie 1945, Moscova primea două telegrame, având ca sursă pe Klaus Fuchs, respectiv Bruno Pontecorvo prin care era informată de iminența unui test al bombei atomice la Los Alamos. Ulterior, în septembrie, au sosit rapoarte mai ample însoțite și de fotografii. În vremea asta, povestește Sudoplatov, echipele de savanți care lucrau la proiectul sovietic al bombei atomice continuau să se lupte între ele. Eșecul punerii în funcțiune a primului reactor atomic sovietic i-a determinat pe responsabili programului să îl trimită pe Iacov Petrovici Terlețki, împreună cu Vasilevski, să îl întâlnească pe Niels Bohr.

Întâlnirea a fost aranjată cu ajutorul scriitorului danez Martin Andersen Nexø, un prieten al Zoi Ribkina. M-am întâlnit cu Terlețki în 1993, chiar înainte să moară. Și-a amintit că la început Bohr a fost nervos și mâinile îi tremurau, dar curând și-a recăpătat controlul. El pricepea, poate pentru prima oară, că decizia pe care el, Fermi, Oppenheimer și Szilard o luaseră de a permite ajutoarelor lor de încredere să ne împărtășească secretele atomice îl pusese acum în fața unor agenți ai guvernului sovietic. Bohr confirmase oficial Ambasadei sovietice că accepta să se întâlnească cu o delegație și acum realiza că aceasta era formată dintr-un om de știință și un ofițer de informații. După primul contact, Bohr a preferat să discute doar cu Terlețki, corespondentul lui științific. Nu am avut de ales. Bohr i-a împărtășit problemele pe care le-a întâmpinat Fermi la Universitatea din Chicago când a pus în funcțiune primul reactor și i-a arătat, pe desenul înfățișat de Terlețki: „Aici este problema”. Întâlnirea a fost decisivă pentru pornirea primului reactor sovietic, în decembrie 1946.

Imediat după aceea, Beria a ordonat sistarea tuturor contactelor cu cei ce lucraseră la proiectul Manhattan. FBI se apropiase mult prea periculos de câțiva dintre

agenții noștri. Beria ne-a cerut să ne gândim cum îi puteam folosi pe Oppenheimer, Fermi, Szilard și ceilalți în campania pentru pace și contra armei nucleare. Pornisem campania și am continuat-o cu intensitate până la testarea primei noastre bombe atomice, în 1949.

Cum se explică eșecul FBI

În 1946, Fuchs ne-a informat că existau puternice neînțelegeri între fizicienii americani de frunte în privința producerii bombei cu hidrogen. Din toamna lui 1947 și până în mai 1949, Fuchs ne-a furnizat planurile pentru construirea bombei cu hidrogen. Contraspionajul britanic nu a bănuit vreodată că el s-a întâlnit de șase ori cu colonelul Feklisov la Londra, nici măcar după arestarea lui Fuchs în 1950.

Informațiile pe care Fuchs ni le-a dat în 1948 coincideau cu cele venite de la Maclean — ajuns primul secretar al ambasadei britanice din Washington — despre potențialul nuclear limitat al S.U.A. Am putut stabili că Statele Unite nu erau capabile să declanșeze un război contra noastră, la începutul anilor '50. Informația poate fi comparată cu cea furnizată de colonelul Oleg Penkovski americanilor, în timpul crizei rachetelor din Cuba. Stalin a putut să adopte o poziție dură față de S.U.A. la declanșarea războiului rece, căci noi estimasem că abia după 1955 arsenalul nuclear anglo-american putea amenința cu distrugerea U.R.S.S. Așa am putut obține victoria în războiul din China, în 1947-1948. Știam că președintele Truman luase în mod serios în calcul utilizarea bombei atomice acolo. Atunci Stalin a declanșat criza Berlinului, blocând în 1948 sectoarele orașului controlate de occidentali. Desi presa occidentală afirma că Truman și primul ministru britanic Clement Attlee erau pregătiți să utilizeze bomba atomică pentru a împiedica prăbușirea Berlinului în mâna comunistilor, știam că nu dispuneau de resurse suficiente și pentru orașul german și pentru China. Americanii au supraapreciat amenințarea noastră asupra Berlinului și au ratat ocazia de a folosi disuasiunea nucleară în China.

În continuare, Sudoplatov descrie destinul ulterior al câtorva dintre actorii implicați în povestea de mai sus.

Vasilevski a fost foarte înțelept

când a anticipat consecințele pe care le-ar putea avea descoperirea contactelor lui Pontecorvo cu spionajul sovietic. L-a întâlnit de mai multe ori în Italia și Elveția, în 1946, și au pus la punct modalitatea prin care se putea refugia în U.R.S.S. în caz de nevoie. I-a prins foarte bine lui Pontecorvo în 1950, după ce Fuchs a fost arestat și judecat. Salvarea lui Pontecorvo a fost un mare succes al spionajului sovietic, căci FBI și MI-5 ar fi putut descoperi, prin el, și alte surse ale noastre.

Ironia este că soții Rosenberg sunt prezentați de contraspionajul american drept figurile-cheie în dezvăluirea secretelor bombei atomice, deși ei au jucat un rol minor. În vara lui 1945, la scurtă vreme după primul test al armei nucleare, David Greenglass — fratele lui Ethel Rosenberg —, care lucra cu gradul de sergent într-un atelier de la Los Alamos, a pregătit un raport. Cum curierul care trebuia să îl preia nu s-a putut deplasa, Centrul a autorizat să fie înlocuit de curierul, lui Fuchs, Harry Gold. Se încălca astfel o lege de fier: nicio dată un membru al unei rețele nu trebuia să se întâlnească sau să știe ceva despre membrii altui rețel. Când Gold a fost demascat și arestat pe baza depozitiilor lui Fuchs, l-a identificat pe Greenglass și de la acesta s-a ajuns la soții Rosenberg.

De fapt, cum relatează în continuare Sudoplatov, arestarea soților Rosenberg a creat valuri și la Moscova. Sudoplatov a fost chemat în două rânduri să dea explicații în fața unor comisii ale Comitetului Central despre rolul lor și cum a fost posibilă încălcarea regulii conspirativității. Evident, nu Centrul, ci alții — respectiv Semionov — au fost găsiți vinovați.

A fost clar de la început că li se acorda o importanță politică exagerată față de rolul jucat ca spioni. Devenise cu mult mai important faptul că serveau ca simbol în sprijinul comunismului și a Uniunii Sovietice. Bravura de care au dat dovadă până la capăt ne-a servit cauza, căci au devenit punctul central al unei campanii de propagandă comunistă în toată lumea.

Faptul că soții Rosenberg au fost arestați cu atâta grabă după ce au fost trădați de Greenglass arată că FBI nu dorea în mod serios să descopere toate ramificațiile rețelei din care făceau parte. Se părea că și FBI-ul acționa ca și NKVD-ul, urmând mai curând dis-

Tuturor LA MULȚI ANI!

poziții politice, decât criteriile muncii profesionale, care cereau o supraveghere îndelungată. Graba FBI-ului l-a împiedicat să descopere pe agentul nostru secret William Fisher (colonelul Rudolf Abel), care intrase în S.U.A. în 1948 și a fost arestat abia în 1957.

Din punctul de vedere al muncii de informații, eșecul FBI-ului de a descoperi rețelele noastre de spionaj este de înțeles. Personalul care a lucrat la proiectul Manhattan a fost strâns în grabă și a inclus oameni de știință străini. FBI nu a avut timp, în anul și jumătate cât a durat organizarea proiectului Manhattan, să creeze o rețea puternică de contrainformații în rândul personalului care lucra. Era o condiție absolut necesară pentru detectarea „cărțișelor”. În cazul nostru, selectarea personalului era o sarcină mult mai ușoară, căci dispuneam de dosarele lor.

Trebuie să luăm în considerare și circumstanțele istorice. La începutul războiului, preocuparea de bază era împiedicarea scurgerii de informații către germani. Teoria mea este că FBI verifica mai ales legăturile cu germanii ale oamenilor de știință de la Los Alamos. Simpatiiile pro-sovietice erau în atenție, dar au început să capete importanță abia în stadiul final al proiectului, în 1945. La sfârșitul anului 1944 s-a dat o directivă pentru intensificarea căutării simpatizanților comuniști, după o verificare a celor de stânga de la Laboratorul de radiații din Berkeley. Deși am reușit să penetrăm proiectul, plasând cercetători în apropierea lui Oppenheimer, Fermi și Szilard, cât și prin Fuchs, nu am renunțat să folosim canalul inițial de la Berkeley, datorită conexiunii lui cu Los Alamos. FBI probabil a detectat aceste eforturi, dar și-a concentrat prea mult atenția pe personajele de la Laboratorul de radiații, care au jucat un rol mai mic. Cea mai valoroasă penetrare și scurgerile cele mai importante de informații s-au produs în ultima fază, cu puțin timp înainte de realizarea bombei, în 1945. În momentul în care contraspiionajul american și-a intensificat eforturile, am încetat contactele cu agenții noștri. Nici unul dintre ei nu a fost prins cu mâna în sac. ■

(Va urma)

**Prezentare
și versiune românească:
Cristian POPIȘTEANU,
Dorin MATEI**

Încheiem încă un an, al 28-lea, din existența revistelor noastre. La fel ca și în toți ceilalți care au trecut, și în 1994, am simțit permanent că ne sunteți alături, dragi cititori, în efortul nostru de a scoate revista, lună de lună, în pofida dificultăților cu care ne-am confruntat. Pentru aceasta vă mulțumim.

Mulțumim, de asemenea, tuturor celor care, prin donații, subvenții, abonamente de susținere, au contribuit la eforturile noastre pentru apariția revistelor.

Acum, când pășim în noul an 1995, vă adresăm, stimați cititori, colaboratori și susținători ai Magazinului istoric, călduroase urări de La mulți ani!, cu multă sănătate, bucurii și fericire.

Adresăm, de asemenea, felicitările noastre și urări de La mulți ani! colegilor din muzee, arhive, biblioteci, instituții de învățământ și cultură, precum și colaboratorilor noștri întru apariția și difuzarea revistelor de la Rodi-pet-S.A., R.A. Poșta română și conducerea RAI Impri-meria „Coreși”.

Precizăm că în acest an am putut apărea numai datorită sprijinului financiar al Ministerului Culturii, Fundației Soros, pentru o Societate Deschisă, Societății elvețiene DEESSE, grupul Rhône-Poulenc-România, Fundației Mondragon, instituții cărora le mulțumim și le urăm un an nou prosper.

Buna colaborare a Fundației Culturale Magazin Istoric cu Banca Națională a României, cu Asociația Română a Băncilor, Casa de Economii și Consumaționi, Banca Română de Comerț Exterior, Banca Comercială Română, Banca Română pentru Dezvoltare, Banca Comercială „Ion Țiriac”, Banca Agricolă, Bankoop, Credit Bank, Banc Post, Eximbank, MISR Romanian Bank (Egipt) la Simpozionul științific Sistemul bancar în refacerea economică a României (București, 22-24 noiembrie 1994) a constituit, și în 1994, o importanță contribuție la bunul mers al revistelor și ne face să adresăm urările noastre de reușită instituțiilor bancare amintite.

Familiei Monica și Dimitrie Sturdza, C.C. Gurescu, Maria și George Rosetti, C. Popișteanu, A. Darian, arhitect Barbu Călinescu, inginer Bogdan Gollav, inginer Liviu Negru, D. Bogăliță, care prin premii și bursele acordate au adus bucurii elevilor, studenților și istoricilor, le dorim din toată inima fericire, sănătate și succese.

Suntem extrem de emoționați de faptul că pericolul privind existența revistelor pe care costurile foarte ridicate înregistrate în acest an l-au acutizat a putut fi depășit datorită subvențiilor, donațiilor și sponsorizărilor primite, ca și a celor abonamente de sprijin pe care mulți cititori din țară și străinătate ni le-au trimis. Mulțumindu-le tuturor, îl asigurăm că nu încetăm să căutăm cele mai pasionante și adevărate noutăți ale istoriei naționale și universale pe care să le oferim cititorilor.

La mulți ani!

DIALOG CU CITITORII

INADVERTENȚĂ

Colaboratorul nostru statornic **NICULAE KOSLINSKI** ne semnalează o eroare de traducere strecurată în nr. 9/1994, la p. 86, în textul articolului despre Legiunea străină, eroare pe care ne grăbim să o corectăm. În contextul respectiv, „il n'y a aucun quartier” trebuia tradus nu prin „Nu exista nici un cartier general”, ci prin „Nu se făcea nici o crutare”, în limba franceză expresia „fair quartier” sau „demander quartier” are sensul de „a cruța viața cuiva”. Sunt cunoscute cuvintele regelui francez Henric IV — ne scrie colaboratorul nostru — după câștigarea bătăliei de la Ivry (1590), adresate soldaților săi: „quartier aux Français, main basse sur les étrangers”, adică „cruțați pe francezi, prădați pe străini”, dat fiind că în armata Ligii Catolice din Franța se găseau și spanioli și catolici din Germania.

PREOT MARTIR

Protopopul **GHEORGHE CORNEANU**, din Timișoara, evocă un preot martir, din urmă cu 266 ani.

În 4 iulie 1738 a avut loc bătălia de la Cornea, dintre armata otomană și cea habsburgică, sosită pentru a recupera părțile Banatului montan invadate de turci. Bătălia a durat cinci ore. Înfrângerea suferită a fost atât de deprimantă pentru otomani, încât i-a determinat să părăsească de urgență meșagurile Banatului montan.

Acest act istoric al bătăliei de la Cornea din 4 iulie 1738 s-a prelucrat după cronica lui Nicolae Stoica de Hațeg. Pe filele unei Cazanii aparținând bisericii din com. Corni (Cornea-Banat) un învâțător nota următoarele: „Deasupra comunei Plugova, pe dealul Șivăgăului, unde drumul Glodului se strălucim cu șoseaua națională, străjuiește de acum trei veacuri, ca și astăzi, o cruce cu icoana Sfântului Nicolae, arhiepiscopul Mirei Lichiei.

Au ridicat-o din piatră cioplită credincioșii ortodocși ai Corni (comunei Cornea) care în conscripția marsigliană de la 1690-1700 apare sub numirea Corni cu 48 de case.

În bătălia de la Cornea din 4 iulie 1738 turcii au ucis 1 200 de austrieci și au deportat numeroși preoți și frunți ai satelor grănicerești.

Ei au ridicat o sfântă cruce în amintirea preotului lor Nicolae (1662-1738) chinuit de turci păgâni în răsmerița de la 1738-'39, când a fost târât în vârstă înaintată de 76 ani dimpreună cu alți creștini în robia Țarigradului”.

În continuare, corespondentul nostru face și următoarele precizări: Fiul preotului martir Nicolae, cu numele Vasile (1705-1783), și el slujitor al Domnului, urmărit de aceiași cotorpitori, s-a refugiat în toamna aceluiași an dimpreună cu frații săi Gheorghe și Dimitrie și cu iosa-gurile (averile) lor în pădurile ce împrejmuiu cetățuia cozarului din preajma cetății Sebeșului (1325-1724).

Preotul Vasile apoi s-a așezat în Ruginosul Măcișilor, iar frații lui, Țărani Gheorghe și Dimitrie, în comuna Ohaba-Mătrnic. Ei au construit din lemn cea dintâi biserică a satului, pe care au închinat-o sfinților arhangheli. Mihail și Gavril și „popa Vasile” Corneanu — căci, după obârșia-i grănicerească din Corni, așa l-a numit poporul — a păstorit Ruginosul 42 de ani, apoi a adormit în Domnul la 26 octombrie 1783 în vârstă de 78 ani.

Din neamul acestui preot Vasile și până în prezent se trag cinci generații de preoți, până la înalta treaptă a preoției.

SOLICITĂ COLECȚIE COMPLETĂ MAGAZIN ISTORIC

Primiți din partea unui pasionat de istorie și de Magazin istoric următoarele:

Sunt un cititor frecvent al revistei de aproape patruzeci de ani și părerea mea este că întreaga colecție reprezintă un adevărat „tezaur bibliografic” în domeniul istoriei universale.

Revista își are anul de apariție destul de apropiat de anul nașterii mele, astfel încât nu am avut posibilitatea — din motive mai mult sau mai puțin obiective — să citesc o mare parte a colecției.

De fapt eu am devenit „fan Magazin istoric” pe la sfârșitul anilor '70 când, întâmplător, am

răsfoit, din simplă curiozitate, un număr al revistei.

Dar, ca elev sau student, au fost perioade (mai ales în studenție, în ultimii ani, 1990-1993), când nu am avut posibilitatea să-mi cumpăr revista la momentul apariției pe piață, iar ulterior nemaigăsind-o pe „tarabele vânzătorilor de istorie și cultură”!

De aceea vă rog să mă sprijiniți în obținerea colecției complete a **Magazinului Istoric** — eventual, prin apariția solicitării mele la rubrica **Cereri și oferte** de pe pagina **Dialog cu cititorii**.

Deci, cei dornici de a-l ajuta pe cititorul nostru întru completarea colecției sale Magazin istoric îl pot scrie pe adresa: **DRAGOȘ UNGUREANU**, str. Clucerului, nr. 60, sector 1, București, cod 71309.

CERERI ȘI OFERTE

VASILE FĂNTÂNĂ, str. Zizinului, nr. 84, ap. 14, Brașov, solicită: nr. 1-3, 5, 7, 8/1967; 1-8, 10-12/1968; 1-6, 12/1969; 1, 3, 4, 11/1971; 1, 3, 7, 11/1990.

GEORGE EUSTATIU CĂMINESȚEANU, calea 13 septembrie, nr. 75-79, bl. 73-75, ap. 27, București, oferă: colecția 1967-1991.

PAUL M. IVĂNESCU, bd. G. Enescu, nr. 29, bl. 148, ap. 26, Suceava, solicită: nr. 1/1990.

AUREL MARINESCU, str. Izvoilor Mureșului, nr. 9, bl. D9, ap. 5, București, oferă: colecția 1967-1980.

RODICA COJOCARU, str. București, nr. 8, bl. L 18, ap. 8, Constanța, oferă: colecția completă.

STEFAN N. BORAN, șos. Giurgiului, nr. 107, București, oferă: colecția completă.

PAVEL GETIA, aleea Sportivilor, nr. 20, ap. 28, Timișoara, solicită: nr. 4/1990; 6/1991; oferă: nr. 1-7, 9, 11, 12/1984; 8/1991.

SABYNA DÂNCULESCU, șos. Giurgiului, nr. 108, bl. G, ap. 125, București, oferă: colecția 1967-1994.

IOAN PELE, aleea Sulfinei, nr. 1, bl. E1, sc. B, ap. 33, Oradea, solicită: nr. 1/1989; 12/1990; oferă: numere dispartite din 1971-1992.

NIC. GOLGOJAN, com. Darova, nr. 20, jud. Timiș, solicită: nr. 11, 12/1993.

Istoria Civilizației Bancare Românești

București
22-24 noiembrie 1994

SISTEMUL BANCAR ÎN REFACEREA ECONOMICĂ A ROMÂNIEI

„Fără îndoială, în cadrul Europei medievale și moderne, banca nu este o creație ex nihilo. Antichitatea a cunoscut bănci și bancheri. Foarte timpuriu, islamul are zarafii lui evrei și folosește, cu mult înaintea Occidentului, instrumentele creditului, printre care scrisoarea de schimb încă din secolele al X-lea și al XI-lea. În secolul al XIII-lea, în Mediterana creștină, zarafii sunt printre primii bancheri, fie că sunt itlierași, umblând din târg în târg, fie că sunt stabiliți pe piețe ca Barcelona, Genova sau Veneția. La Florența, după Federigo Mellis, și fără îndoială și în alte orașe toscane, banca s-ar naște din serviciile reciproce pe care și le fac societățile sau companiile negustorești”.

În câteva cuvinte, Fernand Braudel schițează o istorie a băncilor pentru a analiza apoi când și cum încearcă ele să devină instituții, când și cum se strecoară activitatea bancară spre pozițiile dominante ale economiei.

Anul viitor, la Congresul mondial al istoricilor de la Montreal, 33 de comunicări din lumea întreagă vor sublinia ce fac băncile, adevărata coloană vertebrală a economiei naționale și mondiale, în vremea noastră.

Iar noi continuăm seria simpozioanelor științifice prin care sperăm să aducem o contribuție la mersul bun al reformei în România.

ROLUL BĂNCII NAȚIONALE ÎN REFORMA ȘI STABILIZAREA ECONOMIEI ROMÂNEȘTI

Existența unui sistem bancar eficient și sănătos și în cadrul acestuia a unei bănci centrale puternice și cu un grad ridicat de autonomie reprezintă o cerință esențială pentru reconstrucția economică a României și pentru asigurarea creșterii și stabilității economiei naționale.

După cum este unanim recunoscut, într-o economie de piață sistemul bancar îndeplinește funcția de a mobiliza economiile societății și de a le canaliza printr-un proces obiectiv și imparțial de alocare a creditului către cele mai eficiente investiții. Prin urmare, acest proces - cu grad ridicat de autoreglare - asigură baza dezvoltării economice și a creșterii nivelului de trai. În îndeplinirea acestei prime funcții, băncile exercită un control continuu asupra debitorilor în ceea ce privește modul de utilizare a resurselor împrumutate, ceea ce are un rol important în impunerea disciplinei financiare asupra întreprinderilor. În plus, băncile asigură și facilitează tranzacții de plăți, oferă servicii de gestionare a riscurilor și reprezintă principalul canal de transmisie în implementarea politicii monetare.

Rolul activ al băncilor într-o economie de piață contrastează puternic cu funcțiile îndeplinite de aceste instituții în economiile cu planificare centralizată. În perioada comunistă, sistemul financiar românesc a fost organizat pe baza modelului sovietic de „bancă unică”. Potrivit acestui model, sistemul bancar era dominat de Banca Națională, care îndeplinea funcții extrem de limitate de bancă centrală, dar în același timp era cea mai mare bancă comercială a țării. Activitatea sa era completată de cea a patru bănci specializate ce operau în sectoare specifice ale economiei. Banca Națională propunea planul de credit care era aprobat de guvern împreună cu planul de stat și care determina condițiile și modul de alocare a creditului de către bănci. În condițiile unui astfel de sistem băncile jucau un rol pasiv ele fiind de fapt unități administrative ce aveau drept sarcină ținerii evidentei fondurilor transferate întreprinderilor de stat în conformitate cu deciziile autorităților de planificare cen-

trală. În consecință, băncile nu țineau cont de criteriile legate de riscul de creditare, nu evaluau și nici nu monitorizau performanțele economice ale întreprinderilor decât în funcție de cifrele de plan, iar pierderile inerente ale acestora erau acoperite periodic din bugetul de stat. Sistemul se mai caracteriza, de asemenea, prin lipsa competiției între bănci și prin segmentarea fluxurilor financiare.

Nu aș fi insistat asupra acestor aspecte dacă nu aș fi considerat necesar să subliniez faptul că tranziția către economia de piață implică schimbări profunde în rațiunea de existență a sistemului bancar. Totodată, aș dori să se rețină că datorită supracentralismului economiei planificate din România, sistemul bancar românesc se afla la momentul începerii procesului de reformă într-un stadiu rudimentar, asigurând mult mai puține servicii financiare decât sistemele bancare ale multor țări în curs de dezvoltare.

Cele arătate mai sus demonstrează, în opinia mea, că stabilirea unui sistem bancar activ, sănătos și eficient reprezintă principalul pilon al reformei structurale întreprinse de o țară aflată în tranziție, pilon de care depinde în mod esențial succesul reformei economice. Fără un sistem de intermediere financiară, care să încurajeze mobilizarea și alocarea economiilor societății, există foarte puțini șorți de izbândă în a mobiliza resursele financiare necesare pentru restructurarea economiei românești.

Care este rolul pe care trebuie să-l joace Banca Națională în procesul de reformă economică în România? Cred că acest rol trebuie să acopere în principal următoarele domenii: (1.) promovarea stabilității macroeconomice, (2.) promovarea unui sistem eficient și stabil de intermediere financiară.

Promovarea stabilității macroeconomice

După cum este cunoscut, politica economică a unei țări urmărește de regulă realizarea unor obiective nu totdeauna compati-

bile, ca, de exemplu: creșterea economică, utilizarea deplină a forței de muncă, echilibrul extern, stabilitatea prețurilor și distribuirea echitabilă a veniturilor. În această perspectivă se pune întrebarea cum poate BNR contribui la atingerea acestor obiective în cazul României.

Cred că este util să amintim că, potrivit legii, *BNR stabilește și conduce politica monetară și de credit în cadrul politicii economice și financiare a statului cu scopul de a menține stabilitatea monedei naționale*. Este, cred, un mandat suficient de clar, mai ales pentru faptul că nu solicită Băncii Naționale atingerea mai multor obiective greu de împăcat.

În consecință, bazându-se pe amplul consens ce există în lumea dezvoltată că principalul obiectiv al băncilor centrale este de a lupta împotriva inflației și în conformitate cu prerogativele conferite prin lege, BNR și-a orientat politica monetară încă din momentul aprobării de Parlament a legilor bancare (aprilie 1991) spre obținerea stabilității prețurilor. Ținerea în limite rezonabile a inflației, chiar în condițiile liberalizării prețurilor, reprezintă condiția necesară pentru menținerea unei rate a economisirii în economie și a evitării derapajului necontrolabil al cursului de schimb, dar este un obiectiv extrem de greu de atins, atâta timp cât componenta corectivă, structurală și inerentă a inflației este majoră și de durată. Acesta a fost cazul României: unde toate analizele obiective arată că înainte de 1989 exista o puternică inflație ascunsă, reprimată (ilustrată de lipsa cronică de produse pe piață) și mari dezechilibre structurale.

Trebuie de asemenea menționat că abordarea graduală a liberalizării prețurilor, inclusiv eliminarea subvențiilor în mai multe etape, a erodat capacitatea politicii monetare de a stăvili inflația, care în anul 1993 a atins nivelul record de aproximativ 300%. Singura consolare este că, privind la experiența câtorva țări din zonă, înțelegem că fără restricțiile monetare și fiscal-bugetare - atâtea câte au fost - inflația în România ar fi fost mult mai mare.

Liberalizarea prețurilor fiind finalizată la mijlocul lui 1993, a fost posibilă introducerea, începând cu august 1993, a unui program cuprinzător de stabilizare macroeconomică bazat pe o politică monetară fermă, susținută de o politică fiscală riguroasă și de măsuri de restructurare și privatizare, toate cuprinse într-un pachet coerent de măsuri încheiat cu F.M.I. (Memorandumul de politică economică a Guvernului României), și aprobat de Parlamentul României în februarie 1994.

Care au fost rezultatele până în prezent? În primul rând, rata lunară medie a inflației pe primele zece luni ale anului 1994 a scăzut la 4,4% comparativ cu 12,1% în 1993. Tendințele prețurilor sunt în consonanță cu

obiectivul programului de a se atinge o rată anualizată a inflației de circa 30-35% pentru următoarele 14 luni.

În al doilea rând, politica ratelor dobânzii a fost orientată spre obținerea unor nivele de dobândă real pozitive menite să conducă la creșterea încrederii în moneda națională. Una din consecințe a fost creșterea de aproape trei ori a economiilor nominale ale populației în raport cu sfârșitul anului 1993.

În al treilea rând, este de remarcă că în pofida politicilor macroeconomice restrictive producția agricolă a crescut substanțial, iar producția industrială s-a menținut la același nivel ca în 1993, reflectând parțial o redresare semnificativă a exporturilor.

În al patrulea rând, rezerva internațională brută în moneda convertibilă din sistemul bancar a crescut de la 850 milioane dolari la sfârșitul lui 1993 la aproape 2 miliarde dolari în prezent, ceea ce reprezintă echivalentul a mai mult de trei luni de import. În ceea ce privește rezervele valutare nete ale BNR, acestea au crescut în nouă luni de la 44 milioane dolari la peste 600 milioane dolari.

În al cincilea rând, o piață valutară decentralizată funcționează începând cu 1 august 1994. Această piață, ce se bazează pe liberalizarea anterioară și pe un regim valutar ce permite persoanelor juridice și fizice să dispună de depozite în valută, a dus la creșterea transparenței și fluidității sistemului valutar. Ca rezultat, societățile comerciale autohtone și străine care își desfășoară activitatea în România beneficiază în prezent de o convertire rapidă a sumelor pentru tranzacțiile de cont curent.

Aceste evoluții sunt încurajatoare. Pentru Banca Națională principală prioritate acum este reducerea în continuare a inflației prin intermediul unei politici monetare ferme care să se dovedească compatibilă cu continuarea procesului recent de reducere graduală a dobânzilor. Considerăm că prin aceasta, banca centrală este în măsură să creeze condiții mai stabile pentru stimularea procesului investițional, promovarea activității economice și recăștigarea piețelor de export.

O concluzie importantă ce derivă din experiența recentă a actualului program de stabilizare macroeconomică este aceea că politica monetară oricât de importantă ar fi aceasta nu este decât unul din instrumentele de politică economică generală și că succesul băncii centrale în utilizarea instrumentelor de care dispune depinde esențial de coerența întregului ansamblu de politici economice.

O altă concluzie este aceea că existența unei bănci centrale dotate cu un grad ridicat de autonomie pentru a aplica o politică monetară cu caracter antiinflaționist reprezintă drumul cel mai sigur către stabilitatea și creșterea economică.

Promovarea unui sistem eficient și stabil de intermediere financiară

Principalul obiectiv al reformei sistemului financiar este acela de a stabili un sistem de bănci comerciale, viabile și eficiente care să asigure întreaga gamă de servicii bancare necesare într-o economie de piață, contribuind prin aceasta la asigurarea creșterii economice.

În perioada tranziției, BNR ca bancă centrală este chemată să joace un rol important în dezvoltarea sistemului bancar și în asigurarea unui sistem eficient de intermediere financiară prin încurajarea înființării de noi societăți bancare și prin implicarea sa activă în crearea altor intermediari financiari. Este interesant de notat că deși bancherii sunt oameni prudenți și conservatori, BNR a riscat și s-a situat în avangarda reformei economice și a depus eforturi considerabile pentru crearea piețelor valutare, monetare și de capital, precum și a altor instituții specifice economiei de piață.

Primul pas întreprins pe linia promovării unui sistem eficient și competitiv de intermediere financiară a fost constituit de crearea în decembrie 1990 a unui sector bancar structurat pe două nivele, alcătuit dintr-o bancă centrală - Banca Națională a României - și băncile comerciale. Prin aceasta s-a realizat separarea activității de bancă centrală de cea a băncilor comerciale, separare ce a fost consfințită prin adoptarea de către Parlament în aprilie 1991 a Legii privind activitatea bancară (Legea 33/1991) și a Legii privind Statutul BNR (Legea 34/1991).

Intrucât un sistem bancar eficient necesită descentralizare și competiție, Banca Națională a căutat să stimuleze formarea unui sistem de bănci comerciale de tip universal, care au primit dreptul să efectueze toată gama de operațiuni bancare și să opereze oriunde pe teritoriul țării în condițiile respectării cadrului de supraveghere bancară impus de banca centrală. Astfel, de la introducerea noii legislații bancare, România a înregistrat progrese în stabilirea de noi bănci și adoptarea de noi practici bancare. La sfârșitul lui septembrie 1994, erau operaționale 24 bănci, iar alte patru societăți bancare erau în curs de constituire. Multe din aceste societăți bancare au capital privat cât și participatii de capital străin.

În ciuda acestor evoluții favorabile mai trebuie întreprinse numeroase măsuri pentru ca sistemul bancar românesc să îndeplinească funcția de intermediere financiară cu maxim de eficiență. Aceste măsuri includ printre altele: dezvoltarea în continuare a piețelor monetare, modernizarea sis-

temului de plăți, curățirea bilanțurilor băncilor de creanțele îndoelnice, îmbunătățirea cadrului existent de supraveghere prudențială, dezvoltarea unor scheme de asigurare a depozitelor. În toate aceste domenii, Banca Națională joacă un rol activ.

Singura modalitate prin care sistemul băncilor comerciale își poate îndeplini funcțiile sale esențiale de mobilizare și alocare a economiilor societății precum și de facilitare a tranzacțiilor de plăți este ca acest sector să fie stabil și prin aceasta să se bucure de încrederea publicului. Conform legii, Banca Națională, are responsabilitatea de a promova stabilitatea sistemului bancar prin exercitarea supravegherii prudențiale și prin acordarea de lichiditate ca imprumutător de ultimă instanță. În acest context, stabilirea unui sistem eficient de supraveghere bancară a fost o prioritate pentru BNR încă din primele zile ale tranziției. Un departament special al băncii centrale a fost însărcinat cu conducerea acestei activități și un progres însemnat a fost realizat în domeniul adoptării de reguli prudențiale, ce urmăresc ca băncile comerciale să nu-și asume riscuri excesive.

Regulile prudențiale emise până în prezent se referă la expunerile mari de credit, la autorizarea societăților bancare, la expunerile valutare, la capitalul minim necesar pentru înființarea unei bănci comerciale. La începutul acestui an au fost emise noi regulamente privind adecvarea capitalului, clasificarea împrumuturilor și constituirea de provizioane specifice ce vor avea un impact foarte puternic în asigurarea stabilității financiare a sistemului bancar românesc. De asemenea procesul de supraveghere cuprinde și efectuarea de inspecții bancare ce au drept obiectiv atât verificarea respectării reglementărilor BNR, cât și evaluarea sănătății financiare a băncilor individuale.

Concluzii

Cele expuse până în prezent demonstrează că banca centrală, ca instituție fundamentală a statului de drept și a economiei de piață, își poate aduce o contribuție însemnată la bunul mers al procesului de reformă, prin asigurarea unui cadru macroeconomic stabil și dezvoltarea de noi piețe financiare și instituții, care la rândul lor constituie o bază pentru promovarea creșterii economice pe termen lung. În aceste condiții Banca Națională privește cu încredere în viitor. ■

Mugur ISĂRESCU,
Guvernator
Băncii Naționale a României

CASA DE ECONOMII ȘI CONSEMNAȚIUNI —

130 DE ANI DE LA ÎNFIINȚARE

Înființarea Casei de Depuneri și Consemnațiuni (C.D.C.) prin Legea din 24.11.1864, a marcat prima încercare izbutită în țara noastră de organizare prin lege a instituțiilor de credit. După înființarea C.D.C. au fost puse bazele și altor instituții de credit: Creditul Funciar (1873), Banca Națională (1880) și Casa de Economii (1880), formând împreună rețeaua organizațiilor de credit care a desăvârșit procesul de modernizare a economiei românești.

Urmarea activității sale depusă după înființare, prestigiul C.D.C. a crescut permanent, ea fiind solicitată în prezidarea unor acte importante din viața economico-financiară a statului, ca de exemplu, îndeplinirea rolului băncii de emisiune până la înființarea Băncii Naționale (1880).

După primul război mondial, care a întrerupt mersul ascendent al C.D.C.E., aceasta contribuie la refacerea economiei naționale participând direct sau prin intermediul Băncii Naționale la finanțarea Societății Naționale de Credit Industrial, la refacerea căilor ferate, la crearea de întreprinderi în legătură cu apărarea națională, cât și la operele sociale ale guvernului, prin finanțarea cumpărării de grâu și alimente populației lipsite de hrană. În calitatea sa de auxiliar al tezaurului public colaborează la asanarea finanțelor publice, sleite din cauza cheltuielilor de război, precum și a sarcinilor de reparații și despăgubiri care reveneau statului.

În 1930, prin Legea din 28 iulie, Casa de Economii devine autonomă cu o existență de sine stătătoare, care să-i îngăduie mai multă suplețe și extinderea funcțiilor sale. Ca urmare, operațiunile sale se fac prin oficiile poștale și casele de economii comunale, care urmau să ia ființă conform acestei legi. Plasamentele acestora se făceau pe termen scurt de până la șase luni (împrumuturi acordate particularilor pe gaj cu efecte de stat, obligațiuni județene și comunale, acțiuni

ale Băncii Naționale, etc.) și pe termen lung de până la zece ani (împrumuturi acordate statului, județelor, instituțiilor de credit agricol și industrial, societăților de construire a locuințelor ieftine, etc.). De semnalat introducerea în anul 1932 a operațiunilor cu conturi curente, viramente și cecuri poștale, care favorizau plățile fără numerar.

În anul 1937 s-au adus modificări legii organice a C.D.C. în cadrul operațiunilor sale incluzându-se: administrarea mijloacelor bănești în numerar sau în efecte de stat provenite din bunuri sechestrate, succesiuni vacante, cauțiuni, garanții, etc. ce trebuiau efectuate în mod obligatoriu la această instituție. Tot la C.D.C. se depuneau spre păstrare soldurile bugetelor județelor și comunelor.

Din anul 1942 C.D.C. a preluat toate conturile curente pe care statul și instituțiile de stat le aveau deschise la Banca Națională efectuând plățile ordonate de titularii de conturi, primind astfel sarcini pe linia executării de casă a bugetului de stat.

În anii celui de-al doilea război mondial s-au restrâns plasamentele în efecte de stat, luând în schimb amplasarea plasamentele în împrumuturi, acestea ajungând să reprezinte 90 la sută din totalul plasamentelor. Împrumuturile erau destinate statului și întreprinderilor de stat care executau comenzi pentru armată.

În baza Legii din 15 august 1947 pentru înfăptuirea reformei bănești, depunerile la Casa de Economii și C.D.C. au fost blocate fără dobândă. După aplicarea acestei reforme s-au luat o serie de măsuri pentru încurajarea acțiunii de economisire, la 22.VIII.1947 aprobându-se o lege în baza căreia Banca Națională ca mandatar al statului, a fost autorizată să garanteze depunerile în numerar efectuate pe libreta de economii ale unui număr limitat de instituții de credit. Noua organizare a acțiunii de economisire constituie o măsură menită să asigure atragerea la bănci a economiilor bănești ale

populației, dar și un pas pe calea îngrădirii puterii capitalului bancar. După naționalizare, prin Decretul nr. 197/11 august 1948, instituția a fost reorganizată, înființându-se Casa de Economii, Cecuri și Consemnațiuni (C.E.C.), prin contopirea patrimoniului instituțiilor existente. Totodată, au fost preluate funcțiile bancare ale celor două instituții (C.E. și C.D.C.), activitatea principală constituind primirea și păstrarea economiilor bănești ale populației. La o scurtă perioadă are loc o nouă reorganizare, prin Decretul 387/7 septembrie 1949 când s-a stabilit denumirea actuală: Casa de Economii și Consemnațiuni.

Principalele atribuții stabilite prin Decretul din 1949 și cele anterioare, au fost preluate și în Decretul 371 din 1958 în baza căruia C.E.C.-ul funcționează și în prezent.

Ca adevărată bancă a populației, activitatea C.E.C. a cunoscut o dezvoltare în domeniul său specific. Astfel, în perioada 1970-1989, soldul general al economiilor a crescut de 9,5 ori, soldul disponibilităților organizațiilor cu conturi la C.E.C. de aproape 10 ori, volumul impozitelor și taxelor încasate pentru bugetul de stat, de 6,3 ori; s-au acordat populației credite pentru locuințe proprietate personală în sumă de 50,8 miliarde lei. În anul 1989 numărul libretelor de economii active a fost aproape egal cu numărul populației.

Începând cu anul 1990 s-au produs modificări în activitatea C.E.C., prin trecerea de la o activitate specializată în atragerea disponibilităților bănești ale populației la o activitate mai diversificată, concretizată în acordarea de împrumuturi pe termen scurt, mediu și lung societăților bancare, efectuarea de plasamente pe piața financiar-bancară, operațiuni cu titluri de stat, etc. În perioada 1990-1992 s-au acordat populației credite pentru cumpărarea de locuințe în sumă de 40 229,9 milioane lei, cu o dobândă deosebit de avantajoasă cuprinsă între 2-5%, care nu a fost indexată în condițiile creșterii ratei inflației, realizându-se o importanță protecție socială a beneficiarilor de credite.

Avantajele oferite de instrumentele de economisire, vasta rețea de unități, precum și încrederea populației în serviciile C.E.C. au determinat realizări deosebite și în anul 1993, concretizate într-un volum al depunerilor de economii de 597,5 miliarde lei, într-o creștere de sold a economiilor de 227,9 miliarde lei și a unui sold general de 617,7 miliarde lei. Numărul libretelor active la sfârșitul anului 1993 a fost de 21 325 000, revenind aproape un libret la fiecare locuitor.

Ponderea o dețin libretule cu depuneri pe termen, datorită creșterii dobânzilor la

acest tip de depuneri de la 5% în anul 1990 la 50% în 1993, concomitent cu acordarea unei prime de fidelitate asupra dobânzilor calculate la soldurile active la 31 decembrie 1993.

Plasamentele în credite ale C.E.C. au însumat la sfârșitul anului trecut 526,4 miliarde lei, reprezentând 69,2% din totalul disponibilităților și depozitelor titularilor de cont, în sumă de 760,4 miliarde lei. Dintre acestea, creditele de refinanțare acordate altor instituții bancare au fost de 257,3 miliarde lei, iar creditele acordate Ministerului Finanțelor pentru acoperirea deficitului bugetar au atins suma de 242,8 miliarde lei.

În anul 1993, s-a produs o schimbare în politica de plasamente dusă de C.E.C., reducându-se soldul disponibilităților ținute la bănci și plasarea acestora în depozite pe termen constituite la instituțiile bancare, care pentru anul trecut, au însumat 103,5 miliarde lei. Din analiza rezultatelor exercițiului financiar al anului 1993 comparativ cu cel precedent a rezultat o creștere a veniturilor cu 111,0% (165,1 miliarde lei), în timp ce cheltuielile au crescut cu numai 87,8% (108,6 miliarde lei). Din profitul de 70,6 miliarde lei, realizat la sfârșitul anului 1993, 39,5 miliarde lei au rămas la dispoziția C.E.C. pentru constituirea fondului de dezvoltare destinat modernizării, re tehnologizării și creșterii resurselor proprii de finanțare a investițiilor, precum și a altor obligații.

Continuându-și politica de diversificare a instrumentelor de economisire, Casa de Economii și Consemnațiuni, a promovat în anul 1994 două noi instrumente — certificatul de economii și certificatul de depunere, prevăzute cu dobânzi anuale și lunare, care au un sporit grad de atractivitate pentru populație. Numai pe seama primului dintre certificate, pus în circulație de la 1 ianuarie 1994, s-a realizat o creștere de sold în primele opt luni ale acestui an de peste 25,0 miliarde lei.

Istoria trecută, prezentă și viitoare a C.E.C. precum și perspectivele de dezvoltare-diversificare a operațiunilor sale, concomitent cu consolidarea financiară au fost și vor fi asigurate de calitatea deosebită a personalului, cât și rețelei proprii de unități care vor asigura supletea necesară menținerii C.E.C. pe eschierul instituțiilor bancare autohtone cu o solidă poziție pe piață, sensibilă la nou și pregătită pentru rolul de a fi un factor dinamizator al vieții economice a României. ■

Emil BADIU,
președintele

Casei de Economii și Consemnațiuni

PARTICIPAREA BĂNCII COMERCIALE ROMÂNE LA FINANȚAREA ECONOMIEI NAȚIONALE

Instaurarea economiei de piață în România presupune în mod obligatoriu o perioadă de tranziție, cu procese și elemente specifice, în care și economia noastră s-a înscris în mod firesc și ireversibil.

În această perioadă sunt supuse schimbărilor și băncile în condițiile în care, indiferent de natura proprietății și statutului juridic, de profilul ori mărimea lor, această categorie de instituții financiare reprezintă unul din cele mai importante segmente, implicate puternic în finanțarea economiei.

Într-o asemenea economie, activitatea tuturor băncilor, inclusiv a Băncii Comerciale Române, este supusă examenului riguros al pieței, care sancționează sau confirmă, după caz, activitatea fiecăruia, criteriul cu care se operează de acum fiind prin excelență de natură economică.

Plecând de la elementele comune și specifice băncilor comerciale, putem constata însă că fiecare bancă în parte se recomandă prin unele activități care o caracterizează și o deosebesc de celelalte instituții similare. Perioada scursă de la înființare — 1 decembrie 1990 — ne permite să afirmăm că, în ce o privește, Banca Comercială Română se poate considera o bancă puternică, bine plasată în sistemul bancar românesc, principalele sale elemente de referință fiind:

- continuitatea și experiența proprie, ce decurg din continuitatea și experiența personalului său, cei peste 10 000 lucrători de bancă în marea lor majoritate având o bună și foarte bună pregătire profesională. Mai mult, plecând de la această constatare, suntem în măsură să afirmăm că multe bănci, mai vechi sau mai nou înființate, au transferat la B.C.R. un număr important de specialiști;

- participarea pe seama creditului la completarea nevoilor de fonduri ale unui număr mare de societăți comerciale care au acuzat în acești 3 ani și acuză în continuare fenomenul de subcapitalizare. Analizele noastre repetate au confirmat că la foarte multe societăți comerciale cu capital de stat capitalul propriu participă în ponderi foarte reduse la acoperirea cu fonduri a activelor circulante;

- acoperirea tuturor categoriilor de împrumuturi, fie ele în lei sau în valută, și a tuturor categoriilor de clienți, indiferent de ramura economică din care aceștia fac parte. Pe fondul diversității activității sale, care îi dă dreptul de a se considera o bancă universală, Banca Comercială Română este totuși reprezentativă pentru creditul pe termen scurt și pentru finanțarea cu prioritate a industriei. Spre exemplu, la 31 decembrie 1993, din totalul plasamentelor sub formă de credite acordate de B.C.R. industria beneficia de 82,3%, iar la 30 iunie 1994 de 84,6%;

- acoperirea tuturor zonelor geografice ale țării cu o rețea de unități (200 sucursale, filiale și agenții), ceea ce facilitează și ușurează accesul societăților comerciale de orice fel la serviciile unei unități bancare;

- adaptarea tuturor metodologiilor și procedurilor de lucru la cerințele actuale ale clienților și ale economiei de piață.

Aceste câteva aspecte prezentate pot duce la concluzia că Banca Comercială Română participă activ și sprijină efectiv societățile comerciale în efortul lor de redresare, modernizare și restructurare și, în final, în a-și asigura un echilibru financiar fără de care nu se poate vorbi de o activitate economică normală.

Cele de mai sus nu sunt însă suficiente pentru a ține pe linia de plutire economia

românească; creditul bancar este o părghie foarte importantă, care însă trebuie completată și cu alte părghii tot atât de necesare și indispensabile.

Existența de mult timp în economie a unui blocaj financiar enorm demonstrează efectul a cel puțin doi factori care acționează concomitent: lipsa mijloacelor financiare suficiente pentru o activitate economică normală în paralel cu derularea unor procese economice insuficient motivate, ceea ce face ca mijloacele financiare consumate să nu mai revină în circuitul economic, toate acestea pe fondul îngustării capacității de absorbție a pieței interne.

Rămânând în planul implicării B.C.R. în economie, analizele noastre structurează actuala clientelă a băncii în 3 segmente distincte: 1. Clienții din sectoarele strategice ale economiei. 2. Clienții, societăți comerciale cu capital de stat, mixt sau privat. 3. Populația.

Banca, prin tradiția și experiența ultimilor ani, s-a detașat ca finanțator important, sub formă de împrumuturi, al regiilor și societăților comerciale din sectoarele strategice ale economiei pe care statul le are în răspundere directă și le supraveghează îndeaproape.

Ocupându-ne în spațiul limitat rezervat de această categorie de clienți, vom constata că foarte multe întreprinderi pot să-și desfășoare activitatea tocmai prin această finanțare a B.C.R.

B.C.R. avea plasate în economie la 30 iunie 1994, sub forma de credite în lei și valută (mai puțin creditele guvernamentale și certificate de trezorerie) suma de 1 756 miliarde lei, din care în industrie 1 485 miliarde lei. În cadrul industriei, pe primele 4 locuri, după volumul de credite primite, se plasează societățile comerciale din: departamentul construcțiilor de mașini 320 miliarde lei, industria metalurgică 234 miliarde lei, industria textilă și pielărie 165 miliarde lei și industria chimică și petrochimică 157 miliarde lei.

Prezentarea situației concrete a unor societăți comerciale din industrie poate confirma și mai bine modul în care B.C.R. este implicată și susține cu credite principalele întreprinderi ale țării.

Din analiza listei beneficiarilor de credite de la B.C.R. rezultă că numai primele 20 regiilor și societăți comerciale, după mărimea creditelor primite, beneficiau la 30 iunie a.c. de credite bancare de 446,3 miliarde lei.

Este cunoscut că autoritățile române sprijină economia pe calea finanțării unor activități considerate prioritare și stimulative pentru societățile comerciale. Banca Comercială Română a participat și ea din plin la creditarea unor asemenea activități economice importante. Astfel, B.C.R.

a acordat agenților economici credite cu dobânzi preferențiale pentru producția de export și import, soldul acestora fiind la 30 iunie de 180 miliarde lei; soldul la aceeași dată al creditelor cu dobândă redusă pentru plata energiei electrice și termice era de 257 miliarde lei, al creditelor pentru agricultură de 26 miliarde lei. În total, creditele cu destinație specială și cu dobânzi preferențiale acordate de B.C.R. însumau la 30 iunie a.c. 521 miliarde lei.

Aceste câteva exemple sunt, credem, edificatoare pentru a demonstra ideea că Banca Comercială Română desfășoară o vastă activitate de susținere a eforturilor ce se fac pentru obținerea unei anumite stabilități, a rețehnologizării și realizarea în final a unei economii eficiente și competitive.

Această politică a B.C.R. de creditare a economiei naționale nu poate fi înțeleasă însă ca o activitate fără limite și fără condiții.

Situația concretă actuală pe care banca o înregistrează o obligă la aprofundarea a cel puțin 2 aspecte.

În primul rând, creșterea preocupărilor pentru asigurarea rambursării creditelor acordate și încasarea dobânzilor aferente. În al doilea rând, plecând tocmai de la situația actuală, contractarea de credite în viitor presupune să se respecte unele reguli și principii de strategie pe care banca le-a adoptat de curând, inclusiv asigurarea unei profitabilități normale pentru o bancă comercială.

Referindu-ne la categoria principală de clienți asupra căroră am insistat în prezentul material, strategia B.C.R. consemnează că „banca va păstra clienții săi din sectoarele strategice numai în măsura în care aceștia nu generează pierderi pentru bancă, ceea ce ar obliga-o să limiteze relațiile cu ei în viitor”.

Ne așteptăm ca viitorul să aducă îmbunătățiri în activitatea economică în general și cea industrială în special.

Continuarea procesului de reformă în România se apreciază că este dependentă de unele acțiuni economice majore cum ar fi accelerarea procesului de privatizare, recapitalizarea societăților comerciale și atenuarea efectelor blocajului financiar, creșterea competenței manageriale și eficienței controlului financiar.

Băncile comerciale vor fi sigur părtașe la toate eforturile pe care economia le va face pentru redresare și prin părghii specifice vor rămâne permanent implicate în finanțarea prin credite a societăților comerciale de stat și private. ■

Ion GHICA,
președintele
Băncii Comerciale Române

BRCE

PROMOTORUL SCHIMBĂRII

Reforma economică reprezintă, în esență, procesul de trecere a țării de la un sistem economic centralizat la unul bazat pe legile pieței, respectiv pe libertatea de decizie a agenților economici, într-un spațiu delimitat de un nou cadru legislativ.

În cazul României, transformările politice, economice și sociale au avut un ritm extrem de rapid, fapt ce a dus la apariția unor inconsecvențe și incoerențe, în principal, datorită inerției, mentalității și lipsei unui model general acceptabil al procesului de tranziție.

Fiind avantajată de cele peste 2 decenii de activitate specifică economiei de piață, BRCE a devenit un lider al schimbării. Acțiunile întreprinse, care formează obiectul prezentului articol, s-au desfășurat și continuă pe trei planuri, în interiorul băncii, la nivelul sistemului financiar bancar și la nivelul economiei naționale.

Restructurarea BRCE a fost cerută de transformarea băncii, dintr-o instituție care îndeplinea concomitent funcțiile de bancă centrală în domeniul relațiilor valutare, agenție de finanțare a exporturilor și organizație de creditare a întreprinderilor de comerț exterior într-o bancă comercială universală. Restructurarea BRCE a însemnat, în primul rând, redefinirea funcțiilor sale, cu impact imediat asupra structurii organizatorice, aflată și în prezent în schimbare, pentru a răspunde modificărilor mediului.

BRCE și-a menținut nișa tradițională pe piață: finanțarea și decontarea tranzacțiilor legate de comerț exterior. Dispariția monopolului statului asupra comerțului exterior și dezvoltarea concurenței din sistemul bancar au condus la necesitatea descentralizării activității. Întrucât BRCE nu dispunea de nici o sucursală în teritoriu, s-a impus înființarea unei rețele interne, care în prezent cuprinde 15 sucursale, pentru valorificarea posibilităților locale prin apropierea geografică de clienți. În același timp, BRCE și-a consolidat avantajul său comparativ constând dintr-o puternică rețea externă, formată din 5 bănci mixte, 2 reprezentanțe și peste 2 000 bănci corespondente din circa 150 de țări.

În paralel, banca și-a diversificat gama de produse bancare oferite. Pe măsura câștigării experienței, sucursalele au preluat treptat operațiile realizate anterior de către centrală. Dezvoltarea rețelei de sucursale a determinat redefinirea și modernizarea funcțiilor centralei. Acest proces presupune întărirea funcției de planificare strategică și management financiar, introducerea conducerii prin bugete ale centrelor de profit sau costuri, modernizarea funcției de personal, crearea unei noi culturi instituționale, în special legată de activitatea de creditare și managementul riscului, reorientarea activității de revizie, separarea contabilității de informatică și luarea de măsuri pentru implementarea unui sistem de informații pentru conducerea băncii (MIS) și, nu în ultimul rând, perfecționarea funcției de marketing.

În această perioadă de tranziție, conducerea băncii a trebuit să mențină un echilibru între trei obiective strategice: continuarea activităților tradiționale ale băncii și îmbunătățirea calității acestora, adaptarea la noul mediu economic în care acționează banca și promovarea schimbării în interiorul organizației în scopul menținerii și întăririi poziției pe piață.

Pentru a răspunde cerințelor proprietarilor (FPS și cele 5 FPP-uri), s-a realizat un grad de valorificare a capitalului ridicat, ceea ce a asigurat plata unor dividende corespunzătoare pe acțiuni, dividende care sunt utilizate de FPS și FPP pentru re tehnologizarea, recapitalizarea, restructurarea sau privatizarea societăților comerciale.

Nivelul înalt al inflației din ultimii ani a constituit o amenințare pentru baza de capital a băncii și implicit pentru capacitatea sa de creditare. Pentru a evita de-capitalizarea, conducerea băncii a acționat atât în direcția consolidării capitalului social prin creșterea componentei sale valutare, cât și pentru mărirea bazei de capital prin constituirea de rezerve legale și provizioane de risc.

Situația financiară solidă a băncii, confirmată de cele 3 certificări efectuate de firma de experți internaționali Coopers &

Lybrand, a determinat agențiile de creditare și băncile străine să orienteze, în principal, prin BRCE liniile de finanțare externe acordate României.

Noile coordonate ale desfășurării activității băncii au impus reorganizarea pe baze moderne a funcției de personal. În urma unui studiu efectuat de experți britanici a luat ființă o direcție de resurse umane, responsabilă de recrutarea, perfecționarea și urmărirea carierei celor peste 1 600 angajați ai BRCE. Având în vedere că peste 75% din salariați au fost angajați în ultimii 5 ani, perfecționarea profesională a avut o pondere mare în activitatea de implementare a politicii de personal, desfășurându-se în forme diversificate, atât în țară, cât și în străinătate. Conducerea băncii este convinsă că a investi în capitalul uman înseamnă a consolida viitorul.

Un alt plan în care s-a manifestat rolul BRCE de promotor al schimbării a fost reforma sistemului bancar românesc, reformă care s-a situat în avangarda procesului de restructurare a economiei.

BRCE a încurajat crearea unei piețe concurențiale, inclusiv prin transferul spre alte bănci de personal calificat în derularea tranzacțiilor bancare internaționale, conducerea băncii fiind conștientă că un mediu concurențial va contribui la întărirea sistemului bancar și va fi, în același timp, în avantajul clienților.

Asociația Română a Băncilor a fost creată la inițiativa băncii noastre. În cadrul acestui for de dezbatere a problemelor cu care se confruntă sistemul bancar în perioada de tranziție, de multe ori reprezentanții BRCE și-au valorificat experiența prin oferirea de soluții viabile.

Rolul BRCE de promotor al schimbării s-a manifestat și la nivelul economiei naționale. În timpul perioadei de tranziție, când nu au existat instituții specifice care să finanțeze importurile vitale ale țării, banca noastră a trebuit să-și asume această responsabilitate. În același timp BRCE a devenit unul din principalii promotori ai programelor de reformă economică, administrând un volum semnificativ de credite în valută solicitate de societățile comerciale românești în vederea restructurării și modernizării lor.

Acest rol se explică nu numai prin dorința conducerii băncii de a se implica în reforma economică, ci și prin capacitatea BRCE de a trage finanțări din străinătate. Datorită situației financiare solide a băncii, respectării regulilor de prudență bancară și certificării rezultatelor financiare de către Coopers & Lybrand, o firmă de experți recunoscută pe plan internațional, BRCE a putut dispune, în această perioadă, de linii de credite externe însumând peste 1 miliard de dolari. Funcția

economică, dar cu puternice implicații sociale, a băncii a constat în alocarea acestor resurse financiare, atât de necesare, pe criterii economice, selectând proiectele în funcție de viabilitatea și profitabilitatea lor.

Pe de altă parte, experiența îndelungată în activitățile de decontări internaționale și de finanțare pe termen scurt a operațiunilor de comerț exterior, precum și vasta rețea de bănci corespondente în aproape toate țările lumii au făcut ca BRCE să-și păstreze locul principal pe acest segment de piață, banca noastră fiind recunoscută ca principala legătură a României cu comunitatea financiar-bancară internațională.

În urma inițiativei Băncii Naționale a României de a stimula producția de export prin dobânzi preferențiale, BRCE, care are, prin specificul său, un mare număr de clienți cu activitate de comerț exterior, a putut veni în sprijinul acestora, prin alocarea de credite ieftine, cu efecte favorabile directe asupra creșterii încasărilor din exporturi. La acestea trebuie adăugate însă și efectele indirecte și propagate, asemenea acțiuni contribuind la reducerea șomajului, echilibrarea balanței comerciale și implicit a celei de plăți externe, întărirea cursului leului, relansarea creșterii economice, cu impact pozitiv asupra nivelului de trai.

Poate nu lipsită de semnificație este schimbarea mesajului pe care banca îl adresează clienților, care a evoluat de la „BRCE — locul de întâlnire al oamenilor de afaceri în România”, la „BRCE — o bancă dinamică, pentru parteneri dinamici”. Orientarea spre clienții și schimbarea mentalității și atitudinii întregului personal al băncii se face, începând din 1994, printr-o nouă direcție, de marketing și produse noi, al cărei obiectiv principal îl constituie extinderea și diversificarea serviciilor oferite, astfel încât ele să corespundă cerințelor și exigențelor clienților.

În încheiere, merită a fi menționat faptul că, datorită băncii este nu numai față de proprietari, clienți — deponenți și beneficiari de credite — și salariați, dar și față de comunitatea umană în mijlocul căreia își desfășoară activitatea. Obligațiile de cetățean instituțional au fost onorate prin sponsorizarea unor instituții și evenimente culturale, donații către așezăminte medicale, participarea la construirea unor edificii reprezentative pentru Capitală, cum ar fi Centrul de Comerț Internațional — World Trade Center etc. ■

Răzvan Liviu TEMEȘAN,
președintele
Băncii Române de Comerț Exterior

ROLUL BĂNCII AGRICOLE ÎN RESTRUCTURAREA AGRICULTURII ȘI DIFICULTĂȚI ÎN RELANSAREA ECONOMICĂ A ACESTUI SECTOR

Banca Agricolă este păstrătoarea și continuatoarea unor valoroase tradiții în creditarea agriculturii românești. Astfel, în anul 1993 s-au împlinit 120 de ani de la înființarea primei bănci de credit agricol (Creditul Funciar Rural), iar în acest an se împlinesc 100 de ani de la înființarea Băncii Agricole. În această perioadă de peste 120 de ani de existență a creditului agricol, au funcționat foarte multe bănci, fie cu capital majoritar de stat, fie privat și cooperative de credit.

Indiferent însă de forma de organizare și funcționare, băncile agricole au constituit un puternic sprijin pentru agricultura românească, pentru menținerea ei ca una din ramurile de bază ale economiei.

Banca Agricolă nu putea face excepție, nu putea renunța la acordarea unui sprijin substanțial agriculturii. Unul din principalele obiective ale programului strategic al Băncii Agricole este de a finanța în special întreprinderile mici și mijlocii și de a susține procesul de privatizare. În acest context, banca își va menține rolul său istoric de bancă de dezvoltare, sprijinind progresul agriculturii. În prezent, Banca Agricolă este una din cele mai mari bănci comerciale din România, gestionând cca 40% din resursele de creditare de pe piața financiară națională, având cele mai mari plasamente și dispunând de o vastă rețea teritorială, cu cel mai mare număr de agenți economici cu cont deschis.

Pondereea creditelor acordate de Banca Agricolă în totalul creditelor pe ansamblul economiei a crescut de la 25%, în 1990 la 39% în 1993-1994, această dinamică fiind în strânsă corelație cu creșterea ponderii producției agricole în produsul intern brut (de la 18,1% în anul 1990, la 22,7% în anul 1993). După cum se cunoaște, produsul intern brut pe total eco-

nomie a înregistrat în termeni reali o creștere de 1% în anul 1993 față de anul 1992, fiind totuși cu 30% mai scăzut în raport cu anul 1989. Numai în agricultură produsul intern brut a avut o dinamică pozitivă în anul 1993 față de 1989, creșterea fiind de 3,2%.

Imediat după revoluția din decembrie 1989 au avut loc schimbări semnificative în agricultură ca urmare a declanșării procesului de privatizare prin atribuirea în proprietate particulară sau în folosință a 3,7 milioane ha teren (25% din total). Acest proces a fost continuat în temeiul Legii nr. 18/1991, prin reconstituirea sau constituirea dreptului de proprietate privată asupra pământului, care în final va reprezenta 80% din suprafața arabilă.

Trecerea de la tipul „socialist” de agricultură la cel privatizat a creat o „criză” de organizare. Micul fermier și-a recăpatat pământul, principalul mijloc de producție, dar nu și mijloacele de producție necesare pentru a-l lucra. Tendința de creștere a dimensiunii fermelor nu s-a finalizat în noile forme de organizare, cum ar fi „asociațiile de producători”. Slaba folosire a îngrășămintelor, atât a celor chimice, cât mai ales a celor naturale, exploatarea nerațională a sistemelor de irigații, dotarea tehnică necorespunzătoare, reprezintă principalii factori limitativi în dezvoltarea producției agricole în următorii ani.

Actuala structură a proprietății funciare puternic bipolarizată reprezintă problema de fond și factorul limitativ cel mai important al agriculturii din România: pe de o parte, 3 milioane de gospodării private cu dimensiuni extrem de reduse (sub 2,0 ha) și cu o lipsă acută de mijloace tehnice și financiare, care folosesc o tehnică rudimentară în exploatarea pământului, dar care dețin 80% din suprafața arabilă

a țării și, pe de altă parte, societăți agricole cu capital de stat, ferme și complexe zootehnice mari, dar deficitare în managementul tehnologic și în cel economic care, pierzând privilegiile anterioare, se află într-un blocaj financiar cronic.

Deși persistă încă dezechilibre economice cronice pe fondul unor condiții interne și internaționale nefavorabile, în anul 1994 se previzionează o creștere în continuare a producției agricole.

Perspectivile economice ale agriculturii depind în mare măsură de mediul macroeconomic, respectiv de politicile bugetare și de control al inflației, politicile monetare și de credit și, în cel mai înalt grad, de politica agricolă care se promovează de guvern. Se poate spune că agricultura este unică în relația sa cu societatea, iar prosperitatea sa este direct dependentă de politica guvernamentală.

În prezent, poate cea mai mare amenințare pentru agricultură și, bineînțeles, pentru Banca Agricolă este inflația ridicată, care a determinat dobânzi foarte mari, mai ales în anul 1994, când practic acestea s-au situat la niveluri necorelate cu ratele lunare ale inflației.

Scăderea puterii de cumpărare a populației, precum și pierderea piețelor externe tradiționale (Europa Centrală și de Est) au influențat negativ volumul și dimensiunea desfacerii unora din produsele agroalimentare de bază, respectiv carnea de porc, de pasăre, ouă, cartofi, conserve de legume și fructe, vinul de consum etc. Rezolvarea problemei desfacerii produselor agroalimentare constituie în prezent una din necesitățile de primă urgență ale perioadei de tranziție spre economia de piață.

Cererea limitată pentru produsele agricole și nu factorii tehnici va fi cea care va limita producția agricolă; veniturile sectorului, depinzând de nivelul prețurilor de pe piață, vor crește numai o dată cu creșterea eficienței.

În acest cadru economic, Banca Agricolă și-a adaptat în mod corespunzător obiectivele și strategia atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, realizând și punând în aplicare o nouă concepție privind opțiunile majore, managementul băncii, gestiunea riscului, sporirea rentabilității produselor și serviciilor, în condițiile în care Banca Agricolă rămâne principalul sprijin financiar al agriculturii românești.

Noua concepție cu privire la activitatea Băncii Agricole a început să fie conturată încă de la înființarea acesteia, în decembrie 1990, și este definită de următoarele elemente: susținerea dezvoltării activităților private viabile și rentabile; impunerea unei discipline financiare riguroase agen-

ților economici prin credit; frânarea și chiar eliminarea unor activități generatoare de pierderi; îndeplinirea politicii Guvernului în distribuția preferențială a creditului către agricultură, fără însă a abdica de la principiile garantării și rambursării la scadență a creditelor acordate; banca nu își asumă rolul de a sprijini agenții economice prin bonificarea dobânzilor la creditele acordate. Această formă de sprijin se face de stat, prin Ministerul Finanțelor și Guvern, sau de către Banca Națională, prin politica monetară, de credit și fiscală; acțiuni complexe privind atragerea de noi resurse prin lansarea unor carnete de economii ale populației și realizarea unor depozite ale persoanelor fizice și agenților economici; găsirea unor noi posibilități de sprijinire a agriculturii românești, partenerul principal și tradițional al Băncii Agricole, prin promovarea unei politici bancare elastice și diferențiate.

Un exemplu concret al modului cum a sprijinit Banca Agricolă dezvoltarea agriculturii și industriei alimentare îl constituie și activitatea de finanțare prin credite BIRD și BERD (în sumă de cca 145 milioane dolari) a proiectelor de investiții care au avut ca destinație întreprinzătorii cu activități rentabile sau cei care modernizează activitatea tradițională din agricultură și industria alimentară.

În procesul de restructurare și privatizare a agriculturii și industriei alimentare au existat și mai există încă mari dificultăți și rămăneri în urmă datorate, în principal, lipsei unei strategii complete de dezvoltare a agriculturii și industriei alimentare. Această strategie trebuie să stabilească rolul, ponderea relativă și strategia de dezvoltare pentru fiecare cultură agricolă, specie de animale, sector și unitate economică. La această cauză majoră se mai adaugă: descreșterea economică permanentă (până la sfârșitul anului 1993); inflația, care în anumite perioade a căpătat proporții alarmante; privatizarea lentă a băncilor; lipsa de fonduri pentru producție și investiții, inclusiv lipsa resurselor de creditare; subvenționarea dobânzilor pentru agricultură s-a făcut lent și cu mare întârziere; blocajul financiar repetat și aproape permanent; existența în agricultura românească a unor agenți economici supradimensionați, cu o situație financiară foarte grea (complexele de stat pentru creșterea porcinelor și păsărilor, fabricile de nutrețuri combinate); organizarea insuficientă a pieței de capital

precum și lipsa bursei de valori în țara noastră; întârzierea procesului de privatizare, care a contribuit uneori la o finanțare haotică a agenților economici; întârzieri foarte mari în acordarea titlurilor de proprietate producătorilor agricoli; absența unor instrumente specifice economiei de piață, cum ar fi utilizarea unor prețuri de intervenție, a unui mecanism complex al subvențiilor pentru agricultură; imposibilitatea aplicării în practică a tuturor prevederilor Legii nr. 83/1993 privind sprijinirea agriculturii.

Multe din aceste dificultăți sunt generale, ele fiind cunoscute specialiștilor din bănci, economiștilor care lucrează în sectoarele productive. De aceea, în cele ce urmează ne vom opri pe scurt doar asupra unor dificultăți specifice agriculturii, cu care se confruntă Banca Agricolă.

Deși Legea fondului funciar nr. 18/1991 a intrat în vigoare de peste trei ani, titlurile de proprietate nu au fost eliberate decât în proporție de circa 20%. Din această cauză, până la 1 ianuarie 1994 (când s-a admis să fie utilizate și adevărînțele), terenurile agricole nu au putut fi considerate drept garanții pentru credite, ceea ce a diminuat și mai mult șansele producătorilor agricoli individuali de a obține aceste credite, aceștia fiind proprietari unui patrimoniu destul de redus.

În această perioadă de tranziție nu a existat o strategie clară a produselor agricole și agroalimentare și, deci, nu au putut fi conturate clar modalitățile de finanțare-credite pe toată perioada ciclurilor de producție, aprovizionare, desfacere. Lipsa unei strategii clare de dezvoltare a agriculturii a favorizat și importul unor produse agricole de care nu aveam nevoie, pentru că existau stocuri (vin, carne de pasăre, ulei etc.). De asemenea, a avut loc o reducere a numărului de animale și anume până la 66,8% la bovine, 77,1% la porcine, 81,5% la ovine și caprine și 63,1% la păsări. Sporul mediu zilnic în greutate a fost foarte mic la toate speciile și categoriile de animale (55-60% din sporul înregistrat în țările din Comunitatea Europeană). Datorită lipsei de fonduri nu au putut fi procurate substanțele proteice necesare, rațiile nu au putut fi echilibrate, ceea ce a influențat negativ randamentul pe cap de animal (cu limite variind între 25 și 40%). Mortalitatea animalelor a înregistrat în anul 1993 o rată medie de 22,2%. De exemplu, numai la

producția de carne de porc s-au înregistrat în anul 1993 pierderi în valoare de 54,7 miliarde lei.

În aceste condiții, Banca Agricolă aplică o politică de austeritate în domeniul acordării creditelor, luând măsuri stricte și severe de recuperare a restanțelor la dobânzi și credite. Banca Agricolă nu creditează agenții economici care nu rambursează creditele la scadență sau care au mari datorii față de terți, inclusiv alte bănci.

Austeritatea în politica de creditare nu înseamnă restrângerea activității Băncii Agricole. Dimpotrivă, pe fondul diversificării produselor și serviciilor, Banca Agricolă, împreună cu Banca Națională și celelalte bănci comerciale, a trecut la transpunerea în viața economică a României a prevederilor Memorandumului cu Fondul Monetar Internațional. Mai devreme decât alte verigi ale economiei, băncile comerciale din România și-au luat în serios rolul de vârf de lance în promovarea cerințelor actuale ale reformei.

Eliminarea dificultăților în relansarea agriculturii poate fi realizată cu condiția adoptării și aplicării de urgență a unei politici agricole guvernamentale de susținere și dezvoltare, ca unică soluție de siguranță națională agroalimentară și de revigorare a întregii economii naționale.

După părerea noastră, refacerea agriculturii din România nu poate fi lăsată numai în seama deținătorilor de terenuri agricole.

De aceea, sunt necesare unele măsuri cum ar fi: capitalizarea societăților comerciale din agricultură, intensificarea privatizării marilor unități ale agriculturii de stat, închiderea lor acolo unde este cazul, rentabilizarea produselor și stimularea exportului de produse, susținerea unor factori de producție prin subvenții, negocierea prețurilor, utilizarea prețurilor de intervenție, introducerea unor tehnologii performante, protejarea agriculturilor contra factorilor de risc. Realizarea acestor performanțe va crea cadrul economico-financiar necesar dezvoltării și consolidării exploatațiilor agricole private, factor de bază în revigorarea producției agricole, cu avantaje economice și sociale pentru întreaga țară. ■

Emanuel ODOBESCU,
vicepreședinte al Băncii Agricole

BANCA COMERCIALĂ

„ION ȚIRIAC” S.A.

O BANCĂ DINAMICĂ

ÎN SPRIJINUL PRIVATIZĂRII

Banca Comercială „Ion Țiriac” S.A. a luat ființă în octombrie 1990 și a devenit operațională la 15 aprilie 1991. A fost o inițiativă privată, care a venit în întâmpinarea necesităților societăților particulare apărute după 1989, precum și persoanelor private din țară și din străinătate, care aveau nevoie de servicii bancare și de sprijin, menite să le asigure consolidarea și dezvoltarea, o inițiativă declarată de facilitare a procesului tranziției la economia de piață prin privatizare.

Modul cum a fost gândită înființarea băncii, structura acționariatului și a capitalului, conducerea băncii și implicarea sa ulterioară în activitatea clienței întăresc această afirmație. Astfel, ponderea covârșitoare în acționariat, și deci în capitalul băncii, au constituit-o încă de la înființare firmele private sau în curs de privatizare, la care s-au adăugat persoane particulare din țară și străinătate, numărul total al acționarilor băncii fiind de circa 5 600, ceea ce accentuează, odată în plus, caracterul ei privat. Aceasta nu înseamnă că Banca Comercială „Ion Țiriac” S.A. ar trata în mod discriminativ întreprinderile cu capital de stat, multe astfel de întreprinderi, în special cele producătoare de mărfuri pentru export, numărându-se printre clienții băncii. Majoritatea operațiunilor de creditare în lei și în devaliz convertibile le-a desfășurat cu agenții economici privați, atât ca număr cât și ca volum global al creditelor și al cifrei totale de afaceri. Im-

plicit, și veniturile băncii provin, în proporție covârșitoare, din operațiunile cu firmele particulare.

Cu un management organizat în scopul satisfacerii cât mai complete a necesităților clienței sale, preponderent private, activitatea băncii a cunoscut o dezvoltare rapidă care, în unele momente, a depășit ritmul general de creștere a sectorului privat din economie. Dinamismul băncii noastre poate fi ilustrat de modul în care au evoluat câțiva indicatori care concretizează activitatea băncii în cursul celor 3 exerciții financiare pentru care s-au întocmit bilanțuri. Capitalul băncii subscris și vărsat a sporit de la 3 miliarde lei (lei și devaliz convertibile) la 3,150 miliarde lei și 18,125 milioane USD în 1993, după ce în baza rezultatelor bune din primele doi ani de activitate, confirmate de societatea Morgan-Grenfell și certificate de auditorul extern Coopers & Lybrand, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare a luat o participare de 20% la capitalul majorat al băncii (aprilie 1993). Activele băncii au sporit de la 18,7 miliarde lei în 1991 la 33,6 miliarde lei în 1992 și la 234,4 miliarde lei la 31.12.1993. Cifra de afaceri a băncii a crescut de la 43 miliarde lei în 1991 la 265 miliarde lei în 1992 și la 861,2 miliarde lei în 1993.

Participarea BERD la capitalul social al băncii noastre, prima de acest fel la vremea respectivă, într-o țară din Europa centrală a constituit o importantă deschidere pentru noi în relațiile cu exteriorul.

reflectată și în creșterea însemnată a numărului băncilor corespondente, care de la 50 în 1991, a ajuns la peste 100 la sfârșitul anului 1993. Acordul de asociere cu BERD a avut ca efect sporirea capitalului băncii în valută convertibilă și noi posibilități de a obține credite externe pentru dezvoltarea sectorului privat din economie, cunoscută fiind preocuparea acestei bănci de a sprijini producătorii mici și mijlocii din țările cu economie în tranziție. Numărul de conturi deschise la Banca Comercială „Ion Țiriac” a sporit de la 13 000 în 1991 la 24 000 în 1992 și la circa 48 000 la 31.12.1993. Aceasta este și consecința faptului că în timp ce în 1991 banca a funcționat numai cu sediul din București, în 1992 a deschis 3 sucursale (la Brăila, Craiova și Oradea), în 1993 încă 5 (București, Timișoara, Galați, Pitești și Suceava), numărul lor sporind în continuare cu cele deschise la Buzău, Focșani, Constanța și Iași, între timp intrând în funcțiune și 2 filiale (la Calafat și Târgu-Neamț).

Această extindere în teritoriu a constituit un sprijin important oferit clienților noștri, apropiind serviciile băncii de reședința acestora, scurtând circuitul documentelor de plată și în final accelerând viteza de efectuare a plăților. Conturile clienților din provincie, deschise inițial în București, au fost transferate sucursalelor din teritoriu cele mai apropiate acestora, evitând deplasările în Capitală. Deschiderea de sucursale a contribuit semnificativ și la sporirea cifrei de afaceri a băncii și bineînțeles, și la sporirea veniturilor acesteia. În concordanță cu dezvoltarea activității băncii și cu deschiderea de noi sucursale, personalul băncii a cunoscut o creștere semnificativă de la 40 persoane în 1991 la peste 600 în prezent.

Ca urmare a dezvoltării și diversificării activității, banca și-a constituit an de an rezerve, rezerve de risc și fonduri de dezvoltare asigurând acționarilor săi dividende încă din primul exercițiu de 8,5 luni (anul 1991), acțiune care a continuat și pentru exercițiile 1992, 1993. Din cifrele preliminare rezultă că aceeași politică se va aplica și pentru anul 1994.

Sprijinirea sectorului privat din economie s-a făcut de către bancă și prin luarea de participatii la capitalul social al unui număr de 13 societăți comerciale

românești din diverse ramuri de activitate, volumul participațiilor BCIT ridicându-se la aproximativ 4 miliarde lei. Avantajul societăților respective constă, pe de o parte, în fluxul net de lichiditate oferit de bancă, iar pe de altă parte diminuează cheltuielile ce ar fi fost ocazionate de dobânzile la împrumuturile bancare pe care aceste societăți ar fi trebuit să le utilizeze pentru finanțarea investițiilor și demararea producției. Dintre societățile comerciale la care BCIT are participații de capital menționăm: URSUS — Cluj, BIANCA — Blaj, BERE BĂUTURI — CHIȚILA (fabrici de bere), ARCOM INTERNATIONAL — București (construcții în străinătate), APULUM — Albă Iulia (faianță și porțelan), SAFI și CAPITAL SA — București, societăți de servicii financiare și investiții.

De asemenea, împreună cu alte 4 bănci românești, BCIT participă la capitalul social al societății ROMCARD București, care va introduce pe piața românească sistemul de plăți prin carduri din plastic. O altă formă de sprijin a procesului de privatizare este participarea noastră, alături de alte bănci, la finanțarea prin credite a unor realizări deosebite, cum ar fi WORLD TRADE CENTER din București, cea mai mare investiție imobiliară din România după decembrie 1989. Această instituție are ca scop facilitarea pătrunderii în circuitul economic a unui mare număr de agenți economici privați, sprijinirea acestora prin mijloace specifice să-și amelioreze managementul în vederea consolidării lor economice, facilitării legăturilor cu străinătatea pentru sporirea exporturilor.

Cele arătate converg spre concluzia generală că banca și-a onorat intențiile privind sprijinirea activității de privatizare în România, în cadrul procesului de trecere la economia de piață. Alături și împreună cu noi, alte bănci și-au început activitatea acționând în aceeași direcție și suntem convinși că există încă loc și disponibilități pentru constituirea de noi bănci private care să completeze peisajul financiar-bancar și să susțină evoluția proceselor economice și sociale din România. ●

Șerban BOBULESCU,
director-general adjunct
al Băncii Comerciale „Ion Țiriac” S.A.

ROLUL BĂNCII DE EXPORT-IMPORT A ROMÂNIEI

(EXIMBANK)

ÎN SPRIJINIREA COMERȚULUI EXTERIOR ROMÂNESC

În strategia de reformă economico-socială a Programului de Guvernare a României un loc important revine politicii comerciale în domeniul exportului, care este considerat factorul dinamizator al restructurării și stabilizării economiei, și în mod deosebit sistemului de stimulare și sprijinire a exporturilor românești. Această opțiune strategică a generat un proces de constituire și implementare treptată a unui mecanism modern de finanțare, asigurare și garantare a activității de comerț exterior, prin organisme și instrumente proprii economiei de piață, adaptat la practicile în acest domeniu pe plan internațional (ale OECD, GATT și Uniunii de la Berna — Uniunea Internațională a Asiguratorilor de Credite și Investiții).

Cadrul juridic al mecanismului de sprijinire a comerțului exterior a fost aprobat în anii 1991 și 1992, când s-au înființat Banca de Export-Import a României și Comitetul Interministerial de Garanții și Credite de Comerț Exterior.

În cadrul acestui mecanism, Banca de Export-Import a României i-a revenit rolul de a crea instrumentele financiar-bancare de sprijinire a comerțului exterior, care să fie agreate de organismele financiare internaționale.

De asemenea, băncii îi revine rolul de a acționa împreună cu Banca Națională a României și celelalte bănci comerciale, ministere, și agenții guvernamentale, pentru aplicarea instrumentelor introduse și pentru perfecționarea acestora.

Principalele instrumente financiar-bancare și de asigurări pentru stimularea comerțului exterior introduse și utilizate în perioada 1992-1994, încadrate în regulile OECD, utilizate de Eximbank cu efecte benefice pentru exportatori, au fost următoarele: bonificația de dobândă acordată pentru stabilizarea ratei dobânzii la

creditele permise de agenții economici pentru export; polița de asigurare a livrărilor de export împotriva riscului de neplată politic și comercial; credite pe termen scurt acordate pentru producția de export și export cu dobânzi reduse sau pe bază de linii de creditare speciale acordate de Banca Națională a României; scheme combinate ale instrumentelor de mai sus (credite-bonificare de dobândă, asigurare); rapoarte de evaluare pentru emiterea de garanții și scrisori de intenție în numele statului pentru importuri de utilaje și tehnologie necesare procesului de re tehnologizare a unităților economice; informații comerciale privind riscul de țară, riscul de firmă etc.

În cadrul mecanismului de stimulare a exporturilor, care a fost implementat relativ recent (începând cu semestrul II 1992), Banca de Export-Import a României desfășoară activități de sprijinire a comerțului exterior atât în numele statului, cât și în nume propriu.

Activitatea desfășurată de bancă în numele statului se realizează sub coordonarea Comitetului Interministerial, pe baza convențiilor încheiate cu Ministerul Finanțelor în acest scop, în limita resurselor aprobate prin Bugetul de Stat de Parlamentul României, pe baza Programului anual al Guvernului cu privire la stimularea exporturilor și limitele de expunere pe zone geografice.

În nume propriu, Eximbank acționează ca societate comercială bancară și de asigurări a creditelor de export, potrivit dispozițiilor legale în vigoare privind organizarea societăților bancare și de asigurări.

În perioada anilor 1993-1994 (30 septembrie), prin aplicarea diferitelor instrumente bancare și de asigurări pentru stimularea exporturilor în numele și contul statului cât și al Băncii de Export-Import

a României au fost sprijinite exporturi românești în sumă de cca 1 200 miliarde lei, din care în primele 9 luni din acest an cca 900 miliarde lei.

Se poate aprecia că pe această cale s-a transmis un semnal pozitiv în economie, care alături de alte măsuri financiar-bancare destinate stimulării comerțului exterior au contribuit la creșterea exporturilor românești.

Pe primele 8 luni din acest an exporturile în devaliz convertibile, potrivit datelor statistice operative, au însumat 3 523,3 milioane dolari, fiind mai mari cu 36,4% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Pe grupe de țări exporturile au fost realizate în cea mai mare parte cu parteneri din țările dezvoltate (53,9%), după care urmează țările în curs de dezvoltare (27,2%) și țările în curs de tranziție (18,9%).

Un rol important a revenit Băncii de Export-Import a României și în domeniul sprijinirii procesului de modernizare a economiei românești. Potrivit normelor legale în vigoare, Eximbank efectuează analize și evaluări asupra documentațiilor tehnice, economice și de credit prezentate de agenții economici cu privire la importurile de utilaje și tehnologie, pentru care finanțatorii externi solicită garanția statului român.

În perioada 1993-1994 (30 septembrie), Banca de Export-Import a României a examinat și prezentat pentru aprobare Comitetului Interministerial de Garanții și Credite de Comerț Exterior un număr important de avize de evaluare pentru eliberări de garanții și scrisori de intenție în numele statului român, în sumă echivalând peste 2 000 milioane dolari S.U.A. Documentațiile prezentate de agenții economici români, analizate și avizate de Eximbank, s-au referit la importuri pe credit de bunuri de capital pentru modernizări ale unor capacități de producție pentru export sau pentru reducerea unor importuri, în domeniul construcțiilor de mașini, metalurgie, cărbune, chimie, transporturi, telecomunicații etc., adică în domenii prioritare din programele de restructurare ale ministerelor.

În toate cazurile potrivit atribuțiilor sale, Banca de Export-Import a României a urmărit, în analizele și evaluările prezentate, ca importurile de capital pe credite să conducă la creșterea exporturilor pe seama cărora agenții economici să asigure rambursarea creditelor externe angajate și plata dobânzilor și a celorlalte cheltuieli externe aferente acestora.

Având în vedere perspectiva stopării declinului producției și a reluării procesului de creștere economică, ca și tendința de accelerare a procesului de priva-

tizare și, în acest context, șansele reale de dezvoltare a comerțului exterior românesc, Banca de Export-Import a României va acționa în continuare în următoarele direcții principale: perfecționarea dezvoltării instituționale și a bazei materiale a băncii; dezvoltarea bazei de capital în lei și valută; diversificarea activității băncii în teritoriu; dezvoltarea de noi produse și instrumente bancare în sprijinul activității de comerț exterior; încheierea de convenții de credit-cadru cu bănci și instituții de credit din străinătate pentru creditarea pe termen mediu și lung a importurilor necesare agenților economici; perfecționarea sistemului informațional, cu privire la situația financiară a clienților din țară și străinătate; clasificarea acestora pe clase de risc și dezvoltarea colaborării Eximbank pe această linie cu instituții de prestigiu din străinătate, elaborarea de analize, studii, clasamente privind riscul de țară în vederea luării deciziilor de export, sprijinirea agenților economici cu informații care să reducă riscul de afaceri; dezvoltarea factorilor cheie de succes (stabilirea și consolidarea unor relații cu clienți de elită, aplicarea unei politici prudentiale în expunerea financiară, creșterea competitivității serviciilor); dezvoltarea bazei de reasiguratori internaționali pentru realizarea unei mai mari dispersii a riscului comercial de asigurare a exporturilor; modernizarea logisticii băncii (clădiri, echipamente, tehnică de calcul, programe); perfecționarea pregătirii personalului; dezvoltarea și aplicarea programului integrat de asistență tehnică finanțat prin programul olandez PSO, desfășurat cu sprijinul experților de la firme de consultanță specializate (Deloitte & Touche, ING Bank, NCM) pentru obiective principale ale activității băncii.

Considerăm că prin aplicarea acestor direcții principale, potrivit strategiei politice și programelor de activitate, Banca de Export-Import a României va asigura creșterea rolului său în sprijinirea reformei economice și a prestigiului său pe plan intern și internațional.

În prezent, Eximbank face parte dintre băncile comerciale românești cu bilanțul contabil pe anii 1992 și 1993 expertizat de către o firmă recunoscută pe plan mondial, fapt ce va permite ca în baza propriei reputații și credibilități să i se acorde linii de refinanțare externă care să asigure satisfacerea unei părți din necesitățile de restructurare economică. ■

Vasile SECĂREȘ,
vicepreședintele
Băncii de Export-Import (Eximbank)

BANCA ROMÂNĂ PENTRU DEZVOLTARE:

IMPLICARE ȘI RESPONSABILITATE

ÎN REFACEREA

ECONOMIEI ROMÂNEȘTI

Instituție financiară de tradiție, Banca Română pentru Dezvoltare funcționează neîntrerupt, de peste 70 de ani, cunoscând diferite denumiri și forme de organizare.

Profunde schimbări politico-economice intervenite după 1989 au determinat transformarea Băncii de Investiții, instituție specializată în mobilizarea resurselor și creditarea investițiilor statului, în Banca Română pentru Dezvoltare, instituție bancară cu profil universal, care oferă o largă gamă de produse și servicii bancare tuturor clienților, de la marea corporație până la cetățeanul obișnuit.

Cu un capital social de 73 372 milioane lei, din care 20 milioane \$ S.U.A., cu o rețea de peste 180 unități răspândite în toată țara, Banca Română pentru Dezvoltare este una din principalele instituții bancare ale României, menținându-se constant în topul primelor patru bănci comerciale românești.

Climatul economic al actualei perioade de tranziție a determinat abordarea unei strategii sobre și lucide, care urmărește încurajarea sectorului productiv particular și de stat, sprijinirea producției pentru export, consolidarea situației financiare a băncii și crearea tuturor premiselor pentru păstrarea încrederii deponenților.

Banca Română pentru Dezvoltare susține și contribuie efectiv la refacerea economică a țării, la relansarea și refacerea ramurilor economice esențiale. Implicarea în această acțiune este o necesitate impusă de faptul că o bancă se poate dezvolta și consolida numai într-un cadru economic stabil și armonios, interferențele și influențele reciproce fiind mai mult decât evidente.

Refacerea economiei este condiționată în primul rând de extinderea și modernizarea infrastructurii menite să asigure

buna funcționare a tuturor domeniilor de activitate. În acest sector, participarea statului ca investitor este esențială. BRD folosește experiența specialiștilor săi, ingineri și economiști, care s-au ocupat și înainte de anul 1989 de acest domeniu. În prezent, suntem implicați în analiza și controlul cheltuirii judicioase a fondurilor de investiții ale statului în sectoare vitale ca energia, mineritul, construcțiile de drumuri și căi ferate, telecomunicațiile.

CENTRALA NUCLEARĂ ELECTRICĂ — Cernavodă; **ROMAG** — Turnu Severin; **ZONA PORTUARĂ LIBERĂ** — Constanța sunt numai câteva dintre marile obiective de interes național în finanțarea și creditarea cărora este implicată în mod deosebit și Banca Română pentru Dezvoltare.

Profesionalismul și seriozitatea specialiștilor noștri au fost recunoscute de organisme financiare internaționale ca Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (Washington), Banca Internațională de Investiții, Corporația Financiară Internațională (Washington). De aceea ni s-a încredințat, ca bancă agent, derularea unor credite obținute de la aceste instituții pentru proiecte privind asistența tehnică și importurile critice, reabilitarea sectorului sanitar, re tehnologizarea unor sectoare viabile ca exploatarea lemnului, fabricarea mobilei, industria materialelor de construcții, industria alimentară etc.

În prezent se derulează prin intermediul BRD linii de credit acordate de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (Londra) — 130 milioane \$ S.U.A. și 142 milioane ECU pentru dezvoltarea unor sectoare vitale ale economiei, creditarea întreprinderilor private și în curs de privatizare —, Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvol-

tare — 450 milioane \$ S.U.A. alocate în domeniile energiei și sănătății —, Banca Europeană de Investiții (Luxemburg) — 90 milioane ECU destinate re tehnologizării sectorului energetic.

În configurația industriei românești există așa numiții „coloși” ai industriei grele care sunt, deocamdată, producătorii unici ai anumitor repere esențiale pentru economie. Sprijinirea acestor întreprinderi prin credite pentru producție și re tehnologizare a fost imperios necesară nu numai pentru asigurarea din producția internă a unor produse de primă necesitate dar și pentru rezolvarea unor probleme complexe, cu profunde implicații sociale.

Au beneficiat de sprijin din partea BRD întreprinderi ca TRACTORUL — Brașov, ROMAN — Brașov, OTELINOX — Târgoviște, SIDERCA — Călărași și alții.

Specialiștii noștri, alături de consiliile de administrație ale acestor întreprinderi, au elaborat planuri de redresare și relansare economică, pentru a se putea asigura adaptarea la exigențele economiei de piață.

Sprijinirea producției și în special a celei pentru export constituie o altă contribuție importantă a băncii noastre la refacerea economică. O economie vigoasă impune prezența activă pe piața mondială a bunurilor și serviciilor. În acest context, BRD a depus eforturi susținute pentru încurajarea agenților economici potențial exportatori.

Pe lângă creditele în lei și valută pentru re tehnologizare și realizarea producției pentru export, banca noastră s-a preocupat constant de îmbunătățirea serviciilor și în special de accelerarea decontărilor externe. Pentru accelerarea încasării producției livrate la export, Banca Română pentru Dezvoltare deține prioritatea introducerii serviciului de factoring internațional prin intermediul căruia, agentul exportator încasează rapid o bună parte din valoarea exportului pe baza documentelor de livrare a mărfii. Tot în acest domeniu, se are în vedere introducerea unor servicii de scontare a acreditivelor deschise la BRD sau la alte bănci din țară în favoarea clienților exportatori.

Introducerea unor servicii de excelență strict individualizate pe client, conectarea la rețeaua SWIFT care asigură comunicații externe interbancare rapide și sigure precum și la rețeaua de informații REUTER, lărgirea continuă a rețelei de bănci corespondente pe zone de larg interes din toate continentele sunt argumentele implicării accelerate și responsabile a BRD în relansarea economiei prin sprijinirea agenților economici exportatori.

Deși în trecut nu a constituit un sector

de activitate prioritar, creditarea agriculturii și refacerea acestei ramuri vitale a economiei naționale s-a impus ca o necesitate evidentă și pentru Banca Română pentru Dezvoltare.

Prin rețeaua sa teritorială a celor peste 180 de unități, Banca Română pentru Dezvoltare este prezentă în toate așezările urbane precum și într-o serie de centre rurale mai importante, fiind la dispoziția producătorilor agricoli de stat și particulari.

Pentru susținerea și dezvoltarea sectorului privat în agricultură și industria alimentară, prin BRD se derulează un împrumut de 25 milioane \$ S.U.A. acordat de către Banca Mondială. Au fost deja întocmite documentațiile după standardele internaționale pentru o serie de proiecte importante, numeroase altele fiind în diverse stadii de analiză.

Datorită necesității evidente de dotare cu tractoare și mașini agricole a producătorilor agricoli particulari, BRD s-a implicat în acordarea de credite pentru procurarea acestora cu dobândă subvenționată de către stat.

Procesul reformei politico-economice care determină translația de la economia dirijistă la economia de piață are ca obiectiv esențial realizarea privatizării unei părți importante din proprietatea de stat și promovarea inițiativei particulare și mixte.

Privatizarea se realizează prin favorizarea apariției și dezvoltării unităților economice cu capital particular, pe o parte, și, pe de altă parte, prin transferul patrimoniului statului către sectorul particular.

Sprijinirea activității agenților economici particulari constituie un obiectiv esențial al strategiei noastre. De la începuturile timide ale anului 1990, când s-au acordat primele credite unor persoane fizice autorizate și asociații familiale și până în prezent, când peste 90% din clienții noștri reprezintă agenții economici particulari și 30% din portofoliul nostru de credite reprezintă credite acordate sectorului privat, s-a parcurs un drum lung presărat cu obstacole dar și cu satisfacții.

Conștienți că cea mai bună garanție a unui credit o constituie reușita economică a clientului, specialiștii băncii au fost alături de întreprinzătorii particulari ajutându-i prin întocmirea studiilor de fezabilitate după metodologia modernă, efectuarea expertizelor și evaluărilor solicitate, a studiilor de structurare și acordarea de consultanță.

Receptivi la solicitările clienților noștri,

(Continuare în p. 91)

TRADIȚIE ȘI POSIBILITĂȚI ALE SISTEMULUI

BANCAR-COOPERATIST

ÎN DEZVOLTAREA

ECONOMICĂ A ROMÂNIEI

După încercări repetate de promovare a ideilor cooperatiste, în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, ele au găsit teren fertil în domeniul creditului, nemaiputând fi stăvilit, ceea ce le-a conferit o amploare nebănuită. Au apărut, astfel cooperativele de credit, cunoscute și sub denumirea de bănci populare sau sătești. Statuarea cadrului juridic de înființare, funcționare și control al băncilor populare, în 1903, a marcat un pas deosebit de însemnat în evoluția lor viitoare.

În decursul anilor, aceste cooperative de credit-bănci populare au avut un rol economic important în societatea românească, cu precădere în mediul rural, colectând economiile populației. Capitalul astfel dobândit era introdus în circuitul economic productiv, prin acordarea de credite țărănimii, în condiții mai avantajoase, decât ale oricăror instituții de credit.

Chiar în condițiile statului comunist totalitar, cooperativele de credit cooperatist, deși aveau resurse financiare limitate și o activitate restrictivă, au fost singurele forme organizate care au reușit să mențină inițiativa particulară.

Astfel, se explică faptul că după 1989, cooperarea de consum și de credit a fost singurul organism din România pregătit pentru economia de piață. De altfel, însăși crearea Băncii de Credit Cooperatist BANKCOOP ilustrează elocvent acest fapt. Constituită la 1 noiembrie 1990 ca societate bancară pe acțiuni cu capital integral privat, ea a reușit într-un termen foarte scurt să reînnoade legăturile antebelice în mișcarea cooperatistă. Astfel, principalii săi acționari sunt unitățile sistemului cooperăției de consum și de credit (53,7%), la care s-au alăturat alte organizații și agenți economici cu capital particular, mixt sau de stat, precum și

persoane fizice (46,3%).

Banca de Credit Cooperatist BANKCOOP, încă de la înființare și-a stabilit ca obiectiv strategic general participarea la redresarea economică a României, prin sprijinirea tot mai activă a privatizării și a relațiilor economiei de piață. În cei peste patru ani de funcționare, banca a pus un accent deosebit pe crearea unei infrastructuri care cuprinde, municipiul București, capitalele de județ și principalele localități din țară, precum și o sucursală la Chișinău. În prezent, dispune de o rețea de 167 unități bancare, respectiv 42 de sucursale și 125 de filiale.

Marea parte a clientelei s-a născut ca atare odată cu banca, în procent de 90%, ea fiind constituită din societăți comerciale cu capital privat, întreprinderi mici și mijlocii, precum și din persoane fizice particulare. La ora actuală, numărul clienților se cifrează la peste 115 000.

Întrebările vizând profitabilitatea și renumele dobândite în decursul celor patru ani de existență își găsesc răspunsuri concrete în succesele obținute. Pentru activitatea desfășurată și serviciile prestate, BANKCOOP a fost distinsă cu patru premii internaționale: „Trofeul și certificatul de onoare”, acordate de European Market Research Center; „Premiul internațional pentru cel mai bun nume comercial pe 1992”; „Steaua Internațională de diamant pentru calitate”, oferită de Institutul de Marketing din Guadalajara, Mexic 1993; Premiul „Clubului liderilor comerciali” cu sediul la Madrid, pentru cel mai bun nume de firmă 1993.

În anul 1993, a realizat un profit brut de 15 034 milioane lei din care un profit net de 6 010 milioane lei. Pe baza rezultatelor obținute, a acordat dividende acționarilor de 50%.

Prin prerogativele întregii activități pro-

puse, implementate și coordonate de Consiliul de Administrație, pentru 1994, Banca de Credit Cooperatist BANKCOOP demonstrează, încă o dată, că este o bancă a reformei economice, a privatizării. Se distinge, astfel, o participare activă la dezvoltarea sectorului privat, prin sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii în organizarea și consolidarea lor economică, orientându-i prin credite și servicii bancare spre activități productive.

Una dintre liniile strategice ale BANKCOOP-ului rămâne, în continuare, susținerea dezvoltării economice a țării, sprijinirea reformelor economice bazate pe stimularea întreprinzătorilor, în general, a celor mici și mijlocii, în special. Spre exemplu, nu-și propune să susțină industria, fără a ține seamă de rentabilitate, ci acordă o atenție sporită domeniilor care asigură valorificarea superioară a unor resurse de care dispune țara. Mai precis, agriculturii și ramurilor ei complementare, cooperăției de consum și de credite, societăților și asociațiilor private.

Banca de Credit Cooperatist BANKCOOP și-a asumat răspunderea și riscul de a demonstra cu posibilități autohtone, din plin fructificate, că poate participa la realizarea unei economii noi în România, că poate face față cu succes întregului demers național de trecere la o economie de piață, de promovare a unei largi deschideri spre lume.

În paralel, Consiliul de administrație a acționat și acționează pentru sporirea continuă a gradului de capitalizare a băncii și în direcția consolidării sale în toate compartimentele: organizatoric, administrarea creditului personal, informatizarea completă a operațiunilor, management.

Fiind în ton cu politica Băncii Naționale a României de atragere a unui volum sporit de disponibilități de la agenții economici și îndeosebi de la populație, BANKCOOP promovează o politică a dobânzilor, la depozitele la termen, extrem de atractivă. Asta cu atât mai mult, cu cât nu este un simplu distribuitor de fonduri, ci un instrument financiar care are ca sarcină atragerea de capital, ce trebuie apoi plasat cu multă prudență și eficiență, în vederea obținerii profitului scontat.

În prezent, BANKCOOP se află în faza consolidării poziției sale și pe plan extern. Pe măsura trecerii timpului, urmare a reușitelor sale complexe din țară, pe cele mai diverse planuri, tinde să se impună mai mult în domeniul relațiilor externe, să cucerească noi piețe, unde să se afirme drept o bancă sigură, ce oferă garanții certe pentru orice partener. La ora actuală, BANKCOOP desfășoară

toată gama de operațiuni pe care le practică orice bancă comercială internațională. Există un număr crescând de conturi deschise în străinătate, ele fiind dispuse pe întregul glob. Astfel, avem relații cu peste 100 de bănci din Europa, America și de pe celelalte continente. În privința executării operațiunilor de plăți și încasări lucrăm cu mari bănci din Europa și S.U.A.: *Deutsche Bank, Banque Nationale de Paris, Crédit Lyonnais, America Express, Bankers Trust Company.*

În materie de investiții, împreună cu *Assicurazioni Generali* din Italia, una dintre cele mai mari societăți de asigurări din lume, a fost realizată societatea de asigurări „GENERALA”. S-au făcut investiții și într-o societate pentru aprovizionarea cu mașini agricole și unelte agricole. Împreună cu cooperăția de consum vor fi asigurate depozite și magazine prin care să se valorifice mașinile și uneltele agricole, sculele și dispozitivele pentru agricultură. S-a constituit, totodată, o societate de îmbuteliere a apei minerale „PERLA”.

În general, făcând un foarte succint bilanț, pot spune că BANKCOOP a obținut rezultate economico-financiare bune în toți acești ani de la înființare. Valoarea acțiunilor a crescut de la 2 500 lei, cât era în 1990, la 30 000 lei în prezent. Totodată, BANKCOOP a cumpărat peste 90% din sediile în care se află unitățile bancare, ceea ce a contribuit la realizarea unei consolidări substanțiale a băncii.

În curând, urmează să majorăm capitalul social cu circa 9,5 miliarde lei, atrăgând în plus și capital în valută. Avem de asemenea în viziune dezvoltarea activității băncii pe toate căile, inclusiv prin preluarea de împrumuturi în valută.

Suntem membri, alături de Banca Comercială Română, de Banca Agricolă și de Banca Română pentru Dezvoltare, ai Asociației Băncilor din Europa Centrală și de Est. Intenționăm să lărgim relațiile cu băncile din această zonă, pasul fiind foarte important pentru întregul sistem bancar din România. În același timp, suntem în relații cu Serbia pentru dezvoltarea relațiilor economice.

Dovadă a rezultatelor bune obținute la toate „capitolele” de către Banca de Credit Cooperatist BANKCOOP este și primirea sa în Grupul European al Băncilor Cooperatiste, hotărâre luată recent de Comitetul Director al acestui grup, cu sediul la Bruxelles. ■

Alexandru DINULESCU,
președintele
Băncii de Credit Cooperatist
BANKCOOP

DINAMISM, ÎNCREDERE, CALITATE

Urmare a schimbărilor fundamentale survenite după decembrie 1989, opțiunea unanimă fiind aceea de a reveni la o economie liberă și normală cum este economia de piață, a fost necesară și s-a înfăptuit reforma bancară, implicând reluarea tradițiilor antebelice din acest domeniu și dezvoltarea în actualele condiții a unui sistem bancar flexibil și eficient. Legislația bancară românească a fost aliniată, imediat după revoluție, normelor internaționale în domeniu, reluându-se astfel firul valoroasei experiențe de profesionalism și echilibru ale societăților bancare românești din prima jumătate a acestui secol.

În amplul proces de reorganizare ce a avut loc, la 1 iulie 1991, printr-o hotărâre a Guvernului României, s-a constituit BANC POST S.A., bancă universală, comercială și de economii, având capital integral de stat. De la început, BANC POST s-a înscris organic în noua concepție privind activitatea bancară din țara noastră, aceea că banii și creditul reprezintă instrumentul de bază în procesul stabilizării și relansării economiei.

Deși s-a înființat cu un capital social subscris de numai 900 milioane lei, BANC POST a reușit, prin efort propriu, ca în cei aproape trei ani de activitate bancară desfășurată, să ajungă la un capital social de 8 miliarde lei, din care 5 milioane de dolari, echivalați la cursul existent la data capitalizării.

Adresându-se tuturor categoriilor de clienți, de la mari regii autonome cu zeci de mii de salariați, până la particularii aparținând celor mai îndepărtate comunități rurale din țară, BANC POST a acționat atât pentru extinderea sferei serviciilor și produselor sale, cât și a propriei rețele de sucursale, filiale și agenții, prin care acestea să poată fi oferite clienților. S-a dezvoltat astfel o rețea de 41 sucursale județene (inclusiv Municipiul București), 1 reprezentanță, 20 filiale și 8 agenții, urmând ca numărul acestora să ajungă până la sfârșitul anului 1995 la 150 unități. Populației, BANC POST i se adresează și prin 2 700 oficii poștale din întreaga țară, în baza unei convenții încheiate cu R.A. POȘTA ROMÂNĂ.

Cunoscând că o bancă poate fi puter-

nică numai în măsura în care clienții săi sunt puternici, BANC POST este preocupată permanent în creșterea economică a acestora, diversificând oferta sa și sporind volumul tranzacțiilor efectuate, printr-o politică flexibilă și de maximă operativitate. Astfel, BANC POST a promovat pe piață unele produse noi, ca de exemplu:

- creditul întreprinzătorului, venind în sprijinul persoanelor fizice dornice să înființeze societăți comerciale cu răspundere limitată;

- creditul de privatizare prin metoda MEBO, sprijinind salariații asociați în vederea cumpărării de acțiuni ale societăților care se privatizează;

- confirmări de disponibil, efectuate în cazul decontărilor prin file cec cu limită de sumă, între clienți având conturi deschise la subunitățile BANC POST. În aceste cazuri, după verificarea disponibilului, plata se efectuează imediat.

Ca rezultat al acestei politici, volumul creditelor acordate în 1994, până la sfârșitul semestrului I, a crescut de 15,2 ori față de sfârșitul primului an de activitate (1992), reprezentând 97 miliarde lei. Ca structură, 57,6% din total îl reprezintă creditele acordate agenților economici cu capital privat, 34% societăților comerciale și regiilor autonome și 8,4% populației.

Menționăm că și populația se bucură de aceeași atenție în preocupările băncii, atât în ce privește păstrarea și sporirea disponibilităților ei bănești, cât și pentru acordarea de credite. Pentru această categorie de clienți, BANC POST oferă următoarele tipuri de credite:

- pe termen scurt, pentru achiziționări de bunuri casnice; pe termene cuprinse între 1 și 5 ani, garantate cu depozite în lei sau valută, la care dobânzile se acordă în mod normal; credite pe termen mediu și lung pentru construirea sau amenajarea de locuințe; credite acordate prin instrumente de economii BANC POST.

Evoluția conturilor curente și de disponibilități ale agenților economici și ale persoanelor fizice confirmă preocuparea întregului personal al băncii pentru servirea cu operativitate a clienților și constituie dovada încrederii acestora în capaci-

tatea băncii de a derula în siguranță și cu promptitudine operațiunile lor. Astfel, dacă la sfârșitul anului 1993 unitățile operative ale BANC POST ofereau servicii bancare unui număr de 77 827 clienți, din care 18 931 societăți comerciale, la finele semestrului I 1994, numărul clienților a crescut la 271 280, din care societăți comerciale 25 171. Această situație se reflectă în creșterea numărului de conturi deschise la un total de 406 379, la finele semestrului I 1994, din care 59 949 ale societăților comerciale, față de un total de 131 110 la sfârșitul anului 1993, din care deschise de agenți economici 47 233.

Pentru stimularea agenților economici și a populației de a-și depune spre păstrare disponibilitățile bănești temporare, BANC POST a emis noi instrumente bancare de economisire. În acest sens, BANC POST acordă o atenție deosebită serviciilor către populație, folosind următoarele instrumente de economisire:

- carnetul nominal de economii, cu dobândă la vedere;
- carnetul nominal de economii, cu dobândă la termen;
- carnetul de cecuri pentru cont curent personal;
- carnete de cecuri de economii cu sumă fixă și dobândă;
- certificate de depozit.

Carnetele nominale de economii prezintă avantajul că atât deschiderea lor cât și depunerile ori restituiri ulterioare se pot efectua la orice unitate teritorială a băncii, precum și la orice oficiu poștal din țară, inclusiv în mediul rural. Carnetul nominal de economii cu dobândă la termen se poate deschide pe 3 luni, 6 luni sau 1 an, dobânzile fiind diferențiate în funcție de termenul solicitat. Totodată depunerile pe aceste instrumente pot constitui garanție pentru credite ce se acordă pe loc, în volum de până la 80% din valoarea depozitului, dobânzile cunoscute deponentului pentru depozitul ce se constituie garanție fiindu-i în continuare plătite.

Carnetele de cecuri pentru conturi curente personale se deschid în favoarea persoanelor fizice care, alimentând permanent aceste conturi, au posibilitatea ca în limita soldurilor să dispună băncii efectuarea unor plăți curente cum ar fi: facturile pentru servicii telefonice, electricitate, abonamente RTV, canalizare, salubritate etc.

Introducerea acestor instrumente a condus la creșterea resurselor atrase de peste 7 ori la sfârșitul anului 1993 față de 1992, iar la sfârșitul semestrului I 1994 volumul depozitelor a fost de 135,4 miliarde lei, înregistrând o creștere de apro-

ximativ 2 ori față de sfârșitul anului trecut.

Realizările de până acum, justifică aprecierea că BANC POST a devenit, într-un termen relativ scurt, o bancă cunoscută pentru dinamismul, stabilitatea și eficiența sa, rezultatele financiare obținute permițându-i să dispună de noi resurse pe care să le pună la dispoziția clienților săi.

BANC POST, ca de altfel toate celelalte bănci, își proiectează noi componente de strategie, menite să o facă aptă de a răspunde prompt și eficient cerințelor economice ale viitoarei etape pe care România o va parcurge.

Dintre acestea, pot fi enumerate: promovarea de noi servicii bancare cum sunt plățile în sistem GIRO, efectuarea unor operațiuni de leasing, gestiunea de portofoliu clienți etc.; lansarea de noi produse, precum carnetele de economii în valută, cecurile de călătorie, cărțile de credit etc.; realizarea de investiții privind extinderea gradului de automatizare în prelucrarea datelor până la nivelul celor mai mici puncte de vânzare în teritoriu (pentru aceasta s-a apelat la serviciile UNISYS, BANC POST devenind membră a Asociației Utilizatorilor de UNISYS); creșterea tranzacțiilor și extinderea serviciilor bancare pe plan internațional, stabilirea de noi relații de corespondent cu bănci din străinătate și realizarea de operațiuni cu acestea. (Pentru sprijinirea afacerilor internaționale ale clienților săi, BANC POST a încheiat acorduri de corespondență și cont cu peste 60 de bănci din lume și a aderat la sistemul SWIFT, conectarea la rețea fiind realizată la jumătatea acestui an.)

De asemenea, având în vedere specificul său, BANC POST este membră a Comisiei pentru Servicii Poștale Financiare Europene a Uniunii Poștale Universale, iar ca o reflectare a unui important sector din activitatea sa, membră a Institutului Internațional al Băncilor de Economii. Recent, ca urmare a trecerii la liberalizarea pieței valutare, BANC POST a aderat la sistemul de informare REUTERS.

Având conștiința rolului determinant pe care băncile îl au de jucat în dezvoltarea economică viitoare a României, ca membră a Asociației Române a Băncilor, BANC POST speră ca prin activitatea sa să aibă un rol activ în cadrul sistemului bancar național și să continue a fi un factor stimulator în efortul clienților săi de a se integra și evolua în condițiile date de economia de piață. ■

Elena PETCULESCU,
președinta
Societății Comerciale BANC POST S.A.

Banca Egipteano-Română este singura bancă mixtă cu o țară arabă din România și din întreaga Europă de Est. Ea a luat ființă în anul 1977 la Cairo (Egipt), iar sucursala de la București a fost deschisă în anul 1987.

Banca Egipteano-Română din București a cunoscut o dezvoltare rapidă pe piața românească, derulând un volum însemnat de operațiuni, atât cu țări din zona arabă, cât și cu țări din Europa, Asia și America cu care România are relații de comerț exterior. La această dezvoltare rapidă a băncii a contribuit atât capacitatea băncii de a desfășura o bună parte din operațiunile cu țările din zona arabă, profitând de faptul că este singura bancă mixtă a țărilor din Europa de Est cu o țară arabă, cât mai ales adaptarea rapidă a băncii la transformările care au avut loc în ultimii ani pe piața românească, reușind într-un timp foarte scurt să se ocupe de majoritatea operațiunilor specifice unei bănci comerciale.

Conducerea băncii este asigurată proporțional cu participarea la capital. Astfel, Consiliul de administrație al MISR ROMANIAN BANK, Cairo este format din 8 membri, după cum urmează:

Dr. *Bahaa Eldin Helmy Ismail*, președinte din partea egipteană,

Dr. *Gabriel Cristescu*, vicepreședinte și director general din partea română,

Dr. *Samir Mahmoud Dessouky*, vicepreședinte și director general din partea egipteană.

Acestora li se adaugă un număr de 3 membri din partea acționarilor români și încă 2 membri din partea acționarilor egipteni.

Capitalul social subscris al băncii este de 50 milioane de dolari S.U.A., iar capitalul vărsat este de 25 milioane dolari S.U.A.

Acționarii băncii sunt:

— Banque Misr, Cairo — 51% din capital;

— Banca Română de Comerț Exterior S.A., București — 19% din capital;

— Banca Agricolă S.A., București — 15% din capital;

— Banca Română pentru Dezvoltare S.A., București — 15% din capital.

Numărul total al personalului MISR ROMANIAN BANK se cifrează la 180 de persoane, din care Sucursala din București are un număr de 25 de angajați: 4 egipteni și 21 români (8 cu studii superioare și 16 cu studii medii).

Din punct de vedere al personalului,

menționăm că sucursala noastră se află într-o situație privilegiată, dispunând de specialiști cu o înaltă calificare, care poate face față în bune condiții tuturor problemelor și exigențelor actuale ale activității bancare.

MISR ROMANIAN BANK dispune de trei sucursale în Egipt (două la Cairo și una la Alexandria) și o sucursală la București.

Aceste sucursale sunt conduse de către un director român și unul egiptean, sucursala de la București fiind condusă de către:

— Dr. *Dumitru Lungu* — director,

— Dr. *Gamal Abdel Halim*, director adjuncț.

Deși suntem o bancă mică, cel puțin din punct de vedere al personalului, putem spune cu mândrie că după decembrie 1989 câteva industrii românești importante au supraviețuit și datorită băncii noastre. Ne referim în special la industria cimentului și la o parte a industriei metalurgice. Încă din 1990 am acordat credite acestor sectoare pentru importurile de energie ce le erau necesare, pentru minereu de fier în cazul metalurgiei, pentru achiziționarea de bumbac pentru industria textilă.

În acest sens amintim că în anul 1993 volumul creditelor acordate a crescut în proporție de 278% față de anul 1992, aceasta demonstrând elocvent că sucursala noastră s-a preocupat constant de sprijinirea propriilor clienți nu numai prin serviciile prompte acordate, dar și prin sprijinirea cu credite pentru a-și putea desfășura activitatea în bune condițiuni.

În ceea ce privește costul creditelor, menționăm că în anul 1994 dobânzile la creditele acordate în dolari S.U.A. au oscilat între 6 și 8,50%, iar dobânzile percepute la creditele acordate în lei au fost în jur de 90 - 130%.

De asemenea, trebuie menționat că nivelul dobânzilor percepute la creditele practicate de banca noastră s-au situat în jurul mediei și chiar sub nivelul mediei, uneori chiar la cel mai scăzut nivel, față de dobânzile practicate de celelalte bănci din sistemul bancar din România.

Trebuie subliniat însă că sucursala noastră nu acordă credite oricum, ci numai în condiții de rambursabilitate pe deplin asigurată, solicitând garanții corespunzătoare.

În ceea ce privește nivelul dobânzilor bonificate la conturile curente, precum și

pentru depozitele atrase de la clienți, acestea s-au situat în jurul mediei dobânzilor practicate de celelalte bănci din sistem.

În ultima perioadă de timp, banca a reușit să atragă un număr mare de clienți și să crească permanent cifra de afaceri a fost promptitudinea în efectuarea plăților și a încasărilor în contul clienților, sollicitudinea personalului în rezolvarea tuturor problemelor. În anul 1994 durata medie de efectuare a transferurilor a scăzut foarte mult, ajungând la 1-3 zile.

În general, banca noastră a reușit să atragă un număr însemnat de clienți datorită capacității sale de a se adapta foarte rapid la cerințele transformărilor ce au avut loc în sistemul financiar-bancar românesc, diversificându-și permanent activitatea, reușind să satisfacă în bune condițiuni cerințele și exigențele clienților.

Faptul că banca noastră a fost prima

bancă străină din România care a început să efectueze operațiuni în lei, prin care a participat la fixing a avut un impact deosebit de favorabil asupra opticii cu care clienții au privit serviciile oferite de bancă.

În general, MISR ROMANIAN BANK, București derulează toată gama de operațiuni bancare specifice unei bănci comerciale și în special:

- derulează operațiunile pe bază de acreditive, incasso, ordine de plată, cecuri etc.;

- emite și primește garanții bancare;

- plasează fonduri pe depozite și atrage depozite de la alte bănci din țară și străinătate;

- efectuează operațiuni de foreign exchange și hedging valutar.

În anul acesta, 1994, în trimestrul IV, banca urmează să se transfere într-un imobil nou, mai spațios, care să asigure condiții de muncă mai bune și posibilități mai mari de largire a activității, păstrând în același timp și actualul imobil.

De asemenea, banca are în vedere și extinderea în teritoriu prin deschiderea a noi filiale în țară. ■

Dumitru LUNGU,

director general,

Gamal Abdel HALIM,

director general adjunct

MISR ROMANIAN BANK, București

BANCA ROMÂNĂ PENTRU DEZVOLTARE

(Urmare din p. 85)

am introdus în premieră produse bancare noi ca linia de credit, produs care datorită metodologiei simplificate de analiză și altor facilități se bucură de o largă apreciere, cîștitele de tip MEBO acordate salariaților unităților economice în curs de privatizare, serviciul de plată prin cărți de plată tip VISA, creditele cu destinație specială acordate populației etc.

În privința privatizării prin transfer de capital, deși pe plan național s-au înregistrat în prezent doar câțiva pași timizi, BRD și-a făcut simțită prezența și în acest sector. Am fost prima bancă comercială care s-a implicat ca agent financiar intermediar în privatizarea pilot, prin ofertă publică de acțiuni a SC URSUS SA — Cluj și SC APULUM SA — Alba Iulia, încheiate în bune condiții și care au permis acumularea unei experiențe valoroase în acest domeniu.

De asemenea, am fost intermediarul financiar pentru majorarea capitalului so-

cial prin emisiune de noi acțiuni și ofertă publică la alte numeroase societăți comerciale.

Prin modernizarea serviciilor bancare, crearea unui sistem informatic modular și eficient, dotările speciale pentru operațiile de gestionare și asigurare a securității numerarului, crearea unor unități bancare moderne, funcționale și accesibile clienților, Banca Română pentru Dezvoltare se impune ca o prezență distinctă și activă între societățile bancare, continuând să îmbine tradiția și specificul unei vechi și solide citadele bancare cu exigențele economiei moderne.

Mutațiile profunde care vor surveni în viața economică a României în viitorul apropiat vor găsi ecou și în banca noastră care este pregătită să le recepteze și să le sprijine. Sensibilă la nou și la imperativele vieții economice, Banca Română pentru Dezvoltare este pregătită să-și mențină locul de frunte între instituțiile financiare românești și să sprijine refacerea și relansarea economiei țării noastre. ■

Marian CRIȘAN,

președintele

Băncii Române pentru Dezvoltare

UNELE ASPECTE ALE ACTIVITĂȚII

BĂNCILOR ROMÂNEȘTI

ÎN PERIOADA

DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Indiferent de modul în care istoricii ar aprecia evenimentele care au afectat viața continentului european la sfârșitul anilor '90, se poate spune că, prin amploarea schimbărilor politice și economice în statele foste „socialiste” și ulterior în fosta Uniune Sovietică, a avut loc o adevărată revoluție, consecințele acesteia pe termen lung neputând fi în prezent corect evaluate. Abolirea puterii politice a partidului unic a condus în mod inevitabil la prăbușirea statelor totalitare, la alegeri libere, primele în aceste țări după 50 de ani de dictatură, la instaurarea de guverne democratice, proces care va continua cu instaurarea statelor de drept. Concomitent, s-au declanșat modificări de amploare în viața economică, prin desființarea monopolului statelor asupra proprietății și repunerea în drepturi normale a proprietății private, favorizând apariția de unități economice cu capital particular sau prin măsuri de transfer a unei părți din patrimoniul de stat către particulari.

Atinsă mai târziu decât celelalte țări din centrul Europei de valul schimbărilor politice și economice, România a fost în mod dramatic zguduită de efectele combinate ale acestora, datorită chiar acestei întârzieri, precum și datorită unor condiții politice și economice cu totul specifice, chiar *originale* în cadrul sistemului. Este vorba despre anchilozarea aproape totală a sistemului politic — redus practic la o dictatură — ceea ce a avut ca efect inexistența în aparatul politic și de guvernare a unui curent reformist care ar fi putut facilita trecerea la un alt regim, hipercentralizarea economică, bazată pe proprietatea de stat aproape integrală asupra mijloacelor de producție în industrie, construcții, transporturi, bănci etc. și peste 85% în agricultură, precum și existența unui aparat birocratic uriaș în ad-

ministrație, care se va manifesta ca o frână serioasă în perioada de tranziție. Paradoxal, un element agravant al situației generale dificile în care se găsea România l-a constituit și izolarea aproape completă politică și economică a României pe plan internațional, datorită, potrivit unor opinii avizate, plății chiar anticipate a datoriei externe: nimeni nu avea ceva de cerut, nimeni nu avea ceva de oferit României.

În aceste condiții, tranziția spre economia de piață în România a început în condiții deosebit de nefavorabile, s-a desfășurat lent, cu rezultate aleatorii în multe domenii, cu costuri sociale foarte ridicate, ceea ce a condus la convulsii dintre cele mai dramatice. Cu toate acestea, raportând la situația existentă în 1989 stadiul în care ne aflăm și fără a minimaliza minusurile — în special în domeniul privatizării marilor industrii și structurării întreprinderilor — se poate aprecia că s-au făcut progrese semnificative. Aceste păreri țin seama și de absența, aproape desăvârșită, a unor elemente incipiente ale economiei de piață în economia noastră, în timp ce în unele țări vecine avuseseră loc experimente destul de avansate — în limitele economiei *socialiste* —, care au constituit o bază de plecare mult avansată în raport cu România.

Progresele realizate, în special în domeniul macro-economic, sunt recunoscute și prin poziția marilor organisme financiare și bancare internaționale care continuă să acorde sprijin direct reformei promovate în România, precum și prin schimbarea generală de atitudine față de noi a țărilor occidentale, de la scepticism și suspiciune a revenit la optimism temperat. Este arhicunoscut faptul că, deși înainte de 1948 România a dispus de un sistem bancar care se apropia de nivelul

multor țări din Europa occidentală, în 1989 nu mai funcționau decât 4 bănci: Banca Națională a României, Banca Română de Comerț Exterior, Banca de Investiții și Banca Agricolă, la care se adăuga Casa de Economii și Consumațiuni, care realiza numai operații de economisire. Toate acestea deserveau un număr de circa 25-30 000 de unități economice și administrative. Practic, rolul acestora se limita la finanțarea investițiilor din economie și producției unităților economice și la distribuirea alocațiilor bugetare unităților administrației de stat.

În condițiile abolirii monopolului de stat asupra marii proprietăți, în foarte scurt timp au apărut o multitudine de agenți economici privați de toate categoriile, care aveau nevoie de servicii bancare. Astfel, practic din mers, din băncile existente au apărut bănci noi cu capital de stat, dar mai ales privat, într-un timp scurt și chiar în lipsa unei legislații adecvate. Precizarea naturii și provenienței capitalului — de stat sau privat, român sau străin — nu trebuie să deruteze cititorul, în sensul că atât băncile cu capital de stat cât și cele cu capital privat, indiferent de originea fondurilor, își oferă serviciile atât agenților economici de stat cât și celor privați, cu precizarea că băncile private sprijină cu prioritate procesul privatizării. În general, cu diferențieri de la bancă la bancă, acestea au facilitat procesul de privatizare oferind servicii societăților private, prin credite necesare realizării producției, în special a celei de export, care asigură o sursă de venituri în devalizabile ce poate garanta rambursarea creditelor. O altă formă de sprijinire a privatizării a fost luarea de participații ale băncilor la capitalul social al unor unități economice private sau de stat, în curs de privatizare. Exemplele sunt numeroase. Prin capitalul propriu și din surse atrase de la populație sau agenți economici și prin facilități de credit din exterior, băncile comerciale au asigurat necesitățile de creditare ale economiei naționale, înlesnind, în condiții economice dificile, funcționarea unui număr important de societăți comerciale esențiale pentru economia românească.

Un efort cu totul remarcabil s-a făcut de către toate băncile pentru informatizare, în majoritatea cazurilor prelucrarea datelor făcându-se pe calculator, s-au realizat sisteme de legături rapide cu sucursale și filiale, ceea ce în final a accelerat, chiar dacă nu pe măsura necesităților, viteza de executare a transferurilor și plăților. Majoritatea băncilor au acces la sistemele moderne de transmitere a informațiilor (REUTER, TELETYPE, UNISYS) și de efectuare a operațiunilor

cu străinătatea și sunt membre ale SWIFT, ceea ce a accelerat sensibil decontările externe, fără a epuiza posibilitățile în această direcție. În condițiile dispariției monopolului Băncii Române de Comerț Exterior, în prezent toate băncile au relații directe cu corespondenții din străinătate.

S-au urmărit, de asemenea, apropierea serviciilor bancare de reședința clientelei, reducând deplasările și durata circuitului documentelor de plată. Dintre băncile mari menționăm Banca Comercială Română, Bankcoop, Banca Agricolă și Bank Post, cu sucursale și filiale aproape în toate localitățile importante ale țării, Banca Română de Comerț Exterior care a deschis 5 sucursale în țară și 2 în străinătate, iar dintre băncile mijlocii Dacia Felix cu 21 de sucursale, 15 filiale în țară, 7 reprezentanțe în străinătate iar Banca Comercială „Ion Țiriac” S.A. cu 12 sucursale și 2 filiale. Băncile comerciale s-au implicat, fiecare în domeniul său, în derularea unor împrumuturi de la organisme financiare și bancare internaționale, cum ar fi Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Europeană pentru Investiții și altele, în domenii vitale, cum ar fi agricultura, transporturile, reabilitarea sectorului energetic, sănătate, telecomunicații, pentru sprijinirea întreprinzătorilor mici și mijlocii, programe de asistență tehnică în diferite sectoare etc.

Nu este lipsit de interes să marcăm contribuția specialiștilor din băncile comerciale la definirea și implementarea de către autoritățile abilitate a noului sistem bancar, la inițierea de legi și acte normative privind activitatea specifică de creditare, schimburi și arbitraj valutar, stabilirea cadrului de reintroducere în practica bancară curentă a unor instrumente de accelerare a decontărilor precum și de introducere de instrumente noi de plăți cum ar fi CARDURILE din plastic. Dificultăți majore în activitatea băncilor comerciale din România rezultă încă din insuficiența cadrului juridic și în special a Legii falimentului și a Bursei de Valori. Explozia numărului de personal atras în munca bancară nu a putut fi susținută, în toate cazurile, de pregătirea corespunzătoare a acestuia, cunoscută fiind aria extrem de redusă a posibilităților de recrutare.

În intenția unei mai bune organizări și coordonări a activității profesionale a luat naștere Asociația Română a Băncilor, care reunește aproape toate băncile în funcțiune și a cărei menire principală este creșterea prestigiului profesional al specialiștilor din bănci și reprezentarea corespunzătoare în relațiile cu BNR, cu

instituțiile centrale ale statului și cu organisme similare din străinătate. De asemenea, s-a înființat Institutul Bancar Român, care urmează să fie acreditat ca instituție de învățământ superior și care este principala verigă prin care se va asigura calificarea și perfecționarea profesională a lucrătorilor din bănci, cu forțe proprii dar și prin colaborare cu instituții specializate și bănci din străinătate. În ceea ce privește direcțiile de acțiune ale sistemului bancar mai subzistă în dezvoltarea sectorului privat, găsirea de stimulente adecvate și asigurarea de servicii și produse adecvate dezvoltării întreprinderilor private. Este implicită o participare activă a băncilor la crearea și aplicarea în practică a unui cadru juridic-normativ în

vederea dezvoltării pieței de capital, înființarea Bursei de Valori și Centrului Național a Titlurilor de Valoare. Rămâne în continuare un deziderat ridicarea profesionalismului personalului bancar la nivelul impus de evoluția generală a activității economice și de competiția care a început să se manifeste în sistem, iar în cadrul general al Reformei, privatizarea treptată a băncilor de stat. Față de mersul general al Reformei se poate aprecia că băncile au răspuns mai prompt și, în unele cazuri, mai adecvat necesităților momentului, sistemul fiind mai avansat pe calea Reformei decât alte verigi ale economiei reale. ■

Constantin DUNĂ,
președintele
Asociației Române a Băncilor

UN SECOL DE CIVILIZAȚIE BANCARĂ ROMÂNEASCĂ

Înființarea Băncii Naționale a României, în anul 1880, a constituit un eveniment istoric, având o influență benefică asupra formării structurilor bancare moderne în această țară. Pe atunci afacerile bănești se concentrău, aproape în totalitate, la câteva case de bancă de mică anvergură, care dispuneau de resurse limitate și practicau dobânzi foarte ridicate. După ce banca centrală a început să alimenteze piața cu credite sub formă de scont cu o dobândă situată în decurs de 20 de ani între 4% și 6%, cu câteva depășiri de scurtă durată, consecințele au început să apară în operațiunile bănești, fiind favorizate implicit apariția și dezvoltarea unor noi bănci.

La 1890 funcționau în România numai 7 bănci, dar în decursul ultimului deceniu al secolului XIX numărul lor a sporit la 26, exact numărul la care am ajuns astăzi, la cinci ani după ieșirea din dictatură. Creșterea numărului de bănci între 1891 și 1900 era uneori un rezultat al contopirii sau preluării de vechi case bancare cu anumită faimă, precum „Ghermani” sau „Frații Elias”. La unele dintre băncile care s-au înființat, precum Banca Generală Română (1895) participau la capital puternice societăți bancare străine. Alte instituții de credit, bunăoară Banca Agricolă (1894) ori Banca de

Scont (1898), sau Banca Comerțului din Craiova (1894), aveau numai capital autohton și s-au consolidat rapid, începând să participe la formarea capitalului altor bănci, al întreprinderilor industriale, al firmelor comerciale. Anii '90 ai veacului trecut marchează astfel începuturile unui sistem bancar așezat pe coordonate organizatorice și funcționale similare cu acelea din cele mai avansate țări.

Ritmul apariției băncilor s-a accelerat după 1900 și în preajma intrării României în prima conflagrație mondială funcționau 220, în fruntea lor situându-se un grup de 9 mari societăți bancare ce concentrău circa două treimi din totalul depunerilor.

Dar evoluția cea mai spectaculoasă se va produce după Marea Unire, când s-a creat un adevărat concurs de împrejurări favorabile pentru comerțul de bancă. În condițiile prielnice de proliferare a afacerilor și acumulare rapidă de capital din anii '20 și-au făcut apariția în intervalul unui deceniu circa 1 000 de bănci comerciale și o largă rețea de bănci cooperative. Tranzacțiile bancare mergeau ca niciodată, totul era într-o creștere spectaculoasă: creditele, profiturile, fondurile proprii, depunerile clientelei. Deși dispuneau de enorme resurse proprii și imense capitaluri atrase, băncile apelau masiv

pentru finanțarea prin rescont, la Banca Națională a României care se dovedea generoasă, susținând ascensiunea sistemului bancar.

Totuși, atunci când s-au făcut resimțite efectele marii crize economice din anii '30, în fața unor falimente și a dificultăților cu care se confruntau multe societăți bancare, autoritățile au intervenit energic pentru asanarea întregului sistem. Legea bancară adoptată în 1934 și înființarea Consiliului Superior Bancar, condus de guvernatorul BNR, au impus o disciplină bancară și în decurs de câțiva ani acest organ cu puteri discreționare determină aproape 600 contopiri sau lichidări de bănci.

Procesul de concentrare a sistemului bancar românesc a însemnat consolidarea sa financiară, producându-se o creștere spectaculoasă a forței marilor bănci. Se cere amintit că grupul de vârf îl formau în anii '40 un număr de 6 societăți: Banca Românească, Banca de Credit Român, Banca Comercială Română, Banca Italiană și Română, Societatea Bancară Română și Banca de Scont — cărora le revenea aproape 50% din cifra totală de afaceri bancare.

Din date statistice și din comentarii de presă română și străină, din evoluțiile la bursă și din lucrări de analiză științifică, precum și din diverse alte surse de informare se poate reconstitui peste timp imaginea comunității bancare din România în evoluția sa până în anul 1947. *Adevărul istoric este că sistemul bancar se prezenta bine organizat, dispunea de mari resurse și funcționa potrivit celor mai ridicate standarde internaționale. Se poate susține că forța sa consta în mare parte în calitatea specialiștilor formați în condiții de concurență între bănci și de reguli de prudență și exigență profesională impuse de banca centrală.*

Distrugerea acestui sistem de către regimul comunist reprezintă un grav eveniment istoric, ale cărui consecințe se resimt și vor continua să se resimtă o perioadă de timp, în special sub aspectul dificultăților reconstituirii necesarului de specialiști pentru economia de piață, spre care revine cu mari eforturi și tensiuni România.

Ca urmare a unor brutale măsuri ale autorităților comuniste, începând din 1948 în țara noastră totul s-a concentrat la o singură instituție — Banca de Stat — devenită centrul de creditare, de casă, de decontări, de control bănesc. Relațiile de credit s-au transformat într-o distribuție de sume în conformitate cu prevederile de plan și statul și-a instituit prin organizarea evidenței și controlului de către unica bancă un sistem centralizat de urmărire, verificare și dirijare a economiei

naționale, dar și a condițiilor de existență a populației, cum demonstrăm la simpozionul de anul trecut.

O aparentă deschidere s-a produs după Conferința națională a PCR din 1967, când au apărut, pe lângă Banca de Investiții, și alte bănci specializate — Banca pentru Agricultură și Banca Română de Comerț Exterior — și a fost reorganizată Banca Națională a României. Dar lucrurile au rămas în fond neschimbate, prin menținerea unei monobănci pe domeniul de activitate, cu respectarea strictă a cifrelor de plan și dirijarea strânsă de la centru.

Personalul din aparatul bancar românesc a lucrat astfel peste patru decenii numai în limitele unor structuri organizatorice staliniste și ale reglementărilor legale restrictive, fără posibilități de afirmare deplină a personalității lor creatoare, fără câmp de acțiune pentru transformări și inovații așa cum putuse să demonstreze în perioada economiei liberei inițiative.

Cu toate împrejurările potrivnice, aparatul bancar a căutat să folosească posibilitățile ce îi fuseseră lăsate pentru a sesiza tendințe și fenomene manifestate în economia socialistă, în căutarea de soluții pentru atenuarea involuției ineluctabile sesizată de profesioniștii avizați. Faptele demonstrează că dictatorul care a stăpânit țara vreme de un sfert de secol nutrea o profundă aversiune față de aparatul bancar, văzându-se clar că îl nemulțumeau analizele pe baza indicatorilor monetari, întrucât scoteau la iveală multe aspecte nedorite. De asemenea, suspecta sistemul bancar ca prin mijloace specifice de acțiune, în primul rând prin credite, instituțiile bancare existente atenau efectele unor măsuri restrictive.

Trebuie înfăptuit un act de dreptate istorică prin analiza și relatarea obiectivă a condițiilor în care oamenii de bancă au lucrat, au căutat să-și facă datoria și au ținut să păstreze ținuta, temeinicia și cunoștințele profesiei preluate de la înaintași.

În anii aceștia plini de încercări ai procesului de tranziție trezesc speranțe începuturile refacerii unui sistem bancar în care Banca Națională a României și-a recăpătat rolul și prerogativele firești, iar băncile comerciale pot să aplice regulile unei activități vitale pentru întreaga economie.

Restituirea de către istorici a înfăptuirilor din trecut și a tradiției acestei activități se impune pentru refacerea profesiei și clădirea din nou a civilizației bancare românești. ■

Radu NEGREA,
secretar general
al Asociației Române a Băncilor

CONTENTS (Romanian History) G. Uscătescu Transylvania • V. Brătianu Romania after the Great Union • D. Fotescu 1919. Queen Mary visits Paris and London • 1989. The December Revolution Five Years after — the Bibliography • I. Scurtu Who was A.C. Cuza? • D. Hincu 1920-1938. Austrian Diplomatic Archives about Romania (II) • R. Lobey The Assassination of Armand Călinescu • P. Schuster-Stein Hermann Oberth's Centennial • V. Căndea The Icon — Symbol and Significances • V. Stoica 1939. Notes from Ankara (II) • Al. Vaida-Voevod confessions • G. Marin Political Prisoners at Ocnale Mari • The Joint Romanian-Hungarian Historical Commission Session • November 22-24, 1994. The Second Symposium dedicated to the Romanian Banking Civilization • In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) G. Uscătescu La Transylvanie • V. Brătianu La Roumanie après la Grande Union • D. Fotescu 1919. La reine Maria à Paris et à Londres • 1989. La Révolution de décembre — cinq ans après. Une bibliographie • I. Scurtu Qui fut A.C. Cuza? • D. Hincu 1920-1938. La Roumanie dans les archives diplomatiques autrichiennes (II) • R. Lobey L'assassinat d'Armand Călinescu • P. Schuster-Stein Hermann Oberth — centenaire • V. Căndea L'icône — symbole et significations • V. Stoica 1939. Notes d'Ankara (II) • Al. Vaida-Voevod. Confessions • G. Marin Détenus politiques dans la prison d'Ocnale Mari • La session de la commission mixte d'histoire roumano-hongroise • 22-24 novembre 1994. Le deuxième symposium sur la civilisation roumaine des banques • A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Г. Уска́теску Трансильвания • В. Брати́ану Румыния после Великого Объединения • Д. Фотеску 1919. Королева Мария посещает Вену и Лондон • 1989. Декабрьская революция — 5 лет спустя. Библиография • И. Скурту Кто был А. К. Куза? • Д. Хинку 1920-1938. Румыния в австрийских дипломатических архивах (II) • Р. Лобей Покупение на Арманда Кэлинеску • П. Шустер-Штайн Германн Оберт — столетие • В. Кянда Икона — символ и смысл • В. Стойка 1939. Записки из Анкары (II) • Искренности Ад. Вайды-Воевода • Г. Марин Политические заключённые в тюрьме Окле Мар • Сессия румынско-венгерской совместной комиссии по истории • 22-24 ноября 1994 г. Второй симпозиум, посвящённый румынской банкирской цивилизации • В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) G. Uscătescu Transilvanien • V. Brătianu Rumänien nach der Grossen Vereinigung • D. Fotescu 1919. Königin Marias Reise nach Paris und London • 1989. Die Dezember Revolution — nach 5 Jahren. Eine Bibliographie • I. Scurtu Wer A.C. Cuza war? • D. Hincu 1920-1938. Entdeckungen in den Österreichischen diplomatischen Archiven (II) • R. Lobey Armand Călinescu Ermordung • P. Schuster-Stein Hundertjahrfeier Hermann Oberth • V. Căndea Die Ikone — Sinnbild und Bedeutung • V. Stoica 1939. Aufzeichnungen aus Ankara (II) • Al. Vaida-Voevod's Enthüllungen • G. Marin Politische Gefangene in Ocnale Mari • Die Sitzung der rumänisch — ungarisch gemeinsamen Kommission für Geschichte • 22-24 November 1994. Der zweite Symposium über die rumänische Kultur des Bankwesens • In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) G. Uscătescu Transilvania • V. Brătianu Rumania después de la Gran Unión • D. Fotescu 1919. La visita de la reina Maria a París y Londres • 1989. La Revolución de Diciembre — hace 5 años. Una bibliografía • I. Scurtu ¿Quién era A.C. Cuza? • D. Hincu 1920-1938. Descubrimientos en los archivos diplomáticos austriacos (II) • R. Lobey El asesinato de Armand Călinescu • P. Schuster-Stein Centenario Hermann Oberth • V. Căndea El ícono símbolo y significados • V. Stoica 1939. Apuntes de Ankara (II) • Al. Vaida-Voevod hace confidencias • G. Marin Presos políticos en la mazmorra Ocnale Mari • La sesión de la Comisión mixta rumano-húngara de historia • El 22-24 de noviembre 1994. El segundo Simposio dedicado a la civilización rumana de los bancos • In Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate.

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX 0040-1-3129432 sau 3129433,

telex : 11995 — Piața Presei Libere, nr. 1

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an — 75 dolari U.S.A.

Tiparul executat la R.A.I. — Imprimeria „Coresi” — București

Comandă de stat

ISSN 0541-881X

Lei 650

(2.30)

magazin istoric